

ACHENWALL, GOTTFRIED
PÜTTER, JOHANN STEPHAN

**Elementa Iuris Naturae
Additis Iuris Gentium
Europaearum Practici Primis
Lineis**

in usum auditorum adornata

Bibliop. Acad.
Gottingae
1753

books2ebooks – Millions of books just a mouse click away!

European libraries are hosting millions of books from the 15th to the 20th century. All these books have now become available as eBooks – just a mouse click away. Search the online catalogue of a library from the eBooks on Demand (EOD) network and order the book as an eBook from all over the world – 24 hours a day, 7 days a week. The book will be digitised and made accessible to you as an eBook. Pay online with a credit card of your choice and build up your personal digital library!

What is an EOD eBook?

An EOD eBook is a digitised book delivered in the form of a PDF file. In the advanced version, the file contains the image of the scanned original book as well as the automatically recognised full text. Of course marks, notations and other notes in the margins present in the original volume will also appear in this file.

How to order an EOD eBook?

Wherever you see this button, you can order eBooks directly from the online catalogue of a library. Just search the catalogue and select the book you need.

A user friendly interface will guide you through the ordering process. You will receive a confirmation e-mail and you will be able to track your order at your personal tracing site.

How to buy an EOD eBook?

Once the book has been digitised and is ready for downloading you will have several payment options. The most convenient option is to use your credit card and pay via a secure transaction mode. After your payment has been received, you will be able to download the eBook.

Standard EOD eBook – How to use

You receive one single file in the form of a PDF file. You can browse, print and build up your own collection in a convenient manner.

Print

Print out the whole book or only some pages.

Browse

Use the PDF reader and enjoy browsing and zooming with your standard day-to-day-software. There is no need to install other software.

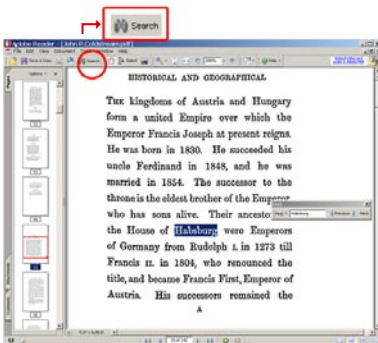
Build up your own collection

The whole book is comprised in one file. Take the book with you on your portable device and build up your personal digital library.

Advanced EOD eBook - How to use

Search & Find

Print out the whole book or only some pages.

With the in-built search feature of your PDF reader, you can browse the book for individual words or part of a word.

Use the binocular symbol in the toolbar or the keyboard shortcut (Ctrl+F) to search for a certain word. "Habsburg" is being searched for in this example. The finding is highlighted.

Copy & Paste Text

Click on the "Select Tool" in the toolbar and select all the text you want to copy within the PDF file. Then open your word processor and paste the copied text there e.g. in Microsoft Word, click on the Edit menu or use the keyboard shortcut (Ctrl+V) in order to Paste the text into your document.

Copy & Paste Images

If you want to copy and paste an image, use the "Snapshot Tool" from the toolbar menu and paste the picture into the designated programme (e.g. word processor or an image processing programme).

Terms and Conditions

With the usage of the EOD service, you accept the Terms and Conditions. EOD provides access to digitized documents strictly for personal, non-commercial purposes.

Terms and Conditions in English: <http://books2ebooks.eu/odm/html/ubw/en/agb.html>

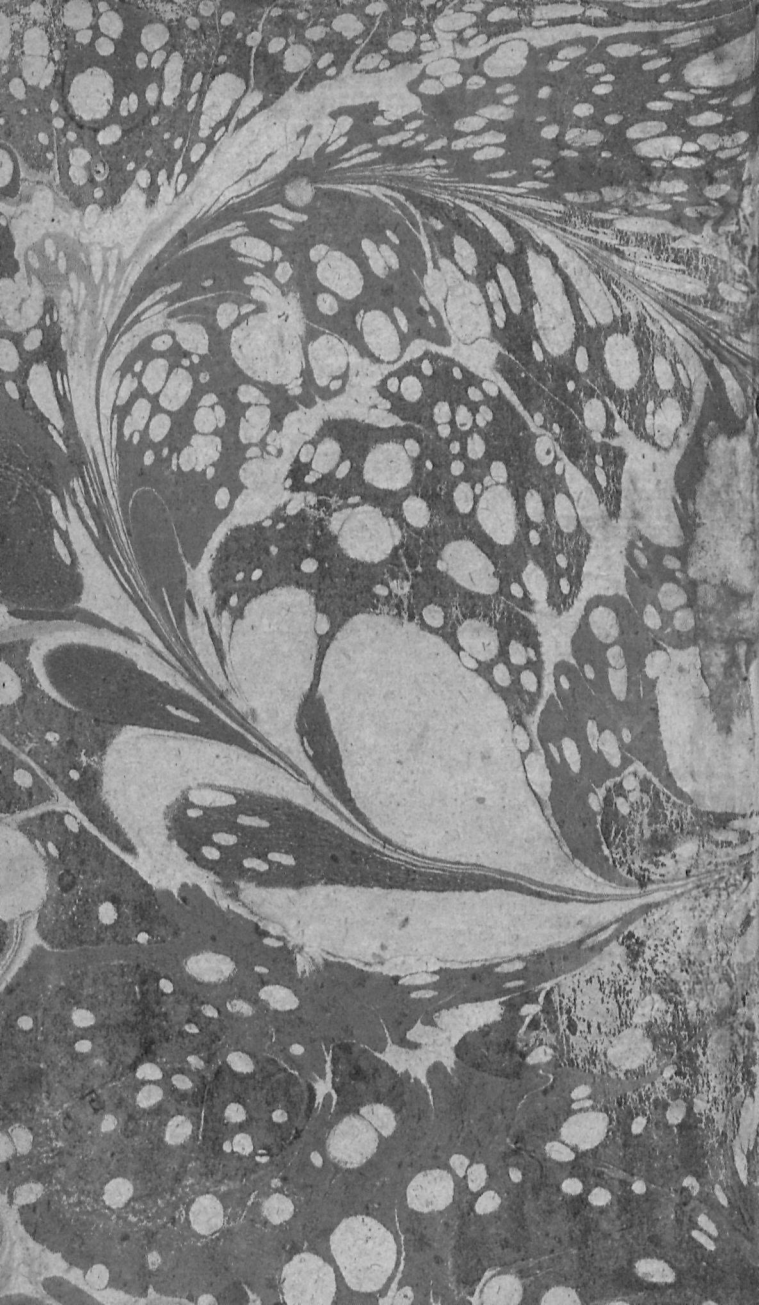
Terms and Conditions in German: <http://books2ebooks.eu/odm/html/ubw/de/agb.html>

More eBooks

More eBooks are available at <http://books2ebooks.eu>

I
255.399

Universitäts - Bibliothek Wien

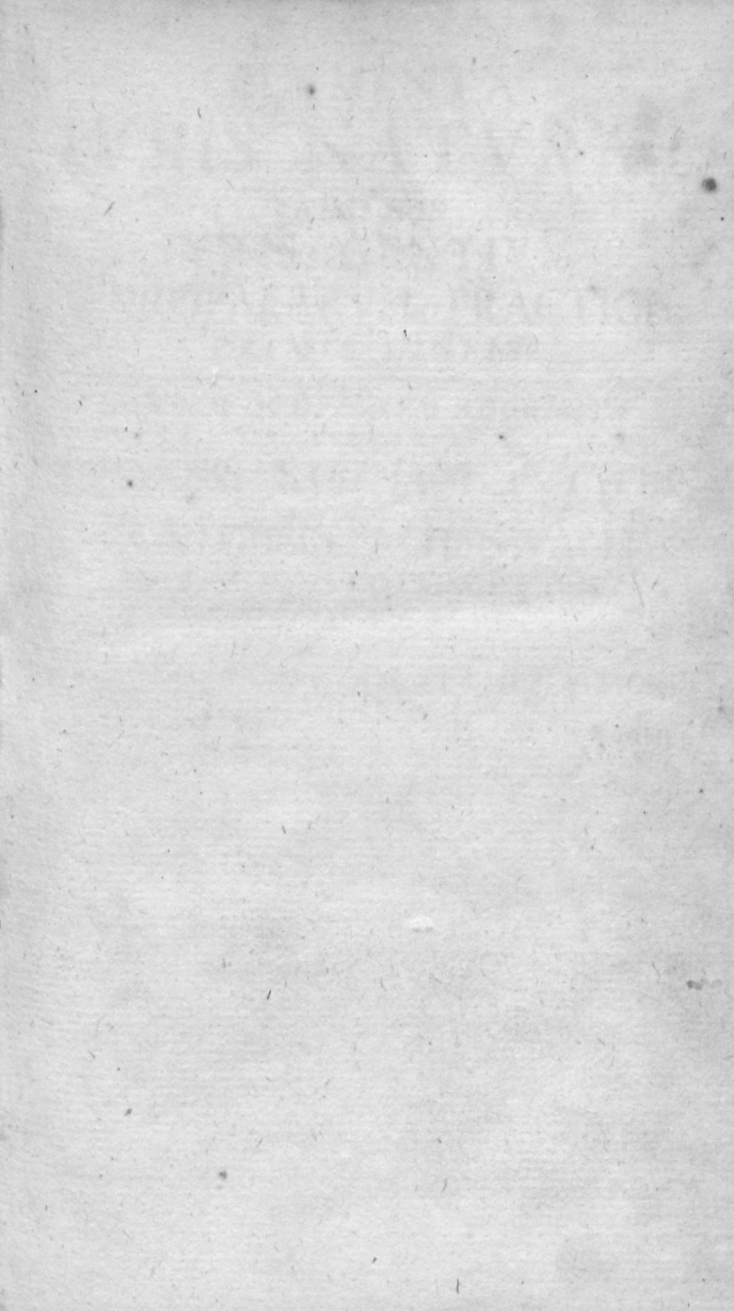

~~818~~
F.
37. D.
Colleg. 1.

I. Pietter J. S. Vorlesung
zur Annahme der von
meinsten bürgerlichen
Herrn. Göttingen 1737. 8.

II. Pietter J. S. Vor-
lesung zu einem
collegio practico
juris publici. Göttingen
1749. 8.

37. D

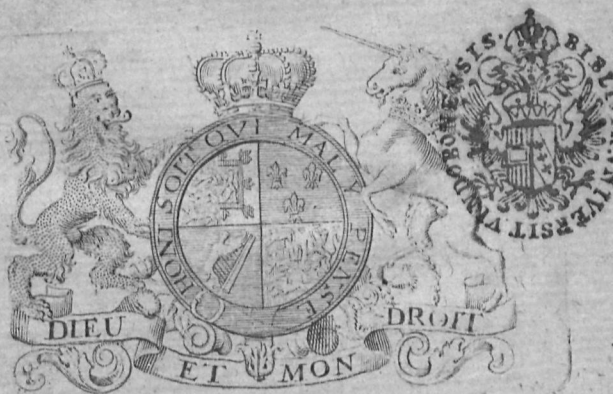
19. G

ELEMENTA IVRIS NATVRAE

ADDITIS
IVRIS GENTIVM
EVROPAEARVM PRACTICI
PRIMIS LINEIS,

IN VSVM AVDITORVM ADORNATA
IUNCTO
IOHANNIS STEPHANI PÜTTERI
ET
GOTTFRIEDI ACHENWALLI
PROFESSORVM GOTTINGENSIVM
STVDIO

EDIT. ALTERA AVCTIOR ET EMENDATIOR.

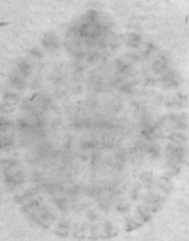

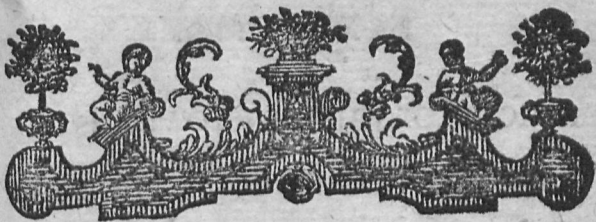
GOTTINGAE

SVMTIBVS BIBLIOPOLII ACADEMICI PRIVILEG.
c15 10 cclm.

I
255399

...

LECTOR BENEVOLE;

Paucissima sunt, quae te prius quam pagellas hasce ipsas inspicias, monendum existimamus. Nouum iuris naturalis compendium prodire in lucem audet. An in tanto huius gene-

ris scriptorum numero ubiuis ex-
stante, vt nouum confici non in-
verecundum videatur, excusa-
tionibus impetrandum est? Non
veniam flagitamus: iure consue-
tuario satis tuti. Adsuetacti
iam diu ad haec noua philoso-
phica, ex Academiis tamquam ex
equo Troiano profiliencia, Ger-
manorum animi. Nouas verita-
tes te sperare in hoc libello vix ar-
bitramur; et si tam benignus ac-
cedas ad illum perlegendum, vt
quasdam hic inueniri posse credi-
deris: scias, nihil facile nostro di-

ci aevo, quod dictum prius non fuerit; in compendiis fere nec desiderari. Errores tamen ut evitarem, operam, quantum licuit, iunximus in delineandis, ponderandis, digerendis thesibus hisce. Neque tamen hoc pacto nos non errasse arroganter iudicamus; sed minus tantum errare voluisse mens fuit. Atque hoc forsitan unicum est, quod deprehenderis novum et minus expectatum in hoc opusculo conficiendo, consociatum duorum amicorum coaeuorum studium.

Adeorarum his maxime temporibus est, in scientiis philosophicis, potissimum iure naturali reperire plures, quam doctorem et auditorem, consentientes. Tuum nunc est, de conatibus nostris iudicare. Iudica, vale, faue. Scribebamus d. 9. April. a. C. N. MDCCL.

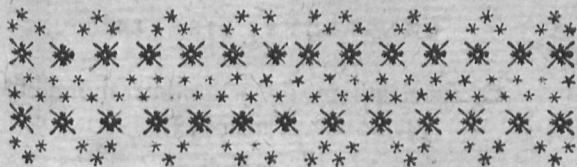
PRAEFATIO

SECUNDAE EDITIONIS.

Offeritur tibi, BENEVOLE LECTOR, opusculum non solummodo recusum, sed reuifum etiam. Mutata in hac editione reperies varia: quaedam magis determinata, alia dilatata, alia coarctata, addita quaedam, quaedam

dam eiecta. Vt quidque aptius ordinari, magis perspicue proponi, firmitus demonstrari posse iudicauimus: ita, vt translocando, explicando, corroborando quidque emendaretur, operam nauauimus. Additas inuenies iuris gentium Europaearum practici lineas primas: promissi memores soluere pauca; quam differre debiti solutionem omnem maluimus. Scribebamus d. 30. Septembr. MDCCLII.

CONSPECTVS LIBELLI.

PROLEGOMENA de iuris naturalis

1. conceptu §. 1.
2. diuisione §. 15.
3. historia. §. 18.

PRAECOGNITA de principiis I. N. ex aliis scientiis, potissimum ex philosophia practica generali, praestruendis.

Cap. I. De natura hominis morali.

I. de actionibus hominis

A. in genere §. 1.

B. in specie de liberis, quae

a. nascuntur ex spontaneitate hominis
26. qua entis intelligentis 30.

b. extenduntur ad varias mutationum
hominis species 33.

c. diuiduntur

A. in commissiuas et omissiuias 44.

B. in externe liberas vel non-liberas 46.

d. coactionem admittunt hypotheticam
50.

C. specialissime de actionibus moralibus
§4. bonis vel malis 58.

2. de natura hominis morali 61.

3. de statu hominis morali 63.

A. consequenter tali, bono vel malo 64.

B. antecedenter tali, perfecto vel imperfecto 65. sq.

Cap. II. De obligatione et lege morali.

1. De obligatione

A. in genere 78.

B. in specie morali 79. cuius docentur

a. requisita

A. ex motiuo 82.

B. ex actione libera 83.

C. ex constitutione nexus 85.

b. diuisio in adfirmatiuam et negatiuam
87.

c. effectus 88.

d. quantitas 91.

2. de lege morali, quae

A. est propositio moraliter obligatoria 94.

B. diuiditur in praeceptiuam et prohibitiuam 97.

C. habet gradus 98.

D. efficit actionem liberam ad eam relatam

a. in genere licitam vel illicitam 100.

b. in specie licitam vel officium vel actionem indifferentem 101.

*Cap. III. De imputatione morali. Haec
supponit factum. Hinc*

I. de facto

A. in genere 105.

B. in specie morali, quod est

a. generatim rectum vel minus rectum
107.

b. speciatim minus rectum continet de-
fectum rectitudinis vincibilem vel in-
vincibilem 110. unde reatus 112.

C. specialissime de reatu, qui

a. diuiditur in culpam et dolum 115.

b. perpetratur

1. circa legem praeceptiuam defectu
voluntatis efficacis 125. et diligen-
tiae debitae 130.

2. circa legem prohibitiuam negli-
gentia vel abusu virium 133.

2. de imputatione

A. in genere 137.

B. in specie morali, cuius traduntur

a. diuisiones in plenam et minus plenam,
et minus plenae in facti et legis im-
putationem 139.

b. requisita, quae sunt eadem cum syl-
logismo, quoad

1. materiam seu principia 143.

2. formam seu modum concluden-
di 148.

c. effe-

c. effectus, attributio praemii vel poe-
nae 152.

d. gradus 153.

Cap. IV. De obligatione et lege perfecta.

1. in genere de diuisione obligationis et legis
in perfectam et imperfectam 155. sq.

2. in specie de lege perfecta 160. vnde de-
riuat

A. conceptus

a. iuris seu iurisprudentiae 164.

b. iusti ac iniusti 165.

B. diuio terminorum correlatorum, vt
sunt officium, imputatio, reatus, cul-
pa, dolus. 166. sq.

Cap. V. De officiorum discrimine.

1. in genere de legis naturalis et positivae
differentia 169.

2. in specie de legum naturalium principio
178. quod simul est principium iuris di-
vini naturalis 183.

3. specialissime de iuris naturalis humani

A. principio 202.

B. differentia a reliquis principiis philoso-
phiae practicae 203. sq.

C. applicatione in collusione

a. officii perfecti cum officio erga alte-
rum imperfecto 216.

b. officii perfecti cum conseruatione
totali 221. vnde nascitur fauor ne-
cessitatis 223.

IUS NATVRAE

I. *Introductio* de iure N. in genere, vbi iuris N. sistitur

1. definitio 228.
2. principium adaequatum: neminem laedere 240. consequenter
 - A. suum cuique 241.
 - B. ne inferas damnum 242.
 - C. ne sis iniustus 244.
3. Differentia a genere suo proximo philos. practica et cospeciebus 247.
4. effectus, 248.
5. ambitus 249.
6. obiecta
 - A. suum 250.
 - B. laesio 253.
 - C. damnum 254.
7. limites 257.
8. finis 258.
9. vniuersalitas 259.
10. immutabilitas 261.
11. diuisio 262.

II. *Tractatio* singularum I. N. partium.

LIB. I. Ius mere naturale, s. I. N. in specie, vbi consideratur suum hominis

1. citra respectum ad laesionem s. ante laesionem.
2. cum respectu laesionis s. laesum.

Primum

Primum caput continet simul modos, tum

1. constituendi, tum
2. tollendi suum et eius correlata ius atque obligationem.

Constituitur suum in statu naturali

1. aliud a natiuitate s. citra factum hominis, vbi homo consideratur in statu originario,
2. aliud accedente eius facto, vbi homo consideratur in statu aduentitio. Vnde

Suum est connatum vel quaesitum, et hinc species iuris mere N.

1. ius N. absolutum,
2. ius N. hypotheticum.

Ex dictis patet ordinatio capitum iuris mere N.

Cap. I. Ius N. absolutum. Sui connati

1. obiectum, vita 266. et actiones iustae 268.
2. iura inde collecta cum obligationibus correlatis

A. identitas iurium 272.

B. aequalitas naturalis 274.

G. libertas plena 277.

D. ius circa suum omnes actus suscipiendi 280.

E. ius acquirendi 283.

F. ius alienandi 284.

3. conclusio generalis de statu absoluto: quod non tribuat nisi iura negatiua, nec imponat nisi obligationes negatiuas 286.

Cap. II. Ius N. hypotheticum. Quid-
quid acquiritur, est vel

1. res nullius, vel
2. accessorium rei propriae, vel
3. alienum.

Inde nascitur triplex acquirendi modus,

1. Occupatio,
2. Accessio s. adquisitio ex lege,
3. Pactum.

Occupationis fundamentum est ius hominis intuitu rerum,

Accessio nascitur ex dominio,

Pactum praeponit declarationem mentis, ex qua simul colligitur ius circa existimationem.

Inde dispositio titulorum intelligitur.

Tit. I. De iure hominis intuitu rerum et de occupatione.

Occupatio

1. supponit ius hominis intuitu rerum

A. iis vtendi 290.

B. dum vtitur, alios excludendi, et

C. talem rem in futuros vsus sibi soli adferuandi 293.

2. consistit in apprehensione rei nullius cum animo, eam sibi propriam habendi 298.

3. diuiditur in

A. veram, cuius

a. requisita 309.

b. spe-

b. species rerum nullius 304.

c. effectus

A. possessio 307.

B. proprietas 309.

B. interimistica, quae

a. nascitur ex iure ignorantiae et erroris 310. sq.

b. consistit in iure occupandi rem, de qua signa non exstant, eam esse alienam 318.

Tit. II. De dominio et acquisitione ex lege.

Dominii

1. definitio 325.

2. limites 327.

3. iura

A. ius vtilitates omnes ex re in dominio constituta percipiendi 328.

a. et quoad substantiam

b. et quoad accessoria 333. Vnde incidimus in secundum modum adquirendi, qui vocatur

Accessio s. acquisitio ex lege 338.

quae est vera vel interimistica 340. sq.

B. ius disponendi in specie 344. dispositio continet actus in rem, quibus salua non manet vel

a. res, quo refer abufum, destructio-
nem, deteriorationem, 345.

b. vel dominium non faluum manet,
quod fit

2f. derelictione,

2B. alienatione 347.

a. plena

b. minus plena 348.

Tit. III. De declaratione mentis et ex- istimatione.

1. De declaratione mentis in genere 361.

2. de eius adplicatione

A. ad existimationem 365.

B. ad declarationem voluntatis sufficien-
tem de suo 381.

Tit. IV. De pacto.

Modi alienum acquirendi in statu naturali

1. validi, horum non datur nisi vnicus, pa-
ctum, cuius

A. definitio 386.

B. requisita

a. Consensus reciprocus existens 397. sq.

b. obiectum praestandum physice et mo-
raliter possibile 406. sq.

C. effectus 412. sq.

D. species 429. sq.

2. inualidi

A. praescriptio 444.

B. successio citra pactum successorium

b

a. ab

a. ab intestato 450.

b. per testamentum 453.

Addita negotia quae pacto accedere solent,

1. cautio 458.

2. iuramentum 465.

Tit. V. De modis ius atque obligationem tollendi.

1. Repetendo praemittuntur modi ius atque obligationem constituendi 473. sq.

2. Modi tollendi

A. in genere, 478.

B. in specie

a. iura connata et obligationes connatus 480.

b. iura quaesita et obligationes contractas

1. in genere 482.

2. in specie, iura quaesita

a. in rem 483.

b. in personam 484.

a. casu 485.

β. facto 486.

1. plene, solutione 488. et pactis contrariis, ut sunt mutuus dissensus 489. remissio, 490. compensatio 491. datio in solutum 492.

2. minus plene 493. dum mutatur

A. prae-

A. praestardum, in nouatione 494.

B. paciscentes

a. debitor in delegatione 496.

b. creditor in cessione 497.

Cap. III. De modo ius suum persequendi.

Laesionis effectus duplex

I. Facultas cogendi actualis

A. in genere 499.

B. in specie ius belli 505.

a. *competit* contra quamcumque laesionem 509. praeteritam, praesentem, imminensem 511.

b. tendit

A. in genere ad sese conseruandum,

B. in specie in laesione

a. praeterita, ad reparationem damni dati, ideoque ad restitutionem vel satisfactionem 515.

b. praesenti, vt repellatur 519.

c. imminenti, ad periculum auerendum, et securitatem vindicandam 520. Hinc ius defensionis 521. et praeuentionis 522.

c. limitatur 524.

d. datur etiam contra auxiliatorem hostis 526.

b 2

C. spe-

C. specialissime, tribuunt laesiones in suo
ca. connato

Α. quoad vitam ius, quod dicitur
inculcata tutela 533.

Β. quoad existimationem bon. simpl.
ius ad deprecationem cet. 534.

b. quaesito

Α. quoad pactum onerosum ius opti-
onis ad cogendum vel recedendum
537.

Β. quoad quaesitum, ius vindictio-
nis 538. quod aliud est

a. contra bonae 540. aliud

b. contra malae fidei possessorem
541.

II. Lites

a. quid sint 542.

b. quomodo finiantur

Α. lites de suo indubio 543.

Β. de suo dubio, quod

a. aut indubium reddi potest pro-
batione 549.

b. aut nequit, et tunc vt finian-
tur inter litigantes, requirunt
mutuum consensum s. pactum
562. quod sancitur

a. aut interueniente tertio 564.
mediatore vel arbitro 565.

β. vel placida ratione, quo re-
fer amicab. compositionem
571. transactionem 572. vel
violentia

violentia praeuia s. bello
cum subsequente pacto pacis
573. sq.

Lib. II. ius societatum minorum. Hic
liber est praeparatorius ad cog-
noscendam ciuitatem, eaque
de causa continet

1. ius sociale in genere,
2. ius societatum simplicium, ex quibus ori-
tur familia, quae sunt
 - A. societas matrimonialis,
 - B. societas paterna,
 - C. societas herilis,
3. ius familiae.

Quum societas paterna arcto cohaereat nexu
eum matrimoniali, vtraque eodem capite com-
prehenditur. Societas dominica tamquam spe-
cies herilis societatis huic annectitur. Ex qui-
bus constabit de ordine capitum.

Cap. I. Ius sociale in genere.

Societatis

1. definitio 579.
2. finis, per mutuum auxilium 580. obtinen-
di commune bonum 581.
3. ius 583.
 - A. de iure sociali in genere
 - a. externo 586. eiusque principio ad-
aequato 587. et consecrariis 589. sq.
 - b. interno eiusque princ. adaequ. 595.

continet iura et obligationes sociorum erga se inuicem

α. vel qua hominum dumtaxat, in so iet. precariis 592.

β. vel etiam qua sociorum in societ. obligatoriis 598.

B. de iure sociali interno societatum obligat. riarum in specie, et quidem

a. de principio huius iuris adaequato 599. extra collisionem et in collisione 602.

b. de legibus ex fine societatis condendis 604.

c. de iuribus et oblig. sociorum

α. ante laesionem ex diuersitate societatis, quae

† quoad imperium est inaequalis vel aequalis 607.

†† quoad modum constituendi est vel necessaria vel voluntaria 626. fq.

β. in laesione 634.

d. de modis tollendi societatem 635.

Cap. II. De societate matrimoniali et paterna.

A. de societate matrimoniali. Matrimonii

α. defin. 638.

β. requisita 640.

γ. comitantia, sponsalia, nuptiae 642.

δ. species

δ. species 644.

ε. iura et obligationes 645.

B. De Societate paterna 648.

a. unde oriatur 649.

b. qualis societas 655.

c. effectus eius,

a. iura et obligationes parentum et
prolis mutuae 657.

β. iura et obligationes parentum in-
ter se inuicem 664. et erga terti-
um 666.

d. modi eam tollendi 668.

Cap. III. De societate herili et dominica.

a. in genere de herili

a. defin. 675.

β. iura et obligationes mutuae 676.

γ. diuisiones 681.

b. in specie de societate dominica

a. quid sit 682.

β. quae inde iura et oblig. 683.

γ. quomodo tollatur 684.

δ. quae ventilantur circa dominicam
potestatem, decisa,

1. ius transferendi operas serui
685.

2. ius in prolem serui tamquam in
seruum ipsum 686.

3. ius vitae et necis, 687.

Cap. IV. Ius familiae.

A. quid sit 689.

b 4

B. qualis

- B. qualis sit societas 692.
- C. quae eius iura et obligationes mutuae,
 - a. quatenus continet imperium 693.
 - b. quatenus continet aequalitatem 696.
- D. quae confectaria ortum debent familiis,
 - a. ius succedendi ab intestato,
 - b. ius testamentorum 697.

Lib. III. Ius publicum vniuersale.

Iam ciuitatis ius pertractandum. Primo generalia de ciuitate eiusque iure stabilienda, tum considerata ciuitas et interne, respectu fociorum ciuitatis, et externe respectu eorum, qui ciuitatis focii non sunt.

Hinc ius ciuitatis est

- I. internum, cuius species praecipua vocatur ius publicum viuersale,
- II. externum, quò potissimum pertinent iura et obligationes ciuitatis respectu aliarum ciuitatum, id est ius gentium.

Liber III. in ius publicum vniuersale,

Liber IV. in ius gentium inquit.

Ius Publ. V. tradit iura et obligationes summi imperantis et subditorum ciuiliū mutuas, ideoque id quod suū est summi imperantis resp. subditorum, horumque intuitu illius reciprocum : quod suū cogitatur vel citra respectum ad laesionem, vel sub hoc respectu. Ex consideratione posteriori nascitur caput de modis, ius suū persequendi in ciuitate.

Suum

Suum summi imperantis est imperium ciuile, quod aliud est per se s. absolute consideratum, aliud vero fit hypothetice ex diuersitate legum fundamentalium et formarum ciuitatis. Ceterum ex limitibus summi imperii simul cognoscitur suum subditorum respectu imperantis ciuilis.

Imperium ciuile extenditur in omnes subditos et societates ciuiles, consequenter et in ecclesiam. Quum circa ecclesiam et principis in eam iura controuersiae plures reperiuntur: separatim ius ecclesiae et publicum praecipue tractandum subnectendumque fuit iuri publico V.

Cap. I. ius ciuitatis in genere.

1. Ciuitatis defin. 698. essentialia 702. attributa 703. sq.
2. Ciuitatis ius
 - A. in genere 707. cum speciebus interni et iuris publici Vniv. 709. externi et iuris gentium 710.
 - B. in specie de iure ciuitatis interno conclusiones, quoad
 - a. pactum subiectionis 713.
 - b. imperium ciuile 714.
 - c. salutem publicam 720.
 - d. subiectionem subditorum respectu et actionum et bonorum suorum 726.

Cap. II. de imperio ciuili.

1. in genere, imperium ciuile dum exercetur, inuoluit

- A. administrationem reipublicae, 730. quae est interna vel externa,
- B. plura iura determinata, quae vocantur maiestatica 731. et sunt
 - a. transeuntia vel
 - b. immanentia 732.
- 2. in specie de administr. Reip. interna et iuribus Mai. immanentibus, quae concipiuntur ex imperio ciuili
 - A. in statu Reip. ordinario, imperium ciuile
 - a. generatim continet
 - 1. potestatem legislatariam 733.
 - 2. potestatem exsecutoriam 742.
 - b. speciatim est ius
 - 1. in subditos, quod
 - a. quoad finem datur in subditorum
 - I. actiones, 744. vnde
 - 1. ius munerum ciuiliū 745. et in specie ius officiorum publicorum 746.
 - 2. ius dignitatum ciuiliū 750.
 - II. bona, 751. vnde
 - 1. ius tributorum 752.
 - 2. ius praemiorum 754.
 - b. quoad medium continet ius summae inspectionis 755.
- B. ad salutem publicam, 757. consequenter ad promouendam
 - a. secu-

a. securitatem publicam 758.

I. internam, vnde

1. ius determinandi suum
subditorum ciuile 760.

2. potestas iudiciaria 761.

II. externam, vnde potissimum
ius militiae et fortalitorum 762

b. sufficientiam, 766. consequenter
ius promouendi subditum bona
animae 767. corporis 769.
et status externi, vnde plura
iura specialia et figillatim ius
politiae 770.

B. in statu reipublicae extraordinario 771.

a. in genere ius eminens,

b. in specie quoad subditorum

A. actiones, imperium s. potestas
eminens,

B. bona, dominium eminens.

Cap. III. De legibus fundamentalibus et formis Reip.

A. de legibus fundamentalibus in genere
773.

a. quoad ipsius imperii determinatio-
nem 777.

α. per limites naturales tantum 778.

β. per limites arbitrarios 780.

γ. dum reseruetur in quibusdam
libertas subditorum naturalis
781.

2. dum

2. dum adstringitur imperans consensui populi vel procerum 782.

b. quoad determinationem personae imperantis 785.

α. de monarchia, 786.

β. de democratia, 814.

γ. de aristocratia, 818.

δ. de mixtis reip. formis, 821.

ε. de plurium ciuitatum coniunctionibus, 823.

ζ. de aemulis regni, 827.

Cap. IV. de modis, ius suum persequendi in ciuitate.

Laedens est

1. subditus, 830. ubi

A. species laesionum, ex varietate

a. legis, naturalis vel positivae, poenalis vel non poenalis 830.

b. facti minus recti, in specie moralis, specialiss. dolosi, vnde delictum 831.

c. personae, quae laeditur, vnde delictum est publicum vel priuatum 832.

B. ius imperantis circa laesiones subditorum

a. in genere ius cogendi, 833.

b. in specie laesiones morales puniendi, 834. vnde obligatio subditi duplex ad satisfactionem priuatam et publicam 835.

c. specialissime in crimina atrocia ius necis 836.

C. obli-

- C. obligatio imperantis circa laedentes subditos ad causam prius cognoscendam, nec nisi probata laesione seu non nisi conuictum laedentem condemnandi 837.
2. summus imperans, 838. qui laedit
- A. singularem subditum 839. vnde ius laesi
- a. litteris supplicibus sibi consulendi 842.
- b. egrediendi ex ciuitate 843.
- B. totum populum, 844. ex quo abusu imperii nascitur
- a. in monarchia tyrannis, quam circa
- A. vera principia iuris deducuntur 846.
- B. spuria principia refutantur
- a. Machiavellistarum,
- b. Manarchomacharum 847.
- b. in aristocratia olygarchia et dynastia,
- c. in democratia ochlocratia. 848.

Cap. V. ius ecclesiasticum.

Tit. I. ius ecclesiasticum in genere. De Ecclesia

1. in genere 850.
2. in specie de ea, cuius religio est positua 851. eiusque
- A. negotiis eccles. 852. sq.
- B. pacto sociali 856.
- C. speciebus, aequalis vel inaequalis 859.
- D. iuribus laesae contra laedentem focium
- a. excom-

a. excommunicatione 862.

b. coacti ne 864.

Tit. II. ius ecclesiasticum publicum

1. in genere de ecclesia subdita summo imperio 866.

2. in specie

A. si summus Imp. est membrum ecclesiae 868. habet

a. ius circa sacra resp. negotiorum eccles. quae sunt arbitraria et salutem publ. concernentia 873.

b. ius summae inspectionis resp. negotiorum necessariorum et adiaphorum 875. quorum principiorum conclusiones eruuntur 876. sq.

B. si summus imperans est diuersae religionis, tum vel

a. subditi mutant religionem, vnde ius imp.

1. prohibendi ecclesiam nouam 881. et quidem

a. quoad id, quod necessarium est, sub exclusione a ciuitate 883.

b. quoad id, quod arbitrarium est, sub poena ciuili 884.

2. vel c. conditiones, sub quibus fiat ecclesia tolerata aut approbata, praescribendi. 886.

b. vel summus imperans mutat religionem, tum pactis mutua securitas stabilienda 887.

Addita

Addita sententia nostra de iure priuato vniuersali.

Lib. IV. ius gentium vniuersale.

Ex ordine capitum iuris N. in specie clara fiet dispositio capitum iuris gentium.

Cap. I. ius gentium in genere. Iuris gentium

1. conceptus adaequatus 891.
2. differentia a I. N. in specie 892.
3. personae quae hoc iure gaudent et reguntur 893.
 - A. gens ipsa, persona mystica,
 - B. respublicae fociae 894.
 - C. Despotia 895.
 - D. summus imperans siue sit persona singularis seu moralis 896.
 - E. legatus 897. sq.
4. principium adaequatum 900. cum adplicatione ad statum extraordinarium 902.

Cap. II. ius gentium absolutum.

- A. in genere intuitu gentis
 - a. obiectum sui absoluti est
 1. conseruatio singulorum sociorum ciuitatis 906. et totius ciuitatis 907.
 2. actiones iustae singulorum ciuium et totius ciuitatis 908.
 - b. iura inde deriuata
 1. in genere 909.

B in

B. in specie quoad

a. libertatem naturalem 910.

b. existimationem bonam simplicem 911.

B. speciatim respectu legati, qui et ipse et eius comitatus, simul atque alii genti tamquam legatus innotescit,

a. est in statu naturali 912.

b. habet inuiolabilitatem 914.

c. et sanctimoniam 915.

Cap. III. ius gentium hypotheticum.

1. in genere respectu gentis. Suum gentis quaesitum est

A. generatim

a. quicquid est suum quaesitum singulorum civium 916.

b. territorium gentis cuius explicantur

α. iura, 917.

β. ambitus, quoad

1. omne id, quod intra territorii limites reperitur, et olim fuit res nullius 918.

2. omnia accessoria 920.

B. speciatim

a. quicquid gens iuste occupat 922.

b. quicquid pacto valido adquisiuit 924.

Pacta inter gentes dicuntur conventiones publicae,

α. generatim de conventionum publ. validarum

1. requi-

1. requisitis 925.

2. effectu 926.

β. speciatim de foederibus 927.

2. in specie respectu legati, quoad eius

A. suppellectilem 928.

B. aedes, 929.

C. transitum, 930.

D. Admissionem, 931.

E. negotium commissum, 933.

Cap. IV. ius belli gentium.

I. In genere de bello inter gentes s. bello sollemni, cuius

1. definitio, 934.

2. causa iustifica laesio, 935. quae ad belli praeuiam indictionem non obligat, 936.

3. iura in hostium

A. personas 937. ad offendendos, interficiendos, capiendos hostes, 938.

B. res 939.

4. limites 941.

II. in specie de pactis intuitu belli initis 942.

1. quoruplicia sint 943.

A. ante bellum exortum 944.

B. durante bello sancita, haec vim belli

a. tollunt, aut

b. imminuunt. Haec dicuntur in specie pacta bellica, 945. et sunt

a. vniuersalia, quo pertinent induciae, aut

β. particularia, quo refer pacta

de neutralitate regionis hostilis,
deditionis, de lytro, litteras lib.
commeatus, armistitia 946.

2. quatenus valida 947.

Appendix. Ius gentium Europae practicum.

Ordo capitum ex dispositione capitum
I. G. Vniu. depromptus.

Cap. I. Ius Gentium Europae practicum
in genere, cuius traditur

1. conceptus

A. in genere §. 2.

B. in specie ex consuetudinibus gentium 5.

2. origines 7.

3. obligandi vis 9. sq.

4. principium 12.

5. mutabilitas 13.

6. probatio 14.

Cap. II. Ius G. E. Pr. respectu iuris
absoluti. Datur inter gentes
Europae

1. inaequalitas §. 2.

2. diuersi gradus existimationis et honoris 4.

A. quoad gentes ipsas et earum summos
imperantes, cuius ratio sita est in

a. religione Catholica

b. in

- b. in possessione antiqua,
- c. in diuersa ciuitatum forma,
- d. in potentiae gradu differente.

B. quoad gentium legatos, cuius fun da
mentum est

- a. in charactere legatorum diuerso,
- b. in gentis, quam repraesentant, di-
gnitate diuersa.

Cap. III. Ius G. E. Pr. respectu iuris hypothetici.

In Europa

1. maria dantur clausa, quorum iura parti-
cularia indignantur §. 1.
2. aditus et transitus per territorium nemini
denegatur, sed tamen variae conditiones
praescribuntur 4.
3. conuentiones publicae requirunt ratihabi-
tionem summi imperantis §. iuramentis
raro confirmantur, garantiis plerumque 9.
4. Quasi-contractus non recepti,
5. praescriptio non firmi iuris 10.
6. Successio ab intestato et ex testamento in-
dubii valoris,
4. Legatorum iura consuetudinaria in dies
pauciora 12.

Cap. IV. Ius G. E. Pr. respectu belli.

1. Manifesta bellica recepta, non vero am-
plius belli indictio sollemnis §. 1.

2. Violentia bellica humanior facta 2.
3. ius belli et hostis non conceditur nisi genti, et qui eius auctoritate agunt 5.
4. consuetudines in bello quoad
 - A. personas hostium 8. sq.

a. antequam in potestatem redacti sint,
diuersum ius

1. circa resistentes vel non-resistentes,
2. circa personas status militaris vel ciuilis,

b. postquam in potestatem redacti sunt
19. sq.

B. hostium res 28. sq. quarum variae species vario iuri subsunt,

C. pacta bellica 37. sq. in specie saluam-
gardiam 40.

PROLEGOMENA.

§. 1.

t iuris naturalis conceptum eruamus,
inquirendum, quid sit 1) ius in
genere, 2) ius naturale in specie.

§. 2.

Ius omne inuoluit ideam legis, lex obliga-
tionis ideam.

§. 3.

Dantur actiones hominis, quas pro lubitu
committere vel omittere potest. Si quis ad
eiusmodi actionem vel committendam vel omit-
tendam determinatur, dicimus eum obligari.

§. 4.

Ex obligationis conceptu si formas propositionem, habebis legem. Itaque *lex* est propositio obligationem continens.

§. 5.

Determinamur ad actionem committendam vel omittendam per illud bonum vel malum, quod ex actionis susceptione vel omissione oritur, consequenter quod ex actione speramus vel metuimus, id est per *confectarium* actionis. Obligamur itaque per *confectaria*.

§. 6.

Pone actionem, ex cuius commissione vel omissione oritur coactio alterius: existet obligatio, cui annexus est metus coactionis alterius, seu obligatio sub comminatione coactionis alterius, seu brevius: obligatio coniuncta cum coactione alterius. Talis *obligatio* vocatur *perfecta*: atque inde dicitur ea obligatio imperfecta, quae cum coactione alterius coniuncta non est.

§. 7.

Ex diuersitate obligationis diuersae oriuntur leges. *Lex*, quae obligationem perfectam continet, est *perfecta*: quae minus, est *imperfecta*.

§. 8.

§. 8.

Complexus legum perfectarum eiusdem generis vocatur *ius*. Ita determinanda est notio iuris: quod et vsus loquendi comprobatur, et ratio suffulcit, ne id quod iuris est, confundatur cum eo, quod tantum consilii est.

§. 9.

Complexus itaque legum perfectarum naturalium efficit *ius naturale*.

Lex perfecta naturalis opponitur positivae.

Lex positiva est illa, quae cognoscitur ex declarata voluntate alterius: igitur *lex naturalis* est, quae cognoscitur citra declaratam alterius voluntatem.

§. 10.

Habes definitionem legis et iuris naturalis ex charactere negatiuo. Si desideras adfirmatiuum: memineris, ius naturale esse partem philosophiae, ideoque eius propositiones, hoc est leges iuris naturalis esse deducendas ex principiis vniuersalibus. His principiis annumeranda est natura hominis et natura actionum humanarum.

Quum itaque ex istis principiis deduci possint leges perfectae, constat, *legem perfectam*

naturalem esse eam, quae ex natura hominis eiusque actionis cognoscitur: et huiusmodi legum perfectarum complexus efficit *ius naturae*.

§. 11.

Vt lex quaedam naturalis referri possit ad ius naturale, requiritur vt sit perfecta: quod et ius naturale, qua ius, exigit (§. 8.), et finis studii Iuris N. poscit, vt eius leges ad diuersos hominum status sint adplicabiles, et ipsa differentia specifica, qua ius N. a philosophia practica, eius genere proximo, et philosophia morali, eius conspecie, separari debet, necessario requirit.

§. 12.

Philosophia omnis est scientia. Ergo ius naturae est *scientia* legum perfectarum naturalium.

§. 13.

Natura hominis atque actionum hominis sunt ideae vniuersales, et natura humana tribuenda omnibus hominibus, consequenter et leges naturales vniuersaliter ad omnes homines, quatales, adplicari possunt. Hinc duplici sensu vocari potest Ius Naturae *ius vniuersale*.

§. 14.

§. 14.

Leges iuris naturalis per rationem cognoscuntur. Inde ius naturae appellatur *ius rationis*.

§. 15.

Ex diuerso statu hominum oriuntur diuersae legum naturalium determinationes. Hinc ius naturale, prouti adplicatur ad diuersum hominum statum, diuerso etiam nomine insignitur.

§. 16.

Status hominis est vel *solitarius* seu *extra-socialis* vel *socialis*: inde ius naturale diuiditur in *ius naturale in specie* seu *ius mere naturale* et *ius sociale*.

§. 17.

Societatum vna est maxima, *ciuitas*, reliquae dicuntur *minores*. Vnde ius sociale dispescitur in *ius societatum minorum* et in *ius ciuitatis*, confer §. 637.

§. 18.

Minorum societatum aliae sunt *simplices*, aliae *compositae*. Simples, quas explicabimus, sunt *societas matrimonialis*, *paterna*, *herilis*: composita est ea, quae ex dictis simplicibus coalescit, *familia*. Inde diuiditur ius societatum minorum in ius matrimoniale, paternum, herile atque domesticum seu ius familiae.

§. 19.

Ius ciuitatis aliud est respectu *sociorum ciuiliū*; aliud respectu *exterorum*: illud appellamus *ius ciuitatis internum*; hoc *ius ciuitatis externum*. Prioris species praecipua est *ius publicum vniuersale*, posterioris *ius gentium*, confer §. 708. vsque ad 710.

§. 20.

Seiunximus ob materiae praestantiam a iure publico particulam eius, ius summi imperantis in ecclesiam, atque illud peculiari tractatione complexi sumus sub titulo: *iuris ecclesiastici vniuersalis*.

Quae iuri gentium addita sunt ex *iure gentium Europaearum practico*: ea ad ius vniuersale non pertinent: sed appendicis tamen locum ob insignem huius disciplinae vtilitatem optimo iure merentur.

§. 21.

Ius naturae, quod cum incunabilis mundi singulorum hominum et societatum simplicium atque familiarum, deinde ciuitatum, et tandem gentium quoque dirigere actiones coepit, ipso vsu nulli vmquam aeuo incognitum fuit. Sed
fy-

systematica eius tractatio diutissime neglecta effecit, ut sero admodum nobilissima doctrina inter reliquas disciplinas in formam artis redactas locum inuenerit.

§. 22.

Graecorum Philosophorum sectae, quas postea et Romani propagauerunt, varia iusti atque iniusti struxere principia, non tamen separatis Philosophiae practicae a Iuris naturae rationibus. Quod *medio etiam aeuo* a *Scholasticis* adeo fuit neglectum, ut potius, superadditis Theologiae *Christianae* Iurimque Romani et Canonici principiis, summa imis miscerent,

§. 23.

Instaurata philosophandi libertate, NICOLAUS HEMMINGIUS ET BENEDICTVS WINCKLER ad explicandum ius naturale accesserunt: sed illotis manibus rem aggressi, incassum laborarunt. Felicius cessit HVGONIS GROTII labor, qui cum maxima nominis sui celebritate condidit ius belli et pacis, opus insigne, eruditum tamen magis, quam systematicum, auide interim arreptum, pluribusque et compendiis et commentariis inde ad hunc usque diem fuit illustratum.

§. 24.

§. 24.

Noua principia nouamque methodum amplexus THOMAS HOBBSIVS, ingenium mathematicum, optime philosophabatur; sed ex principio pessimo: cui aequius suum opposuit RICHARDVS CUMBERLANDIVS alique, quibus tamen palmam praeripit SAMVELIS PVFENDORFFII ius naturae et gentium, opus vtilissimum et systematicum, atque ex aduersariorum aequae ac assideclarum caterua celeberrimum.

§. 25.

Aliam viam ingressus CHRISTIANVS THOMASIVS, receptarum opinionum acer hostis, nouarum defensor non semper sibi constans, plura protulit haud dicta, non tamen meliora omnia. Maiori adhuc adplausu CHRISTIANVS WOLFIVS et HENRICVS KOELERVS, vterque LEIBNITII principiis nutritus, in iure naturae secundum methodi demonstratiuae regulas euoluendo defudarunt, atque huic doctrinae lucem affuderunt sane eximiam: quorum vestigia et nunc premunt plurimi; licet non desint, qui pro ingenio quisque in varia abire malunt.

PRAECOGNITA IVRIS NATVRAE.

CAPVT I.

DE

NATVRA HOMINIS MORALI.

§. 1.

In homine variae continuo deprehenduntur *mutationes*. Harum aliae ex eius vi propria oriuntur, aliae minus. Illae dicuntur **ACTIONES**, hae **PASSIONES**.

§. 2.

Agit homo et corpore et anima. *Corpus* eius organicum actionibus edendis innumeris diversique generis mirifice est adaptatum.

A

§. 3.

§. 3.

Animae humanae actiones pariter inter se differunt : consistunt nimirum vel in repraesentationibus vel in conatibus. Vnde duplex animae tribuitur FACULTAS, REPRAESENTATIVA et APPETITIVA.

§. 4.

Omnes animae humanae actiones concipiuntur vel ex eo, in quo differt ab animabus reliquorum animalium, vel in quo non differt. Prior affectio eius dicitur RATIONALITAS, posterior ANIMALITAS.

§. 5.

Igitur et repraesentationes et conatus animae humanae vel ex eius animalitate vel rationalitate effluunt. Vnde FACULTAS tum repraesentatiua tum appetitiua oritur duplex. Altera, quam ex animalitate animae concipimus, vocatur INFERIOR: altera, quam ex eius rationalitate intelligimus, nuncupatur SUPERIOR.

1. Praetermissis, quae ex logica de facultate repraesentatiua, speciatim superiori, supponuntur; statim ad perspiciendam appetendi facultatem transimus.

§. 6.

§. 6.

VARIA, quorum coniunctio ex ratione communi concipi potest, CONSENTIVNT: quorum coniunctio ita concipi nequit, ea DISSENTIVNT.

§. 7.

Variorum consensus dicitur PERFECTIO, dissensus IMPERFECTIO.

§. 8.

Perfectio relata ad ens aliquod dicitur eius BONVM, imperfectio autem eiusmodi MALVM.

Hinc bonum intuitu mei est, quod me perficit: malum intuitu mei, quod me imperfectiorem reddit.

§. 9.

Pone duo bona, alterum maius, alterum minus, ita vt

- 1) alterutrum non possit non existere, et
- 2) existentia vnius excludat existentiam alterius.

Quod si hoc casu existit bonum minus; impeditur boni maioris existentia, ideoque plus imperfectionis, quam perfectionis inde res capit. Ergo malum inde oritur intuitu boni ma-

ioris, cuius existentia impeditur. Hinc bonum eiusmodi minus est malum, atque vocatur **MALVM COMPARATIVVM**.

Eadem ratione demonstratur, malum minus respectu mali maioris esse bonum, cuiusmodi malum vocatur **BONVM COMPARATIVVM**.

Huic malo et bono comparatiuo opponitur bonum et malum **ABSOLVTVM**, quod per se tale est.

§. 10.

Homo dum cogitat bonum, seu dum obiectum quoddam ad se refert, et illud sibi cogitat perfectionem; sentit conatum versus bonum, id est ad bonum obtinendum: e contrario si cogitat malum, seu obiectum quoddam ad se relatum sibi cogitat imperfectionem; sentit conatum aduersus malum, id est ad fugiendum malum. Prior conatus nuncupatur **INCLINATIO ANIMAE** siue **APPETITVS**, posterior **RECLINATIO ANIMAE** seu **AVERSATIO**.

§. 11.

Prouti bonum et malum est vel absolutum vel comparatiuum (§. 9.); **INCLINATIO** et **AVERSATIO** animae est vel **PER SE** vel **HYPOTHETICE** talis.

§. 12.

§. 12.

Quidquid cogito, vel in *concreto* vel in *abstracto* cogito. CONATIVS ex idea concreta vocatur SENSITIVVS, ex abstracta RATIONALIS.

Vnde consequitur, vt et APPETITVS et AVERSATIO, ideoque omnis animae CONATIVS respectu boni ac mali vel SENSITIVVS sit vel RATIONALIS.

§. 13.

Interdum anima erumpit in AFFECTVS, qui sunt conatus sensitiui praedominantes, hoc est, qui ceteros conatus coexistentes in anima supprimunt. Hi continent mox appetitum, qui progignit AFFECTVM GRATVM; MOX auersionem, qui creat AFFECTVM INGRATVM.

§. 14.

Dantur praeterea in anima conatus quidam ad obtinendum vel fugiendum aliquid, citra cogitationem boni vel mali, qui vocantur INSTINCTVS seu STIMVLI NATVRALES.

§. 15.

Appetitus et auersatio, quatenus sunt *sensitiui*, porro affectus et instinctus naturales re-

feruntur ad *facultatem animae appetitiuam inferiorem* (§. 5.).

§. 16.

Reperitur vero in anima humana praeterea etiam *VOLUNTAS*, quae *in genere* est conatus ortus ex eo, quod bonum vel malum sibi anima iudicat. *In specie* *VOLUNTAS* sumitur pro appetitu orto ex eo, quod anima sibi bonum esse iudicat: et tunc ei opponitur *NOLUNTAS*, quae est auersatio orta ex eo, quod sibi malum esse iudicat.

1. In sequentibus, quae de voluntate dicuntur, ita ut noluntatis mentio non fiat, de *VOLUNTATE in genere* intelligenda sunt.

§. 17.

Vnde prono alueo effluit,

1) voluntatem continere appetitum rationalem; noluntatem contra auersationem rationalem: ideoque voluntatem in genere omnem involuere conatum rationalem (§. 12.),

2) voluntatem esse vel *absolutam* vel *hypotheticam* (§. 11.).

§. 18.

Appetitus et auersatio, quatenus sunt rationales, consequenter etiam voluntas pertinent

nent ad facultatem animae appetitivam superiorem (§. 5.).

§. 19.

Iam voluntas paullo curatius inuestiganda. Ante omnia tenendum, ex eius conceptu sequi, ut

- 1) nil nisi bona velimus,
- 2) nil nisi mala nolimus (§. 8.),
- 3) malum minus respectu maioris velimus,
- 4) bonum minus respectu maioris nolimus (§. 9.).

§. 20.

PERFECTIO, cuius conceptus logice est verus; ipsa est VERA: cuius erroneus; est SPURIA seu APPARENS. Vnde simul quid imperfectio, bonum et malum sit verum, quidue apparens, intelligitur.

§. 21.

Quilibet experitur, se interdum errare in cogitatione boni vel mali, ita

- 1) ut, quod bonum est, iudicet esse malum; quod malum, bonum: quod malum maius, iudicet malum minus; quod bonum maius, minus,
- 2) ut idem obiectum sub iisdem (ratione bo-

nitatis vel prauitatis) circumstantiis mox bonum sibi, mox malum iudicet.

§. 22.

Ex quo errore intellectus oriuntur naevi voluntatis, ita ut

1) saepe sub specie boni malum amplectatur, sub mali specie bonum fugiat, malum maius sub specie minoris arripiat, bonum maius sub specie minoris reiiciat,

2) saepe mutetur circa idem obiectum sub iisdem circumstantiis, ita ut illud mox appetat, mox auerfetur.

§. 23.

Caue igitur existimes, id quod volumus, nolumusue, *esse vere* bonum et malum: sufficit, id *iudicari* seu *videri* nobis bonum aut malum.

§. 24.

MOTIVVM dicitur notio boni vel mali voluntatem determinans.

§. 25.

Quum itaque motivum sit id, quod sibi bonum vel malum anima iudicat, unde oritur ille

cona-

conatus agendi, quem nominauimus voluntatem (§. 16.): sequitur, vt

- 1) absque motiuis non detur voluntas,
- 2) posito motiuo ponatur necessario voluntas.

§. 26.

SPONTANEITAS est facultas entis, qua ad agendum et non agendum aequè sese ipsum (quod metaphysici appellant *per principium intrinsecum*) determinare potest: atque hinc, quidquid agere et non agere pendet a spontaneitate, dicitur ACTIO SPONTANEA.

I. Quidquid igitur ens aliquod in casu dato determinare potuit, an agendum sibi sit, vtrum minus agendum: illud est eius actio spontanea.

§. 27.

Spontaneitas itaque requirit

1) ratione obiecti agendi, vt in casu dato aequè possibile sit, et agere et non agere; agere hoc, agere aliud: hoc est, requirit plura *contingentia*.

Et quum actus, quo ens ex pluribus contingentibus id determinat, quod sibi maxime placeat, vocetur ELECTIO: spontaneitas requirit

2) ratione agentis *facultatem eligendi*.

§. 28.

Ergo qui sponte agit, ille ex principio intrinseco mediante electione determinare potest,

1) *an* sit agendum,

2) quae inter diuersas actiones sit agenda, seu *quomodo* sit agendum (§. 27.).

§. 29.

Anima humana in infinitis actionibus gaudet spontaneitate (*per exper.*).

§. 30.

Spontaneitas entis intelligentis dicitur LIBERTAS MENTIS seu ARBITRIUM, LIBERVM ARBITRIUM, LVBITVS.

§. 31.

LIBERE hinc AGIT, qui vsu intellectus instructus sponte agit, et quidquid agere atque non agere pendet ab arbitrio dicitur ACTIO LIBERA (RATIONE DETERMINATIONIS seu INTERNE TALIS).

1. Quidquid igitur ens intelligens in casu dato sponte determinare potuit, an agendum sibi sit, vel minus agendum: illud est actio eius libera.

2. Quid-

2. Quidquid ita est comparatum, ut eius existentia vel non existentia pendeat ab arbitrio, illud est actio libera.

§. 32.

Anima humana est ens intelligens, et gaudet spontaneitate (§. 29.). Competit itaque homini libertas mentis (§. 30.), eaque consistit in ea illius facultate, qua ut ens intelligens ad agendum et non agendum aequae sese determinare potest.

§. 33.

Constat per experientiam, existere in homine

- 1) passiones et actiones,
 - 2) actiones et corporis et animae,
 - 3) actiones facultatis et repraesentatiuae et appetitiuae, tum inferioris tum superioris,
 - 4) in specie actiones et intellectus et voluntatis:
- quae mox ab arbitrio determinantur, mox minus determinantur.

§. 34.

Hinc generalissima mutationum hominis divisio, quod quaelibet mutatio vel fit actio libera, vel non fit actio libera: quae posterior et dicitur

CIRUR MUTATIO NATVRALITER NECES-
SARIA (quibusdam PHYSICE necessaria).

1. Mutatio naturaliter necessaria vel *actio*
vel *passio* naturaliter necessaria est (§. 1.).

§. 35.

Qua propter

- 1) et *passiones* et *actiones* hominis,
- 2) *actiones* et corporis et animae,
- 3) *actiones* facultatis et repraesentatiuae et
appetitiuae, tum inferioris tum superioris,
- 4) in specie *actiones* et intellectus et volunta-
tis diuidi debent ita, vt vel sint *actiones* liberae,
vel sint *mutationes* naturaliter necessariae.

§. 36.

Saepius eadem mutatio hominis pro diuerso
respectu tribui arbitrio et potest et nequit (*per
experient.*) Hinc eadem mutatio pro diuerso
respectu tam *actionibus* liberis, quam *mutationi-*
bus naturaliter necessariis accensetur.

1. Plures *mutationes*, dum *existere* incipi-
unt, sunt naturaliter necessariae: quae tamen
referuntur et referri debent ad liberae, quate-
nus arbitrium tamquam *caussa* *causae* est
etiam *caussa* *causati*.

§. 37.

§. 37.

In specie videamus libertatem mentis intuitu intellectus et voluntatis.

Quod attinet ad intellectum, iudicamus cogitationibus nostris conuenienter. Posito,

1) nos aliquid cogitare vt verum : impossibile est, vt idem iudicemus esse falsum. Eatenus actio intellectus est naturaliter necessaria (§. 32.).

2) Pone, me aliquid primo intuitu iudicare verum : pendet ab arbitrio meo, vtrum ad illud obiectum attendam, et desuper reflectam, nec ne; vtrum in eius notionem seu ideam distinctam inquiram, eamque mihi comparem, nec ne. Eatenus actus, quo intelligo, est actio libera (§. 31.). Ergo quatenus pendet ab arbitrio nostro, vt mediante reflexione seu consultatione iudicium falsum mutare possimus in iudicium verum; eatenus iudicium nostrum et verum et falsum est actio libera.

§. 38.

Quod attinet ad voluntatem:

1) Pone obiectum, quod mihi iudico bonum: pones voluntatem necessario (§. 16.). Eatenus adest conatus naturaliter necessarius.

2) Pone obiectum, quod primo intuitu mihi iudico bonum: pendet ab arbitrio meo, vtrum

a) in eo attentionem et reflexionem ponam vel minus, indeque

b) vtrum intelligam qua verum bonum, an minus intelligam.

Eatenus actus, quo volo, seu VOLITIO est actio libera.

Ergo quatenus pendet ab arbitrio meo, vt mediante reflexione seu consultatione iudicium falsum de bonitate obiecti mutare possim in verum: eatenus etiam pendet ab arbitrio meo, vt conatum versus obiectum habeam vel minus, hoc est, vtrum quid velim, an minus velim.

1. Sub eadem hypothese constat, quod etiam pendeat ab arbitrio meo, vt aliquid mihi fiat *motuum* vel minus, vtque conatum ex prima cogitatione ortum supprimam vel exseram

§. 39.

Arbitrium itaque determinare potest in infinitis actionibus et intellectum et per intellectum etiam voluntatem. Quatenus ita determinat, eatenus DIRIGIT.

§. 40.

Non vero efficere potest arbitrium, ut, quod eidentissime iudicamus verum, illud iudicemus falsum (§. 37.): nec quod eidentissime iudicamus verum bonum, ut idem nolumus (§. 38.), quod exprimunt: arbitrium nequit *MUTARE* intellectum nec voluntatem. Et eatenus intellectus et voluntas agit necessario.

§. 41.

Arbitrium itaque et voluntas, actio libera et actio voluntatis a se inuicem differunt. Ergo

1) non omnis actio libera est simul actio voluntatis,

2) Nec omnis actio voluntatis est simul actio libera (in ipso actu, quo incipit existere): licet omnis actio voluntatis referri possit ad actiones liberas, quatenus ab arbitrio pependit, ut id, quod volumus, intelligeremus esse bonum vel malum (§. 36.).

1. Interim a pluribus pro vno eodemque habentur actiones voluntatis et actiones liberae. Sufficit discrimen nosse: licebit loqui, ut alii loquuntur. Hinc, quae in posterum de voluntate et eius actionibus dicentur, eatenus adstrui a nobis intelligat lector, quatenus voluntas et voluntatis actio admittit arbitrium.

§. 42.

NECESSITAS, quatenus ex motiuo concipitur, dicitur MORALIS. Omnis igitur voluntas continet necessitatem moralem (§. 25.).

§. 43.

Quatenus ergo voluntas non excludit arbitrium (§. 38.): eatenus et necessitas moralis consistere potest cum libertate mentis.

§. 44.

Actionem liberam diximus omne id, quod agendum vel non agendum determinare potuit arbitrium (§. 31.). Itaque arbitrium eiusmodi actionem vel determinavit, vel minus determinavit. Si determinavit: eam vel determinavit agendam seu existentiae reddendam, vel non agendam, seu existentiae non reddendam. ACTIO LIBERA, quam arbitrium determinavit agendam, vocatur actio COMMISSIVA: actio autem libera, quam arbitrium aut non determinavit, aut determinavit non agendam, vocatur ACTIO LIBERA OMISSIVA.

§. 45.

Actio libera commissiva vel continet mutationem extra agentem vel minus. Haec dicitur

TUR ACTIO LIBERA INTERNA ; illa EX-
TERNA, quam etiam vocant opus externum.

§. 46.

Id quod homini per vires ab eius arbitrio
pendentes possibile est, seu quod respectu
agentis, seu quod respectu est possibile, dici-
tur in EIVS POTESTATE, seu eius POTEN-
TIAE SVBIECTVM esse: et actio in potestate
nostra posita vocatur ACTIO NATVRALI-
TER (PHYSICE) POSSIBILIS, ACTIO EX-
TERNE LIBERA seu RATIONE EXSECY-
TIONIS LIBERA.

§. 47.

Vt agatur vel non agatur id, quod arbitri-
um determinat ; requiritur, vt per vires ab ar-
bitrio pendentes sit possibile. Vnde clarum
est, ad actionem liberam requiri, vt sit in po-
testate agentis posita.

§. 48.

Iam vero

1. quidquid absolute vel naturaliter est
impossibile, et
2. quidquid absolute vel naturaliter neces-
sarium est,

illud non est in potestate nostra. Ergo actio
externe libera excludit tum impossibilitatem tum
necessitatem et absolutam et naturalem.

1. Idem argumentum hac ratione euincitur.
Actio externe libera, seu quae in potestate no-
stra est, requirit, ut per vires ab arbitrio pen-
denter sit possibilis et ad committendum et ad
omittendum (§. 31. et §. 47.). Iam vero quid-
quid

a) est absolute vel naturaliter necessarium,
illud omitti nequit,

b) est absolute vel naturaliter impos-
sibile, committi nequit. Ergo quidquid aut
absolute aut naturaliter est vel necessarium vel
impossibile: illud non est in potestate nostra,
ideoque e sphaera actionum liberarum exulat.

§. 49.

AUCTOR ACTIONIS dicitur is, ad cu-
ius arbitrium referri potest existentia vel non-
existentia actionis. Hinc, cui tribuitur actio
libera, ille est actionis auctor.

§. 50.

Denique an actio coacta adnumerari liberis
actionibus possit? quaeritur. COGERE inuol-
uit, ut quid INVITE fiat, id est fiat cum
auersati-

auesatione, et significat, determinare alterum, vt inuite agat vel patiatur.

§. 51.

Si determinatur alter ad vnicum; COACTIO vocatur ABSOLUTA: si ad vnum ex quibusdam determinatis eligendum; dicitur HYPOTHETICA.

§. 52.

Libertas mentis cum coactione absoluta consistere nequit (§. 48.), hypothetica vero coactio eam per se non tollit (§. 26.).

Est tamen libertas mentis in coactione hypothetica admodum *restricta*: quum non ex omnibus possibilibus; sed ex determinatis propositis eligendi facultas detur.

§. 53.

Quatenus igitur actio hypothetice coacta admittit arbitrium, eatenus etiam actionibus liberis adnumeranda (§. 30.).

I. Qui hypothetice coactus agit, agit ex auesatione absoluta et simul ex inclinatione hypothetica (§. 11.).

§. 54.

Actiones liberae habent consecutaria, aliae bona, aliae mala (*per exper.*).

§. 55.

Praeditus est homo *ratione*, summo illo intellectus gradu, qua nexum rerum perspicere valet, cuiusque usus eodem modo quo intellectus exercitium pendet ab arbitrio (§. 37.).

§. 56.

In pluribus actionibus liberis homo ex arbitrio per rationem cognoscere potest earum consecutaria bona vel mala, antequam ad agendum vel non agendum sese determinet, hoc est **PRAEVIDERE** potest ea consecutaria.

§. 57.

Actio libera, cuius consecutarium bonum vel malum homo praevidere potest, est **ACTIO MORALIS**. Vnde concipitur **MORALITAS ACTIONIS**, hoc est ea relatio actionis liberae ad agentem, quatenus eius consecutarium bonum vel malum praevidere potuit.

§. 58.

Quod si homo in data quadam actione libera consecutarium eius praevidere potest: actionem liberam vel ita, ut per eam bonum aliquod obtineat, aut malum euitet, dirigit; vel non dirigit. In casu priori actionem moralem

CONVENIENTER RATIONI ; in posteriori
DISCONVENIENTER dirigit. Actio moralis,
conuenienter rationi directa, est ACTIO MO-
RALITER BONA ; disconuenienter autem
directa vocatur MORALITER MALA. Un-
de intelligitur, quid sit actionis moralis BONI-
TAS ; quidue eius PRAVITAS seu MALITAS.

§. 59.

Homo igitur moraliter et bene et male a-
gere potest (§. 56. et 58.).

§. 60.

Et actiones liberae moralitatis sunt capaces
(§. 57.).

§. 61.

Haec de homine nosse nunc quidem suffi-
cit. Constituunt ea, quae hactenus in medium
protulimus, eius essentiam seu NATVRAM.
Inde quidquid ex ea eius natura concipitur,
homini tribuitur esse NATVRALE.

§. 62.

In specie quatenus homo moraliter bene et ma-
le agere potest, NATURA eius vocatur MORALIS.

§. 63.

Si respicis hominem intuitu actionum suarum moralium; respicis eum in statu quodam, id est in complexu mutabilium in eo coexistentium: qui status hominis respectu actionum suarum moralium in genere dicitur **STATUS MORALIS**.

§. 64.

Quodsi consideras statum moralem respectu actionum editarum, ex quibus ortus est; hic status posterior est actionibus moralibus, et dici potest **CONSEQUENTER MORALIS**, qui est vel *bonus* vel *malus* (§. 54.).

§. 65.

Si vero intueris statum hunc respectu actionum, ad quas edendas habilis est: status iste anterior est actionibus moralibus, et vocatur **ANTECEDENTER MORALIS**.

§. 66.

Homo, qui ea est aetate, quae cum pleno usu intellectus coniuncta esse solet, dicitur esse **AETATIS ADULTAE** seu **ADULTVS** seu **MAIORENNIS**.

§. 67.

Homo adultus et sanus vocatur esse in STA-
TU ANTECEDENTER MORALI PERFE-
CTO: qui minus; in IMPERFECTO.

§. 68.

Qui est adultus et sanus, habet *integras* et
animae et corporis *vires*: qui minus; in eo
reperitur *virium* quarundam *defectus*.

§. 69.

Atque is quidem defectus vel quoad *genus*
actionum moralium, vel quoad *actionem* moralem
singularem sese exferit.

§. 70.

DEFECTVS prior aut est a natiuitate, aut
minus: ille dicitur CONNATVS; hic, quum
ex postfacto superueniat, ADVENTITIVS.

§. 71.

Defectus connatus est vel aetatis adultae
vel sanitatis.

§. 72.

DEFECTVS AETATIS ADULTAE est
defectus virium ob aetatem cum pleno usu in-
tellectus nondum coniunctam, et dicitur AE-
TAS MINOR seu MINORENNITAS.

Huc refer *infantiam, impubertatem, pueritiam*. Temporis tamen terminus ex principiis vniuersalibus non liquet.

§. 73.

Defectus sanitatis connatus dicitur DEFECTVS CONNATVS *in specie*, et adficit vel animam vel corpus.

I. Huc pertinent, qui a natiuitate sunt stupidi, mentis non compotes, qui nascuntur cœci, surdi et muti cet.

§. 74.

Defectus adventitius varius est, et completur

1. *morbos*, siue intellectus impediunt seu corporis vsum,
2. *ebrietatem*,
3. *Somnum*,
4. *adfectus*,
5. *prauos habitus et consuetudines*.

§. 75.

Quoad actionem moralem singularem deficiunt vires; si quis cognitionem actionis habet aut nullam, aut actioni minus conuenientem, Priori casu adest IGNORANTIA; posteriori ERROR.

1. Ad errorem referendae opiniones falsae, vanae persuasiones, praeiudicia.

§. 76.

Qui in statu eiusmodi imperfecto est constitutus, eius vires deficiunt vel ad agendum, vel ad moraliter agendum. Hinc homo in statu antecedenter morali imperfecto ad alias actiones morales edendas est inhabilis; alias vero, quas agit, non agit ut morales.

§. 77.

Interim ad diiudicandas eiusmodi actiones de eo sollicitè disquirendum est, utrum is status imperfectus enatus fuerit ex actione morali, an minus. Posteriori casu actio ex statu imperfecto edita non est moralis: priori casu contra moralibus omnino accensetur (§. 57.).

1. Dantur itaque uti actiones liberae, quae ipso actu tales non sunt (§. 36.): ita et actiones morales, quae ipso actu non sunt morales; sed ex consequentia sunt morales.

2. Vnde concipitur brocardicum: qui vult antecedens, vult etiam consequens. Quod verum est, quatenus hoc praevidere potuit (§. 57.).

PRAECOGNITORVM IVRIS
NATVRAE

CAPVT II.

DE

OBLIGATIONE ET LEGE
MORALI.

§. 78.

OBLIGAT in sensu generalissimo, qui necit bonum vel malum consecrarium cum actione spontanea.

i. Hinc aliquibus dicitur obligatio constitui *spe* vel *metu* proposito.

§. 79.

Actio spontanea est vel libera vel minus libera (§. 26. et 31.). Qui necit consecrarium bonum vel malum cum actione libera ; **OBLIGAT MORALITER** : qui cum actione non morali ; **OBLIGAT NON MORALITER**.

i. Ergo obligari ens omne potest, quod actio num spontanearum est capax : moraliter obligari, nisi ens actionum liberarum capax, nequit.

§. 80.

§. 80.

Qui nescit conspectarium cum ad actione libera, nescit notionem boni vel mali, quo voluntas determinatur, consequenter nescit motuum (§. 24.). Hinc OBLIGATIO MORALIS vocatur connexio motui cum actione libera.

1. Haec definitio debetur LEIBNITIO. Dubia contra eam mouent BARBEYRAC in notis ad PVFENDORFFII I. N. et G. atque TREVER in annotatis ad eundem de Officio H. et C. cap. II. §. 5. p. 53. Defensionem suscipit Mr. DE VATTEL in libro: *Loisir philosophique*, à Geneve 1747. 8.

2. Obligatio moralis est obligatio per excellentiam: quae in sequentibus de obligatione dicentur, de obligatione morali sunt intelligenda.

§. 81.

OBLIGATIO respectu obligantis dicitur ACTIVA, respectu obligandi PASSIVA. Posterior nihil aliud est, nisi necessitatio agendi vel non agendi moralis (§. 42.).

1. Vbi obligationis terminum simpliciter ponimus, citra additum: PASSIVAE aut ACTIVE; ibi semper nobis sermo est de obligatione passiva, de necessitatione morali.

2. Ut, quae sit obligationis natura, plenius intelligatur; ad eius tres characteres, 1) motuum, 2) actionem liberam et 3) constitutionem nexus motuum inter et actionem animum advertamus.

§. 82.

Obligatio requirit motium (§. 80.). Quale igitur motium, talis obligatio. Motium inuoluit notionem boni vel mali confectarii ex actione oriundi (§. 24.). Hinc

Quod attinet confectarium:

1. vt vera sit obligatio, necesse est adsit confectarium verum,

2. contra ex confectario ficto et falso oritur obligatio spuria, ex incerto incerta, ex probabili probabilis, ex indirecto indirecta cet.

Quod attinet notionem: notio inuoluit cognitionem confectarii. Ergo

1) vt quis obligetur, opus est, vt ei cognitum fiat confectarium ex actione sua oriundum: hinc

2) ad ignorata, qua talia, nemo tenetur.

§. 83.

Obligatio requirit actionem liberam et interne et externe talem (§. 31. et 46.). Hinc

1) in res absolute vel naturaliter, id est per vires agentis impossibiles,

2) in res aut absolute aut naturaliter necessarias (§. 48.),

3) in eum, qui non est auctor actionis (§. 49.),

4) in

4) in eum, qui caret usu intellectus (§. 31.); non cadit obligatio.

1. Ultra igitur scire (§. 82.) et posse nemo obligatur.

§. 84.

Omne motium agendi praecedit ipsam actionem liberam (§. 25.). Hinc obligatio nisi in actiones futuras, id est ratione obligationis tempore posteriores, constitui nequit.

1. Hoc igitur sensu in actiones praeteritas non cadit obligatio.

§. 85.

Obligatio requirit nexum inter actionem liberam atque motium (§. 80.). Ergo

1) dum connectuntur bona vel mala confectaria cum actione libera; oritur obligatio,

2) quoad perdurat connexio; perdurat obligatio,

3) quando illa tollitur; haec cessat.

§. 86.

Pone duas actiones liberas inter se connexas; constitue obligationem ad vnam connexarum: pones obligationem etiam ad alteram connexarum actionum (per *principia Metaph.*).

1. Sed

I. Sed nisi haec connexa inseparabiliter talia sint ; obligatio indirecta eatenus spuria est.

§. 87.

Ex speciebus actionum liberarum et confectariorum sequuntur species obligationis.

Actio libera est vel commissiua vel omissiua (§. 44.). Hinc OBLIGATIO dispecitur in ADFIRMATIVAM, (quam et dicunt, minus tamen congrue, POSITIVAM), et NEGATIVAM. Illa determinat ad actionem committendam, haec ad omittendam.

§. 88.

Confectarium actionis liberae est vel bonum vel malum. Hinc

1) in obligatione adfirmativa nequitur confectarium vel bonum cum commissione actionis, vel malum cum eius omissione, vel bonum cum commissione et simul malum cum omissione actionis :

2) in obligatione negatiua nequitur confectarium vel bonum cum omissione, vel malum cum commissione actionis, vel vtrumque simul.

§. 89.

Quamobrem obligatus

1) si agit obligationi conuenienter ; vel bonum obtinet, vel malum euitat, vel cum euitatione mali simul bonum obtinet :

2) contra si agit obligationi disconuenienter ; vel bonum non obtinet, vel malum non euitat, vel cum ingruente malo simul a bono excluditur.

§. 90.

Omnis actio libera, cui adhaeret obligatio, est actio, quae habet consecutaria bona vel mala (§ 79.), quae praeuideri possunt ab eo, qui obligatur (§. 82.). Ergo omnis actio libera, simul arque subiicitur obligationi, fit actio moralis (§. 57.).

§. 91.

Quum

1) actio actione fit maior vel minor, prouti est vel COMPOSITA, quae in plures resolui potest, vel SIMPLEX, quae ita resolui nequit ;

2) consecutarium bonum vel malum aliud alio fit maius vel minus ;

3) actio alia pluribus, alia paucioribus determinetur motiuis ;

4) consecutaria etiam euidentius vel minus euidenter praeuideri possint :

sequi-

sequitur, ut obligationum quoque inter se collatarum alia sit maior, alia minor.

§. 92.

Vnde elucet, obligationis dare gradus, eamque quantitatis et mensurae esse capacem.

§. 93.

Homo actiones liberas edere potest (§. 32.), eius actiones moralitatis sunt capaces (§. 60.). Homo itaque est ens obligationis moralis capax (§. 80. et 90.).

§. 94.

Tantum de obligatione. Accedimus ad considerationem legis. LEX, NORMA, REGULA in sensu generali est propositio, exprimens obligationem moralem, seu est propositio moraliter obligatoria.

Vocatur haec lex etiam lex MORALIS, ut ab aliis legis conceptibus distinguatur.

1. Vnde intelligitur aliorum definitio legis, quod sit propositio, secundum quam actiones liberas dirigere obligamur.

2. Legis ergo unica virtus: OBLIGARE.

§. 95.

Pone obligationem; simul atque eam propositione quadam exprimes, habebis legem

(§. 94.)

(§. 94.). Posita itaque obligatione ponitur lex (*materialiter*).

§. 96.

Lex nihil aliud est nisi obligatio propositione expressa (§. 94.). Igitur, quae requiruntur ad obligationem: eadem ad legem requiri immediate colligitur (§. 82. usque ad §. 86.).

§. 97.

Quum obligatio sit vel affirmatiua vel negatiua (§. 87.): LEX inde dispescitur in PRAECEPTIVAM et PROHIBITIVAM seu in ASENTENTEM et NEGANTEM seu in IVBENTEM et VETANTEM.

§. 98.

Legum dantur *gradus*, ita vt alia sit *maior*, *minor* alia: prouti nimirum altera maiorem, altera minorem continet obligationem (§. 91.).

§. 99.

Homo legis moralis est capax (§. 93.).

§. 100.

Actio libera si refertur ad legem quandam, ei vel est contraria, vel non est contraria. Illa
C dicitur

dicitur ACTIO ILLICITA, haec ACTIO LICITA seu PERMISSA.

I. LICET itaque seu PERMISSVM est omne id, quod legi non repugnat.

§. 101.

Actio licita vel legi subest, vel minus subest. Illa vocatur OFFICIUM; haec actio INDIFFERENS seu ACTIO LICITA *in specie* seu PERMISSA *in specie*.

1. Officium igitur omne simul est actio licita; sed non omne licitum simul est officium.

§. 102.

Actio, quae legi subest, et ei non est contraria, debet ei esse conformis. OFFICIUM itaque est actio legi subiecta, quatenus ei est conformis.

§. 103.

Ex legis diuisione determinantur officiorum species (§. 101.). Hinc OFFICIUM est vel PRAECEPTIVVM seu ADFIRMATIVVM seu COMMISSIVVM; vel PROHIBITIVVM seu NEGATIVVM seu OMISSIVVM (§. 97.).

PRAECOGNITORVM IVRIS
NATVRAE

CAPVT III.

DE

IMPUTATIONE MORALI.

§. 104.

Vidimus capite I, quae sit actionis liberae generatim et ante legem consideratae indoles: capite II. eam perspeximus, quatenus ad legis moralis praescriptum est dirigenda, ideoque quatenus nondum existit. Restat, ut in eandem inquiramus, quatenus actu dirigitur: siue illud fiat conformiter siue non conformiter legi, ideoque quatenus est existens.

§. 105.

Actio spontanea singularis, quatenus obligationi subest, dicitur **FACTVM**: et si eiusmodi actio est libera, vocatur **FACTVM MORALE**.

I. Omnis actio libera, quatenus subest obligationi, est simul moralis (§. 90.). Hinc eiusmodi factum vocatur morale.

§. 106.

Homo factorum moralium capax est (§. 93.)

§. 107.

Factum morale intuitu

1) actionis est vel COMMISSIVVM vel o-
MISSIVVM (§. 44.),

2) obligationis seu legis moralis, cui subest,
ei vel conuenit vel minus conuenit.

Illud vocatur RECTVM, hoc MINVS
RECTVM.

§. 108.

Factum morale

1) legi praeceptivae conuenit; si actio libera,
quam committere obligamur, committitur:
non conuenit; si omittitur.

2) legi prohibitiuae conuenit; si actio libera,
quam omittere obligamur, omittitur: non con-
uenit; si committitur.

§. 109.

Postulant leges, vt iis conuenienter aga-
tur: ergo, vt quod agitur, iis non contradi-
cat.

Id quod legi contradicit, vocatur MORA-
LITER IMPOSSIBILE; quod minus, MO-
RALITER POSSIBILE.

Itaque leges morales nihil postulant, nisi
quod moraliter possibile est.

§. 110.

§. 110.

Leges requirunt rectitudinem facti (§. 107. et 109.). Quodsi haec deficit, inspiciendum an eam rectitudinem assequi fuerit in potestate agentis vel minus, id est, an DEFECTVS RECTITVDINIS fuerit VINCIBILIS vel INVINCIBILIS.

§. 111.

Id quod extra potestatem nostram est, non est actio libera (§. 47.), non legi obnoxium (§. 83.), non factum morale (§. 105.). Leges itaque non aliam requirunt facti rectitudinem nisi vincibilem (§. 110.): vt adeo defectus rectitudinis inuincibilis sit extra sphaeram moralem.

§. 112.

Defectus rectitudinis facti moralis vincibilis dicitur REATVS, aliis CVLPA *in genere*. Vnde et defectus eiusmodi inuincibilis appellatur FACTVM INCVLPATVM.

§. 113.

DELIBERATIO seu CONSULTATIO est actus intellectus, quo disquirat, an vel quomodo agendum.

§. 114.

Qui agit ex deliberatione seu *deliberato*, ille

1) intelligit actionem, quam suscipit vel omittit,

2) agit ex motu.

Vtrumque alii ita exprimunt: *agit sciens et volens.*

§. 115.

Reatus deliberatus vocatur *DOLUS*, indeliberatus *CULPA* seu *CULPA in specie.*

§. 116.

Differt igitur maximopere dolosus a culposo.

Dolosus violat legem moralem sciens et volens (§. 114.): ideoque, dum agit contra legem, simul vult agere contra legem.

Culposus violat legem; sed in ipso actu non vult agere contra legem (§. 115.). Nihilominus factum culpосum est actio libera (§. 31. et 57.).

§. 117.

Culpam inuoluit omnis defectus rectitudinis facti moralis

1) ex ignorantia vincibili,

2) ex

- 2) ex errore vincibili,
- 3) ex incogitantia, improuidentia, praecipitantia, incuria,
- 4) ex statu imperfecto, qui ex statu consequenter morali enatus est (§. 77.), denique
- 5) omnis facti, in quo arbitrium cooperatur (§. 35.): quatenus rectitudinem eius facti assequi fuit in potestate agentis (§. 111.).

§. 118.

Itaque ignorantia et error siue facti siue legis (iuris), quatenus est vincibilis, nocet; quatenus inuincibilis, non nocet (§. 111.).

§. 119.

Circa leges prohibitivas omnis reatus, consequenter et dolus et culpa consistit in committendo: circa praeceptivas in omittendo (§. 108.). Haec differentia ulterius nunc inuestiganda.

§. 120.

FINEM vocant obiectum, propter quod, ut existat, vel non existat, voluntas agit: representationem autem finis in mente dicitur INTENTIO.

§. 121.

REMEDIVM est caussa finis.

Hinc remedium ad finem obtinendum est necessarium.

§. 122.

IMPEDIMENTVM est id, quod contradicit vsui remediorum.

Hinc remotio impedimenti ad finem consequendum est necessaria.

1. Datur *impedimentum absolutum, naturale* seu *physicum*, datur etiam *morale* (§. 109.).

§. 123.

OCCASIO est euentus, per quem finis fit possibilis.

Itaque et occasio ad finem obtinendum necessaria.

§. 124.

Qui obligatur ad finem, obligatur

1) ad vsum remediorum naturaliter et moraliter possibilem,

2) ad vsum occasionis, et

3) ad remotionem impedimentorum, quae naturaliter et moraliter superari possunt (§. 86.

III. et 109.).

§. 125.

VOLVNTAS dicitur EFFICAX seu SERIA
seu

seu vno verbo PROPOSITVM, quae exsequitur ea, quae ad finem obtinendum sunt necessaria : sin minus ; vocatur INEFFICAX seu NVDA.

1. Voluntas efficax declaratur, sicubi aliquis, quantum in potestate sua est, adhibet remedia, remouet impedimenta, vritur occasione (§. 121. 122. 123.).

2. Hinc clarum est, *dolose* agentem habere intentionem directam et propositum violandi legem ; *culpose* agentem minus (§. 115. et 116.).

§. 126.

Efficax voluntas appellatur EFFICIENS, quae finem obtinet : INEFFICIENS, quae finem haud obtinet.

Omnis voluntas efficax fit efficiens ; nisi obstat impedimentum (§. 121. et 122.)

§. 127.

Leges praeceptivae obligant ad actionem committendam : ideoque requirunt in agente non voluntatem tantummodo ; sed simul voluntatem efficacem (§. 125.)

§. 128.

Vltra id, quod naturaliter et moraliter possibile est, nemo obligatur (§. 111. et 109.).

Hinc leges morales non requirunt voluntatem efficientem, nisi quatenus id efficere est

- 1) in potestate agentis, et
- 2) moraliter possibile.

§. 129.

Vsus virium in explenda lege vocatur DILIGENTIA.

Leges itaque praeceptivae requirunt diligentiam (§. 127.).

1. Dantur vires corporis, animae et status externi: in harum omnium vsu occupata est diligentia.

§. 130.

DILIGENTIA, quatenus legi est conformis, dicitur DEBITA seu LEGITIMA.

Praestatur igitur diligentia debita, sicubi vsus virium ab arbitrio pendentium et moraliter possibile ad explendam legem adhibetur (§. 128.).

§. 131.

Vsus virium vel fini obtinendo est proportionatus, vel minus: et posterior fine suo aut maior est, aut minor. Hinc et *diligentia debita* legi praeceptivae vel est *proportionata*, vel ea *maior* aut *minor*.

§. 132.

§. 132.

Qui maiorem pro debita diligentiam adhibet; *VLTRA DEBITVM* agit: qui minorem; *INFRA DEBITVM* agit.

Leges praeceptivae nihil possunt nisi diligentiam, quae continet usum virium possibilium legibusque explendis proportionatum (§. 130.).

§. 133.

Qui non utitur viribus possibilibus in explenda lege, dicitur *OMITTERE DILIGENTIAM DEBITAM*, et haec omissio vocatur *NEGLIGENTIA*.

Usus virium contra legem dicitur *ABVSUS VIRIVM*.

§. 134.

Omnis actio infra debitum, omnis negligentia et abusus virium continent reatum (§. 112.), ideoque vel culpam vel dolum (§. 115.).

§. 135.

Leges praeceptivae obligant ad factum commissum (§. 108.). Ergo per se requirunt voluntatem efficacem (§. 127.) et diligentiam debitam (§. 130.).

§. 136.

Contra leges prohibitiuae, contentae nuda omiffione (§. 109.), per fe non obligant ad voluntatem efficacem et diligentiam. Quodfi itaque casu dato eam expofcant; expofcunt accidentaliter dumtaxat.

§. 137.

Iam descendamus ad imputationem. IMPVTO fenfu generaliffimo, dum alicui tribuo factum eiusue confectarium. Factum eft vel morale vel non morale (§. 105.). Hinc IMPVTO aliquid vel MORALITER vel NON MORALITER.

§. 138.

Quod ad imputationem moralem attinet, notandum, confectarium facti moralis dici in genere MERITVM, et quidem fi bonum eft; MERITVM IN SPECIE feu PRAEMIUM: fi malum eft; DEMERITVM feu POENAM.

§. 139.

Eft itaque IMPVTATIO MORALIS iudicium, quo alicui factum morale eiusue meritum tribuitur.

Si vtrumque fimul tribuitur; imputatio dicitur

citur **PLENA** : si alterutrum dumtaxat ; **MINVS PLENA** appellatur.

Minus plena est vel **FACTI** vel **LEGIS** seu **IURIS IMPVTATIO** : prouti alicui tribuo aut factum morale tantummodo, aut meritum sui facti moralis.

1. Legis tamen imputatio semper supponit imputationem facti, nec nisi idealiter ab hac separari potest.

2. Imputatio iuris continet iudicium de praemio vel poena (§ 138.), de bonitate vel prouitate seu de moralitate facti (§. 58.).

3. *Imputatio* in sequentibus simpliciter posita indigitat *imputationem moralem plenam*, quae est imputatio *per excellentiam*.

§. 140.

Imputatio plena formatur ratiocinio, cuius maior propositio est lex, minor factum morale : ipsa imputatio est conclusio.

1. Hinc imputatio plena dicitur applicatio legis ad factum.

§. 141.

Requisita igitur imputationis plenae sunt eadem cum requisitis syllogismi.

§. 142.

Quamobrem, vt quis recte instituat imputationem plenam ; necesse est, vt syllogismus imputato-

putatorius fit regulis logices conueniens seu verus, et quoad *materiam* seu principia, et quoad *formam* seu modum concludendi.

§. 143.

Materia syllogismi imputatorii est

- 1) factum morale seu propositio minor,
- 2) lex seu propositio maior.

§. 144.

Quo factum morale fit verum ; requiritur, vt

- 1) aliquid factum sit siue omissiue siue commissiue (§. 107.),
- 2) ab eo, cui tribuitur, factum sit,
- 3) ab eo tamquam auctore, seu vt ei tribui possit tamquam actio libera (§. 105.).

§. 145.

In specie de auctore facti quaedam monenda.

Quatenus caussa facti moralis in arbitrio alicuius sita est : eatenus ei factum morale est imputabile. Voluntas igitur, id est arbitrium est id, in quo nititur omnis imputatio. Hinc

1) si adest factum, et deficit eius voluntas : cessat imputabilitas,

2) si adest voluntas ad quid moraliter faciendum, et deficit factum ipsum : adest imputabilitas a),

3) facta

3) facta ex statu imperfecto proficiscentia, defectus corporis animique, facta in ebrietate, in somno, facta ex prauo habitu cet. eatenus sunt imputabilia: quatenus per agentem stetit, quominus in hunc statum imperfectum perueniret (§. 74. et 77.).

a) Vnde brocardica:

Non quod quis egit; sed quod agere voluit, ei imputatur.

Mens peccat non corpus.

§. 146.

Quotuplici quis modo auctor facti esse potest: totuplici modo ei factum est imputabile.

Auctor facti moralis dicitur quoque eius CAUSSA. Datur causa facti PHYSICA seu IMMEDIATA; si quis ipse peragit: MORALIS seu MEDIATA; si quis alium ad agendum determinat. Datur porro SOLITARIA; si quis solus: SOCIA; si quis simul cum aliis factum perpetrat. Vnde nascuntur CONCAUSSAE, si plures sunt eiusdem facti moralis auctores.

1. *Causa moralis* multiplici modo exstare potest. Vnde noti Hexametri:

Iussio, consilium, consensus, palpo, recursus,

Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

2. Hinc

2) Hinc simul decisio petenda, quatenus
FACTVM MORALE ALIENVM alicui sit im-
putabile.

§. 147.

Quo lex sit vera; requiritur, vt tamquam lex
existat.

§. 148.

Quo forma vera sit; requiritur, vt factum
morale sit casus legis, id est vt contineatur sub
lege tum quoad factum, tum quoad facti aucto-
rem.

§. 149.

Horum requisitorum si vnum deficit, ruit
omnis imputatio plena (§. 142.).

§. 150.

Vnde, quotuplici modo negari seu dilui
imputatio plena possit; simul, quantum satis
est, intelligitur.

§. 151.

Factum rectum (§. 110.), voluntas efficax
(§. 127.) et efficiens (§. 128.), item diligentia
debita intuitu legis praeceptivae (§. 135.) et
actio ultra debitum (§. 132.) moraliter imputabiles
sunt in praemium (§. 138.).

§. 152.

§. 152.

Reatus, culpa, dolus, et quod attinet ad leges praeceptiuas, defectus voluntatis efficacis, actio infra debitum, negligentia, abusus virium moraliter imputabiles sunt in poenam (§. 134.).

§. 153.

Dantur gradus in imputatione, ita vt aliud factum morale quoad imputabilitatem sit maius, aliud minus (§. 91. et 92.).

§. 154.

Quicumque factorum moralium capax est, ei aliquid imputari potest (§. 139.): dantur itaque facta hominis, quae ei sunt imputabilia, seu quae imputabilitatem admittunt (§. 93.).

PRAECOGNITORVM IVRIS NATVRAE
CAPVT IV.

DE

OBLIGATIONE ET LEGE
PERFECTA.

§. 155.

FACULTAS dicitur possibilitas agendi respectiue sumta: et facultas libere agendi, quatenus legi morali est conformis, vocatur MORALIS.

§. 156.

Nemo obligatur ad id, quod per vires arbitrii vel moraliter est impossibile (§. 111. et 109.). Itaque omnis obligatio coniuncta est

- 1) cum possibilitate libere agendi respectiue sumta, id est FACULTATE libere agendi;
- 2) et quidem legibus moralibus conformi, id est FACULTATE MORALI.

Ergo qui obligatur ad aliquid, ad idem habet facultatem moralem. Id quod exprimere alii solent: *omni obligationi respondet in eodem subiecto facultas moralis.*

C. IV. DE OBLIG. ET LEGE PERFECTA. §1

1. Ergo ubi non datur facultas moralis, ibi nec datur obligatio.

§. 157.

Facultas moralis cogendi (§. 50.) alterum vocatur *IUS* (*subiectivae seu pro qualitate personae sumtum*).

§. 158.

Si quis obligatur ad aliquid committendum vel omittendum intuitu alterius, et obligationi non satisfacit: huic aut competit ius exigendi ab illo, ut obligationi satisfaciatur; aut non competit. Unde duplicis generis enascitur obligatio: vel enim cum iure alterius est coniuncta, vel minus. Illa dicitur *OBLIGATIO PERFECTA*, haec *IMPERFECTA*.

1. In posterum Obligatio perfecta nobis dicitur *per excellentiam obligatio*.

2. Ius seu facultatem cogendi tamquam moralem, seu legi convenientem, non aliam hic cogitamus; quam eam, quae datur obliganti in eo casu, quo obligatus suae non steterit obligationi, id est tamquam *eventuale* quid, quod in serie meditationum nostrarum sequenti fiet clarius.

§. 159.

Quotuplex obligatio, totuplex est lex (§. 94.). Lex igitur moralis vel perfectam continet vel imperfectam obligationem. Illa

dicitur ipsa LEX PERFECTA, haec IMPERFECTA.

§. 160.

Est igitur LEX MORALIS PERFECTA seu LEX *per excellentiam*, secundum quam dirigere actiones nostras ita obligamur, ut nisi obligationi nostrae satisfecerimus; alteri competat facultas moralis nos cogendi, ut satisfaciamus.

1. Legis *virtus* necessaria et *unica*: obligare perfecte, seu obligare per comminationem coactionis, per comminationem mali.

2. Nunc missis legibus moralibus solus in posterum nobis sermo de legibus moralibus perfectis, ita ut sub voce LEGVM non alias nisi morales perfectas intelligamus.

§. 161.

Lex itaque supponit duo subiecta: alterum quod obligatur, alterum quod obligat, seu quod ius habet (§. 160.).

§. 162.

Hinc tuto adferitur, quod omni obligatione meae perfectae respondeat ius in altero, et vice versa (§. praec.).

§. 163.

Vt lex obliget; requiritur, ut tamquam lex cognosci possit (§. 82.).

I. Ceterum, quaecumque de obligatione morali et lege morali euicta dedimus (§. 82. 87. et §. 96.) ; applicari ad legem perfectam plene possunt : quum omnia, quae dicuntur de genere, et eius speciei competant.

§. 164.

Legum eiusdem generis complexus appellatus IUS, aliquibus IURISPRUDENTIA (in utroque *obiectiue* sumtum).

Ergo IUS est complexus iurium atque obligationum (§. 161. et 162.).

§. 165.

Si actio refertur ad legem perfectam ; vel ei est contraria, vel minus : illa dicitur INIVSTA, haec IVSTA ACTIO.

§. 166.

Ex notione legis moralis deriuatur officium (§. 101.) et imputationis (§. 139.) conceptus. Itaque ex speciebus legis moralis deducendae officii et imputationis species. Ergo OFFICIUM est vel PERFECTUM vel IMPERFECTUM : et IMPUTATIO vel est PERFECTA vel IMPERFECTA (§. 159.).

§. 167.

In sphaera iuris omnis de actione morali quaestio eo redit, vtrum sit contra legem perfectam,

fectam, nec ne. Vnde quaenam actiones in iure sint licitae, permissae, indifferentes constat (§. 101.).

Actio iuridice licita vocatur etiam RES MERAE FACULTATIS.

§. 168.

In iurisprudencia nullus reatus (§. 112.), nullus dolus, nec culpa (§. 115.), consequenter etiam neque error nec ignorantia vincibilis (§. 117.) sunt imputabiles: nisi quatenus continent factum contra legem perfectam (§. 167.).

PRAECOGNITORVM IVRIS NATVRAE
CAPVT V.

DE

DISCRIMINE OFFICIORVM.

§. 169.

Obligatio et lex intuitu principii, vnde cognoscuntur, a se inuicem differunt.

Homo obligationem, quae actionibus suis moralibus inhaeret, ex natura sua et actionis cognoscere vel potest; vel nequit: illa dicitur **OBLIGATIO NATVRALIS**; haec **POSITIVA**.

Vnde nascitur diuisio **LEGIS** in **NATVRALEM** et **POSITIVAM** (§. 94.).

1. Hinc etiam *officiorum, imputationis* cet. discrimen petendum (§. 101. et 139.).

§. 170.

OBLIGATIO NATVRALIS et **LEX NATVRALIS** est vel **PERFECTA** vel **IMPERFECTA** (§. 158. et 159.).

1. Inquirendum in obligationem et leges perfectas naturales, et ex scientiis superioribus atque experientia in hunc finem quaedam praemittenda.

§. 171.

Homini a natura inest conatus sese perficiendi (per *experientiam*).

§. 172.

Conatum hunc sentit mediante et naturali stimulo et intellectu.

§. 173.

Conatus hic tendit et ad conseruandas perfectiones et ad augendas (§. 171.).

§. 174.

Hinc appetit bonum, et fertur ad felicitatem; auersatur malum et horret interitum: vtrumque conatu et sensitiuo et rationali (§. 15. 17. et 172.).

§. 175.

Porro experitur homo quotidie, actiones suas liberas habere consecretaria, alias bona; alias mala: ideoque actiones suas liberas cum consecretariis bonis vel malis esse connexas, vti caussa est connexa cum effectu.

§. 176.

In pluribus actionibus liberis consecretaria earum praeuidere potest. Reperit itaque continuo connexionem motiuorum cum actionibus suis liberis, et necessitationem agendi vel non agendi moralem.

§. 177.

§. 177.

Itaque homo obligatur (§. 80.) ad actiones alias committendas, omittendas alias : obligatur nimirum ad actiones moraliter bonas committendas, et malas omittendas (§. 89.).

§. 178.

PERFICE TE est itaque principium omnis obligationis, ideoque lex moralis generalissima (§. 8. et §. praec.), eademque naturalis (§. 172. et 176.).

§. 179.

Tandem ex theologia naturali sequentia in mentem reuocanda. Homo per rationem cognoscere potest, existere *Deum*, eumque huius vniuersi esse creatorem, se eius creaturam.

§. 180.

Deus est *ens omnipotens*: pollet itaque Deus facultate hominem cogendi, vt omnes actiones suas liberas dirigat ad summam eius voluntatem.

§. 181.

Deus est *ens benignissimum*: nequit itaque velle hominis perniciem; sed vult eius necessario felicitatem. Igitur facultas Dei hominem cogendi, vt omnes actiones suas liberas diri-

gat ad summam eius voluntattem, est facultas obligationi hominis seu legi morali conformis (§. 178.), est facultas moralis (§. 155.).

Ideoque competit Deo ius in hominum actiones liberas omnes (§. 157.).

1. Idem ex *Iustitia* diuina luculenter patefcit. Deus ceu ens iustissimum nihil agere nisi summo iure potest. Itaque facultas Dei homines cogendi complectitur necessario ius, quod negari citra blasphemiam nequit.

§. 182.

Ex hoc iure Dei in homines deriuatur hominum obligatio perfecta, actiones suas liberas ad voluntatem Diuinam attemperandi (§. 162.).

§. 183.

Legum diuinarum finis vltimus ratione hominum est hominis ipsius felicitas (§. 181.). Inde earum summa est : *perfice te*, seu *cura felicitatem* (§. 178.).

§. 184.

Quatenus haec lex diuina cognoscitur ex stimulis naturalibus, praesertim ex sensu morali, et ex dictamine rationis : eatenus est *lex naturalis* (§. 169.).

§. 185.

Dantur itaque leges naturales, perfectae diuinae (§. 182.). Ergo datur ius naturale diuinum (§. 164.).

§. 186.

§. 186.

Hoc ius naturale diuinum habet idem principium cum omni obligatione naturali (§. 183. et 173.). Ergo quousque haec patet: extenditur et illud. Hinc

1) omnes actiones liberae, quae faciunt ad nos felices reddendos, sunt officia perfecta (§. 169. et 183.) : contra quae tendunt in nostram infelicitatem, sunt actiones illicitae (§. 100. et 183.).

2) Homo ad virtutem Deo perfecte obstringitur. VIRTUS enim quae consistit in habitu, leges naturales obseruandi, est medium felicitatis : et qui obligatur ad finem, obligatur ad remedia (§. 124.).

1. Si principia iuris publici vniuersalis hic praelibari possent: facile foret demonstratu, ius dei in homines esse *summum imperium*, deum summum imperantem, omnes mortales simul subditos, leges naturales esse leges summi imperantis, actiones hominum obligationi morali naturali contrarias delicta cet.

Sed scopus noster ad ius naturale humanum progredi nos monet.

§. 187.

In philosophia morali demonstratur, augeri perfectiones nostras, dum praeter nos ipsos et alii ad nos perficiendos concurrunt: atque hos, qui concurrere possunt, esse Deum ipsum et ali-

os homines. Vnde ex lege summa morali naturali speciales effluunt leges morales naturales:

- 1) Perfice te ipsum,
- 2) Cole Deum,
- 3) Perfice alios homines.

§. 188.

Hae leges speciales sunt subordinatae legi perfectae diuinae summae: perfice te. Ergo et ipsae sunt leges diuinae perfectae naturales.

§. 189.

Ex his legibus nunc deducamus eam in specie, quae tribuit homini in hominem ius: quippe quae est principium iuris naturalis humani.

§. 190.

Qui perficere sese ipsum studet, is et conseruare et augere perfectiones suas allaborat (§.173.).

§. 191.

Consequenter ex lege naturali: *perfice te*, deriuatur lex:

- 1) Conserua tuas perfectiones, seu conserua te,
- 2) Auge tuas perfectiones.

§. 192.

Missis reliquis legibus naturalibus in has postre-

postremas figamus meditationem, atque id quidem ita, vt assumamus plures homines simul exstantes, eosque ad se inuicem referamus.

§. 193.

Ex obligatione naturali de se conseruando effluit facultas moralis ea omnia agendi, quae ad hunc finem obtinendum tamquam remedia faciunt (§. 156.): ideoque etiam facultas, remouendi conseruationis impedimenta (§. 124. et 156.).

§. 194.

Agere contra perfectiones alterius, seu agere ita, vt alter reddatur imperfectior, dicitur eum **TURBARE** seu **LAEDERE**.

Qui itaque laedit, agit contra conseruationem perfectionum alterius.

§. 195.

Ponamus, alterum nos laedere: adest impedimentum conseruationis nostrae, ideoque facultas moralis nobis datur, id remouendi (§. 193.). Ponamus hanc facultatem eo vsque non protendi, vt alterum cogere possimus, quo abstineat a laesione: id contradiceret legi de nobis conseruandis (§. 191.). Ergo eius oppositum conuenit

uenit huic legi. Itaque est nobis facultas moralis cogendi alterum, ne nos laedat.

§. 196.

Lex igitur: *conserua te* porrigit ius contra quemlibet, qui nos laedit (§. 157.).

§. 197.

Haec facultas moralis cogendi demonstratur ex lege de se conseruando addita hypothesi: quod alter turbet nostram conseruationem. Ergo posita laesione alterius demum existit. Remoue hypothesin, tollitur facultas moralis cogendi. Ergo ex lege de se conseruando non alia effluit facultas cogendi nisi HYPOTHE-TICA seu EVENTVALIS.

Hinc omne ius hominis in hominem est facultas moralis cogendi alterum euentualiter.

I. Metaphysici facultatem eiusmodi euentualem appellant facultatem in *actu primo*, facultatem actualem vero facultatem in *actu secundo*.

§. 198.

Qui alterum laedit, agit contra legem naturalem (§. 187.), ideoque contra obligationem naturalem.

§. 199.

Obligatio ad non laedendum alterum est obliga-

obligatio coniuncta cum iure alterius hominis (§. 195.), consequenter est obligatio perfecta hominis in hominem (§. 162.).

§. 200.

Ex hac obligatione hominis in hominem deriuatur lex: *Neminem laedas*, quae est lex duplici modo perfecta tum respectu Dei (§. 183. et 187.), tum respectu eius, qui laeditur (§. praec.).

I. LAESIO itaque est actio contra legem perfectam.

§. 201.

Lex naturalis coniuncta cum iure hominis in hominem vocatur, in oppositione ad leges diuinas, LEX HUMANA: et complexus legum eiusmodi IUS NATURALE HUMANVM.

§. 202.

Neminem laedas, est lex naturalis perfecta humana (§. 199.). Ergo dantur leges eiusmodi, datur ius naturale humanum.

§. 203.

Ex obligatione de augendis suis perfectionibus deriuatur obligatio curandi, vt alii nos perficiant. Augentur perfectiones meae respectu aliorum, dum alii ad me perficiendum concurrunt.

currunt. Hinc deriuatur lex naturalis : *cura, ut alii te perficiant.*

§. 204.

Haec obligatio tribuit facultatem moralem efficiendi, ut alii nos perficiant. Quae facultas ad finem tribuit etiam facultatem, remouendi impedimenta (§. 124. et 156.).

§. 205.

Quodsi alter me perficere nolit : adest impedimentum, adest facultas moralis illud remouendi.

Pone hanc facultatem moralem eo usque protendi, ut alterum cogere possim : pones facultatem moralem, mala alteri inferendi, (§. 50. et 10.), agendi contra conseruationem alterius ; id quod contradicit iuri alterius (§. 200.) et obligationi meae perfectae (§. 198.). Igitur euidentissime patet, legem : *cura, ut alii te perficiant*, neutiquam dare facultatem cogendi alterum, ideoque nec dare ius homini in hominem (§. 157.). Vnde sequitur ut haec lex naturalis non sit lex perfecta hominis in hominem.

§. 206.

Perficere alii me studebunt, dum ego illos
perfi-

perficiendi studium demonstro (*per psychologiam*). Hinc ex lege naturali: *cura, ut alii te perficiant*, nascitur lex: *perfice alios*.

§. 207.

Perfice alios, est lex subordinata legi: *cura, ut alii te perficiant*. Hinc: *perfice alios*, non est lex perfecta.

§. 208.

Ex principio omnis obligationis naturalis: *perfice te*, deduximus propositionem: *neminem laedas*, quae est lex naturalis perfecta humana (§. 199.). Reliquae propositiones ex eodem principio deductae non sunt leges eiusmodi. Nam

1) *cole deum* (§. 187.), non habet respectum hominis in hominem,

2) *perfice te ipsum*, eodem respectu caret,

3) *cura ut alii te perficiant*, est tantum lex imperfecta (§. 205.).

4) *perfice alios*, itidem (§. 207.).

Ergo lex: *neminem laedas*, est inter omnes legis naturalis vniuersalis species vnica, quae est lex perfecta humana.

§. 209.

Perfectio hominis est perfectio maxime composita. Hinc ex lege summa : *perfice te*, infinitas deduci posse leges subordinatas clarum est.

§. 210.

Fieri potest, ut perfectio vnius partis sit imperfectio partis alterius. Ex quo consequitur, ut, dum homo pluribus legibus adstrictus eas simul exsequi contendat; reperiat eas interdum sibi contradicentes seu *collidendes*.

§. 211.

COLLIDUNT nimirum leges, quibus simul satisfacere est impossibile.

§. 212.

In collisione legum dum altera expletur, alteri satisfieri nequit.

Non satisfacere legi vocatur eam NEGLIGERE.

Quamobrem in collisione legum, alterutra ut negligatur, necesse est.

§. 213.

Neglectio legis quatenus cum altera colliditur vacatur EXCEPTIO a lege.

Itaque in collisione legum, ut fiat exceptio ab alterutra, necesse est.

§. 214.

Dantur perfectionum, boni et mali, obligationis, legum gradus (§. 91. et 98.).

Bonum minus in relatione ad maius est malum; et contra malum minus in relatione ad maius est bonum (§. 9.), seu generalius: perfectio minor in collisione cum perfectione maiori est imperfectio: et contra imperfectio minor in collisione cum imperfectione maiore est perfectio.

§. 215.

Ex his euincitur regula exceptionis in legum collisione.

Simul enim atque inter leges collidentes diuersum reperitur quantum, ita vt altera sit maior, minor altera; sequitur conformiter legisummae: *perfice te, lex: neglige minorem legem, vt satisfiat maiori.*

1. Quod alii exprimunt ita: in collisione legum vincit maior, cedit minor.

§. 216.

Applicemus haec ad collisionem officii erga alterum perfecti cum officio erga alterum imperfecto.

Hoc casu collidit obligatio, cui inhaeret

facultas cogendi alterius, cum obligatione, quae eiusmodi facultatem cogendi alterius adiunctam non habet. Ista igitur obligatio est major; haec minor. Hinc in collisione eiusmodi lex summa iniungit legem: *neglige officium imperfectum, ut satisfiat perfectum.*

§. 217.

Ex lege morali naturali: *conserua perfectiones tuas* deriuatur lex: *ne perdas perfectiones tuas.*

§. 218.

Perdit quis perfectiones vel omnes, vel quasdam dumtaxat. Prior dicitur PERIRE, posterior IMPERFECTIOREM SE REDDERE *in sensu speciali.*

1. Qui perit, iacturam *conseruationis totalis* facit; *partialis* contra dumtaxat, qui imperfectiorem sese reddit.

§. 219.

Lex moralis: *ne pereas*, continet obligationem moralem negatiuam, quae connexum habet malum inter cetera omnia maximum (§. praeced.) Ergo haec lex: *ne pereas*, inter ceteras morales quascumque est maxima (§. 91.).

I. Iacturam vitae esse iacturam conseruationis totalis, et consequenter inuoluere interitum seu τὸ perire, heic loci per hypothesein adsumere licet; quando immortalitatem animae et vitam post mortem inter principia eius disciplinae, ad quam tractandam properamus, referre prohibemur: quum infra patefiet, ius naturale nullas agnoscere perfectiones nisi hominis viuentis.

§. 220.

Ergo et lex moralis naturalis: *ne pereas*, inter ceteras quascumque naturales est maxima.

§. 221.

Si collidit lex naturalis: *ne pereas*, cum lege naturali perfecta: prior vt maxima (§. praec.) vincit, posterior vt minor cedit. Itaque huius collisionis lex est naturalis: *neglige legem perfectam, vt ne pereas*.

Vnde concipitur lex naturalis: *neglige officium perfectum, vt consulas conseruationi totali*.

I. CICERO pro Milone: *omnis honesta ratio est expediendae salutis*.

§. 222.

Si collidit officium perfectum cum conseruatione hominis totali: oritur status hominis in collisione officii perfecti cum conseruatione sua otali constituti. Hic STATUS dicitur EX-

TRAORDINARIUS seu IRREGVLARIS :
cui opponitur status ab eiusmodi collisione va-
cuus, qui nuncupatur ORDINARIUS seu RE-
GVLARIS.

1. Status extraordinarius vocatur ab aliis
*necessitas extrema, ultima, ineluctabilis neces-
sitas, extremum periculum.*

2. Vnde brocardicum : *necessitas non habet
legem.*

§. 223.

Facultas moralis, negligendi officium perfe-
ctum ob conseruationem suam totalem, dicitur
FAVOR NECESSITATIS.

§. 224.

Itaque inter huius collisionis sacrum atque
saxum constituto homini competit fauor neces-
sitatatis (§. 221.)

§. 225.

Fauor necessitatis

1) non datur, nisi quatenus adest dicta
collisio,

2) conuenit legi naturali summae (§. 178.),
ergo est actio licita (§. 100.),

3) contrariatur legibus perfectis (§. 205.).

4) et appellari ius nequit (§. 157.),

5) nec

§) nec ex officio perfecto efficitur imperfectum (§. 205.)

I. In binis postremis thesibus contradicit
GVNDLINGIVS.

§. 226.

Collisio officii perfecti cum conseruatione
totali est ratio, ex qua concipitur status ex-
traordinarius. Hinc vocatur per excellentiam
RATIO STATUS.

I. Officia erga Deum, erga nos et erga ali-
os imperfecta in doctrina ethices exponuntur :
his itaque praetermissis nunc ad iuris vniuersa-
lis tractationem, quod solo officiorum erga alios
perfectorum ambitu continetur, accingimur.

ELEMENTA IVRIS NATVRALIS. INTRODVCTIO

DE

IVRE NATVRAE IN GENERE.

§. 227.

Considerauimus leges diuersi generis: *perfectas et imperfectas* (§. 159.), *diuinas et humanas* (§. 201.), *naturales et positiuas* (§. 169.). Lex perfecta humana naturalis est **LEX NATVRALIS** sensu *specialissimo*, et huiusmodi legum complexus est **IVS NATVRALIS** (§. 201.).

§. 228.

Ius naturale est pars philosophiae practicae. Doctrina philosophiae, quo fiat certa atque indubitata; requirit, vt secundum rectam demonstrandi methodum proponatur. Hinc, vti philosophia tamquam genus definitur per scientiam: ius etiam naturale tamquam eius species per scientiam definiri debet. Est itaque *ius naturale* scientia legum perfectarum humanarum naturalium seu legum naturalium in *sensu strictissimo*.

§. 229.

§. 229.

Factum, contra legem naturalem: *ne laedas* perpetratum, habet id confectarium malum, vt porrigat laeso facultatem moralem, cogendi laedentem, (§. 195.). Hoc confectarium existit (§. 197.). Eatenus itaque obligatio naturalis, ius naturae existit.

§. 230.

PRINCIPIVM COGNOSCENDI *disciplinae* cuiusdam est propositio, ex qua aliae propositiones eiusdem disciplinae concipi possunt.

§. 231.

Vt propositiones ex principio quodam deductae sint verae; requiritur *principium cognoscendi verum*: vt sint indubitatae; requiritur *principium cognoscendi indubitatum* seu *evidens*, id est quod vltiori probatione non eget.

§. 232.

PRINCIPIVM ADAEQUATVM alicuius disciplinae est principium cognoscendi, ex quo nec plures nec pauciores ptopositiones demonstrari possunt, quam quae in eadem disciplina continentur.

§. 233.

PRINCIPIUM alicuius disciplinae VNI-
 VERSALE est principium cognoscendi, ex
 quo omnes eiusdem disciplinae propositiones
 demonstrari possunt.

Ergo principium adaequatum debet esse vni-
 versale (§. 232.).

I. Principium vniuersale debet esse *unicum*.
 Ponamus enim eiusdem disciplinae plura prin-
 cipia vniuersalia : tum haec plura aut nexum
 inter se habent, aut minus. Si prius ; resol-
 ui possunt in unicum : si posterius ; erunt
 sibi contraria, ideoque neutrum erit vniuer-
 sale.

§. 234.

PRINCIPIUM PRIMUM alicuius disciplinae
 est principium cognoscendi, quod ex alio eius-
 dem disciplinae principio demonstrari nequit.

Ergo principium vniuersale debet esse pri-
 mum. Pone, non esse primum ; ponas necesse
 est, eiusdem disciplinae principium vniuersalius.
 Ergo, nisi aliquod principium sit primum, nec
 erit vniuersale.

§. 235.

PRINCIPIUM alicuius disciplinae DOME-
 STICUM est principium cognoscendi, ex quo
 non

non plures, quam quae in eadem disciplina obueniunt, demonstrari possunt propositiones.

Quare principium adaequatum debet esse eiusdem disciplinae principium domesticum (§. 232.).

§. 236.

Principium vniuersale (§. 233.) et domesticum (§. 235.) iunctim sumtae efficiunt eiusdem disciplinae principium adaequatum (§. 232.).

§. 237.

Ius naturae est scientia (§. 228.), ideoque admittit principium cognoscendi (§. 230.).

§. 238.

Propositio : *neminem laedas* (§. 200.) est iuris naturalis principium cognoscendi verum et euidens (§. 231. et 227.).

§. 239.

Eadem propositio est iuris naturalis principium vniuersale et domesticum (§. 208.).

§. 240.

Ergo extra omnem est dubitationem, propositionem : *neminem laedas*, esse principium iuris naturalis adaequatum (§. 236.).

§. 241.

§. 241.

SVVM alicuius vocatur id, in quod alicuius est. Suo opponitur *ALIENVM*, quod est suum alterius.

Itaque : *suum cuique* relinque seu tribue, et : *abstine ab alieno* sunt leges naturales (§.229.).

1. Ex quo colligitur, quatenus et illud principium: *quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris*, ad legum naturalium numerum sit referendum.

§. 242.

Malum alicui ortum ex laesione alterius, est *DAMNVN*. Ex omni laesione oritur laeso damnum (§. 194.).

Quapropter : *Nemini damnum infer* est lex naturalis (§. 241.).

1. In iure Romano civili latiori sensu accipitur *damnum* pro omni scilicet detrimento alicuius, unde alteri lucrum accessit. Ex nostro significato vera iuris vniuersalis regula : *Nemo locupletior fieri debet cum damno alterius*.

§. 243.

Qui legem naturalem violat, est *INIVSTVS*; qui minus, nuncupatur *IVSTVS* (§. 165.).

INIVSTITIA ACTIONIS est ea actionis adfectio, quatenus legi contradicit; *INIVSTITIA PERSONAE* ea personae adfectio, quatenus

tenus legem violat. Vnde, quid *iustitia actionis* et *personae* sit, patet.

1. In sphaera igitur iuris iustitia personae non requirit *habitu observandi* seu conformiter agendi legibus. Quum itaque *virtus* consistat in habitu leges morales observandi (§. 186.): sequitur, ut iustitia heic loci non consideretur ut virtus, nec exigat virtutem; licet si nec eam excludat.

2. *Iustitia*, sumpta pro observantia legum erga alios, et eius in *attributricem* atque *explettricem* diuisio, nullius in iure usus.

§. 244.

Quamobrem : *ne sis iniustus*, seu *cole iustitiam* est lex naturalis (§. 243.).

§. 245.

Ne agas contra perfectiones alterius (§. 194.),
neminem laedas (§. 195.),

ne agas contra ius alterius (§. 196.),

ne agas contra obligationem naturalem (§. 198.),

ne agas contra legem naturalem (§. eod.),
suum cuique tribue (§. 241.).

Abstine ab alieno (§. eod.),

Nemini damnum infer (§. 242.),

Ne sis iniustus (§. 244.),

Cole iustitiam (§. eod.):

sunt

sunt leges eiusdem generis et aequalis extensionis, hinc sibi inuicem substitui possunt.

1. Inspergatur succincta aliorum iuris naturalis principiorum enarratio et epicrisis. Confer *Glasfey's Recht der Vernunft*, 1. Buch, 3. Cap.

§. 246.

Ius naturale non complectitur nisi leges naturales seu perfectas humanas naturales (§. 227.). Ex qua legum determinatione etiam notio *obligationis*, *imputationis*, *officii* cet. naturalis determinatur.

§. 247.

Itaque reliquae leges omnes morales, facultates agendi morales, obligatio moralis, imputatio moralis, officia moralia, actiones morales extra sphaeram iuris naturalis sunt constitutae.

1. In hoc sita est iuris naturalis nota characteristica, qua et a *philosophia practica*, quae iuris naturalis est genus, et ab *ethica*, *oeconomica* atque *politica*, quae iuris naturae sunt conspecies, distinguitur.

§. 248.

In iure naturae omnis de actione quaestio eo redit, vtrum sit contra obligationem naturalem, nec ne. Quatenus contra obligationem naturalem esse reperitur, eatenus alteri facultas oritur cogendi, ideoque mala inferendi. Ad hoc vnicum actionis consecrarium in iure naturae attenditur. An alia vel bona vel mala consecra-

ria habeat actio, non inquiritur. Hinc quaecumque actiones non sunt *iniustae*, eae omnes iudicantur in foro iuris naturalis esse *non malae*, et hoc sensu appellantur *iustae*, aut, si mauis, *indifferentes* et *res merae facultatis*.

1. Ius naturale itaque caret praemiis; nec aliud nouit actionis conſectarium niſi demeritum ſeu poenam naturalem: ceteris vero actionibus non tribuit niſi immunitatem a poena ſeu IMPVNITATEM.

2. Proinde imputatio iuris naturalis, qua tribuitur alicui factum iuſtum, caret effectu.

§. 249.

Ius naturale ambit omnes actiones tum ſpontaneas tum liberas. Lex enim: *conſerua te contra alterum*, ſimpliciter dat ius contra quemcumque, qui turbat (§. 196.). Ergo et ius contra eum, qui turbat actione non libera, vt infans, mente captus, brutum. Quicumque coactionis eſt patiens, ſi turbat conſeruatiorem hominis; iure cogitur. Hinc omnes, qui eſſe actiones ſpontaneas poſſunt, legi perfectae, obligationi perfectae ſubſunt.

1. Hinc omni iuri reſpondet quidem obligatio perfecta; ſed non reſpondet omni iuri obligatio moralis.

§. 250.

EXCLVDERE aliquem eſt efficere, vt alter actionem quamdam circa aliquod obiectum non committat.

Ius

Ius excludendi alterum ab actu circa suum
VOCATUR PROPRIETAS.

Id, in quod alicui competit proprietas; dicitur PROPRIUM: et is, cui competit proprietas; PROPRIETARIUS.

§. 251.

In omne suum competit facultas cogendi alterum, ut ab eo absteineat (§. 241.): ideoque omne suum continet proprietatem, et est proprium, seu in omne suum est ius cum exclusione aliorum (§. praec.).

§. 252.

Suum proprium est vel alicui soli vel pluribus simul. Illud vocatur PROPRIUM *in specie*, hoc dicitur COMMUNE.

COMMUNIO itaque est proprietas pluribus simul competens.

§. 253.

Omnis LAESIO est contra obligationem vel moralem vel non-moralem (§. 249.). Illa dicitur MORALIS, seu vno verbo *iniuria*; haec NON-MORALIS.

Omnis laesio moralis continet reatum (§. 112.): ideoque est vel CULPOSA vel DOLOSA (§. 115.).

§. 254.

§. 254.

Porro omnis LAESIO est contra legem vel prohibitivam vel praeceptivam : illa est COMMISSIVA, haec OMISSIVA (§. 44.).

§. 255.

Quum vero omne DAMNUM ex laesione deriuetur (§. 242.) : simul in aprico est, damnum esse

1) vel MORALE, quod et vocatur DAMNUM INIURIA DATUM; vel NON-MORALE : et damnum morale iterum in CULPOSUM dispesci et DOLOSUM.

2) vel damnum COMMISSIONIS, vel OMISSIONIS (§. praec.).

§. 256.

Omni obligationi morali respondet in eodem subiecto facultas moralis (§. 156.). Hinc omni quoque obligationi morali perfectae respondet in eodem subiecto ius.

1. Quam propositionem non esse conuertibilem per se patet.

§. 257.

In iure naturae nullum factum morale, nisi quod sub lege perfecta continetur, nullus reatus, culpa, dolus, nulla negligentia, nulla dili-

gentiae omiffio, nec error atque ignorantia vincibilis, nifi quatenus laefionem continent, funt imputabiles (§. 248.).

§. 258.

Finis itaque totius iuris naturae in eo eft pofitus, vt quilibet contra laefiones alterius fe fe factum feruet atque incolumem (§. 194.). Ultra conferuationem non adfpirat. Haec autem conferuatio infinitis a felicitate diftat paraſangis. Felicitatem igitur ius omne plane ignorat.

§. 259.

Datur itaque ius naturae, ad cuius ſancita actiones fuas dirigere omnes homines obligantur (§. 229.).

1. Ius naturae *per rationem* hominibus innotefcit. Quilibet igitur homo illud per ſe ipſum cognoscere poteſt. Itaque obligat ius naturae; licet promulgatum non fit. PROMVLGATIO enim inuoluit actum, quo lex, ſubiecto obligando incognita, ei cognita redditur.

§. 260.

Contra laedentem datur laeſo facultas moralis cogendi. Haec propositio eſt vniuerſaliter vera (§. 196.). Ergo contra quemcumque laedentem, quotieſcumque laedit, datur cui-cumque laeſo facultas moralis cogendi.

§. 261.

§. 261.

Quatenus contra omnem laedentem semper datur omni laeso idem ius : eatenus obligatio naturalis semper est eadem, leges naturales semper eadem, ius naturale semper idem. Et hoc sensu ius naturae dicitur *immutabile et aeternum*.

1. In collisione officii perfecti cum conseruatione totali, illud negligere, vt conseruationi totali consulatur, licet (§. 221. et 222.). Hoc casu ius naturae non immutatur. Actio enim quae ex fauore necessitatis expeditur, non est actio iusta ; quin potius manet iniusta et laesio (§. 225.), sed laesio non-moralis (§. 253.). Hinc mala ex eiusmodi actione alteri orta sunt imputabilia (§. 257.), et continent damnum (§. 242.), sed damnum citra iniuriam (§. 255.).

§. 262.

Summa legum naturalium est : *Neminem laedas : si laeseris ; cogitor*. Prior propositio continet suum, posterior facultatem cogendi actualem. Hinc omnis tractatio iuris vniuersalis redit ad duo capita : alterum, quo *suum* ; alterum, quo consideratur facultas cogendi seu *ius*.

In priori parte *suum* cogitatur *ante* et *citra laesionem* : in posteriori *suum* cogitatur *laesum* seu in *laesione*.

§. 263.

Iam pedem ad specialia proferamus. Considerari homo potest vel *extra societatem*, vel *in societate*, ideoque in *statu* vel *sociali*, vel *extra-sociali* seu *solitario* seu *naturali*.

Hinc iuris naturalis diuisio in *ius naturae in specie* seu *ius mere naturale*, et in *ius sociale*.

§. 264.

In statu naturali reperimus, duplicis generis esse suum hominis:

1) aliud, quod absque facto suo ideoque a sola natura tenet;

2) aliud, quod accedente facto suo tenet. Illud dicitur *SVVM CONNATVM*, hoc *AD- QVISITVM*.

§. 265.

Vnde ius mere naturale in tres abit partes: quarum *prima* tradit suum connatum, et vocatur *IVS NATVRALE ABSOLVTVM*,

altera docet suum adquisitum, et nuncupatur *IVS NATVRALE HYPOTHETICVM*, ac denique

tertia explicat suum mere naturale laesum (§. 262.), seu *modum ius mere naturale prosequendi*, et dicitur *PROCESSVS IVRIS NATVRA- LIS*.

IVRIS

IVRIS NATVRALIS

LIBER I.

IVS NATVRAE IN SPECIE

SEV

IVS MERE NATVRALE.

CAPVT I.

IVS NATVRALE ABSOLV-
TVM.

§. 266.

Hominem benigna mater natura instruxit
VITA, hoc est corpore et anima in vnione.
Corpus variis dotauit membris, *animam* diuerfis
facultatibus.

Haec omnia constituunt hominis perfectio-
nem, quam vt conseruet, ei ius est: conse-
quenter haec pertinent ad hominis suum con-
natum (§. 264.).

§. 267.

Homo praeterea infinitis *actionibus* edendis
a natura adaptatus est, quas vsu membrorum
corporis atque exercitio facultatum animae actu

edit, quibusque sese continuo perficere innumeris modis valet.

Itaque et actiones hominis sunt in complexu perfectionum eius, quas ut conseruet, ei ius est, et quae ea propter pertinent ad eius suum connatum (§. 264.).

§. 268.

Non vero ius est homini, agendi contra conseruationem alterius (§. 198.). Ergo vsus membrorum corporis et facultatum animae, et in genere actiones hominis eatenus dumtaxat sunt suum hominis, quatenus legibus perfectis non repugnant, quatenus non sunt iniustae (§. 243.).

Consequenter iustae dumtaxat hominis actiones sunt eius suum connatum (§. eod.).

1. Actio, qua facultatem cogendi exerceo, ante laesionem est iniusta. Itaque facultas cogendi moralis actualis seu ius actuale non pertinet ad suum connatum.

2. Posita alterius laesione nascitur facultas cogendi moralis actualis. Hoc itaque casu actio, qua facultatem cogendi exerceo, est actio iusta, ideoque suum. Inde est, quod ius ipsum, pro actione eiusmodi sumtum, vocetur suum.

§. 269.

Ex hoc hominis in vitam et actiones iustas iure sequitur,

1) ut

- 1) vt quilibet obligatus fit, tum
 - a) ad non laedendam vitam alterius, ex gr. interficiendo, membra mutilando, cet.
 - b) tum ad non turbandum alterum in actionibus suis iustis: ideoque
- 2) vt nemini ius sit in vitam neque actiones alterius iustas (§. 251.).

§. 270.

Qui ius in actionem quamdam habet, EXERCET IUS, dum eum actum committit, in quem committendum; vel omittit, in quem omittendum ius habet. Ergo

- 1) qui ius suum exercet, seu iure suo utitur, nemini facit iniuriam (§. 253.), et
- 2) ius in actionem absque iure in exercitium eius actionis cogitari nequit.

§. 271.

Exercitium iuris dicitur etiam eius POSSESSIO, et in specie is vocatur esse in *possessione iuris*, qui est in exercitio iuris citra aliorum turbationem.

Hinc nemo in possessione iuris sui est turbandus.

§. 272.

Quidquid iuris aut obligationis in statu naturali absoluto homini tribuitur : id omne ei tribuitur qua tali, consequenter omnibus et singulis hominibus, in hoc statu constitutis, est tribuendum.

§. 273.

Itaque in statu naturali absoluto omnium hominum ius atque obligatio est plane eadem : seu status naturalis absolutus est status *identitatis iurium atque obligationum*.

1. Quo igitur iure quis uti vult in me, eodem et mihi in illum uti fas est. Vnde nata iuris regula : *quod quisque iuris in alium statuerit, ut ipse eodem iure utatur*.

§. 274.

Imperium, quod continet ius dirigendi actiones focii, uti infra patebit, extra societatem ne fingi quidem potest. Quidquid igitur imperium esse constitutum supponit, illud in omni statu naturali prorsus exulat.

Huc refertur *superior*, qui imperio pollet; *inferior* seu *subiectus*, qui imperio subest; et *subiectio*, id est status sub imperio alterius.

§. 275.

Quatenus quis altero nec est superior, nec inferior; eatenus eidem dicitur esse *AEQUALIS*: et status eiusmodi hominum nuncupatur *STATUS AEQUALITATIS*.

§. 276.

In statu naturali non datur imperium, non subiectio, nec alter altero est aut superior aut inferior (§. 273.). Itaque status naturalis est status aequalitatis (§. preced.).

Proinde

- 1) imperium in alterum non adfectes,
- 2) aequalitatem alterius non violes.

I. Quum idea *iussi, iurisdictionis, iudicis, sententiae, poenae* in sensu speciali contineant ideam superioris: sequitur, ut status naturalis haec omnia ignoret.

§. 277.

Quatenus quis non subest imperio alterius, dicitur *independens ab imperio*: et huius independentiae status vocatur *LIBERTAS NATVRALIS* (*ab imperio seu respectu imperii*).

Haec ubi in omnibus actionibus obtinet; *PLENA*: ubi in quibusdam dumtaxat; *MINVS PLENA* vocatur. Itaque

1) status naturalis est status plenae libertatis naturalis, et

2) quilibet in statu naturali constitutus gaudet iure libertatis naturalis plenae (§. praec.).

§. 278.

Libertas naturalis est ius in actiones suas (§. 267.). Ius in actiones non extenditur, nisi in actiones iustas (§. 268.). Ergo libertas naturalis plenaria non est licentia.

LICENTIAE enim status est is, quo quis agit, ac si nulla lege naturali teneretur.

Itaque nemini a natura competit licentia (§. 268.).

§. 279.

Ob hanc libertatem naturalem actiones hominis in statu naturali sunt independentes a voluntate alterius cuiuscumque, nec is in agendo dependet nisi a se ipso (§. 277.). Hinc

1) homini tali ius est, in determinandis actionibus suis suum sequendi iudicium: et reliquis incumbit obligatio, standi iudicio agentis, quoad eos non laedat,

2) nec ulli hominum rationem reddere tenetur, cur hoc faciat vel non faciat: dummodo

tibi

tibi nihil faciat, ad quod non faciendum tibi perfecte obligatur.

§. 280.

Omnis actio est iusta, qua nemo laeditur (§. 243.), et in omnem actionem iustam a natura ius est (§. 268.). Ergo ius est, *circa suum* omnes pro lubitu actus suscipiendi, quibus nemo laeditur.

§. 281.

Itaque

1) Meum manet meum, donec volo,

2) Meum cessat esse meum, dum volo (§. praec.).

§. 282.

Cuilibet ius est sese perficiendi, quatenus nemo laeditur (§. 268.): ergo et perficiendi sese ex suo, seu omnem ex suo vtilitatem capiendi.

§. 283.

Cuilibet ius est, augendi perfectiones suas, quatenus nemo laeditur: ergo ex non-suo efficiendi suum, id est ADQVIRENDI.

§. 284.

Cuilibet ius est, ex suo efficiendi alienum, id est ALIENANDI (§. 268. et 281.)

§. 285.

§. 285.

Identitus iurium (§. 273.), aequalitas (§. 276.), libertas naturalis plena (§. 277.) et omnes actus iusti circa suum suscepti (§. 280.) pertinent ad suum hominis connatum.

§. 286.

Ius, quatenus coniunctum cum obligatione alterius adfirmatiua (§. 78.); dicitur IUS ADFIRMATIVUM: quatenus cum negatiua; NEGATIVUM.

In statu naturali absoluto non datur ius in actiones alterius (§. 269.): ergo in hoc statu non dantur obligationes adfirmatiuae, non iura in alterum adfirmatiua, nec officia commissiua; quin potius omnia iura connata sunt negatiua, obligationes negatiuae, officia omissiua.

1. Talis est status naturalis absolutus, quatenus ponitur ante laesionem: qualis vero fiat ex laesione, in tertio capite disquiretur.

LIBRI I.

IVRIS NATVRALIS

CAPVT II.

IVS NATVRALE HYPOTHETICVM.

TITVLVS I.

DE

IVRE HOMINIS INTVITV
RERVVM

ET DE

OCCVPATIONE.

§. 287.

*V*tile vocamus id, quod ad perfectionem nostram facere potest. Omne utile est vel in homine, vel extra hominem: illud est VTILE INTERNVM, hoc EXTERNVM seu VTILE STATVS EXTERNI.

I. Vita et actiones iustae pertinent ad hominis utile internum.

§. 288.

Vtile externum non aliud in sphaera iuris cogitatur, nisi quod in sensus incurrit, seu *ens* est.

est *corporale*: atque tum vel est *persona* aut saltem eius pars; vel minus. Posterius appellatur *res*. Est itaque *RES* in sensu iuridico, quidquid extra hominem ipsum ei utile est, nec tamen est *persona* aut eius pars.

1. Homini ius in alium hominem seu aliam personam a natura non competere, iam demonstratum dedimus (§. 269.): itaque ad res nos transferamus.

§. 289.

Vtitur re, qui ex re sese perficit, seu actu utilitatem ex re percipit.

§. 290.

Ponamus, duos homines Caium et Titium aduentare in regionem hactenus a nemine habitatam, ubi variae res prostant, quae inferuire ipsorum egestati possunt. Hoc casu ius est Caio et Titio, actum committendi, quo a rebus obuiis utilitatem percipiant (§. 268.), ideoque ius, his *rebus utendi* (§. praec.). Quod ius utriusque est idem (§. 273.).

Itaque a sola natura neuter harum rerum habet proprietatem (§. 250.).

§. 291.

Vnde generalis elicitur propositio; *a sola natura*

natura non datur res propria nec aliena (§. 241. et 251.).

§. 292.

Res, quae nemini est propria, vocatur RES
NULLIVS.

Itaque a natura res omnes nullius esse constat.

§. 293.

Ponamus porro facta Caii,

1) incipit re aliqua vti ad sese ex. gr. nutriendum aut vestiendum : iuste utitur (§. 268.),

2) declarat Titio, qui eadem re vti cupit, se velle hac re cum eius vti exclusione : iuste declarat (§. 268.), et Titius eripere Caio eam rem nequit, sed obligatur stare Caii arbitrio (§. 279.).

Ergo, ex quo Caius incipit re illa vti, et voluntatem commonstrat, ea vti cum Titii exclusione : res ea fit Caio propria, quoad ea utitur, seu ius nanciscitur in *usum rei*, quoad ea utitur,

3) declarat Titio, se velle hanc rem cum exclusione eius adseruare sibi in usus futuros : iuste declarat, et Titius stare Caii tenetur iudicio (§. §. citatis).

Ergo

Ergo hoc casu res fit propria Caio, quoad vult, id est in perpetuum.

§. 294.

En genesin moraliter possibilem, qua res a natura nullius fit res propria, dum homo

- 1) re nullius incipit vti,
- 2) vult vti cum exclusione aliorum,
- 3) vult rem asseruare sibi in vsus futuros cum aliorum exclusione.

1. Distingue *ius vtendi* re a *iure in vsu* rei. Illud est ius in actionem suam, hoc simul ius in rem. Homo a natura habet ius rebus vtendi (§. 290.): contra in vsu rei non nanciscitur ante ius, quam actu re vti incipit. Hoc ius per declarationem (§. 293. num. 3.) fit perpetuum, citra eam est temporarium: cessat scilicet ius, dum cessat actus, quo re vtimur.

§. 295.

Vt facta eiusmodi ad res sibi adpropriandas committerent homines, impulit eos plus quam vna ratio.

- 1) Homines non vtebantur tantum rebus, a natura sola productis, id est *naturalibus*: sed aliis etiam, ad meliorem vsu labore suo praeparatis, id est *artificialibus*, quas communes esse nolebant.

2) Multi

2. Multiplicato genere humano plurimae quoque res naturales in tanta copia, ut omnium usus sufficerent, superesse desinebant.

3. Sublata vitae simplicitate quum non solum necessitati vitae; sed etiam commoditati et iucunditati providere anniterentur: singuli homines pluribus quam antea rebus, iisque in usum continuum, indigere coeperunt, quam indigentiam auxit ingruens avaritiae, voluptatis, ambitionis cupiditas insatiabilis.

§. 296.

Inde est, quod originem traxerit exclusio aliorum ab usu earum rerum, quibus excludens actu non utebatur; sed usus antea erat, et in posterum uti iterum volebat. Hic est rerum propriarum initium.

§. 297.

Inde colligitur propositio generalis:

Qui actum committit, quo non-suum efficere suum, id est ADQUIRERE vult, et ius habet, hunc actum committendi: ille actu acquirit.

§. 298.

APPREHENDIT rem, qui illam in statum redigit, quo eius usum cum aliorum exclusio-

ne in potestate sua habet, seu qui vsum rei redigit in potestatem suam cum exclusione aliorum, seu qui vsum rei potentiae suae vtendi subiicit.

§. 299.

Apprehensio rei nullius cum animo, eam efficiendi suam, seu sibi propriam habendi, dicitur OCCUPATIO.

§. 300.

Vt occupatio sit *possibilis*, requiritur

1) Res.

Homo occupari nequit (§. 269.):

2) Res nullius.

Alienae rei apprehensio est laesio (§. 241. et 245.).

3) Quae in potestatem redigi potest cum exclusione aliorum, seu ita, vt facultas mihi sit physica alios excludendi (§. 298.): cuiusmodi res vocatur APPREHENSIBILIS. Ergo

a) et res singularis, et quantum rerum, quod intra certum spatium existit, occupari potest,

b) Res vero exclusionis seu defensionis nescia, et in cuius vfu exclusio aliorum est physice

sive impossibilis, est inapprehensibilis et inoccupabilis, ex. gr. mare vastum.

4) Ius occupandi eius, qui occupare vult.

§. 301.

Vt occupatio *existat*, requiritur

1) Factum, et quidem commissium (§. 298.) et corporale, quo quis redigit usum rei cum aliorum exclusione in suam potestatem.

2) Animus eam efficiendi suam (§. eod.).

§. 302.

Vnde

1) sola voluntas aut voluntatis erga alium declaratio non efficit rem, quae est nullius, mihi propriam,

2) nec solum factum absque intentione rem sibi propriam habendi, operatur proprietatem,

3) alia tamen declaratione, quam ipsa rei apprehensione, opus non est. Sufficit, me voluisse occupare, in quo standum est iudicio occupantis (§. 279.), hinc

4) in occupando qui tempore est prior, iure est potior.

§. 303.

Cuilibet a natura competit ius occupandi (§. 299. et 294.). Ergo qui occupat, efficit

rem nullius sibi propriam, seu res nullius cedit occupanti.

§. 304.

RES corporalis est vel MOBILIS; quae salva substantia de loco in locum moueri potest: vel IMMOBILIS; quae ita moueri nequit. Res mobilis speciatim dicitur SESE MOVENS, quae sponte sua mouere se potest.

§. 305.

Consequitur ex dictis, vt

1) simul atque re mobili incipio vti cum exclusione alterius; ea ab altero iudicari debeat occupata (§. 302. et 303.),

2) vt ferae et pisces occupati sint; dum rebus positis aut aliis instrumentis quocumque modo collocatis ita detinentur, vt aufugere nequeant, aut si ex. gr. fera sclopeto prosternatur, vel ita vulneretur aut lassetur, vt effugere nequeat,

3) e contrario fera, quam fugientem adhuc prosequor, nondum sit occupata (§. 301.), ideoque alteri eam intercipiendi et sibi occupandi ius nondum ademptum,

4) vt occupetur res immobilis, si ex. gr.
fundus

fundus limitibus circumscribitur, aut vsui non transitorio adaptatur cet.

§. 306.

Ceterum modus occupandi a nemine praescribendus, quin potius iudicio occupantis relinquendus (§. 279.).

§. 307.

POSSIDET REM, qui vsum rei, quam iudicat suam, in potestate sua habet cum aliorum exclusione.

Hinc

1) NON POSSIDET, qui rem potentiae suae vtendi subiectam habet, sed iudicat eam esse alienam, aut eam non vult esse suam, id est qui DETINET,

2) Absens quoque possidet, quatenus per alium actus possessorios exercet.

§. 308.

Occupans fit rei occupatae possessor (§. 299. et 307.)

§. 309.

Res occupata manet occupantis propria, quamdiu animus eam propriam sibi habendi

perdurat; licet possessio interrumpatur (§. 281.).

1) Examineretur sententia GROTII de

a) *communione primaeua* eiusque in communione ex *simplicitate* et ex *caritate* diuisionem; unde aliorum species communionis enatae sunt, scilicet *communio negatiua*, *positiua* et *mixta*.

b) de communionis primaeuae *residuo* ad hodiernam orbis terrarum faciem applicato.

§. 310.

De Occupatione interimistica quaedam hic subiicienda.

Ea est hominis natura, vt de obiectis iudicet secundum sensus suos, ideoque secundum eorum *signa*.

Hinc iudicat

1) id existere, cuius existentiae sentit signa,

2) id non existere, cuius existentiae signa non sentit.

§. 311.

Iudicare de obiectis, prouti in sensus incurrun, est actio animae, qua per se considerata, nemo laeditur, et quae eatenus pertinet ad suum connatum, consequenter in quam alteri ius non est (§. 269.).

§. 312.

Quamobrem cuilibet ius est iudicandi de obiectis

obiectis secundum eorum signa, ideoque ius, iudicandi

- 1) id existere, cuius existentiae signa sentit,
- 2) id non existere, cuius existentiae signa non sentit.

1. Unde concipitur brocardicum: *non esse et non apparere in iure pari passu ambulant.*

§. 313.

Sensus interdum fallere hominem, experientia loquitur. Saepe accidit, ut

- 1) id existat, cuius signa non apparent,
- 2) id non existat, cuius adfunt signa.

Quodsi hoc casu homo iudicat secundum signa; iudicium eius est falsum, et vel ex ignorantia vel ex errore prognatum: quam *ignorantiam et errorem* appellabimus *communem* seu *vulgarem*.

§. 314.

Ignorantia et error communis sunt actiones animae, quae per se consideratae non sunt laesiones (§. 311.), ideoque ad eas evitandas in statu naturali nemo alteri obligatur; quin potius sunt actiones, in quas agenti ius est a natura. Itaque negari nequit, dari *ius quoddam ignorantiae et erroris*.

§. 315.

Pone ex hoc falso iudicio oriri actionem iniustam : existit casus, ubi adest iniustitia actionis, deficit personae iniustitia : adest laesio, sed non moralis (§. 253.), nec moraliter imputabilis (§. 144.).

§. 316.

Pone hominem cognoscere iudicii sui falsitatem et actionis suae iniustitiam ; siue id fiat probatione alterius siue aliunde : simul atque cessat ignorare vel errare : cessat eius ius ex ignorantia vel errore agendi, cognoscit se laedere, incipit iniustitia personae, adest laesio moralis (§. 253.) et moraliter imputabilis (§. 144.).

1. Hoc casu itaque praesumptio cedit veritati : et is, qui haecenus ignoravit vel erravit, ea obligatione tenetur, qua teneri omnem laedentem infra demonstrabitur, id quod alii expriment ; *obligatur admittere probationem contrarii.*

§. 317.

Vnde colligitur, ius esse homini

- 1) iudicandi de obiectis secundum eorum signa, atque agendi iudicio suo convenienter,
- 2) porro, dum ex ignorantia vel errore communi agit, ius ei competere ignorandi vel errandi eo dumtaxat usque, donec probetur contrarium,

trarium, vel aliunde cognoscatur ab ipso iudicii sui ignorantia vel error iniustus.

§. 318.

Pone rem alienam, de qua signa non exstant, eam esse alienam : qui apprehendit eiusmodi rem, ex iure ignorantiae habet ius iudicandi, eam esse nullius, ideoque iuste occupat, donec constet, ad quem res pertineat.

Itaque res eiusmodi apprehensa cedit occupanti ; sed ad interim.

Hinc occupationem rei alienae, quae aliena esse ignoratur, vocant *occupationem interimisticam*.

Applicari haec possunt ad res iactas, amissas, naufragas, thesaurum inuentum. Titius, qui rem suam iecit, amisit, naufragium passus est, thesaurum deposuit ; vult eas res sibi manere proprias, ideoque eae res manent Titio propriae animo (§. 281.), licet possessio earum interrumpatur (§. 309.). Caius has res apprehendens, ex iure ignorantiae iudicat eas res nullius, consequenter per apprehensionem suas ; donec cognoscat dominum, ideoque ad interim.

IVRIS NATVRALIS HYPOTHETICI

TITVLVS II.

D E

DOMINIO ET ADQVISITIONE EX LEGE.

§. 319.

Homines stimulo naturali et ratione ducti, sese per res et per alias personas perficere al-
laborarunt, seu vtilitates tum ex rebus tum ex
aliis personis percipere quaesivere, et quidem
cum aliorum exclusione.

§. 320.

Huius finis consequendi medium sunt actus
circa res vel personas suscepti.

Ius vero in actus circa res vel alias personas
cum aliorum exclusione est ius proprium (§.
250).

Homines igitur quaerere coeperunt iura
propria in res et alias personas.

§. 321.

Tale quidem ius a natura non competit
nec in res (§. 292.), nec in alias personas (§.
269.).

269.). Itaque accedente demum facto hominis est possibile. Ergo non est ius connatum; sed ius adquisitum seu quaesitum.

1. Ius tale cogitari a) sine re vel alia persona, et b) sine proprietario nequit.

Cogita rem vel personam, in quam est ius proprium; ius quaesitum inhaeret rei vel personae: eatenus res vel persona est suum (§. 251.) et vtile externum (§. 287.).

Cogita proprietarium, cui competit ius quaesitum: ius eius proprium consistit in actionibus quibusdam, quas suscipere potest aliis exclusis, ideoque in vtili interno. Hoc respectu ius proprium vtili externo et rei contradistinguitur. Res omnis est corporalis: ius minus. Hinc ICris Romanis placuit, ius proprium appellare *rem incorporalem*.

2. Hinc et *possideri* ius proprium et res incorporalis dicitur, quatenus eius exercitium tamquam nostrum est in potestate nostra (§. 307.).

Perdurat etiam ius tale et retineri potest solo animo, licet eius possessio amittatur (§. 281. et 309.).

§. 322.

De iuribus in personas infra differendi locus erit. Ponamus itaque rem et quidem propriam. Intuitu rei propriae per se patet, quod

1) circa rem mihi propriam mihi ius sit, omnes actus pro arbitrio suscipiendi, quibus nemo laeditur (§. 250.), et quidem

2) cum

2) cum aliorum exclusione; ita vt nemo alius ius habeat, actum quem demum cumque circa rem mihi propriam suscipiendi (§. 251.).

§. 323.

Ergo circa rem propriam mihi competit ius

1) proprium, et quidem

2) in omnes actus circa eandem rem.

§. 324.

Pone quemlibet actum determinatum, qui circa hanc rem cogitari potest: pones in eum ius mihi proprium. Ergo ius in rem propriam est complexus plurium iurium propriorum, imo omnium, quae circa rem possibilia sunt.

§. 325.

Iurium in rem propriorum summa dicitur DOMINIVM, seu est complexus omnium, quae in rem possibilia sunt, iurium quaesitorum.

§. 326.

Ius proprium, actus quoslibet pro arbitrio circa rem quamdam suscipiendi, dicitur IVS DISPONENDI seu LIBERE DISPONENDI.

Domino itaque in rem propriam competit ius disponendi.

1. Res in dominio existens est corporalis (§. 288.) : dominium vero ipsum est res incorporalis (§. 321. in not.).

§. 327.

Domino competunt in rem suam omnia, quae cogitari possunt, iura. Nemini vero ius est, alterum laedendi. Itaque hi naturales sunt domini limites, ut dominus quoslibet circa rem suam actus suscipere possit, quibus nemo laeditur, seu qui non sunt iniusti (§. 322.).

§. 328.

Partes domini seu iura domini specialia penitius lustranda. Actum circa rem suam dominus exercet vel salva re et salvo dominio suo, vel minus. Ille actus dicitur UTILITATVM PERCEPTIO *in specie* : hic DISPOSITIO *in specie*.

Competit igitur domino ius, tum utilitates ex re sua percipiendi, tum de ea libere disponendi.

1. Hoc ius disponendi iuri Romano vocatur *proprietas*.

§. 329.

Utrumque ius domini est ius cum aliorum exclusione, ideoque proprium (§. 236.).

§. 330.

§. 330.

Vt dominus utilitates percipere possit, requiritur, ut usus rei in sua sit potestate.

Ergo domino competit ius possidendi rem suam (§. 307.).

§. 331.

Ius possidendi domino est proprium (§. 326.). Quemlibet igitur ab usu, detentione, possessione rei suae excludit iuste (§. 251.).

§. 332.

Domino competit ius, omnes, quae possibiles sunt, e re sua percipiendi utilitates. Vtrum actus quidam, a domino in rem suam susceptus, ei adferat utilitatem, id quidem iudicio domini relinquitur: siue

1) utilitas pertineat ad necessitatem, commoditatem vel iucunditatem domini;

2) siue *utilitas sit vera siue imaginaria* (§. 279.).

§. 333.

Essentia existens rei dicitur rei **SUBSTANTIA**.

Res rei **ACCEDIT**, quae tamquam incrementum rei alteri iungitur.

Res accedens alteri vocatur eius ACCESSORIVM: et hoc respectu res, cui iungitur accessorium, vocatur RES PRINCIPALIS seu PRINCIPALE.

§. 334.

Accessorium vel vt exstiturum praeuideri potuit; vel minus: illud dicitur FRUCTVS(a); hoc ACCESSORIVM FORTVITVM.

(a) Fructus omne id est, propter quod res est comparata, lex 27. ff. de petit. hered.

§. 335.

Fructuum tres sunt species: alii sunt naturae, industriae alii, alii tandem vtriusque effectus. Illi NATVRALES; isti INDVSTRIALES; hi MIXTI vocantur.

§. 336.

Quidquid esse potest utilitas rei, in illud domino rei ius proprium est (§. 328.). Ergo et substantia rei et accessorium et fructus sunt suum domini rei principalis.

§. 337.

Ex quo tempore quid esse potest rei propriae utilitas, ex eo est suum domini rei. Hinc

1) Accessorium simul atque esse accessorium incipit, in specie

2) Fructus simul atque nascuntur, adquiruntur domino rei principalis, seu *accessorium sequitur suum principale.*

§. 338.

Adquisitio accessorii vocatur ACCESSIO.

Competit itaque domino ius accessionis (§. 336. et 337.).

§. 339.

Adquisitio accessorii perficitur citra nouum factum domini accedens, seu perficitur ex sola lege naturali.

Hinc accessio dicitur *adquisitio ex lege.*

1. Adquisitio accessorii

- a) non est *occupatio accessoria*, nec
- b) res accedens rei tantummodo dat *occasionem acquirendi* domino rei principalis,
- c) nec, vt demonstretur ius accessionis, opus est statuere *rem accedentem esse iacentem.*

§. 340.

Non vltra domini iura sunt extendenda, quam quatenus nemo laeditur (§. 327.). Pone perceptionem vtilitatis ex re propria, qua suum alterius inuaditur: in eam vtilitatem domino ius nullum est.

Ergo

Ergo accessorium, quod est res aliena, domino rei principalis, ea propter, quod accessorium fit, neutiquam acquiritur.

§. 341.

Si res aliena fit rei mei accessorium: aut si qua exstant, rem accessoriam esse alienam; aut minus exstant.

§. 342.

Si non exstant: competit domino rei principalis ius ignorantiae (§. 317.), ideoque ius, accessorium iudicare suum, donec dominus verus rei accedentis ipsi reddatur cognitus (§. eod.).

Hoc casu accessorium acquirit, quoad ignorat. Adest *accessio*, sed dumtaxat ad interim, et vocatur ea de causa *interimistica*.

§. 343.

Si e contrario signa eiusmodi exstant: dominus rei principalis obligatur agnoscere, eam esse alienam: hoc casu in accessorium ei nullum ius nascitur.

Siue ceterum res aliena per factum meum fiat rei meae accessorium; siue citra factum meum: semper manet aliena. Haec applicari possunt ad res iactas, naufragas et amissas.

§. 344.

Disponit dominus de re sua, sicubi actum circa rem suscipit, quo vel res sua vel eius dominium saluum non permanet (§. 328.), seu quo aut res detrimentum patitur, aut dominium imminuitur.

§. 345.

Actus in rem, quo ea detrimentum capit, eius vocatur ABVSVS.

Abusus rei *iacturam* rei infert aut *totalem*; aut *partialem*: ille cum interitu rei coniuncta est; hic minus. Ille abusus est DESTRUCTIO seu CONSUMPTIO rei; iste DETERIORATIO seu PEIORATIO seu CORRUPTIO rei.

1. Dantur res, quarum vsus ordinarius consistit in consumptione, seu quae vsu consumuntur, id est *fungibiles*.

§. 346.

Domino competit ius proprium, re sua abutendi, eam destruendi et deteriorandi (§. 318. et 19.).

§. 347.

Actus domini in rem suam, quo eius dominium imminuitur, vel continet translationem iuris in alium; vel minus: ille dicitur ALIENATIO;

NATIO; hic sola voluntate domini, qua rem suam amplius esse nude non vult, perficitur, vocaturque rei DERELICTIO.

1. *Res derelicta* cessat esse res propria (§. 281.); ideoque euadit res nullius (§. 292.) et occupabilis (§. 300.).

§. 348.

Alienatio est vel totius dominii; vel minus: illa dicitur ALIENATIO PLENA; haec MINUS PLENA.

§. 349.

Si res minus plene a domino alienatur: vel alienatur ita, vt postea sibi cum alio omnia dominii iura simul competant; vel ita, vt non simul omnia. Priori casu constituitur CONDOMINIUM; posteriori minus. CONDOMINIUM itaque est communio dominii (§. 252.).

§. 350.

Rei minus plene a domino alienatae ita, vt sibi in posterum cum alio omnia iura simul non competant, infinitae cogitari possunt species, ex diuersitate rerum et vtilitatum in eas possibilem. Eminent interea sequentes.

1. Rei alienatio minus plena cogitari nequit nisi in re, quae non est fungibilis (§. 345. not. 1.).

§. 351.

Si dominus ius, utilitates percipiendi ex re alienat : alienat vel reſervato ſibi, vel communicato cum altero iure diſponendi. Ad priorẽ caſum referenda *ſervitus*, poſteriori caſu naſcitur conceptus *dominii utilis* et *directi*.

I. In alienatione minus plena reſervatio *iuris diſponendi* intelligitur, quatenus diſponere moraliter poſſibile eſt (§. 327.). Hoc caſu diſponere velle non ſalva re eſſet læſio. Ergo ius diſponendi reſervatum non continet ius, rem deſtruendi vel deteriorandi ; ſed tantum ius alienandi.

§. 352.

SERVITVS quippe eſt ius, ex re aliena utilitates percipiendi.

I. Non convenit hæc notio cum Iure Romano : ſed in hac iuris poſitiui confuſione nulla reperiri poterit notio, quæ ad Ius Romanum adaptari ad amuſſim poſſit.

§. 353.

Dominium eſt ſumma iurium (§. 325.). Ex alienatione minus plena ab hac ſumma aliquid ſubtrahitur.

Pone dominium, cui pars quædam ſubtracta : pones dominium minus integrum ſeu minus plenum in genere.

§. 354.

Partes dominii eminentiores sunt

- 1) ius vtilitates omnes percipiendi,
- 2) ius disponendi.

Si itaque dominus Caius transfert in Titium ius, ex re sua vtilitates omnes percipiendi, et communicat simul cum eo ius disponendi: et Titius et Caius participant dominium, vterque minus plene: qui casus *in specie* dicitur efficere
DOMINIUM MINVS PLENUM.

Hinc Titius appellatur *dominus utilis*, et Caius *dominus directus*.

1. Exempla sunt in feudo, in emphyteusi et superficie.

§. 355.

Domino ius est, rem suam et derelinquendi et alienandi, alienandique et plene et minus plene (§. 329.).

§. 356.

Quantum dominus ex iuribus dominii sui in alterum transfert: tantum ex suo perdit, in tantum iura dominii sui imminuit.

§. 357.

Domino ius est, et condominium in re sua, et seruitutem et dominium vtile aut directum

constituendi, concedendique alteri ius, tum utilitatem singularem, tum genus utilitatum, vel omnes omnino utilitates ex re sua percipiendi.

§. 358.

Qui ius dumtaxat determinatum in re habet, is intuitu ceterorum omnium circa rem iurium est non-dominus.

Contra quicumque excepto iure quodam determinato quodlibet aliud ius indeterminatum in rem habet: ille manet dominus; sed minus plenus (§. 353.).

§. 359.

Qui occupat rem, eius fit dominus (§. 303.).

Ergo quaecumque de domino hactenus fuisse adstructa, ad occupantem possunt applicari.

§. 360.

Ex acquisitione iurium in res et personas nascitur conceptus PATRIMONII seu BONORVM in *sensu specialissimo*. Patrimonium scilicet denotat complexum omnium rerum et iurium circa res vel personas alicui proprium.

IVRIS NATVRALIS HYPOTHETICI

TITVLVS III.

DE

DECLARATIONE MENTIS
ET EXISTIMATIONE.

§. 361.

Quum homo subinde aliorum indigeat auxilio ; eum vero in finem vt mihi innotescat, qua in re praesto alteri esse possim, necessario requiratur, vt mentem alterius intelligam : Deus hominibus concessit facultatem, animi sui sensa secum inuicem communicandi mediantibus signis.

§. 362.

Consistunt haec potissimum in *loquela* seu sermone et eius vicario *scriptura*, seu generatim in *verbis* ; praeterea vero etiam in aliis factis a sermone diuersis.

Significare alteri cogitationes vel voluntatem suam dicitur MENTEM suam DECLARARE. DECLARATIO per verba vocatur EXPRESSA ; per facta a verbis diuersa, TACITA.

§. 363.

Declarare mentem nostram vel non declarare, loqui vel tacere; signis aut verbis uti, quae conueniunt cum mente nostra vel ei contrarian-
tur; consequenter sincere agere, vel simulare aut dissimulare, moraliter vere vel false loqui; aperte vel ambigue, aenigmaticae, cum reservatione mentali loqui, praetextu uti, cet. haec omnia pertinent ad actiones nostras, consequenter, quatenus non continent laesionem, in eas a natura nullum ius alteri, nulla nobis est obligatio (§. 268): ideoque quatenus per se considerantur, iniusti nihil inuoluunt.

§. 364.

E contrario usus signorum et declaratio, quo
1) intenditur laesio et in specie MENDACIVM, quod denotat falsiloquium cum laesione coniunctum, est actio iniusta, et iure naturali prohibetur, similiter

2) non-usus signorum et omissio declarationis eo casu, quo ad usum signorum et declarationem obligamur, et in specie RETICENTIA, quatenus cogitatur ut silentium de eo, ad quod dicendum obligamur, est actio iniusta.

§. 365.

Haec paucis applicemus ad existimationem.

Con-

Conuenientia actionum liberarum cum obligatione morali dicitur PERFECTIO MORALIS: disconuenientia autem IMPERFECTIO MORALIS.

Obligatio moralis est vel *perfecta* vel *imperfecta* (§. 158.). Hinc PERFECTIO et IMPERFECTIO MORALIS dicitur vel EXTERNA vel INTERNA.

§. 366.

Quatenus alteri tribuimus perfectiones vel imperfectiones morales, eatenus alteri oritur EXISTIMATIO seu FAMA.

Haec itaque consistit in iudicio aliorum, quo alicui tribuunt vel perfectiones vel imperfectiones morales.

§. 367.

Si tribuuntur alicui perfectiones morales; eius EXISTIMATIO est BONA: si imperfectiones morales; eius EXISTIMATIO est MALA.

§. 368.

EXISTIMATIO BONA est SIMPLEX; si perfectiones morales externae alicui tribuuntur: si tribuuntur perfectiones externis maiores; est INTENSIVA.

§. 369.

Iudicium symbolicum (signo externo expressum), quo alicui tribuuntur perfectiones externis maiores, dicitur HONOR.

1. Signa sunt multiplicis generis: hinc vario modo quis honorari potest.

§. 370.

EXISTIMATIO MALA est SIMPLEX; si imperfectiones morales internae tribuuntur: INTENSIVA; si imperfectiones morales externae tribuuntur.

§. 371.

Summus specie gradus existimationis malae intensivae dicitur INFAMIA. Oritur itaque infamia ex actionibus, quae praeponderantem violandi officia externa conatum commonstrant (§. 370.).

1. Hinc dolus non culpa infamat (§. 116.).
2. Facta aliena, qua talia, infamiam nemini inurunt.

§. 372.

Iudicium symbolicum, quo alteri tribuuntur imperfectiones morales, vocatur CONTEMPTUS seu IGNOMINIA seu VITUPERIUM; et contemptus verbis declaratus est CONVICIUM seu CONTUMELIA.

I. Contemptus vti honor variis modis declarari potest,

§. 373.

Antequam quis violauerit leges naturales, non est iniustus iudicandus (§. 243.). Ergo quilibet nascitur iustus.

Ponamus aliquem, qui declarat iudicium de alterius iustitia vel iniustitia in statu naturali, quatenus concipitur a natiuitate, is obligatur alteri tribuere iustitiam, ideoque perfectiones morales externas. Ergo sub hac hypothese existimatio bona simplex est suum connatum.

1. Quilibet ergo praesumitur bonus (iustus), donec probetur contrarium.

2. Quilibet nascitur iustus; nemo infamis.

§. 374.

Omnium hominum a natura idem est suum (§. 273.). Consequenter et eadem existimatio, scilicet existimatio bona simplex.

§. 375.

In foro iuris naturalis ad perfectiones morales internas non respicitur (§. 247.). Ergo in nostra sphaera exulat existimatio intensiua et honor.

§. 376.

Qui exigit honorem ab altero, agit contra identitatem existimationis (§. 373.) et contra libertatem naturalem (§. 279.). Ergo laedit.

Quamobrem et honor iniuste exigitur, et ut tribuatur, idem vicissim honor ab altero iuste postulatur (§. 273.).

§. 377.

Tituli dantur, quae significant honorem. Tituli eiusmodi, uti quaelibet honoris demonstratio, alteri denegatur iuste (§. praec.).

§. 378.

IVS PRAECEDENTIAE est ius melioris loci in ordine cum altero. Qui sibi arrogat in statu mere naturali ius praecedentiae, siue qua honorem, siue qua aliud ius praecipuum, laedit alterum (§. 376. et 273.).

§. 379.

Quatenus existimatio bona est suum, eatenus contemptus est iniustus. Hinc contemptus, ignominia, conuicium, contumelia, iniuria sensu specialissimo, quibus tribuuntur alteri imperfectiones morales externae, continent laesionem.

§. 380.

§. 380.

Ex superioribus constat, quod meum cesser esse meum, dum volo (§. 281.). Pone obiectum A, quod est suum Titii. Titius declarat Caio, se velle, ut A. cesseret esse suum et fiat Caii. Caius exinde nanciscitur ius iudicandi secundum signa (§. 312.), ideoque ius sibi appropriandi A.

In eiusmodi casu iudicium Caii potest esse erroneum (§. 313.) ex. gr. si Titius probat voluntatem contrariam.

Vnde elucet, iudicium ex alterius declaratione formatum per se continere aliquid incerti, et admittere probationem contrarii.

§. 381.

Pone Titium *declarare voluntatem sufficienter*, id est determinatam voluntatem de suo determinato per signa determinata et recepta. Inde ius est Caio, iudicandi ex his signis, existere voluntatem Titii, ita ut non obligetur admittere probationem contrarii.

Non enim est in potestate humana, aliter certum fieri de voluntate alterius, quam ex eius propria et sufficienti declaratione; ad impossibilia vero nemo obligatur (§. 83.).

§. 382.

Hinc colligitur iuris vniuersalis regula :
 qualem voluntatem quis sufficienter declarat,
 talem ei voluntatem esse alter ius habet iudican-
 di, seu breuius : *qualem tu te sufficienter decla-
 ras , talem te iudicandi mihi ius est* : non ius
 ad interim, donec probetur contrarium; sed
 ius perpetuum et inuariabile.

§. 383.

Ergo si quis sufficienter declarat, se velle de-
 relinquere suum : alter ius habet, id obiectum
 iudicandi derelictum, iudicandi rem nullius, ide-
 oque ius nanciscitur occupandi , et eiusmodi
 res cedit occupanti in perpetuum.

1. Ex eodem principio (§. 382.) deducitur
 ius ex pacto, ad quod tractandum nunc festi-
 namus.

IVRIS NATVRALIS HYPOTHETICI

TITVLVS IV.

DE

P A C T O.

§. 384.

Introducto rerum dominio nihil fere amplius supersticit, quod esset nullius, atque vsui apprehendentis pateret : omnia domino cuidam subiecta et aliena, quae apprehendere nefas, et a quorum vsu quilibet iuste excludebatur.

Tum aucta magnopere necessitas, ex aliorum hominum rebus et operis sibi quaerendi vtilitatem, vnde orta necessitas, efficiendi ex *alieno* suum, cuius medium repertum in declaratione voluntatis mutua, quae peperit **P A C T V M**, cuius indolem nunc sumus examinaturi.

§. 385.

PROMITTO tibi aliquid, si tibi sufficienter declaro, me velle, vt meum fiat tuum.

CONSENTIT, qui sufficienter declarat, se idem velle, quod alter vult.

ACCEPTAT promissum, qui consentit in promiss-

promissum alterius sibi factum. Accepto itaque, sicubi promittenti sufficienter declaro, me velle, ut suum promittentis fiat meum.

§. 386.

Promissum acceptatum dicitur **FACTVM**, **PACTIO**, **CONVENTIO**.

Pactum itaque continet consensum mutuum de suo alterius consentientis in alterum consentientem transferendo.

§. 387.

Pone obiectum X, quod promittit Caius, et quod acceptat Titius.

Caius sufficienter declarat, se velle, ut X fiat suum Titii, Titius sufficienter declarat, se velle, ut X fiat suum.

Titius actum committit, quo adquirere vult, et habet ius hunc actum committendi, quod ius ei oritur ex Caii declaratione sufficienti (§. 381.).

Ergo X. fit suum Titii, hoc est pactum efficit, ut suum promittentis fiat suum acceptantis.

1. Hac demonstratione nihil aliud evincitur, nisi quod in ipso pacti conceptu nihil reperiatur, quod obstat, quo minus suum promittentis fiat suum acceptantis.

§. 388.

Per pactum promittens efficit, ut suum fiat
alterius

alterius scilicet acceptantis, id est *alienat* : acceptans contra efficit, ut non - suum fiat suum, id est *adquirat*.

Pactum itaque est modus et alienandi et adquirendi.

I. Modus acquirendi per pactum vocatur *DERIVATIVVS*, hoc est, quo ex alieno fit nostrum : cui opponitur *ORIGINARIVS*, quo scilicet ex re nullius fit res propria, uti in occupatione.

§. 389.

FACERE alteri aliquid, est secundum alterius arbitrium actionem liberam committere vel omittere. *DARE* seu *TRADERE* alteri quid, est efficere, ut quid perveniat in possessionem alterius. Dare vel facere alteri aliquid unico vocabulo *PRAESTARE* appellatur.

I. Actiones itaque seu operas facimus, res et iura damus seu tradimus, utrasque praestamus.

§. 390.

Suum consistit vel in actionibus seu operis, vel minus, seu in quocumque alio ente utili. Si quis promittit operas, promittit faciendum : si quodcumque aliud ; promittit dandum : in utroque casu promittit praestandum.

PACTVM itaque est consensus reciprocus in idem praestandum, seu est declaratio duorum vel plurium, se idem velle intuitu eius, quod alterutri ab alterutro est praestandum.

§. 391.

Per pactum suum promittentis fit acceptantis (§. 387.). Ergo in id, quod vigore pacti praestandum est a promittente, acceptans acquirit ius (§. 241. et §. praec.).

§. 392.

Promittens vel eodem actu, quo promittit, et praestat promissum, vel minus. Pone promittentem nondum praestitisse, quod promisit: acceptans acquirit ius in promittentem, ut actu praestet, cui respondet *obligatio* promittentis ad praestandum, ideoque *adfirmativa* (§. 87.).

§. 393.

Qui actu praestat, quod per pactum promisit, dicitur STARE PROMISSIS, ADIMPLERE seu SERVARE PACTVM.

Ergo

Ergo promittens hoc casu obligatur stare promissis (§. 387. et 391.)

§. 394.

Voluntas seria promissis standi vocatur **FIDES** seu **FIDES PACTITIA**. Promittens igitur obligatur ad fidem pactitiam, ad fidem datam liberandam, fides pactitia est sanctissima (§. praec.).

PERFIDIA e contrario seu violatio fidei datae est laesio.

§. 395.

Pactum per se consideratum est **ACTVS VALIDVS**, id est qui ius vel obligationem producit (§. 387.): sed dantur plures circumstantiae, quae validitatem eius impedire possunt. Itaque inuestigandum, quae requiruntur, ut pactum in casu singulari valeat, et quae obstant, quo minus valere possit.

§. 396.

In definitione pacti redeunt omnia ad duo capita,

- 1) ad consensum mutuum, qui pacto dat formam,
- 2) ad obiectum praestandum, quod pacto suggerit materiam.

§. 397.

Pactum requirit consensum reciprocum *existentem* seu *verum*, ideoque postulat eius et possibilitatem et existentiam.

§. 398.

Possibilitas consensus inuoluit facultatem consentiendi physicam, quae praestruit vsum intellectus (§. 385. et 16.). Ergo pactum requirit vsum intellectus tum in promittente tum in acceptante.

Consequenter infantes, furiosi, mente capti, enormiter ebrii, cet. pacisci nequeunt.

§. 399.

Existentia consensus adest, sicubi adest

- 1) Voluntas sufficienter declarata
- 2) vtriusque, et promittentis et acceptantis,
- 3) et quidem eadem (§. 386.).

§. 400.

Voluntas requiritur *sufficienter declarata*, ideoque determinata, de obiecto determinato per signa determinata et recepta (§. 381.). Hinc

- 1) *Adsertio generalis*, verba *officiosa* et *honoris* non sunt pactum. Non enim continent nisi declarationem voluntatis indeterminatae,

inser-

inferuendi alteri, si qua occasio nata fuerit, quam amplecti mihi libuerit.

2) TRACTATUS seu deliberationes de ineundo inuicem pacto, non sunt pactum.

3) *Iocus*, quum voluntatem seriam excludat, pacto repugnat.

§. 401.

Declaratur voluntas vel expresse vel tacite (§. 362.). Inde tam CONSENSVS, quam PACTVM dispescitur in EXPRESSVM vel TACITVM.

1. Factum eiusmodi nisi existat, non adest verus consensus, sed *fictus*. Qui in specie dicitur PRAESUMTVS, quatenus tribuitur personae vsu intellectus instructae in re sibi utili. Vterque consensus exulat in statu naturali (§. 397.).

2. In iuribus positiuis reperimus QUASI-CONTRACTVS, qui sunt conuentiones, in quibus alterutrius paciscentis consensus tantummodo praesumitur. Quasi-contractus iure naturali non sunt vera pacta, ideoque obligatione perfecta destituuntur (§. eod.). Huc referenda *negotiorum gestio*.

3. Fieri tamen ex quasi-contractu vera pactio potest, vbi consensus praesumptus efficitur verus, quod RATIOHABITIONE obtinetur, quae denotat consensum in negotium sui gratia ab altero iam susceptum. Itaque quasi-contractus omnem validitatem trahit ex *ratiohabitione* siue *expressa* siue *tacita* (§. 362.).

4. Ad quasi-contractus vulgo etiam referunt solutionem indebiti, atque id quod sine causa vel quasi sine causa acceptum. Sed non opus est, fictione in auxilium vocata decidere, quae ex solo: *SVVM CVIQVE*, vel ex ipsa consensu absentia sponte derivantur.

§. 402.

Tum voluntas *utriusque* adesse debet et promittentis et acceptantis (§. 399.).

Hinc

1) Quum declaratio voluntatis sit factum commissuum; pactum requirit ad minimum duplicem actum commissuum (§. 386.) a).

2) Promissum sine acceptatione nondum est pactum, nondum factum obligatorium.

3) *POLLICITATIO*, id est nuda declaratio alteri facta, se velle tertio quid praestare, non est pactum.

4) *VOTVM* id est promissio, qua deo quid destinatur ex suo, caret acceptante homine, ideoque non est pactum.

a) Pactum ut fiat validum, non necessario requirere tria facta commissua, inde optime perspicitur, quod demonstratum fuerit, promissum acceptatum posse esse validum (§. 387.).

§. 403.

Voluntas *utriusque* existere debet *eadem*,
id

id quod inuoluit idenditatem et in conceptu de eo, quod praestandum est, et in tempore, ut utraque simul existat. Itaque fraus siue dolus ac error consensui et pacto obstant, de quibus sequentia tenenda.

§. 404.

FRAUDE seu DOLO alterum circumuenit, qui motiuis fictis eum ad agendum determinat. Qui fraude alterum inducit ad promittendum,

1) efficit, ut consensus promittentis non sit verus, quia nititur errore, cuius causa est acceptans,

2) laedit promittentem. Nam eum inducit in errorem, ut eius suum adquirat, consequenter in errorem, ex quo alteri malum oritur. Ergo pactum dolo superstructum est inuolidum: tum quia caret consensu vero, tum quia continet iniustitiam acceptantis.

§. 405.

ERROR promittentis tollit eius consensum (§. 403.). Sed quum acceptans ius nanciscatur, id contra promittentem pro vero habendi, quod alter declarauit (§. 382.); error promittentis (cuius causa non est fraus acceptantis),

est contra ius acceptantis. Hinc si error est vincibilis, continet culpam errantis, atque erranti est imputabilis (§. 118.). Contra error invincibilis a culpa est vacuus, nec erranti imputabilis (§. eod.).

Vnde liquet, errorem inuincibilem annullare pactum (§. 403.), vincibilem minus.

§. 406.

Obiectum praestandum requirit, vt illud praestare

1) sit physice possibile,

2) sit moraliter possibile.

Ad id enim, quod naturaliter vel moraliter est impossibile, promittens non obligatur (§. 83. et 109.).

Hinc 1) *factum* iniustum seu *turpe* cum sit moraliter impossibile: eius promissio et pactio est inualida,

2) qui *cogit* alterum ad promittendum, sibi us in actiones alterius arrogat (§. 269.), ideoque laedit. Hoc itaque sensu pactum vi seu metu extortum est inualidum,

3) de *alieno* disponere lex vetat (§. 251.). Hinc promissio alieni, qua talis, est inualida, cuius restrictionem extemplo addemus.

§. 407.

Inquirendum scilicet, an pactum per alium sancitum sit validum.

Nemo citra meum consensum ex meo alienum, nec ex alieno meum efficere potest (§. 251.). Sed meo consensu per alium ex meo non-meum vel alienum, vti etiam ex non-meo vel alieno meum fieri, omnino ius fasque est (§. 281.).

§. 408.

Hinc ortum trahit *MANDATVM* seu pactum de negotio alterius perficiendo, cuius pacti promittens dicitur *MANDATARIVS*, acceptans autem *MANDANS*.

§. 409.

Mandatarius igitur intuitu negotii expediendi agit ex iure vel obligatione mandantis, id est nomine mandantis seu *NOMINE ALIENO*: aut, quod idem est, instructus est iure et tenetur obligatione mandantis intuitu negotii commissi, quod dicunt *REPRAESENTARE MANDANTEM* intuitu negotii demandati.

§. 410.

Per mandatarium itaque acquirere, ex. gr.

occupare, sese obligare, pacisci, optimo iure licet.

Pactum igitur per mandatarium sancitum est validum respectu mandantis.

§. 411.

Ad pactum validum itaque requiritur, ut

1) contineat existentiam consensus mutui de obiecto praestando physice possibili, cuiusmodi pactum vocatur *VERVM* : sin minus continet; pactum est *NVLLEVM*,

2) ut nihil contineat legibus contrarium, ideoque ut sit *IUSTVM*.

Quidquid obstat veritati pactionis, *ANNVLAT* pactum: quidquid iustitiae, *VITIAT*.

§. 412.

Nunc de effectibus pacti validi quaedam addenda.

Promittens reuocare promissum nequit. *REVOCAT*, qui declarat mentem, menti priori contrariam: *REVOCAT PROMISSVM*, qui declarat, se nolle seruare promissum.

Promissum ante acceptationem non obligat, ideoque iuste reuocari potest: acceptatum obligat, ideoque, nisi iniuste, reuocari nequit.

1. Quam

1. Quamobrem pactum dat ius irrevocabile, imponit obligationem irrevocabilem, nec ei, qui pactus est, poenitere licet.

§. 413.

Promittens, qui, quod promisit, nondum praestitit, fit debitor, acceptans creditor. DEBITOR scilicet vocatur, qui alteri ad quid praestandum obligatur; CREDITOR vero, qui ius habet in alterum qua debitorem.

§. 414.

Si quis promisit praestare operas; obligatur ad operas faciendas: si res vel iura; ad res vel iura dandas seu tradendas tenetur (§. 389.).

§. 415.

TRADO in specie REM, dum efficio, ut res ex mea in alterius possessionem transeat: TRADO IUS, dum efficio, ut exercitium iuris transeat ex mea in potestatem alterius (§. 271.).

1, Ope mandati traditio per tertium et tertio fieri potest (§. 410.).

2. Traditio rei immobilis dicitur IMMIS-
SIO.

§. 416.

Per traditionem itaque acceptans incipit obtinere *facultatem physicam*, re utendi, ius exercendi (§. 307. et 271.).

Non

Non vero incipit obtinere *facultatem moralem* seu ius in obiectum traditum, nec ideoque nouum ei ius per traditionem quaeritur: quum omne ius ex solo pacto sit deriuandum (§. 387.).

§. 417.

Dominium est ius (§. 325.). Ergo si qui paciscantur de dominio rei transferendo: pactum efficit, vt dominium adquiratur; non deum traditio.

1. Omne suum dat ius contra quemcumque, ne turbet: ergo et suum pactitium. Cum hoc iure connexa obligatio cuiuslibet negatiua (§. 87.), siue suum pactitium traditum sit, siue minus (§. 241.).

2. Quodsi traditio nondum facta: promittenti incumbit obligatio ad tradendum, quae obligatio a) soli promittenti inhaeret, seu est *personalis*, et b) est *adfirmatiua*.

3. Traditione facta haec obligatio promittentis cessat, nec ultra tenetur nisi obligatione a) niversali omnibus incumbenti, quam dicunt *realem*, quae b) est negatiua (n. l.).

4. In hoc sita est differentia genuina iuris in suum pactitium ante traditionem et post traditionem. Quae si conferas cum ICtorum Romanorum *iure ad rem et in re*: facile perspicias, hanc distinctionem fictam minus recte in Ius Vniuersale intrudi.

5. Ex hoc figmento enatum aliud: *traditio* nimirum *longa man* et *symbolica*, quae locum hic tueri pariter nequeunt.

§. 418.

Promittens idem obiectum quod pacto alteri promisit, tertio postea iterum promittere nequit. Eo enim ipso momento, quo pactum est sancitum, obiectum promissum cessat esse suum promittentis, et euadit alienum (§. 387.). Itaque alienatio rei per pactum iam ante alteri promissae, est inualida.

1. Hinc dicitur *pactum prius derogare pacto posteriori.*

§. 419.

Quantum promittens transfert, tantum acceptans acquirit:

1) siue quid faciendum seu dandum promiserit,

2) siue rem corporalem seu incorporalem,

3) communionem iuris seu eius proprietatem,

4) dominium rei corporalis seu condominium,

5) dominium plenum vel restrictum, vsum aut ius singulare,

6) seu quodcumque aliud suum, perpetuum aut temporarium, in acceptantem transfulerit promittens.

§. 420.

Quo modo et sub quibus determinationibus promittens suum transfert: eodem modo et sub iisdem determinationibus acceptans alienum acquirit.

Hinc

1) Si *locus*, ubi; vel *tempus*, quando traditio facienda, est adiectus: promittens eo loco, eo tempore tradere obligatur.

2) Qui alterne promittit, alterne debet, et habet ius eligendi (ius optionis) in praestando: qui alterne acceptat, habet ius eligendi in poscendo. ALTERNE vero *promittit* vel *acceptat*, qui ex pluribus determinatis vnum promittit vel acceptat, reservato sibi iure eligendi.

3) qui COPULATE id est plura simul promittit, etiam copulate seu plura simul debet.

§. 421.

Sub quibus conditionibus promittitur: sub iisdem quaeritur ius, contrahitur obligatio.

CONDITIO autem in iure significat omnem euentum, a cuius existentia vel non-existentia ius atque obligatio pendet.

§. 422.

§. 422.

Conditio consideratur vel quoad euentum, vel quoad effectum.

§. 423.

Quod attinet *euentum* : is est vel possibilis vel impossibilis, vterque vel physice vel moraliter talis.

§. 424.

Euentus physice possibilis vel ab arbitrio hominis, vel minus seu a fortuna pendet, vel ab utroque simul. Hinc dicitur POTESTATIVVS, CASVALIS, MIXTVS : vnde CONDITIO POTESTATIVA, CASVALIS, MIXTA.

§. 425.

Conditio moraliter possibilis est IVSTA, moraliter impossibilis INIVSTA, seu TURPIS.

§. 426.

Omni conditioni physice aut moraliter possibili standum (§. 411.). Conditio vero physice impossibilis pactum annullat, moraliter impossibilis seu turpis pactum viciat (§. eod.).

§. 427.

§. 427.

Quod attinet effectum iuridicum conditionis seu ius atque obligationem inde pendentem: **CONDITIO** vel differt effectum, ut constitutur a termino euentus; vel constituit, ut tollatur. Illa vocatur **SUSPENSIVA**, haec **RESOLUTIVA**. Vtrique, quatenus non impossibilis, standum (§. 411.).

§. 428.

Ad **PACTA** conditionata referri debent, quae **ALEAM CONTINENT**, id est, quae sub conditione casuali seu euentu incerto ineuntur.

I. Varia sunt huius generis pacta: *fors, lotaria, olla fortunae, sponsio, contractus lusorius, assicuratio, emptio spei, cet.*

§. 429.

Pactorum permultae sunt *species*. Indigitauius pacta expressa et tacita (§. 401.), conditionata vel non-conditionata (§. 421.), quae et vocantur pura. Subiicienda, quae sequuntur.

§. 430.

REPROMITTO, si mihi promittenti quid promitto.

Alia pacta continent simul repromissa, alia minus

minus. Haec dicuntur BENEFICA seu GRATUITA seu VNILATERALIA: illa ONEROSA seu BILATERALIA.

1. In censu beneficorum est donatio, pactum commodati, depositi atque mandati gratuiti.

§. 431.

Pacta onerosa longe frequentiora, quam et indoles humana ad accipiendum, quam dandum, sit pronior, atque indigentia mutua increscens mutua auxilia redderet indies magis necessaria,

Hinc et ea est communis omnium pactio-
num onerosarum natura, vt, quantum promittens transferat, tantum a repromittente recipere velit.

§. 432.

Itaque comparari inter se, quidquid mutuo transferendum erat, et quantum maius vel minus tribui rebus, iuribus, operis coepit.

§. 433.

Si tibi rem meam do, vt tantumdem mihi reddas; necesse est, vt quantitas rei tuae determinetur ex quantitate rei meae, seu vt vtriusque definiatur *ratio*.

§. 434.

Eiusmodi heterogenea rationem physicam non habent, itaque arbitrio hominum determinari debuit ratio.

§. 435.

Quantitas, quae entibus vtilibus ex arbitrio hominum tribuitur, ut eorum ad se inuicem ratio definiri possit, *PRETIUM* seu *VALOR* dicitur, idque cum addito : *VULGARIS*.

§. 436.

Omnis acquisitionis finis est utilitas : hinc pretium est quantum fictum, quod enti utili qua tali, seu respectu eius utilitatis, tribuitur.

§. 437.

Cuiuslibet rebus, iuribus, operis suis pretium maius vel minus pro lubitu tribuendi, illudque omni momento immutandi, augendi, minuendi, prout sibi videtur, ita fas est. Standum quippe cuiusvis iudicio in determinando pretio eius, quod suum est (§. 279.).

§. 438.

Pretium vulgare perquam difficulter saepius ad commutanda auxilia adhibetur. Quod si
enim

enim, vti solet, contingat, vt, quum tu haberes, quod ego desiderarem; inuicem ego non haberem, quod tu recipere velles: qua ratione pretium vulgare indigentiae mutuae subuenire potest?

Hinc excogitata res, ex cuius valore valor omnium entium vtilium commodè determinari posset. Quatenus rei eiusmodi valor tribuitur, eatenus ei competit mensura valoris entium vtilium quorumuis, quae dicitur *PRETIUM EMINENS*, et res talis, cui tribuitur pretium eminens, vocatur *PECUNIA*.

§. 439.

Pactum, quo suum paciscentium mutuo transfertur, vocatur *CONTRACTVS*, qui coincidit cum pacto oneroso (§. 430.).

Validitas itaque contractus omnis est eadem cum validitate pacti.

§. 440.

Omnium contrahentium est finis ordinarius, vt sit aequale, quod mutuo transfertur (§. 431.). Sed haec aequalitas a iudicio cuiuslibet pender (§. 279.). Ergo aequale est, quod vterque contrahens aequale iudicat.

§. 441.

Qui igitur contrahunt, declarant, se aequale iudicare, quod mutuo transferunt. Ergo inde cuilibet contrahenti ius est, id quod transulit, aequale iudicandi ei, quod acceptavit (§. 382.). Quodsi error alterius adsit, habeat sibi. Hinc error, nisi inuincibilis, non annullat contractum (§. 405.); dolus vero vitiat (§. 404.).

I. LAESIO itaque VLTRA DIMIDIUM ignoratur iure naturali.

§. 442.

Contractus vel intercedente pecunia sancitur, vel minus: posterior in genere vocatur PERMUTATIO.

I. PERMUTATIO fit dando vel faciendo (§. 390.). Dantur res vel iura in res, fiunt seu praestantur operae. Hinc permutatio continet contractum

- a) Do vt des,
- b) Do vt facias,
- c) Facio vt facias.

2. Ad contractus, qui interueniente pecunia perficiuntur, referenda *emptio-venditio*, *locatio-conductio*, cet.

3. Speciebus contractuum non immoramur, cum leges eorum sit fere infinita. Qui negotium, de quo contrahitur, intelligit, contractus condiciones perspicit, et principia generalia applicat: errare non facile poterit.

§. 443.

Sufficiant haec de pactionibus. Pactum esse modum acquirendi deriuatuum euicimus (§. 388.). An alii supersint in statu naturali acquirendi deriuatiue modi, certant doctores.

§. 444.

Quaeritur, an alienum adquiri possit ex derelictione praesumta? siue, quod idem est, an praescriptio sit iuris naturalis?

PRAESCRIPTIO enim seu VSVCAPIO vocatur modus, acquirendi alienum ex derelictione praesumta.

§. 445.

Possideo aliquid ex multo tempore; alter id suum esse venditat: ergo hic probare tenetur, id esse suum. Probat fuisse suum: tum possessor crepat derelictionem; haec ei probanda. Nequit expressam; instat tacite rem esse derelictam: probandum hoc ei ex facto (§. 362.). Nihil probat: tum ad *derelictionem praesumtam* tamquam ad aram salutis confugit, atque hoc argumento utitur: qui scit rem suam ab alio possideri, nec multo tempore contradicit, quum nullum adsit impedimentum, is eam dereliquisse iudicandus

est, et ulterius: nam qui non facit, quod facere poterat et debebat, is non facere velle, ergo consentire iudicatur seu praesumitur.

§. 446.

Et verum quidem est, possessori ius esse talem iudicandi alterum, qualem se ipse declaravit (§. 382.). Ergo iuste rem alterius tamquam suam possidet, quatenus alter non contradicit, quum nullum adsit impedimentum contradicendi.

Sed hac non-contradictione, quae continet declarationem per factum omisissuum, minime ad derelictionem, quae continet factum commissivum, argumentum duci potest. Nam et precarium sub hac non-contradictione continetur, seu concessio ad usum vel usufructum, quam diu concedenti libuerit.

§. 447.

Itaque derelictio praesumta non est modus acquirendi, ideoque usucapio iure naturali ignoratur.

1. Si *praescriptionem* definiueris per modum acquirendi ex diuturna possessione, iusto titulo et bone fide stipata; faciliori adhuc negotio confunditur praescriptio. Nam

a) pos-

- a) possessio inuoluit factum, non ius (§. 307.);
- b) diuturnitas temporis ex principiis iuris vniuersalis definiri nequit;
- c) bonam fidem et iustum titulum vt probet praescribens, adigi nequit, quum quilibet iustus sit iudicandus ob existimationem bonam simplicem (§. 373.), donec probetur contrarium.
- d) Sed nec bona fides et iustus titulus operari quid possunt, nisi acquisitionem ad interim, donec appareat verus dominus (§. 318.).

§. 448.

Restat, vt intueamur alium acquirendi modum. Quaeritur, qua ratione adquirantur bona defuncti?

Bona defuncti dicuntur **HEREDITAS**; modus hereditatem acquirendi vocatur **SUCCESSIO**, et is qui ius habet in hereditatem, nuncupatur **HERES**.

§. 449.

Defunctus aut disposuit de hereditate sua, aut minus. Si disposuit; aut per modum pacti, aut absque pacto heredem constituit.

§. 450.

Si nihil disposuit; bona defuncti fiunt res nullius, et cedunt occupanti. Hoc itaque casu successio est species occupationis.

1. Successio, quam in defectum dispositionis defuncti lex civilis determinat, et quae *ab intestato* vocatur, in statu naturali locum habere nequit. Nam ubi societas exulat; nec liberi, nec parentes, coniuges, fiscus cogitari possunt. Aliorum vero ius in hereditatem defuncti praecipuum quo argumento demonstrari poterit? Contradicit id potius identitari iurium omnibus hominibus communi (§. 273.).

§. 451.

Si pacto disposuit; dicitur pactum eiusmodi, quo quis in euentum mortis bona sua transfert in alterum, *PACTVM SVCCESSORIVM*; si absque pacto disposuit; oritur nuda voluntatis declaratio, quisnam secuta morte nostra sit heres noster, quae vocatur *TESTAMENTVM*.

§. 452.

Quum quilibet et in praesens et in futurum de suo disponere possit (§. 326.): pacta etiam successoria valere, in aprico est. Heres itaque ex pacto successorio bona defuncti acquirit.

§. 453.

De testamentis multa disputantur. Concedimus,

1. non esse iniustum, disponere testamento, ita scilicet, ut voluntas disponentis sit ambulatoria,
2. largimur, iuste agere heredem ex testamento,

mento, dum bona testatoris defuncti apprehendit cum animo, ea sibi propria habendi,

3. damus, eum fieri hoc modo hereditatis dominum.

§. 454.

Sed de eo respondendum : an haec defuncti dispositio testamentaria obliget reliquos homines, ut abstineant a defuncti bonis, ita ut heredi ex testamento per mortem defuncti nascatur in hereditatem ius praecipuum.

§. 455.

Dubium iam diu obmouetur : ante mortem testatoris nullum heredi ex testamento ius acquirendi est quaesitum : existente vero testatoris morte huic nullum ius transferendi hereditatem superstat. Ceterum quaestio haec theoretica magis est quam practica.

§. 456.

Ex dictis de praescriptione, de successione ab intestato et ex testamento elucet, in eo statu naturali, quo suum nondum laesum cogitatur, nos ignorare alium modum acquirendi deriuatium, quam pactum.

§. 457.

Pactis saepe accedit *cautio* et *iuramentum*,

quae in eo generatim conueniunt, quod faciant ad firmandum ius atque obligationem, faciant ad maiorem eius, quod suum est, securitatem. Etenim saepe nobis metuendum est, ne alii ius nostrum nobis non tribuant, et obligationi sub satisfaciant. Vbi vero nobis malum imminet, seu vbi in PERICULO quodam constituti sumus, quod denotat statum mali imminenti: ibi ex principio conseruationis quaerit homo SECURITATEM, id est statum a periculo vacuum.

Hinc inuenta media, quae de iure nostro conseruando, de alterius obligatione nos redderent securiores.

§. 458.

CAVET mihi, qui mihi acceptanti aliquid promittit in securitatem iuris mei.

CAVTIO itaque est pactum in securitatem iuris alicuius, seu τὸ suum seu in securitatem a laesione sancitum.

1. Cautio accedere potest non tantum patris seu suo per pactum quaesito; sed et cuncto alii debito seu credito, immo et omni iuri nostro in alium et alterius in nos obligationi.

§. 459.

Cautio in eum finem exigitur et praestatur,
vt

vt, si obligatus non satisfecerit obligationi suae erga eum, cui cauetur; huic tamen inde nihil damni sit metuendum.

§. 460.

Per pactum quaeritur acceptanti ius (§. 388). Itaque is, cui cauetur, per cautionem acquirit nouum ius in securitatem prioris: quale ius, quod in securitatem alius iuris acquiritur, vocatur *IUS IN SVBSIDIUM* seu *SVBSIDIARIUM*; inde et ius illud prius vocare solent *IUS PRINCIPALE*.

§. 461.

Itaque vt valida fiat cautio, requiritur

- 1) omne id, quod ad pactum validum est necessarium (§. 411.).
- 2) et simul, vt ius principale, seu illud, in cuius initur securitatem cautio, sit validum.

§. 462.

Si enim ius principale est nullum; eius correlatum obligatio est nulla, nulla ex omiſſa praestatione obligationis laesio, nullum exinde damnum, nullum ius ex cautione nasci potest.

Hoc igitur sensu verum est, cautionis eam esse indolem, vt per se ipsam minime subsistat; sed

sed sequatur naturam iuris vel obligationis, cui adiungitur.

§. 463.

Cautio est pactum cum conditione suspensiva (§. 359. et 427.).

§. 464.

Sublato quomodocumque iure principali tollitur cautio (§. 462.). Hinc cautio simul continet conditionem resolutivam (§. 427.).

1. Ius illud nouum, per cautionem quaesitum, vel *in personam* vel *in rem* constituitur.

2. *Persona cauens* est vel *ipse debitor* vel *quilibet tertius*. Ad cautiones prioris generis pertinet *pactum poenale*, *obstagium*, *depositum pecuniae*, *lex commissaria*; ad posteriorem praecipuis *fideiussio*.

3. Ad cautiones, quibus *ius in rem* datur, refer *hypothecam*, *pignus*, *pactum anticreticum*.

§. 465.

Solent et *iureiurando* armari promissiones patritiae aliaeque obligationes. Iusiurandum est species contestationum. **CONTESTATIO** seu **ADSEVERATIO** est sermo, quo quis verbis specialibus affirmat, se veritatem eloqui.

1. **VERITAS** hic intelligitur non logica, sed **MORALIS**, conuenientia scilicet verborum cum mente, id est cum cogitationibus vel voluntate nostra.

§. 466.

Contestatio, qua deus tamquam testis veri, vindex falsi inuocatur, est *IUSIURANDUM* seu *IVRAMENTVM*.

§. 467.

Iuramenti finis est, ut is, cuius gratia iuratur, certior fiat de mente iurantis, ea scilicet cogitare aut ferio velle iurantem, quae cogitare aut velle declarat.

Hinc, si pacto additur iuramentum; promittens affirmat se pactum seruaturum, affirmat fidem suam (§. 394.).

I. IVRAMENTVM, quo affirmatur veritas cogitationum; vocari solet *ADSSERTORIVM*: quo veritas voluntatis; *PROMISSORIVM*.

§. 468.

Certiores vero euadimus de mente iurantis mediante nouo motiuo, quod iurantis declarationi annectitur, omnipraesentia scilicet et vindicta diuina. Hoc motiuum nouam obligationem iuranti imponit respectu dei: non vero respectu hominis, cui iuratur.

Ergo iusiurandum per se ipsum nouam obligationem naturalem (§. 227.) non producit.

Itaque ut mihi ius sit ex iuramento alterius, suppo-

supponitur ius quoddam prius, obligatio iurant-
is praeuia, quae per iuramentum confirmatur.

§. 469.

Iuramentum igitur

1) si accedit obligationi spuriae ex. gr. e pacto
nullo vel iniusto : nullum ius tribuit, obligati-
onem vitiosam non sanat, pactum inualidum
non reddit validum :

2) contra si accedit obligationi fundatae,
promisso valido ; illud corroborat.

1. Iuramentum igitur, vti cautio, sequitur
naturam obligationis, cui additur. Qui obligatur
ad promissum seruandum : is si iurat se pactum
adimpleturum ; obligatur etiam ad iuramen-
tum seruandum. Contra qui iure naturali ni-
hil debet ex promisso vitioso : is nec obliga-
tur ad illud promissum iureiurando confirma-
tum.

§. 470.

IURAMENTVM est VALIDVM, quatenus
iurans ad id, quod iurauit, perfecte tenetur. Qui
iuramentum validum violat, vocatur PERIVRVS.

Vnde colligimus,

1) non omnem iuramenti violationem esse
periurium,

2) periurium inuoluere laesionem, atque in
specie

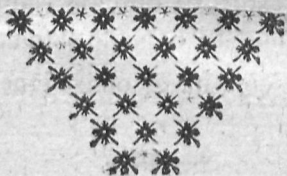
specie mendacium (§. 364.), et periurium circa pactum commissum simul continere perfidiam (§. 394.),

3) et, quum sermo dolosus perfectionibus Dei contrarius sit blasphemia ; periurium dolosum esse blasphemiam.

§. 471.

Ceterum quum iusiurandum ad confirmandam obligationem naturalem, consequenter ad observantiam legum naturae meliorem pertinet : per se patet, iurare nihil continere iniusti.

Vnde et iuste exigitur ab idololatra, quantumvis hoc casu in imaginariae diuinitatis inuocatione consistat.

IVRIS NATVRALIS HYPOTHETICI
TITVLVS V.

DE

MODIS IVS ATQVE OBLI-
GATIONEM TOLLENDI.

§. 472.

Perspeximus, qua ratione constituatur suum
tum connatum tum adquisitum: consequen-
ter quomodo oriatur ius et connatum et quaesi-
tum, oriatur obligatio connata et contracta. Ut
vno intuitu comprehendantur omnia: sequentia
notemus.

§. 473.

Iura connata et obligationes connatae cum
ipsa hominis existentia oriuntur: hoc est, po-
sito homine in statu naturali absoluto, ponun-
tur eius iura connata et obligationes connatae
(§. 264.).

§. 474.

E contrario quum iura quaesita tum etiam
obligationes contractae praeponunt factum (§.
264.). Illud vero hoc loco non aliud quam
iustum supponimus: quandoquidem, quae iura

et

et obligationes nascantur ex laesione, infra exponemus.

§. 475.

Id, in quod *ius* acquiritur, vel res nullius (§. 292), vel alienum est (§. 384), vel accessorium mei (§. 333.). Factum, quo in rem nullius acquiritur ius, vocamus occupationem (§. 303.): quo in alienum, appellamus pactum (§. 387.). Ex utroque facto, quatenus acquisita fuit res, ius simul acquiritur in accessorium rei acquisitae, unde originem trahit accessio (§. 338.).

§. 476.

Similiter obligatio contracta supponit factum. Hoc factum, quatenus ponitur esse iustum, non consistere posse nisi in pacto, quo vel ad dandum vel ad faciendum aliquid, vno verbo, ad praestandum aliquid alteri nos obstringimus, demonstratum est (§. 456.).

§. 477.

His de iurium atque obligationum *constitutione* praestructis, videndum nunc, quomodo tum iura tum obligationes tolli possint.

§. 478.

Vniuersalis omnium omnino iurium atque obligationum tollendarum modus est *mors*. Mors adimit omnia iura, liberat ab omni obligatione. Cessante enim ente cessant omnes entis affectiones : cessante homine cessat eius suum, eius iura, eius obligationes.

I. Mortuorum itaque ut et nondum natorum (§. 473.) nulla in statu naturali iura, nullae obligationes.

§. 479.

Non vero ita argumentari licet : Quia cum vita cessant omnia defuncti iura et obligationes : ergo et cessant alterius viuentis obligationes, quae iuribus defuncti ; aut iura, quae obligationibus defuncti respondent. Dantur enim

1) iura quaesita, quae transmissibilia sunt ad heredem : haec si per pactum successorium transmittuntur ; heres surrogatur in locum defuncti, et eius iura acquirit (§. 452.).

2) Dantur obligationes contractae circa rem. Quicumque heres defuncti in eiusmodi rem succedit, succedit simul in obligationes circa rem.

I. Iura et obligationes, quae transire in alium nequeunt, vocantur *personalissimae* : quae transire possunt, *transmissibiles*. Itaque personalissimae simul extinguuntur, transmissibiles minus :

minus: quippe quae tantum quoad defuncti personam cessant.

§. 480.

In specie *iura connata* tolluntur, dum obligatio iis opposita contrahitur: ita vt, quatenus obligatio contrahitur, eatenus ius connatum extinguatur.

Obligatio autem, quae facto iusto contrahitur, pactum inuoluit (§. 476.). Ergo modus tollendi iura connata est pactum.

§. 481.

Obligationes connatae tolluntur, dum iis opposita iura adquiruntur: ita vt, quatenus ius acquiritur, eatenus obligatio connata tollatur.

Iura autem adquiruntur in res nullius occupatione, in alienum pacto, in accessoria ex lege (§. 475). Ergo modus tollendi obligationes connatas vel occupatio est, vel pactum, vel accessio: quae tria omnia explicata dedimus.

Igitur non est, vt modis tollendi iura connata et obligationes connatas vltius immoremur. Transeamus potius ad modos tollendi iura quaesita atque obligationes contractas.

§. 482.

De iuribus quaesitis et obligationibus con-

tractis haec generalis est propositio : omne ius quaesitum in rem singularem, et omnis obligatio contracta ad praestandam rem singularem extinguitur *interitu rei casuali* : cessante enim re, cessant et eius adfectiones, cessant consequenter iura et obligationes, quae ab homine respectu eius rei quaesita vel contractae fuerunt.

1. Hinc *casum sentit dominus*, quod generalius ita exprimitur : *pereunte re perit omne ius in rem*, siue id ius sit dominium, siue seruitus, siue quodcumque aliud ius.

2. Non vero ius quaesitum in genus rerum, nec obligatio contracta ad praestandam rem in genere extinguitur interitu rei alicuius, sub hoc genere contentae. Hinc in emtione-venditione, re nondum tradita, casum emtor sentit : sed periculum pretii non vicissim venditor sustinet.

§. 483.

Ceterum in specie ius quaesitum vel est in rem, vel in personam.

Ius in rem tollitur vel casu vel facto. Casum, qui aut in morte aut in interitu rei casuali consistit, iam perspeximus. Superest factum, quo tollitur ius in rem quaesitum. Factum illud vel continet pactum, vel minus.

Facto, quod pactum non continet, ius in rem tollitur

x) abusu

1) abusu et destructione rei (§. 345),

2) derelictione rei (§. 347):

Facto, quod pactum continet, alienatione (§. cod.).

§. 484.

Ius quaesitum in personam tollitur, dum obligatio alterius ad faciendum vel dandum tollitur.

Obligatio contracta tollitur, simul atque pactum, quo contracta est, expirat (§. 476.).

Itaque inuestigando modos, quibus *pactum* tollitur, simul de modis, obligationes contractas et iura in personam quaesita tollendi, constabit.

§. 485.

Pactum vel casu vel facto expirat.

Casu, si

1) deficit alter paciscens,

2) si interit res danda,

3) si initum sub conditione resolutiva vel suspensiva; illa existente, hac non existente seu deficiente.

1. Hinc quod in diem promissum, veniente die seu lapsu temporis; et quod sub conditione existente promissum, defectu conditionis deberi cessat.

2. Ad conditiones resolutivas pertinet etiam mutatio status, si contemplatione status certi ad aliquid praestandum obligati sumus. Continet enim pactum eiusmodi conditionem resolutivam vel expressam vel saltem tacitam.

§. 486.

Facto pactum tollitur vel *plene*, dum omnis obligatio cessat; vel *minus plene*, dum obligationem sublatam excipit alia.

§. 487.

Plene tollitur vel solutione vel pactis contrariis.

§. 488.

SOLVITIO est actualis praestatio debiti. Per solutionem tollitur obligatio adfirmativa ex pacto (§. 417.).

Soluendum vero est praecise id, quod debetur, et eo modo, ex. gr. loco, tempore cet. quo modo debetur.

Hinc et solvit debitor rem, si ita sese extra possessionem rei constituit, ut in creditoris potestate sit, eam apprehendere.

1. Hinc *oblatio* rei mobilis *debitae*, *obsignatio* et *depositio* vice solutionis funguntur, et casum in rebus eiusmodi oblatis, obsignatis, depositis; licet si etiam in genere tantum vel quanto promissae fuerint, sentit creditor.

§. 489.

§. 489.

Ad pacta contraria refer *MUTVVM DISSENSVM*, qui inuoluit consensum reciprocum pacto pristino e diametro oppositum.

§. 490.

Porro huc pertinet *REMISSIO DEBITI*, quae et dicitur *CONDONATIO*, atque est declaratio creditoris, se nolle, ut debitor debitum praestet.

Quatenus remissio continet pactum, eatenus tollit debitum seu obligationem.

1. Huius species est *ACCEPTILATIO*, seu actus, quo creditor verbis declarat, se debitum ferre acceptum, perinde ac si reuera solutum fuisset, et *PACTVM DE NON PETENDO*, quo inter debitorem et creditorem ita conuenitur, ne debitum sit soluendum. Eiusmodi pacta dicuntur *liberatoria*.

§. 491.

Vt et *COMPENSATIO*, quae continet actum, quo debitor debitum soluturus in solutum imputat creditori, quod ipse debet.

Si debitor et creditor conueniunt de inuicem compensando, quod inuicem debent; tollitur obligatio contracta.

§. 492.

Denique *DATIO IN SOLUTUM*, quae est actus, quo alia res loco debiti soluitur.

Si creditor et debitor conveniunt de datione in solutum, per eam obligatio contracta tollitur.

§. 493.

Minus plene pactum tollitur, dum obligatio contracta mutatur: quod fit vel mutato eo quod praestandum est, vel mutatis paciscentibus.

§. 494.

Prior species *NOVATIO* dicitur, quae est mutatio obligationis prioris in aliam, quoad causam vel modum debendi, eodem creditore ac debitore manente.

Haec quoque, ut tollat priorem obligationem, requirit mutuum consensum seu pactum.

§. 495.

Posterior species oritur, dum vel creditor vel debitor mutatur.

§. 496.

Debitor mutatur in *DELEGATIONE*, quae est pactum, quo debitor vice sua alium debitorem creditori substituit.

Prior

Prior debitor vocatur *delegans*, posterior *delegatus* seu *expromittens*, et eius actio dicitur *expromissio*; creditor vero *delegatarius*.

Vt *delegantis* obligatio tollatur, requiritur consensus *delegantis*, *delegati* et *delegatarii*.

§. 497.

Creditor mutatur in *CESSIONE*, quae est actus, quo quis ius suum quaesitum in personam transfert in alium.

Cessio

- 1) iuris personalissimi requirit consensum et cedentis et cessionarii et debitoris (§. 479.),
- 2) iuris transmissibilis perficitur citra debitoris consensum.

LIBRI I.

IURIS NATVRALIS

CAPVT III.

DE

MODO IVS SVVM PERSE-
QVENDI

IN

STATV NATVRALI.

§. 498.

Explicuimus hactenus, quae in statu naturali ad cognoscenda varia sui tum connati tum adquisiti genera, et ad iura cum iis connexa obligationesque correlatas pertinent. His omnibus nunc iungamus laesionis ideam, et, quae ex suo laeso nouae nascentur iuris ac obligationis determinationes, perquiramus. Nimirum hactenus statum naturalem *ante laesionem* seu citra respectum laesionis considerauius, nunc eundem, prouti *in laesione* est, ponderabimus (§. 262.).

§. 499.

Laesionem esse violationem eius, quod suum
est

est, seu quamcumque actionem contra legem naturalem (§. 245.); cum omni laesione connexum esse damnum laesi (§. 242.), connexumque simul ius eius actuale (§. 197.), supra euicimus.

Qui itaque laeditur, iuste *exercet coactionem* contra laedentem.

§. 500.

Finis huius iuris est, vt id, quod nostrum est, conseruemus (§. 196.), vt ne laedamur, vt damni nihil nobis infligatur.

Ex quo iure ad finem intelligitur ius ad omnia media coactiua, quibus efficitur, vt nostrum conseruemus.

Vltra vero hunc finem facultas cogendi non extenditur. Itaque ex limite huius iuris intelligitur simul limes coactionis iustae.

§. 501.

Qui cogit, is determinat alterum, vt inuite agat vel patiatur (§. 50.), ideoque ei mala infert seu ei nocet (§. 10.), consequenter suum alterius connatum vel adquisitum inuadit.

Si mala ita alteri inferuntur, vt eius vita in discrimen deducatur; eiusmodi actus externi vocantur VIOLENTIA seu VIS in *sensu specialissi-*

mo. Violentia itaque est coactio cum periculo vitae alterius coniuncta.

§. 502.

Laedens iuste cogitur, donec laedere desistat. Vtrum inuadere suum connatum an quaesitum, res, iura, personam, vitam laedentis satius ducat laesus: huius iudicio relinquendum est (§. 279.). Si laedens interea turbare non desistit; in infinitum ius laesi porrigitur in omne suum laedentis, adeo ut etiam cum internecione laedentis suum conseruare per ipsam de sese conseruando. legem laeso fas sit (§. 195.).

Quapropter quum facultas nocendi laeso concedi debeat: ius ei est, coactionem etiam cum periculo vitae laedentis coniunctam ei inferendi, ideoque ius, *violentiam* contra laedentem *adhibendi*.

§. 503.

Laesus siue violentiam *actibus occultis* seu *manifestis* exercent: iure exercet.

§. 504.

Laesus si declaratum propositum habet, laedenti mala violenter inferendi: iuste habet (§. 279.).

Propo-

Propositum eiusmodi respectu alterius vocatur HOSTILITAS, et is, cui est tale propositum, seu qui hostilitatem in alterum exercet, nuncupatur HOSTIS.

Laesus itaque in laedentem habet ius hostis.

§. 505.

Quodsi alter violentiam adhibet; alter vero vim vi repellere molitur: oritur status plurium, qui sibi inuicem mala violenter inferre ex declarato proposito conantur, seu qui hostiliter erga se inuicem agunt, qui status dicitur BELLVM.

Bellum itaque est status hostilitatis mutuae.

Bello opponitur PAX, quae complectitur statum a bello vacuum.

1. Si *bellum* vocatur status per vim certantium, idem nobiscum intelligitur.

§. 506.

Competit itaque laeso ius belli in laedentem.

1. Ius belli, quatenus ut ius euentuale concipitur, a natura cuicumque competit (§. 197.) ; quatenus ut ius actuale, supponit laesionem. Hinc lex est iuris mere naturalis: *Nemini bellum infer, antequam te laedat.*

2. Vnde et deriuatur lex: *Pacem cole, quoad haberi potest.*

3. Ius belli actuale supponit laesionem, laesio factum iniustum. Nemo autem nascitur iniustus

iniustus (§. 373.). Itaque tantum abest, ut a natura detur bellum, id est ius belli omnium contra omnes, ut potius a natura pax omnium cum omnibus reperiatur.

4. Quum laeso in laedentem omnia liceant, donec turbare desistat (§. 502.): intelligitur, quatenus verum sit: *hosti in hostem omnia licent.*

§. 507.

Bellum per se et *iustum* et *iniustum* esse potest. Laesio *passiva* efficit bellum iustum, id est laesio alterius in me efficit, ut bellum meum in alterum fit iustum. Remoue laesionem, bellum existit iniustum.

Hinc sola et vnica causa belli iustifica est laesio.

§. 508.

Quidquid in bello iusto hosti aufertur, illud iuste aufertur (§. 502.). Ergo in id, quod ita aufertur, ius quaeritur, seu id quod bello iusto hosti eripitur, efficitur suum. Eatenus *creptio bellica*, quae aliis dicitur *occupatio bellica*, est modus acquirendi.

Contra bellum iniustum est laesio continuata (§. 243.).

§. 509.

Competit ius belli contra quamcumque laesionem. Siue itaque

1) laesio

- 1) laesio fit moralis siue non - moralis,
 - 2) dolosa aut culposa,
 - 3) committendo fiat aut omittendo,
 - 4) mediate vel immediate,
 - 5) solitarie aut cum sociis,
 - 6) positiue aut priuatiue,
 - 7) cum lucro laedentis vel sine eius lucro :
- contra omnem et singulam datur ius belli.

1. Nec discrimen quoad effectum iuris est statuendum, an *laesio fit leuior*, vtrum *grauior*; vt inde et remedium mitius aut durius fit amplectendum. Si enim contra leuiorem laesionem bellum est iniustum : laesus obligaretur, bellum non inferendi, laedenti esset ius laedendi, quod est contradictorium (§. 197, et 198).

§. 510.

Non vero est laesio, quae fit volenti. Quod si enim quis consentit, vt suum ab altero immi-
nuatur ; oritur pactum iustum : et qui ex pacto iusto agit, non agit contra legem perfectam (§. 387.).

1. Hinc volenti non fit iniuria. Magni haec limitatio est momenti. Per consensum, per voluntatem meam efficere possum, vt omne ius meum cesset esse meum (§. 281), vel fiat alterius (§. 284).

2) Quotiescumque igitur consensio, vt alter id quod meum est, mihi demat : qui demit, non aufert id, quod adhuc meum est; sed quod est non - meum; ideoque non laedit.

3. Ergo

3. Ergo lex : *abstine ab alieno* semper supponit, alterum non consentire, ut suum apprehendam, ideoque hanc tacitam habet exceptionem : nisi alter consentiat.

4) Siue aurem hic *consensus* sit *praecedens*, siue *concomitans*, siue *subsequens* : eadem ubique est decisio. Simul atque consensus adest, tollitur idea laesionis.

§. 511.

LAESIO intuitu temporis triplex concipi potest : PRAETERITA, quae iam illata est ; PRAESENS, quae actu infertur ; IMMINENS, quae certo vel probabiliter est metuenda.

PROBABILITAS vero laesionis colligitur ex factis alterius, quibus conatum efficacem nos laedendi commonstrat.

§. 512.

Laesio est causa damni (§. 242). Hinc ex speciebus laesionis determinantur damni species. Aliud damnum est *illatum*, aliud *praesens*, aliud *imminens*.

§. 513.

Datur ius belli non modo contra laesionem illatam et praesentem ; sed etiam contra imminentem. Facultas enim cogendi datur, ut conseruemur, ut ne turbemur (§. 195). Ergo non tantum datur, ut conseruationem turbatam recuperare

cuperemus ; verum etiam, ne patiamur, vt quis incipiat conseruationem turbare. Contradictio in adiecto est : ius sese conseruandi et obligatio perfecta exspectandi, donec alter actu damnum inferat.

§. 514.

Hoc principium sufficit, si laesio certo imminet. Quid vero, si tantum probabiliter ? Probabilitas ex factis alterius colligitur. Si talia facta alter edit ; declarat se velle laedere, ideoque iuste habetur pro laedente (§. 382).

§. 515.

Ex *laesione illata* deducitur ius laesi, exigendi a laeso, vt damnum datum cesset : cui iuri respondet in laedente obligatio efficiendi, vt damnum datum cesset, id est REPARANDI DAMNUM.

Ergo ex laesione illata oritur ius laesi, exigendi reparationem damni dati a laedente.

§. 516.

Damnum laesi cessat, consequenter reparatur damnum : si laedens idem, quod subtraxit, laeso reddit. Illud idem, quod reparando redditur, vel est prorsus idem cum subtracto, vel idem dum-

taxat ratione pretii seu aequalis pretii, id est *aequipollens*. Reparatio prior vocatur RESTITUTIO, posterior SATISFACTIO.

Aequipollens vel simul est eiusdem generis cum subtracto ; vel minus : istud aequipollens dicitur AEQUIPOLLENS in specie ; hoc AEQUIVALENS. Datur itaque *satisfactio* duplex, alia per *aequipollens*, alia per *aequivalens* seu per *id, quod interest*.

§. 517.

Ius ex *laesione illata* tendit primario ad obtinendam restitutionem ; in subsidium vero, hoc est, si factum infectum fieri, et ablatum restituere nequit, ad satisfactionem.

Quantum enim est damnum, tantum reparari debet, seu reparatio dati damni damno ipsi aequalis esse debet. Hinc tenetur laedens in subsidium ad aequipollens, aut denique, si et hoc deficiat, ad id quod interest.

Atque hac ratione praestatur laeso *indemnitas*.

§. 518.

In ea reparatione, quae fit per satisfactionem, lex naturalis multum fauet laeso. Quantitas enim satisfactionis seu aestimatio damni

ex

ex iudicio laesi (§. 437.); non vero laedentis nec tertii iuste determinatur (§. 269.).

§. 519.

Ex laesione praesenti damnum oritur praesens. Hanc repellere licet, ne continuetur laesio, et damnum maius exoriatur.

§. 520.

Laesionem imminensem bello auertere licet, ne nostrum turbetur. Quatenus laesio alicui imminet, eatenus est in statu mali imminensis seu in *periculo* (§. 457.). Periculo opponitur *securitas*. Ex iure contra laesionem imminensem itaque deducitur ius, periculum propulsandi, et ius securitatem sibi adferendi.

§. 521.

Hostis qua laesus, seu is, qui bellum gerit, quatenus est laesus, dicitur *in genere* DEFENSOR SVI: contra omnis laedens vocatur etiam AGGRESSOR seu OFFENDENS.

In specie DEFENSOR SVI est, qui contra laesionem praesentem vel imminensem bellum exercet: AGGRESSOR e contrario, a quo infertur vel imminet laesio.

Ergo bellum defensoris seu defensionum est iustum: bellum contra aggressoris seu offensivum est iniustum.

§. 522.

Ius sese defendendi datur etiam contra laesionem imminuentem (§. 520.). Itaque defensor non obligatur, primum actum aggressionis expectare (§. 513.); sed habet ius inferendi mala violenta aggressori, antequam actu laedat, id quod dicitur IUS PRAEVENTIONIS.

§. 523.

Finis iuris defensionis est adfertio securitatis (§. 520.). Competit itaque ius defensionis ab eo tempore, quo in periculo esse incipimus, et durat tam diu, quoad extra periculi aleam sumus constituti, siue quoad securitatem recuperaverimus.

§. 524.

Ius belli igitur ambitu suo et laesiones illatas et praesentes atque imminentes complectitur. Ergo bellum iuste infertur et continuatur, donec non tantum

1) damnum illatum vel restitutione vel satisfactione est resarcitum, et

2) laesio

2) laesio praesens cessat; sed etiam

3) donec omne periculum propulsatum et securitas in futurum adserta est atque vindicata.

§. 525.

Si ultra hos terminos bellum protenditur, laesus incipit laedere, et ex hoste iusto ac defensore fit aggressor: contra aggressor pristinus nunc euadit defensor et hostis iustus.

1. Haec in thesi certa: in hypothese vero et casibus obuiis determinare defensionis iustae limites, infinitis difficultatibus premitur. Hoc vnicum obseruare liceat, ius belli latius patere contra eum, qui *dolose* et ex proposito *laedit*, quam contra eum, cuius laesio dolosa non est.

Ex dolo enim laedentis mihi ius nascitur iudicandi, eum retinere propositum laedendi, licet damnum sit reparatum, laesio repressa (§. 382): ideoque ius, me constitutum esse in periculo, securitatemque meam minus in futurum adsertam esse, nisi sufficienter declaret animum contrarium, ex. gr. praestita cautione idonea. Quod ius contra laesionem culpofam vel non-moralem mihi non competit.

Inde *bellum* contra dolosum laedentem a quibusdam vocatur *vindicatiuum* et, licet non satis congrue, *poenale*.

§. 526.

Si bellum oritur inter duos: alii aut auxilium alterutri hostium ferunt; aut minus. Est vero AVXILIVM coniunctio virium suarum

cum viribus alterius in exsequendo eius proposito.

§. 527.

Qui fert auxilium hosti, vocatur PARTIVM STUDIOSVS : qui non fert, seu a partium studio vacuus est, dicitur esse NEVTRARVM PARTIVM seu NEVTRALIS.

Propositum illud, hosti auxilium ferendi est SVDIVM seu FAVOR PARTIVM : abstinentia vero a favore partium NEVTRALITAS.

§. 528.

Quilibet suborto inter alios bello a natura habet ius neutralitatis, ideoque neutralitas per se numquam est causa belli iustifica.

§. 529.

Hosti auxilium variis modis ferri potest, ideoque variis modis quis partium studiosus esse potest. Si vero auxilium fertur hosti, qua tali, id est, ut eius vires nocendi augeantur; is, qui eiusmodi partium studio tenetur, appellatur AVXILIATOR HOSTIS *in sensu speciali*.

§. 530.

Auxiliator hostis iuvat hostem in bello contra alium, ideoque ipse bellum infert. Ergo ipse evadit hostis.

§. 531.

§. 531.

Auxiliator hostis iniusti vires suas confert ad exsequendum propositum alterius (§. 526.) iniustum, ad tertium laedendum (§. 243): ideoque ipse laedit.

E contrario auxiliator hostis iusti viribus suis utitur, ad exsequendum propositum alterius iustum, ad reparandum laesi damnum, ad eum defendendum (§. 521.): ideoque ipse iuste agit.

1. Hinc Auxiliator hostis dicitur induere, qua accedens seu accessorius, naturam hostis principalis, ita ut, si hostis principalis sit iustus; accedens etiam sit iustus: si contra ille sit iniustus; et ipse itidem iniustus sit praedicandus.

§. 532.

Haec generalia paucis ad statum naturalem absolutum et hypotheticum adplicanda. Ex diversitate eius, quod suum vocatur, diversae laesionum, damnorum et belli species enascuntur.

§. 533.

In suo connato primum occurrit vita et corpus. Si vitam vel corpus defendo: haec defensio vocatur MODERAMEN INCVLPA-

TAE TUTELAE, quod datur cum internecione aggressoris.

1. Corpori si vulnera infliguntur, saepissime sunt damna *citra mensuram data*.

2. Moderamen inculpatae tutelae a *fauore necessitatis* longissime distat (§. 223.).

3. Ad quaestionem : an ad fugiendum perfecte obligetur, qui fuga euitare vitae periculum potest? alia est responsio iuris ciuilis quam naturalis (§. 269.).

§. 534.

Tum existimatio bona simplex in censu sui connati deprehenditur (§. 373.). Contra laesionem famae per contumeliosa facta vel verba datur ius exigendi,

1) vt alter declaret, se poenitere dicti vel facti iniuriosi, id est ius ad DEPRECATIONEM; vel

2) vt declaret, iudicare se alterum virum iustum, sibi que in iis, quae dixerit feceritue, animum iniuriandi non fuisse, quod vocant DECLARATIONEM HONORIS; vel

3) vt declaret, se mentitum esse respectu verborum contumeliosorum, quod dicunt RECANTATIONEM seu PALINODIAM.

4) Competit denique ius, contumeliam illatam contumelia rependendi, siue IUS RETORSIONIS.

§. 535.

Ius acquirendi tum res nullius, tum alienum, seu ius occupandi et paciscendi pertinet ad iura connata. Qui in hoc iure turbatur, damni reparationem exigere potest.

§. 536.

Qui ad paciscendum vel dolo alterum inducit, vel vi compellit: tenetur ad id, quod interest.

§. 537.

Ex pacto nascitur suum quaesitum. Qui igitur pactum violat, non adimplet, conditionibus stare recusat: contra eum datur vel ius cogendi, vt adimpleat promissum (§. 392.): vel ius recedendi a pacto (§. 273.).

i. Optionis itaque ius hoc casu laeso est tribuendum. Siue enim cogere alterum, siue recedere ipsa a conuentione malit: vtrumque iuste agit.

§. 538.

Suum quaesitum seu id, quod ad bona, fortunas, patrimonium nostrum pertinet, quacumque ratione ab altero possideatur, ab eo exigi, id est *vindicari* potest. VINDICARE scilicet suum, est possessionem sui quaesiti ab altero repetere.

Hinc contra quemcumque nostri quaesiti possessorem datur *vindicatio* : siue sit res, siue ius quaesitum, unde datur vel *rei* vel *iuris vindicatio*.

1. Si quis igitur rem alienam pacto in me transtulit, et dominus rem suam vindicat: tenetur transferens mihi ad satisfactionem, seu ad pretium rei vindicatae reddendum (§. 517), quod appellant *praestare euictionem*.

§. 539.

Possessor alieni aut est possessor BONAE FIDEI; si ignorat, id esse alienum: aut MALAE FIDEI; si esse alienum nouit.

Qui rem, quam ignorat esse alienam, occupauit (§. 318.), vel rem a non-domino, quem talem esse ignorat, pacto adquisiuit: est bonae fidei possessor.

Contra qui rem, quam scit esse alienam, apprehendit, vel rem a non-domino quem talem esse minus ignorat, pacto adquisiuit: est malae fidei possessor.

§. 540.

Possessor *bonae fidei* habet ius iudicandi seu putandi (a), se esse dominum rei alienae, donec verus dominus appareat (§. 318. et 373.).

Ergo

Ergo omnes actus dominii interim iuste exercet, ideoque, dum dominus verus apparet, non nisi ad tantum ei restituendum tenetur, quantum ex re adhuc habet, vel in subsidium ad tantum satisfaciendum, quantum ex re adhuc locupletior est (§. 517.).

a) Hinc bonae fidei possessor dicitur habere *titulum* acquirendi *putativum*.

§. 541.

E contrario *malae fidei* possessor caret iure se iudicandi dominum, et ab eo momento, quo rem alienam apprehendit, moraliter laedit, et obligatur ad eam restituendam. Hinc omnes, quos exercet actus dominii, ei sunt moraliter imputabiles.

Ergo vero domino tenetur ad rem restituendam cum omni caussa, vel in subsidium ei satisfaciendum de omni eo, quod interfuit domini inde ex eo tempore, quo rem alienam sciens possidere coepit.

1. Hanc iuris differentiam circa bonae et malae fidei possessionem deducimus ex differentia laesionis non-moralis a laesione morali (§. 315), quam alii ita exprimunt: bonae fidei possessor tenetur dumtaxat *ex re*; malae vero fidei possessor simul *ex facto*.

2. Bonae fidei possessor in *malam fidem* constituitur, simul atque cessat ignorare seu incipit

incipit cognoscere rem a se possessam esse alienam (§. 316.). Ergo ex quo dominus verus apparet: possessor bonae fidei quatenus recusat restitutionem rei, iure possessoris malae fidei iudicatur (§. 541.).

3. Ad malae fidei possessores refer *furem, raptorem, spoliatores, latronem* et quemcumque, qui bona nostra sciens et volens imminuit, adimit, lucrum ex fructibus patrimonii nostri intercipit, cet.

§. 542.

Patet itaque, innumeris modis laesiones exoriri posse. Inde **CONTROVERSIAE** seu **LITES** nascuntur, quae continent actus, quo plures sibi inuicem de eo, quod suum alterutrius est, contradicunt.

Pone controuersiam Titium inter et Sempronium: Titius adfirmabit, sibi ius competere, Sempronio incumbere obligationem, quod negabit Sempronius.

Lites exortae, qua ratione in statu naturali finiri queant, disquiramus.

§. 543.

Suum quod est in controuersia, aut est suum alterutrius litigantis *indubium* seu certum, aut *dubium* seu incertum.

§. 544.

Qui non tribuit seu negat alteri suum, laedit (§. 241.), et efficit, vt alter nanciscatur ius belli.

Si negat suum certum; laesio est certa, ius belli est certum: sin incertum; laesio est dubia, ius belli est dubium.

§. 545.

Quamobrem in lite de suo indubio laesus violentiam iuste exercet in litigantem alterum, donec laedere desistat, ideoque etiam donec agnoscat et confiteatur, obiectum litigiosum esse suum laesi, atque declaret, sibi in illud nihil competere iuris.

Hoc casu oritur pactum vi extortum. Ergo pactum, quod litiganti laedenti a litigante laeso vi extorquetur, est iustum.

§. 546.

Si e contrario suum, de quo lis orta, est dubium; quum hoc casu etiam vis litigantium erga se invicem sit dubii iuris: ante omnia operam nauare tenentur litigantes, vt id, quod est incertum, certum reddatur.

§. 547.

Suum vero incertum seu dubium aut indubium reddi potest, aut minus.

§. 548.

Qui in lite de suo dubio, quod indubium reddi potest, vi utitur: ille est in reatu (§. 112.), ideoque fit laedens (§. 253.).

Ergo litigantes de suo dubio, antequam ad violentiam progrediantur, obligantur inquirere, an et quomodo id, quod dubium est, reddi indubium possit.

§. 549.

Suum dubium indubium redditur per probationem. **PROBAT** propositionem, qui eam ex principiis cognoscendi indubitatis deducit.

§. 550.

Probationis iuridicae obiectum omne est suum, ideoque siue ius meum siue obligatio alterius (§. 241.).

§. 551.

Inter duos litigantes is, qui se fundat in dubio, probare tenetur.

§. 552.

In statu naturali suum connatum homini tribuendum est, simul atque existit. Ergo in hoc statu suum connatum probare nemo tenetur.

Ergo inter duos litigantes is, qui se fundat

- 1) in identitate iurium,
- 2) in libertate naturali,
- 3) in existimatione iusti hominis,
- 4) in iure ignorantiae : probare nihil tenetur.

1. Ergo et possessor non probare tenetur ius possidendi (§. 373.),

2. omnis possessor alieni (§. 339.) praesumitur bonae fidei.

§. 553.

Ergo si lis est de suo connato ; is qui negat, aliquid esse suum alterius, probare tenetur. Id quod exprimere solent : pro suo connato militat praesumptio.

§. 554.

Quum suum connatum probare nemo teneatur (§. 552.) : consequens est, ut probationis obiectum nequeat esse, nisi suum quaesitum.

Omne suum quaesitum supponit factum (§. 264.). Hinc omne, quod in lite dubium et probationi subiectum esse potest, versatur in factis.

§. 555.

Circa factum omne quod inquiritur, est aut

- 1) an factum existat?
- 2) an factum existens sit iustum?

§. 556.

Si existentia facti probatur; PROBATIO dicitur FACTI: si iustitia; probatio dicitur IVRIS.

1. Ita differentia determinanda in iure naturali: ubi lex naturalis ea dubia non admittit, quae lex positiua admittere potest.

§. 557.

Si existentia facti est dubia: qui negat factum; negat vel factum proprium, quo obligationem contraxit, vel factum alterius, quo adquisiuit.

Qui negat factum proprium dubium, se fundat in suo connato (§. 286.): ergo probare nihil tenetur.

Qui negat factum dubium alterius, quo adquisiuit, fundat se itidem in iure connato, quo ei ius est ignorandi omne illud, cuius signa non exstant (§. 317.): ideoque probare nihil tenetur.

Ergo *adfirmanti facti dubii existentiam* incumbit probatio.

§. 558.

Si e contrario de facti existentia nullum est dubium, de iustitia vero facti litigatur: vel ad-
firma-

firmatur iustitia facti sui; vel negatur iustitia facti alterius.

Qui adfirmat se iuste egisse, sese fundat in existimatione bona simplici: ergo probare non tenetur.

Qui negat alterum iuste egisse, negat alteri existimationem bonam simplicem: ideoque probare tenetur.

Ergo *neganti iustitiam facti probatio incumbit.*

§. 559.

Facti existentia probatur multifariam: per *testes*, qui sunt personae, quae ad fidem faciendam de facto tertii abhibentur; per *instrumenta*, quae continent scripturam, in qua veritas facti narratur; per *iuramentum*, cet.

§. 560.

Iniustitia facti probanda semper per *rationem*, cuius conclusio est: factum tuum est laesio.

§. 561.

Quodsi hac ratione suum incertum factum fuerit certum: tum iisdem modis controuersia finitur, quibus finiri diximus litem de suo certo (§. 545.).

§. 562.

Si e contrario suum dubium probatione instituta certum reddi nequit, atque ita dubium superest, ad quem litigiosum pertineat: non aliud in statu mere naturali reperitur medium terminandae contradictionis et mutui disensus, quam consensus reciprocus in idem litigiosum, hoc est *pactum*.

§. 563.

Hoc pactum vel interueniente tertio fancitur, vel minus.

§. 564.

Interueniens tertius ad litem aliorum terminandam neque obtrudere sese, neque ipse cogi potest.

Itaque mutuo dumtaxat litigantium cum tertio consensu operam suam legitime interponit.

§. 565.

Consentiunt vero litigantes in tertium, ut vel decisione vel consiliis suis litem terminet: in priori casu tertius appellatur *ARBITER*, in posteriori *MEDIATOR* seu *ARBITRATOR*.

§. 566.

Pactum litigantium, quo arbitrum constituunt,

tuunt, COMPROMISSVM; pactum eorundem cum tertio, quo fit arbiter, RECEPTVM; ius arbitri, qua talis, ARBITRIVM; iudicium vero arbitri, quo decedit litem, LAVDVM vocatur.

§. 567.

Litigantes laudo adquiescere perfecte obligantur (§. 565.): ideoque compromissum est modus finiendi lites.

§. 568.

Plures simul constitui possunt arbitri: quorum iura aequalia vel inaequalia ex tenore compromissi et recepti determinantur.

Si plures sunt arbitri: iis addi potest SUPER ARBITER, qui scilicet sub ea conditione arbiter constituitur, si arbitri in laudo dissenserint.

§. 569.

Mediatoris officium est, consiliis vtrumque litigantem adiuuare, offerre vtrunque conditiones terminandae litis, suadere, vt eae acceptentur.

Litigantibus recusare vel acceptare conditiones oblatas aequè est integrum: quatenus

vero actu in eas acceptandas mutuo consentiunt : eatenus mediatione finitur controuersia.

§. 570.

Ceterum ad pactum illud, quo lis de suo dubio finitur, vel mediante bello, vel citra bellum, hoc est aut *violenta* aut *placida ratione* peruenire possunt paciscentes.

I. Vnde liquet, mediationi atque arbitrium belli tum pacis tempore locum esse.

§. 571.

Si placida ratione litigantes terminant controuersiam : pactum vocatur *AMICABILIS COMPOSITIO*.

§. 572.

Pertinet huc pactum remissorium (§. 490.), pertinet etiam est *transactio*, quae inuoluit pactum, quo litigantes vtrinque dato aliquo vel retento litem componunt. Huc et referri potest pactum de controuersia terminanda per sortem, cet.

Vno verbo : de quocumque modo litigantes conueniunt ad dirimendam amicabiliter controuersiam, eo iuste dirimitur.

§. 573.

§. 573.

Quod si in placidam rationem non consentiunt, armorum iudicium experiendum. In lite de suo dubio neuter litigantium obligatur, stare iudicio alterius (§. 544.), consequenter suo vterque iudicio standi ius habet (§. 279.).

Igitur vterque ius suum iuste persequitur, vterque iustum gerit bellum, vterque iuste et eripit res, et inuadit iura, et petit ipsam personam alterius litigantis, et quod ereptum, inuasum, petitur; alter iusta violentia recuperat, defendit, repetit.

§. 574.

Nam quum hoc casu laesio sit dubia (§. 544.): et damnum erit dubium, et, quod bello acquiritur, erit dubii iuris, immo omne suum euadet incertum, quippe violentiae alterius expositum.

· 1. In bello itaque eiusmodi omne ius *sola possessione* nititur: nec bellum est modus acquirendi, nec datur occupatio bellica respectu alterius litigantis.

§. 575.

Itaque bellum ipsum non finit controuersiam, nec victoria decidens finit litem.

§. 576.

Sed modi, quibus finitur bellum, sunt modi finiendi eiusmodi litem. Finitur verò omne bellum vel morte alterutrius hostis, vel pacto. Pactum, quo lis hostium finitur, est *pactum pacis*. Itaque modi, quibus lis hostium de suo dubio finitur, sunt interitus hostis et sanctio pacis.

IVRIS NATVRALIS

LIB. II.

IVS SOCIETATVM MINO-
RVM.

C A P. I.

IVS SOCIALE IN GENERE.

§. 577.

Vita hominis, aliorum auxiliis destituta, incommoda maximopere ducitur atque inferrima. Auxiliis e contrario adiuta nihil est, quod desiderari queat, quo eniti non possit. Auxilia dando vel faciendo feruntur, hoc est, vel in *rebus* vel in *operis* consistunt (§. 390.). Quid iustum atque iniustum sit, ubi aliorum *res* et *iura* in *res* fuerint acquisita, satis superque excussimus. Nunc, quae ex *operarum* cum aliis communicatione iura nascantur atque obligationes, explanandum.

§. 578.

Dantur plures hominum fines (§. 120.), qui usum virium continuatum requirunt, et ab vno homine vel plane non, vel difficulter obtineri

N 4

possunt.

possunt. Eiusmodi FINIS pluribus idem vocatur COMMVNIS. Hinc quum necesse tum maxime proficuum esse ad vitam commode atque feliciter traducendam senserunt mortales, vt vnirent vires seu operas suas, hoc est, vt sese iungerent in communi fine persequendo.

§. 579.

Coniunctio plurium ad communem finem persequendum efficit SOCIETATEM.

Posita hac coniunctione

- 1) ponuntur plures seu coetus hominum,
- 2) ponitur status ex coniunctione ortus:

Hinc societas sumitur mox pro ipsa eiusmodi *coniunctione*, mox pro *coetu* hominum, ad obtinendum communem finem coniunctorum, et denique etiam pro *statu* hominum, finis communis causa coniunctorum.

1. Has diuersas significationes, quae tamen non nisi *respectiue* differunt, etiam species societatis, ex. gr. respublica, ecclesia, cet. admittunt.

§. 580.

In omni societate mutuum a sociis sibi inuicem praestatur auxilium seu adiutorium (§. 526.).

§. 581.

Voluntas non nisi ad bonum fertur (§. 19.).
 Finis itaque omnis *bonum* continet, et finis
 communis *bonum commune*. In omni itaque
 societate deprehenditur

- 1) bonum quoddam commune, ad quod ob-
 tinendum omnes focii conferunt vires,
- 2) et quod obtentum in omnes socios red-
 undat.

§. 582.

Pone societatem: pones duos vel plures
 homines,

- 1) quorum singulus iurium atque obligatio-
 num humanarum capax est, et qui eapropter
- 2) coniunctim sumti etiam iurium atque obli-
 gationum humanarum capaces sunt.

Hinc leges iuris naturalis adplicari possunt
 ad societatem, tum quoad singulos socios, tum
 etiam quoad integrum sociorum coetum.

§. 583.

Ius naturale adplicatum ad societatem vo-
 catur IVS SOCIALE.

§. 584.

In omni societate duplex est consideratio :
alia societatis respectu *non-sociorum*, alia societatis respectu *sociorum suorum*.

Inde oritur duplex ius sociale :

1) aliud est ius societatis respectu aliorum hominum *non-sociorum*, quod dicimus IUS SOCIALE EXTERNVM,

2) aliud est ius societatis respectu sociorum suorum, quod appellamus IUS SOCIALE INTERNVM.

§. 585.

Socii ad obtinendum finem communem coniunctis viribus agunt (§. 581.). Hinc quaecumque iura et obligationes singulari homini tribuntur ab aliis hominibus respectu actionis suae : ea etiam iura et eadem obligationes sociis simul sumtis tribui debent ab aliis hominibus respectu actionum, quas coniunctis viribus agunt, seu brevius, respectu finis communis.

Plures, quatenus simul sumti gaudent iuribus, et tenentur obligationibus singularis hominis, eatenus considerantur vt *vna persona*, et vocantur PERSONA MORALIS seu MYSTICA.

Ergo societas seu coetus sociorum respectu finis
commu-

communis, et intuitu non-sociorum repraesentant vnam personam, et sunt persona moralis.

1. Societas est *vna persona*, haec propositio annumeratur fictionibus heuristicis: verum obferues velim, non *iura et obligationes* singularis hominis societati affingi; sed tantum *nomen* affingi. Quatenus demonstratur, plures personas collectivae sumtas eadem iura obligationesque habere, quam individuum humanum: eatenus nihil, fingitur. Si vero tribuere velles societati, tamquam vni personae, duos oculos, manus, pedes: tu fingeres.

§. 586.

IVS SOCIALE EXTERNVM est scientia legum perfectarum, ideoque iurium atque obligationum (§.164.), quae societati respectu aliorum hominum non-sociorum sunt tribuendae.

§. 587.

Principium iuris socialis externi adaequatum est:

1) intuitu aliorum hominum non-sociorum: *nemo, qui est non-socius, laedat societatem, seu: quilibet non-socius suum tribuat societati;*

2) intuitu ipsius societatis: *societas non laedat alios non-socios, seu: societas suum tribuat aliis hominibus non-sociis.*

§. 588.

Pone societatem existere inter homines, qui citra respectum societatis in statu naturali vivunt:

vunt : ponendum est, hanc societatem a reliquis hominibus non-fociis considerari debere tamquam vnam personam in statu naturali degentem.

§. 589.

Existit societas, simul atque iunguntur plurium vires ad finem communem persequendum. Finis, quem societas sibi proponit, vel iustus est vel iniustus. Pro ratione finis societas ipsa vel iusta est vel iniusta.

§. 590.

Societas iniusta caret iuribus naturalibus : et cuilibet non-focio ius est belli et defensionis contra eiusmodi societatem, ex. gr. contra cateruam latronum.

§. 591.

E contrario societati iustae competit respectu non-fociorum ius in finem socialem, in conseruationem coniunctionis socialis, in actiones iustas sociales, competit identitas iurium, aequalitas, libertas naturalis plena, ius circa suum sociale omnes pro lubitu actus suscipiendi, ius acquirendi, alienandi, existimatio bona simplex, cet.

Haec tribuenda societati, simul atque existere coepit, ideoque respondent *suo hominis connato*.

§. 592.

§. 592.

Nec minus eiusmodi societas rerum a se occupatarum fit domina, rerum sibi propriarum accessoria ex lege, et alienum pacto acquirit.

Haec tribuenda societati accedente illius facto, ideoque respondent *suo hominis adquisito*.

§. 593.

Porro, si suum societatis violatur ab aliis non-fociis; competit societati laesae contra quemlibet alium facultas moralis cogendi actualis, ius ad exigendam damni dati reparationem, ius sese defendendi, ius statum securitatis sibi adferendi, vno verbo, *ius belli* contra alium quemlibet *laedentem* et aggressorem.

§. 594.

Denique uti iura, ita et obligationes naturales societati eiusmodi tribuendae. Tenetur ad suum et connatum et adquisitum aliorum iis relinquendum, ad neminem laedendum, ad damnum datum reparandum, cet.

Haec omnia, quum merum contineant ius naturale, iis ulterius immorari superuacaneum est.

§. 595.

Ius sociale internum est scientia legum perfectarum,

fectarum, ideoque iurium atque obligationum, quae societati respectu fociorum fuorum sunt tribuendae. Itaque eius principium adaequatum est: *ne laedat socius socium*, seu: *socius suum tribuat socio*.

§. 596.

Iura atque obligationes fociorum erga se inuicem sunt duplicis generis: vel fociorum, qua hominum; vel fociorum, qua talium. Illa sunt *iura naturalia* atque *obligationes naturales*: haec sunt **IVRA SOCIALIA, OBLIGATIONES SOCIALES**.

Illa sunt eadem cum iis, quae in statu naturali percensuimus: haec oriuntur ex ipsa societate, et sola sunt, de quibus hic loci disserendum.

§. 597.

Non vero omnes societates iuribus atque obligationibus socialibus instructae sunt. Vel enim focii sibi inuicem ad finem communem coniunctim persequendum perfecte obligantur; vel minus: illae societates sunt **OBLIGATORIAE**; hae **PRECARIAE**.

Socii precarii sibi inuicem tantum tenentur
obliga-

obligatione naturali: focii obligatorii vero simul obligatione fociorum, qua talium, seu sociali.

§. 598.

Societates precarias mittimus, tamquam exules ex ciuitate iuridica. Societates obligatoriae continent mutuam fociorum obligationem ad perfequendum finem communem.

Ex hac obligatione mutua descendit ius mutuum, seu ius focii in focium, vt viribus suis vtatur in obtinendo bono communi. Hoc ius est adfirmatiuum (§. 581.). Hinc SOCIETAS OBLIGATORIA vocatur status, quo personae in personam ad perfequendum finem communem competit ius adfirmatiuum.

I. Sed tamen non omne ius adfirmatiuum in personam est simul ius sociale. Omne ius adfirmatiuum est ad praestandum aliquid, id-
eque vel ad dandum vel ad faciendum.

Si inter plures non intercedit aliud ius alia-
que obligatio, nisi ad dandum: est ius natu-
rale vel obligatio naturalis.

Si vero intercedit ius atque *obligatio ad fa-
ciendum*, quod *usum virum continuatum* requi-
rit: tum demum existit ius sociale. Ius ad-
firmatiuum naturale vnicò actu absolui potest,
ius adfirmatiuum sociale plures actus requirit.

§. 599.

Hinc, si applicaueris principium iuris soci-
alis

alis interni ad societates obligatorias, qua tales; nascitur sequens adaequatum : *Socius socio tribuat suum sociale.*

Vnde deriuatur principium : *quilibet socius curet, ut, quae ad bonum commune pertinent, et ipse et reliqui socii peragant.*

1. Bonum commune continet finem, itaque haec obligatio atque hoc ius ad finem simul ad remedia adhibenda, ad impedimenta remouenda, ad occasionem amplectendam dat ius atque obligationem (§. 124.).

§. 600.

Ex hac lege sociali vniuersali deducitur.

1) *obligatio* cuiuslibet socii ad peragenda, quae ad commune bonum pertinent, et

2) *ius* cuiuslibet socii, ne quis eum turbet in actionibus socialibus, et ius adigendi reliquos socios, ut ipsi collaborent.

§. 601.

Quatenus igitur socii ad bonum commune perfecte obligantur: eatenus illud priuato bono praeferre tenentur. Hinc *bonum commune suprema societatis lex* dicitur.

§. 602.

Quodsi tamen collidit bonum commune cum conseruatione totali socii: licet socio ob
fauo-

fauorem necessitatis negligere officia socialia, ne ipse pereat (§. 224.). Non vero adest collisio, si

1) non collidat conseruatio totalis focii, aut non collidat

2) cum obligatione sociali perfecta.

Priori casu socius et iniuste et illicite ageret, posteriori casu et licite et iuste agit; si priuatam salutem praefert communi.

§. 603.

Omnis finis communis requirit vsum virium continuatum, ergo plura negotia continet, quae, tamquam media ad finem communem obtinendum, expediri debent. Haec negotia, quae et quomodo expedienda, determinari debent.

§. 604.

Ex determinatione, quae negotia socialia et quomodo expedienda sint, oriuntur propositiones, secundum quas socii actiones suas dirigere obligantur. Itaque societas indiget LEGIBUS (§. 160.), quae dicuntur SOCIALES.

§. 605.

In his negotiis determinandis aut omnium

fociorum ius est idem, aut diuersum. Si diuersum; alteri competit ius negotia socialia pro arbitrio determinandi, quod alteri non competit, qui potius secundum ea, quae alter determinat, agere obligatur.

§. 606.

Ius focii pro arbitrio determinandi, quae negotia socialia et quomodo ab altero socio expediri debeant, dicitur IMPERIVM. Itaque omnis *societas* vel *agnoscit imperium* vel *minus*.

§. 607.

Socius, qui in societate imperat, SUPERIOR seu IMPERANS; cui imperatur, seu qui paret atque ad obsequium tenetur, vocatur INFERIOR seu SUBDITVS.

Socius socio inferior vel superior dicitur ei INAEQUALIS: socius socio nec inferior nec superior est ei AEQUALIS.

Hinc omnis SOCIETAS vel est AEQUALIS, vel INAEQUALIS. Dantur, qui illam dicunt AEQVATORIAM, hanc RECTORIAM.

§. 608.

Imperans qua talis habet ius, determinandi pro arbitrio leges subditorum, seu ius eis LE-

GES FERENDI (§. 604.), quod ius inde dicitur POTESTAS LEGISLATORIA.

§. 609.

Qui ius habet pro arbitrio determinandi leges : illi ius competit, et leges certo modo determinandi, et determinatas tollendi, tollendi et simpliciter et alio simul modo determinandi, tollendique et in totum et in tantum.

Legem certo modo determinare, dicitur LEGEM FERRE *in specie* ; legem alio modo determinare, LEGEM MUTARE ; legem tollere in totum, LEGEM ABROGARE ; in tantum seu pro parte, DEROGARE LEGI.

Potestas itaque legislativa continet ius, leges ferendi, mutandi, abrogandi, iisque derogandi.

§. 610.

Imperanti competit ius curandi, ut legibus socialibus satisfiat a subditis, seu ius LEGES EXSEQUENDI (§. 606.), quod ius dicitur POTESTAS EXSECUTORIA.

§. 611.

Subditi obligantur legibus imperantis convenienter agendi, seu obligantur ad observan-

tiam legum, ad OBSEQVIVM ad OBEDIENTIAM (§. 607.).

Hinc ius est imperanti, inobedientes cogen-
di (§. 160.), ideoque mala eis inferendi (§. 50.).

Malum, quod ab imperante infligitur sub-
dito inobedienti, vocatur POENA. Ergo po-
testas legislatoria simul continet IVS POENAM
IRROGANDI seu PVNIENDI.

1. Hinc et concipitur ius imperantis, legi
comminationem determinatae poenae addendi
in casum inobedientiae, cuiusmodi LEGES
vocantur POENALES.

§. 612.

Omne imperium est in plures subditi actio-
nes, in genus actionum (§. 606.). Hoc genus
actionum vel est determinatum; vel indetermi-
natum: inde IMPERIVM est vel DETERMI-
NATVM seu LIMITATVM: vel INDETER-
MINATVM seu DESPOTICVM.

Imperium despoticum itaque omnes subdi-
torum actiones, quoad fieri potest, dirigit: li-
mitatum certas dumtaxat determinatas.

§. 613.

Societas inaequalis continet imperium (§.
607.): itaque *societas inaequalis* est vel *de-
spotica* vel *limitata*.

§. 614.

§. 614.

Societas despotica continet summum specie gradum imperii : hinc omnis societas despotica est specie eadem.

Societas e contrario limitata est infiniti generis : quum infinita sint actionum genera, ea-que infinitis modis determinabilia.

§. 615.

In societate limitata imperans

1) quatenus non limitatur ; eatenus agendi pro arbitrio ius habet :

2) quatenus contra limitatur ; eatenus hoc iure caret, ideoque eatenus nihil valide agit nisi cum consensu subditorum.

Vnde elucet, societatem inaequalem ;

1) quatenus constituit imperium ; esse inaequalem :

2) quatenus limitat, esse aequalem.

1. Quae igitur de societate aequali nunc evoluemus : ea etiam societati inaequali, quatenus caret imperio, tribuenda.

§. 616.

Omnis societatis aequalis anima et regula sola *consensus sociorum* (§. 605.), qui continet *voluntatem* societatis, quatenus consideratur ut una persona.

Consensu hoc determinantur sociorum et actiones singulae et actionum genera, negotia singula et negotiorum genera eorumque modi.

Consensu sociorum perfici omnia societatis negotia possunt : dissensu nihil.

§. 617.

Pone societatem aequalem,

1) quae coetum multorum sociorum continet, et

2) cuius finis multis negotiis continuo et diversis locis peragendis socios occupat : impossibile aut certe maxime incommodum et communi bono noxium est, ad quodlibet singulare negotium exigere omnium sociorum praesentem consensum.

Hinc natura et conseruatio societatum aequalium requirit, vt

1) negotia praecipua atque ordinaria, et

2) ipse modus consentiendi, quatenus iudicari debet legitimus et obligatorius, per consensum antecedentem determinetur.

§. 618.

Inde nascuntur leges societatum aequalium, quibus determinantur

1) nego-

1) negotia praecipua et ordinaria socialia, quae et quomodo expedienda,

2) determinatur modus consentiendi obligatorius in negotiis adhuc indeterminatis, pro rerum circumstantiis aliquando determinandis.

§. 619.

Hae leges

1) constituuntur consensu seu pacto sociorum, atque hinc dicuntur **LEGES CONVENTIONALES**,

2) obligant quemlibet socium ex pacto,

3) et consensu sociorum vti sanciantur, ita etiam mutantur, tolluntur, abrogantur, extenduntur, restringuntur (§. 609.).

§. 620.

Reliqua negotia expedienda, quae nondum per praecedentem consensum seu legibus societatis determinata sunt, ea ut determinentur, accedente consensu perficiendum est (§. 616.).

Consensus hic intercedens votis obtinetur. Est vero **VOTVM** seu **SVFFRAGIVM** declaratio voluntatis socii societati facta intuitu negotii socialis, quod in deliberationem venit.

§. 621.

Votum logice consideratum continet

1) iudicium, et hinc est *adfirmatiuum* vel *negatiuum*, *cathegoricum* vel *hypotheticum*, cet.

2) declarationem mentis, vnde est vel *expressum*, siue *scriptum* siue *orale*; vel *tacitum*, quo pertinent varia symbola declarandi mentem.

Iuridice consideratum intuitu societatis vel certo modo est obligatorium; vel nullo modo: illud dicitur *DECISIVVM*; hoc *CONSULTATORIUM* seu *DELIBERATIVVM*.

§. 622.

Votis consentientibus efficitur lex socialis (§. 619.): dissentientibus nihil efficitur.

§. 623.

Vota numerari, an ponderari debeant; vtrum dumtaxat omnia, an etiam plurima, si consentiant, concludant; et quota pars votorum consonorum concludat; an absentium quoque, vtrum dumtaxat praesentium vota in censum veniant: non nisi ex consensu sociorum, ex legibus socialibus dependet.

§. 624.

§. 624.

A natura nemini competit in alterum ius adfirmativum (§. 286.). Itaque omne ius sociale pertinet ad suum quaesitum.

§. 625.

Omne suum quod acquiritur, vel acquiritur pacto; vel citra pactum; hinc et omnis societas vel pacto constituitur; vel citra pactum.

§. 626.

Societas, quae pacto constituitur; vocatur **PACTITIA** seu **VOLUNTARIA**: quae pacto non constituitur; **NECESSARIA**.

§. 627.

Ex iis, quae in sequentibus dicentur, clarum fiet,

1) dari societatem necessariam inter parentes atque liberos, quae sui generis est unica;

2) reliquam e contrario societatem omnem constitui pacto, ideoque esse pactitiam seu voluntariam.

1. Sunt, qui bellum iustum inter modos constituendi societatem numerant, eo scilicet sensu, ut victor iustus in devictum hostem adquirat imperium, ideoque per victoriam inter victorem et devictum constituatur imperium.

Et verum quidem est, victori iusto competere ius pro arbitrio praescribendi facienda victo hosti, quia hosti iusto in hostem omnia licent (§. 506.).

Sed 1) exercitium huius iuris non efficit societatem: quia hic status victoris et victi, qua hostium, caret fine communi, bono communi.

Quid, quod idea hostium, qui mala sibi invicem inferre violenter conantur, e diametro repugnet ideae sociorum, qui utilitatem mutuo promouent. Ergo improprie dicitur imperium.

2) Impossibile est huius iuris exercitium citra consensum victi. Victus enim imperata victoris nunquam faciet, nisi quatenus obsequium tanquam malum minus praeponit coactioni victoris et comminationi mortis, tamquam malo maiori, hoc est quatenus vult, consequenter quatenus consentit.

Ergo omne imperium in devictum inuoluit pactum hostis victoris cum devicto, quo finitur hostilitas, hoc est pactum pacis: bellum vero et victoria non sunt nisi *occasio* adquirendi imperii, occasio constituendae societatis.

§. 628.

De societate pactitia subiungenda quaedam, quae ex notione pacti et conditionibus pacti sequuntur.

§. 629.

Socii societatis voluntariae sunt paciscentes. Itaque si nititur societas pacto vel nullo vel iniusto, consequenter inualido: ipsa *societas* est *nulla* vel *iniusta*, consequenter *inualida* et *non obligatoria*.

Contra quatenus continet pactum verum et iustum, ideoque validum: eatenus ipsa *societas* est *vera*, *iusta*, *valida*, *obligatoria*.

§. 630.

Porro omnis societas voluntaria aut *pacto expresso* aut *tacito* constituitur. Tertium non datur. Ergo, quae pacto praesumpto fundari fingitur, in statu naturali est nulla (§. 401.).

§. 631.

De quo convenit inter socios voluntarios: illud in societate voluntaria obligatorium est. Ex mutuo consensu omnis obligatio socialis, omne ius sociale dimetiendum et

1) intuitu finis communis, quinam fuerit constitutus, et

2) intuitu remediorum, quibus sit persequendus, ideoque intuitu negotiorum socialium, quae et quomodo sint expedienda.

I. Quum determinatio finis et remediorum diuersissima cogitari possit: sequitur, vt et pacti socialis diuersissimae esse queant conditiones, adeo vt, quod in altera est obligatorium in altera non sit obligatorium, immo quod in altera est iustum, in altera sit iniustum.

§. 632.

Quatenus pactum sociale initum: eatenus iura socialia et obligationes sociales oriuntur. Hinc

1) focii voluntarii non omni respectu sunt focii,

2) focii voluntarii vltra pactum sociale non tenentur, nec obligationibus socialibus obstringuntur; sed in reliquis actionibus iure naturali vtuntur.

§. 633.

Societas voluntaria vel est *inaequalis* vel *aequalis*.

I. Quamobrem, quae de societate inaequali et aequali antea diximus, ad societatem voluntariam applicari possunt.

§. 634.

Si laeditur focus a focio: integrum est laeso, vtrum cogere alterum laedentem, vt obligationi suae satisfaciat (§. 392.), an ipse resilire a societate malit (§. 273.).

§. 635.

§. 635.

Quodsi hoc casu laesus actu a societate recedit ; tollitur societas. En modum tollendi societatem supposita laesione.

Remota laesione tollitur societas iis modis, quibus tollitur ius adfirmativum in alterum ad faciendum, ideoque iis modis, quibus expirat obligatio ad faciendum.

§. 636.

Itaque si abstrahamus a laesione, tollitur societas tum *casu*, siue deficiat alteruter sociorum, siue fiat impossibile, quod faciendum est ; tum etiam *facto iusto*, id est, consensu mutuo seu *pacto*.

§. 637.

Species societatum infinitae cogitari possunt, quarum caput est ciuitas. Quae societates ad hanc distinctius cognoscendam pertinent, eae prae reliquis vt exponantur, necesse est.

Hoc fine posito dispescimus societates in *maximam*, quae est *ciuitas*, et *minores*, quae sunt reliquae omnes.

Minores iterum distinguimus in *simplices*, quarum socii sunt singuli homines, et *compositas*,

tas, quarum focii sunt integrae societates simplices.

Simplices, quas explicabimus, sunt *societas matrimonialis, paterna, herilis*: composita, quam perpendemus, est ea vnica, quae ex his dictis simplicibus coalescit, id est *familia*.

IVRIS SOCIETATVM MINORVM

CAPVT II.

IVS MATRIMONIALE

ET

P A T E R N V M.

§. 638.

MATRIMONIUM est societas maris et feminae ad procreandam atque educandam sobolem inita. Vocatur etiam CONIVGIUM, CONNUBIUM, et eius socii CONIVGES.

1. EDVCARE est curare felicitatem eius, qui ob teneram aetatem se ipsum perficere nondum valet.

2. *Mutuum adiutorium* est finis matrimonii non qua matrimonii; sed qua societatis (§. 580.). Ergo *matrimonium virgineum* non est matrimonium.

3. Posito hoc fine matrimonii composito tamquam vnico, qui rectae rationis legibus congruit: omnis concubitus, qui huic fini non respondet, est illicitus, quo pertinet *stuprum*, *fornicatio* et omnis *vaga libido*.

§. 639.

Matrimonium est societas

- 1) voluntaria,
- 2) simplex et
- 3) aequalis.

§. 640.

§. 640.

Matrimonium constituitur *pacto* (§. praec.). Itaque si alteruter coniugum est inhabilis ad consentiendum, vel ad procreandam educandamque prolem: matrimonium est nullum (§. 411.).

1. Inhabilis quis esse potest ad procreandam educandamque sobolem per *aetatem*, quo refer infantes et decrepitos; ad procreandum in specie per *vitium corporis*, quo pertinent impotentes, steriles, eunuchi, spadones; deum ad educandum quoque per *vitium mentis*.

§. 641.

Porro, si quis ad ineundum matrimonium

- 1) vel dolo inductus,
- 2) vel vi iniusta compulsus fuerit: matrimonium est iniustum (§. 404. et §. 406.).

1. Huc pertinet matrimonium stupratae, quae pro virgine se venditavit, vel matrimonium inter raptorem et raptam.

§. 642.

Matrimonium requirit pactum expressum, quod pactum de ineundo matrimonio vocant *SPONSALIA*. Vnde conficitur:

- 1) sponsalia differre a matrimonio, quatenus matrimonium concipitur ut status eorum, qui iam coniuncti sunt in fine communi persequendo,

2) spon-

2) sponsalia mutuo consensu constitui ; mutuo vero dissensu dissolui,

3) si bina sponsalia contradictoria fuerint celebrata ; priora derogare posterioribus (§.418.), quodsi tamen

4) persona, in cuius præiudicium sponsalia posteriora celebrata, ius suum remittat (§.490.); posteriora sponsalia valida fieri.

§. 643.

NVPTIAE sunt cohabitationis initium.

Differunt hinc nuptiae a sponsalibus, ut adimpletio pacti a pacto ipso.

1. Mas et femina desponsati ante nuptias vocantur *sponsus* et *sponsa*, post nuptias maritus et vxor, seu vno verbo *coniuges* in sensu speciali.

§. 644.

Matrimonii plures concipi possunt *species* ex numero personarum in societate coniugali unitarum.

Coniugium requirit socios diuersi sexus. Si ponis diuersi sexus vnicum coniugem ; adest MONOGAMIA: si plures ; POLYGAMIA.

Plures, si sunt vtriusque sexus plures ; oritur COMMVNIO VXORVM: si alterutrus

dumtaxat; vel est coniugium vnus maris cum pluribus feminis, vel vnus feminae cum pluribus maribus. Illud coniugium vocatur POLYGYNIA: hoc POLYANDRIA.

Conuenientissima fini matrimoniali est monogamia: polyandriam natura abhorret, polygynia pluribus adhuc gentibus recepta, nec defuerunt populi, qui communioni vxorum indulgere.

§. 645.

Ex pacto matrimoniali oritur obligatio coniugum mutua, cohabitandi inuicem, et, quae ad procreandam educandamque sobolem pertinere possunt, faciendi; quae vero hunc finem impediunt, fugiendi.

§. 646.

Inde *fides* (§. 394.) *coniugalis* concipitur, ad quam vterque coniugum obligatur, et quae ex pacto matrimoniali diiudicanda. Idem dicendum de *fide sponsalitia*.

§. 647.

Si violatur fides coniugalis ex gr. per *adulterium*, id est concubitus coniugis cum persona extra matrimonium: parti laesae contra laeden-

laedentem competunt iura, quae tribuuntur paciscenti laeso contra laedentem. Hinc coniux laesus contra laedentem facultate cogendi uti aut etiam ipse tollere societatem matrimonialem potest.

Posterius fit per *diuortium*, quod consistit in dissolutione matrimonii viuis coniugibus facta.

Idem valet de fide sponsalitia, ex cuius violatione concipitur *repudium*, seu dissolutio sponsaliorum viuis sponis facta.

1. Reliqua fere omnia, quae hodie in ciuitatibus Christianis requiruntur ad *matrimonium ratum et legitimum* constituendum, vel etiam ad illud dissoluendum, aliunde arcessenda.

§. 648.

Societas inter parentes atque eorum liberos, qua tales, vocatur SOCIETAS PATERNA.

§. 649.

Proles ex facto parentum communi scilicet *generatione* existentiam nanciscitur, ideoque simul atque nascitur, est suum eorum adquisitum.

Pone enim factum meum iustum, quo efficio, ut quid existat: si id obiectum, quod incipit existere, volo esse meum; neminem laedo.

Ergo quidquid facto meo iusto produco, est meum, seu id quod facto meo iusto produco, adquiro.

Itaque in liberos competit parentibus ius quaesitum.

§. 650.

Iuri quaesito parentum in liberos respondet obligatio liberorum, quae tollit statum eorum naturalem: ideoque liberis neque identitas iurium, neque aequalitas, nec libertas naturalis respectu parentum tribuenda.

§. 651.

Proles est homo. Posito homine ponitur obiectum iure hominis instructum (§. 473.). Ergo ad minimum tribuere proli debemus ultimum omnium iurium: *ius, ne pereat*, ius in conseruationem vitae suae (§. 219.).

I. Itaque ius parentum in liberos non est *dominium*. Quodsi dominium foret; liberi res propriae essent, et cessarent esse homines in sensu iuris, id est iurium atque obligationum humanarum capaces.

§. 652.

Itaque ius parentum in liberos non continet ius, eos destruendi, non est ius in vitam eorum: consequenter tantum modo in illorum actiones,

actiones, et quidem in eas dumtaxat, quae cum
conseruatione liberorum consistere possunt.

§. 653.

Ius parentum in liberos, quae tales, vocatur
PATRIA POTESTAS.

Haec itaque consistit in iure dirigendi pro
arbitrio omnes liberorum actiones, quae cum
conseruatione eorum consistere possunt.

§. 654.

Ex patria potestate nascitur

- 1) bonum parentum, vtilitates ex actionibus
prolis percipiendae,
- 2) bonum prolis, conseruatio et educatio
sua (§. 638.).

Bonum omne obtinendum efficit finem (§.
120.): hinc ex patria potestate concipitur

- 1) finis parentum, vtilitates ex actionibus li-
berorum percipiendi, cuius remedium, conse-
quenter finis intermedius est conseruatio et e-
ducatio liberorum,
- 2) finis sobolis, conseruatio et educatio sua.

Ad finem itaque communem (§. 578.) con-
iuncti sunt parentes et liberi. Ergo inter pa-
rentes atque sobolem reperitur *societas*.

Vnde elucet, fundatam esse iure naturali societatem paternam.

§. 655.

Dum itaque nascitur proles, existit societas paterna (§. 648.), quae est

- 1) *necessaria*, quum constituatur citra patrum (§. 626.),
- 2) *obligatoria* ratione sobolis (§. 598.),
- 3) *inaequalis*, quia patria potestas inuoluit imperium (§. 607. et 653.).

1. Obligatio liberorum, quatenus actionum liberarum capaces nondum sunt, haud quidem est moralis (§. 79.); sed tamen perfecta (§. 158.).

§. 656.

Socii societatis paternae sunt

- 1) parentes, quorum imperium limitatur iure prolis, ne destruat,ur,
- 2) proles, cuius status naturalis limitatur patria potestate.

§. 657.

Parentum ius in prolem seu patria potestas, est *ius sociale*, cui respondet obligatio prolis erga parentes socialis.

§. 658.

Contra *parentum obligatio* erga prolem est
natura-

naturalis dumtaxat, cui respondet ius prolis in Parentes, quod etiam non nisi naturale est.

§. 659.

Patriae potestatis praecipuum procul dubio est *ius educandi*, ex quo deriuatur ius instituendi liberos in religione, scientiis, artibus, ius corrigendi, emendandi.

Non vero ad ius educandi restringitur patria potestas; quin potius ad eam quoque referenda sunt iura: praescribendi liberis, quae eos agere oporteat; prohibendi, quae ab iis fieri nolint; immorigeros acrioribus remediis in ordinem cogendi; actiones liberorum simul in propriam vtilitatem vertendi, per eos adquirendi, cet.

§. 660.

Patriae potestati respondet *prolis obligatio socialis* ad obsequium, ita ut proles citra parentum consensum promittere, acceptare, egredi ex familia, nuptias celebrare cet. nequeat.

§. 661.

Ex *obligatione parentum naturali* sequitur, eis ius minime esse, vulnerandi, mutilandi, occidendi sobolem, contra ius naturae ei

quid praecipendi vel prohibendi, eam ad religionem cogendi, suum prolis, consensu parentum quaesitum, ei auferendi, cet.

§. 662.

In his similibusque casibus cesset obligatio liberorum socialis; quin nascitur iis potius tamquam hominibus ius defensionis et belli.

§. 663.

Ex iure prolis in parentes mere naturali evidens fit, liberis facultatem non esse cogendi parentes, ut illos educent, iisque alimenta praebeant.

§. 664.

E contrario *parentes*, tamquam coniuges, *sibi inuicem socialiter obligantur* ad sobolem educandam.

Itaque procuratio abortus, expositio infantum, denegatio alimentorum et omnis actio, qua per incuriam parentis fit, ut sobolis valetudo, sensus, membra aliquid detrimenti capiant, aut intellectus voluntasque liberorum corrumpatur, est laesio.

§. 665.

§. 665.

Parentum ius in prolem est ex facto communi (§. 649.), ergo est ius commune : parentes sunt in communione imperii, et patria potestas vtriusque parentum est eadem et aequalis, consequenter et obligatio parentum cum patria potestate connexa vtrique eadem et aequalis incumbit. Quamobrem

1) neuter parentum in praeiudicium alterius sibi soli iura educandi arrogare potest,

2) parentes coniunctim et aequaliter de rebus ad vitam necessariis proli prospicere, atque impensas in educationem ferre, sibi mutuo tenentur.

§. 666.

Tertius, qui turbat parentes in patria potestate, eos laedit.

§. 667.

Patria potestas non tollitur nisi aut morte liberorum, aut parentum vel morte vel consensu.

§. 668.

Mortuo alterutro parentum, patria potestas deuolvitur omnis in parentem superstitem :

utroque mortuo, proles statum naturalem nanciscitur, seu fit *sui iuris*.

§. 669.

Consensus parentum, quo patriae potestati renunciant, efficit EMANCIPATIONEM, quae est actus, quo proles ex patria potestate dimittitur.

Consensus parentum in nuptias et separatam prolis oeconomiam, non ultra *tacite* tollit patriam potestatem, nisi quatenus eius exercitium per nuptias sobolis vel separatam oeconomiam fit impossibile.

1. Proles IMPVBES est, quae ob teneram aetatem de alimentis, hoc est victu et amictu necessario, sibi ipsi prospicere nequit; quae potest, dicitur PVBES.

MINORENNIS, quae quidem alimenta sibi procurare, felicitatem tamen suam propria virtute promovere nequit; quae vtrumque potest, vocatur MAIORENNIS.

2. Impubes et minorennis educatione opus habent, maiorennis minus. Circa hunc itaque cessat educatio (§. 638.): inde tamen colligi nequit, cessare simul omnem patriam potestatem (§. 659.).

3. Alia vero est quaestio: an obligatio parentum qua coniugum mutua, ad alimenta proli praebenda, cesset circa puberem, et obligatio ad felicitatem prolis curandam cesset circa maiorenem? quod omnino adferendum.

§. 670.

Parentes habent ius, sumtus educationis a sobole repetendi.

§. 671.

Fundamentum patriae potestatis et subiectionis filialis est factum parentum generationis (§. 649.). Hinc

1) proles respectu reliquorum hominum gaudet statu naturali, tamquam suo connato cuiuslibet hominis,

2) nec vllius tenetur agnoscere patriam potestatem nisi eorum, quibus debet existentiam.

Pone patriam potestatem transferri a parentibus in alium: violatur suum prolis connatum, et imperio subiicitur, quod agnoscere iure naturali non tenetur.

Ergo parentes alienare pro arbitrio nequeunt patriam potestatem, quin potius patria potestas est ius personalissimum, subiectio prolis obligatio personalissima: et omnis potestas patria, quam tertius quomodocumque sibi arrogat citra prolis consensum, est iniusta.

1. Accedit, quod maxime interfit prolis, an parens ipse exercent patriam potestatem, vtrum tertius. Parentis imperium mitigatur naturali illo insito stimulo τῆς σοφγῆς, qui paternus amor in tertio frustra quaeritur.

§. 672.

§. 672.

Eam vero patriae potestatis particulam, quae solo *educationis iure* circa impuberem vel minorenem sobolem continetur, valide a parentibus alienari, et iuste a tertio exerceri, lubentes largimur. Quilibet enim, quae alium non laedunt, iuste agit. Ergo et tertius curam felicitatis alienae prolis optime iure agere potest.

§. 673.

Hinc oritur conceptus TUTELAE, quae consistit in iure educandi vicario, id est vice parentum. Is, cui competit tutela; vocatur TUTOR: qui tutori subest; PUPILLVS.

Tutela ergo cessat cum maiorenitate pupilli (§. 669.).

.I. Species tutelae est, si soboles impubes vel minorennis derelinquitur, et tertius quidam in se suscipit educationis curam. Haec tutela similis est occupationi, et hinc dicitur, licet improprie, *tutela occupatitia*.

IVRIS SOCIETATVM MINORVM

CAPVT III.

IVS HERILE ET DOMINI-
CVM.

§. 674.

Introductis rerum dominiis alii egeni, alii locupletes exsistere. Illi victu et amictu, id est *alimentis* indigentes; hi operas alterius ad commodiorem vitam desiderantes, quod defuit utrique, mutuo auxilio facile tribuere sibi inuicem posse, reperiuerunt. Hinc orti famuli et heri.

§. 675.

FAMVLVS est, qui operas pro alimentis praestare obligatur; is, cuius quis est famulus, eius vocatur HERVS; societas vero famulum inter et herum, qua tales, dicitur SOCIETAS HERILIS.

I. Sub famulo comprehendimus et *ancillam*, sub hero et *heram*.

§. 676.

Famulus ad operas hero praestandas, herus ad alimenta famulo ministranda perfecte obligatur.

§. 677.

§. 677.

Societas herilis est societas *pactitia* seu *voluntaria*.

1. Pactum hoc onerosum continet vel *contractum ad ut facias*; vel *locationem-conductionem operarum*: prouti vel alimenta naturalia; vel alimentorum vicarium *merces* seu pecunia promittitur.

§. 678.

Herus ex hoc pacto nanciscitur ius in operas famuli conuentas, ideoque ius determinandi, quas operas ex genere promissarum et quomodo eas praestare debeat famulus.

Societas herilis itaque est societas *inaequalis*, cuius imperans est herus, subiectus autem famulus.

§. 679.

Si famulus operas, ad quas obligatur, denegat hero, vel eo modo, quo eas praestare tenetur, non praestat: hero nascitur ius puniendi famulum (§. 611.).

§. 680.

Si contra dominus alimenta promissa famulo non praebet: famulo ius est recedendi ex societate, et sublata hoc modo societate reuiscit vtriusque status aequalitatis.

§. 681.

§. 681.

Cetera omnia ex tenore pacti decidenda.
Famulus

1) vel ad vitae tempus; vel ad determinatum tempus operas promisit: vnde societas herilis est vel PERPETVA; vel TEMPORARIA,

2) vel omnes; vel certas seu determinatas operas pacto transfudit: vnde societas herilis vel OMNIMODA seu ILLIMITATA seu PERFECTA; vel RESTRICTA seu LIMITATA seu IMPERFECTA nascitur,

3) vel, vt paulo ante diximus, pro alimentis naturalibus; vel pro certa mercede operas suas alienavit: vnde societas herilis dicitur OBNOXIA; aut MERCENARIA.

§. 682.

Ex societate herili perpetua et omnimoda oritur *servitus*. SERVVS scilicet est, qui operas omnes et perpetuas pro alimentis praestare alteri obligatur: herus servi dicitur eius DOMINVS, obligatio servi SERVITVS, imperium domini POTESTAS DOMINICA, et societas domini cum seruo SOCIETAS DOMINICA.

§. 683.

Ex seruitutis conceptu colligitur,

1) societatem dominicam esse despoticam (§. 612.),

2) seruo praeter ius in alimenta nullam omnino competere intuitu domini libertatem naturalem (§. 277.),

3) domino ius esse omnes utilitates ex serui operis capiendi,

4) seruum absque domini consensu neque acquirere sibi, neque sese aliis obligare valide posse.

I. Ergo pacisci, ex. gr. de matrimonio in eundo cet. non potest, et quod occupat, quod acquirit, domino cedit.

§. 684.

Seruitus tollitur iis modis, quibus expirat omnis societas pactitia (§. 636.). Huc pertinet in specie MANVMISSIO, quae est actus, quo dominus dimittit seruum ex seruitute. Haec ut valida fiat, requirit pactum.

Seruus, qui manumissus est, dicitur LIBERTVS. Libertus itaque per manumissionem redit in statum naturalem.

§. 685.

Plura circa potestatem dominicam ventilantur

tur. Quaeritur: an dominus habeat *ius, transferendi in alium operas serui?*

Distingue inter *seruitutem legalem* et *spontaneam*.

Seruitus scilicet continet pactum (§.677.): hoc pactum vel est vi seu bello extortum, vel minus. Priori casu *SERVITVS* dicitur *LEGALIS*, posteriori *SPONTANEA* seu *LIBERO CONSENSU INITA*, vtrumque sensu speciali. Seruitus legalis reperitur in hoste devicto, qui in seruitutem detruditur.

In *seruitute spontanea* obligatio serui ultra eius consensum non extendenda. Quaecumque obligatio ex idea huius consensus non necessario colligitur, ea seruo non incumbit. Seruus consensit, vt Caius eius fiat dominus; ergo consensit, vt quilibet alius, Titius, Sempronius, Meuius, in quemcumque scilicet illud transferre placuerit Caio, sit eius dominus: falsa est consequentia. Ergo seruus spontaneus non tenetur agnoscere dominum, quam illum, quem ex consensu elegit sibi libero.

Seruitus contra *legalis* domino omnia tribuit iura, quatenus consistere possunt cum con-

serua-

seruatione vitae serui: consequenter ei etiam tribuit ius, transferendi in alium operas serui.

Clarum itaque est,

1) in seruitute spontanea domino non competere ius, seruum quoad operas alienandi, venundandi, commodandi, locandi, cet.

2) e contrario in seruitute legali domino competere ius, seruum quoad operas alienandi, venundandi, locandi, commodandi, cet.

I. Diuersitas iurium circa seruitutem legalem et spontaneam quaerenda in statu domini atque serui ante initam societatem.

Seruus legalis fuit hostis, in quem omnia licebant victori. Per pactum seruitutis victor renunciat iuri suo in deuictum, et pro operis nihil promittit seruo, nisi vitae conseruationem et sustentationem. Ergo nihil ultra debet, consequenter non agit contra obligationem, si transfert in alium id ius, quod ipse habet in seruum, hoc est si transfert seruum quoad operas.

Seruus contra spontaneus fuit homo liber: per pactum seruitutis consensit, vt sibi imperet dominus. In quantum consensit, tantum debet seruus, tantum iuris acquirit dominus. Ergo nisi simul consensit, vt dominus ius suum transferre in alterum possit; ad alium dominum agnoscendum non tenetur, dominus caret iure transferendi, et, si transferre audet, agit contra ius serui, contra obligationem suam.

In seruitute spontanea consensus serui, qui obligationem sibi imponit; in legali consensus domini, qui obligationem sibi imponit, rationem decidendi subministrat.

2. Ceterum adest in omni de praestandis operis, de incunda societate pacto spontaneo respectus qualitaturn personalissimarum. Hinc ex eiusmodi pacto nascuntur iura personalissima et obligationes personalissimae, quae individuos paciscentes non egrediuntur (§. 479.). Ergo omnis societas, quae nritur pacto spontaneo, non tribuit nisi iura et obligationes personalissimas.

Vnde elicitur principium generale nec infocundum: in quocumque pacto adest respectus qualitaturn personalissimarum vel quoad promittentem, vel quoad accipientem, vel quoad vtrumque simul; illud pactum tribuit obligationes personalissimas, vel iura personalissima, vel vtraque simul.

§. 686.

Porro quaeritur: an *liberi* ex contubernio *serui* et ancillae nascantur *serui*?

Dominus seruorum parentum tantum iuris acquirit in eorum sobolem, quantum iuris transmissibilis competit parentibus. Ergo dominus non acquirit

1) *potestatem dominicam*, quia haec ipsis parentibus non competit;

2) *nec patriam potestatem*, quia haec non est transmissibilis (§. 671.); sed

3) acquirit tutelam dumtaxat (§. 673.).

1. Ergo ex lege naturali nemo nascitur *seruus*.

§. 687.

Tandem quaeritur: an *ius necis* domino in seruum competat?

Si seruus est refractarius, domino competit ius, eum puniendi (§. 611.). An ius puniendi simul contineat ius necis? inquirendum.

IUS NECIS est ius, ultimo supplicio puniendi subditum inobedientem seu delinquentem. Vltimum supplicium tollit societatem dominicam, ideoque eius fini contradicit, consequenter seruus non consensit, vt ius necis domino competat. Dominus igitur ius necis in seruum non habet.

Competit tamen domino, qua laeso, facultas cogendi seruum, qua laedentem, ad interuersionem vsque. Verum ius illud non est *ius sociale*; sed *ius naturale* hostis in hostem, quod et seruo ipsi competit eo casu, si dominus saeuit in seruum.

§. 688.

Fuere antiquitus et existunt hodiernum serui, quorum domini et alimenta, si lubet, dene-
gandi; et vitam, quum placuerit, demendi ser-
uo, sibi fas esse iudicant: adeo vt serui perso-
nam

nam hominis exuentes rerum propriarum naturam induant, et rerum iure aestimentur.

Eiusmodi seruitus

1) non est societas, quia non continet commune bonum, nec

2) pacto niti potest: consentire enim, ut vita miseris malorum omnium formidolosissimis perpetuo exposita sit, non voluntatis; sed furoris est,

3) nec intra sphaeram iuris naturalis continetur: quod, quum eius obiectum non sit nisi ens iuribus humanis instructum; respuit entia, quae iuribus hominis carent, suo destituuntur, laedi nequeunt, et in quos vno verbo nihil nefas est.

I. Ex captiuitate deuictorum hostium ille mos innaturalis procul dubio originem traxit, in quos ante pacta omnis violentia iusta.

IVRIS SOCIETATVM MINORVM

CAPVT IV.

I V S F A M I L I A E

SEV

SOCIETATIS DOMESTICAE.

§. 689.

Considerauimus societatem coniugalem, paternam, herilem secundum ea, quae ex notione cuiuslibet separatim colligi possunt.

Iungas

- 1) societatem coniugalem paternae, vel
- 2) coniugalem herili, vel
- 3) paternam herili, vel

4) coniugalem paternae et herili simul : nascetur societas ex dictis simplicibus composita, quae vocatur **FAMILIA** seu **DOMVS** seu **SOCIETAS DOMESTICA**. Est igitur *familia* societas ex coniugali, paterna et herili, vel saltem ex binis earum composita.

I. Quando addis societatem herilem matrimoniali : supponendum, posteriorem mutuo consensu coniugum esse constitutam, vt inde nascatur societas illa composita seu familia.

§. 690.

§. 690.

Familiae *socii* sunt pater materque familias, filii filiaeque familias, famuli et ancillae aut serui seruaeque familias. Postremi quoque appellantur *domestici*.

§. 691.

Finis familiae communis est ex fine matrimonii, societatis paternae et herilis compositus.

Itaque in eo constat, ut singuli societatum simplicium fines ita connectantur, quo alter per alterum commodius obtineatur, ut alter finis fiat instrumentum et adiumentum alterius. Atque hoc est, in quo vertitur *salus domestica*.

§. 692.

Familia igitur est societas composita minor et inaequalis.

Eius imperantes sunt pater et materfamilias, qui inde vocantur *caput familiae*: quorum iussu reguntur subditi familias, qui sunt liberi familias et famuli aut serui.

§. 693.

Patri et matri familias naturaliter in domo commune est imperium (§. 692. et 639.).

§. 694.

Ex hoc imperio domestico deriuatur *ius patris et matris familias*, dirigendi pro arbitrio suo communi actiones liberorum et famulorum seruorumue ad salutem domesticam obtinendam, ius leges familiares ferendi, et ius refractarios liberos, famulos, seruos puniendi.

§. 695.

Huic imperio domestico respondet

1) in *filiis filiabusque familias obligatio* ad promouendam salutem societatis matrimonialis et vtilitatem parentum per operas famulorum seruorumue ;

2) in *famulis seruisue obligatio* ad promouendam operis suis non tantum heri heraeque, quotalium, vtilitatem ; sed simul societatis tum matrimonialis tum paternae salutem.

§. 696.

Ex consensu mutuo patris matrisque familias in societatem herilem deriuatur noua *patris matrisque familias in se inuicem obligatio* ad promouendam rei domesticae per liberos et famulos seruosue salutem.

§. 697.

Exortis familiis ius *succedendi ab intestato et ex testamento* sensim inualuisse, facile largimur. Interim hoc ius omne ex solo societatis matrimonialis, paternae aut etiam familiae conceptu demonstrari non potest. Itaque ut constitueretur, ab initio pactis opus fuit: post in consuetudinem et in legem familiae tacitam eo facilius abiit; quo magis familiarum vicinarum omnium intererat, ne hereditas defunctorum parentum familias praeda vel seruorum vel cuiusvis fieret occupantis.

IVRIS NATVRALIS

LIB. III.

IVS CIVITATIS INTERNVM

*ET IN SPECIE*IVS PVBLICVM VNIVER-
SALE.

CAPVT. I.

IVS CIVITATIS IN GENERE.

§. 698.

Omnium hominum idem finis, conservare et augere perfectiones suas (§. 173.). Dum conseruationi student; *SECVRITATEM* quaerunt (§. 457.): dum incrementa perfectionum persequuntur; ad abundantiam omnium eorum, quae ad vitae necessitatem, commoditatem et iucunditatem pertinent, id est ad vitae *SUFFICIENTIAM* adspirant. Securitas et sufficientia iunctim efficiunt *SALVTEM*. Omnium itaque votorum et laborum meta ultima salus.

§. 699.

Studium salutis singulos homines per fines
subor-

subordinatos tamquam per media in societates, societates simplices in familias coegit. Sed quum singulae familiae hanc coniunctionem summo fini obtinendo reperirent longe insufficientem: plures familiae vnire iterum vires, et vnitas rursus coaceruare variis modis tentarunt. Vnde orta varia societatum malorum genera, quas inter eminet illa, quae constituto imperio salutem communem directo petit, appellaturque ciuitas: quae tamquam maxima, fini summo conuenientissima, perfectissima, et morationibus gentibus ad unam omnibus recepta, specialem meretur inuestigationem.

§. 700.

CIVITAS nimirum seu RES PVBLICA seu SOCIETAS CIVILIS est societas plurium familiarum, quae communis salutis causa sub imperio degunt.

§. 701.

Socii civitatis vocantur CIVES: inque iis IMPERANS CIVILIS, is, cui competit imperium ciuitatis; SVBEDITI CIVILES, qui imperio civili subsunt.

Non-ciues, quatenus inter ciues commo-
rantur,

rantur, PEREGRINI; quatenus extra ciuitatem considerantur, EXTERI vocantur.

Salus communis ciuium vocatur etiam SALVS PVBLICA.

§. 702.

Ad ideam ciuitatis requiruntur

- 1) plures familiae,
- 2) vt eius finis sit salus communis, hoc est securitas et sufficientia (§. 698.).

Securitas sola non continet finem summum maximae et perfectissimae societatis (§. 699.).

Tranquillitas tamquam tertius finis superflua est, quum iam in securitate contineatur.

DESPOTIA seu societas plurium familiarum, quae sub imperio dominico viuunt, non est ciuitas.

- 3) vt contineat imperium, ideoque sit inaequalis. Hinc ANARCHIA seu societas plurium familiarum aequalis, ad communem securitatem vel salutem obtinendam, non est ciuitas.

§. 703.

SOCIETAS quae est in statu naturali dicitur LIBERA. Societates omnes originetenus sunt in statu naturali (§. 588.), ergo etiam familiae,

miliae, consequenter etiam coetus familiarum in ciuitatem congregatus. Ergo ciuitas heic loci, vbi consideratur, qualis oritur ex familiis liberis, et qua societas maxima et perfectissima, cogitari debet vt societas libera.

Eatenus IMPERANS CIVILIS dicitur SVMMVS, id est, imperans ciuitatis liberae, consequenter qui nullius alterius imperio subest, et IMPERIVM eius vocatur SVMMVM et MAIESTAS.

Ciuitas vero libera respectu exterorum vocatur GENS.

§. 704.

Ciuitas constituitur *pacto*. Familiae liberae viuunt in statu naturali. Ergo antequam alterum laedant, nemo citra eorum consensum imperium in eas sibi arrogare potest: posito vero, familias alterum laedere, bello tamen non acquiritur imperium, sed pacto pacis (§. 627.). Ciuitas igitur omnis est societas pactitia.

§. 705.

Vt constituatur ciuitas, requiritur consensus plurium familiarum

1) in salutem communem, tamquam finem condendae ciuitatis,

2) in

2) in imperium, tamquam eius remedium determinatum.

Quatenus separatur consensus in finem a consensu in remedium determinatum, eatenus ad constituendam ciuitatem requiritur *pactum duplex*:

1) pactum plurium familiarum, quo ad communem salutem sese coniungunt, quod vocatur **PACTVM VNIONIS**,

2) pactum plurium familiarum, quo constituitur imperium, quod appellatur **PACTVM SVBIECTIONIS**.

1. Pactum vnionis iamiam efficere imperium exinde a quibusdam colligitur: quia id, quod visum fuerit maiori parti vnitarum familiarum, pro voluntate omnium habendum, sicque pars minor obliganda per maiorem, vnde sequitur ius vniuersis competens in singulos, quod, quum in determinandis singulorum actionibus consistat, imperium est.

Sed regerimus: familiae vnitae aut consentiunt, vt plurima vota concludant, aut minus consentiunt. Posteriori casu deficit obligatio partis minoris, illis standi, quae visa fuerint parti maiori (§. 723.): priori casu, si colligitur imperium; adest in imperium consensus, adest pactum subiectionis.

§. 706.

Ciuitas est societas *perpetua*. Familiae in ciuitatem cœuentes pro scopo habent salutem, tamquam

tamquam finem maximum, ideoque etiam intendunt per hanc coniunctionem consulere salutem posteritatis suae in omne aeuum futurae. Itaque ciuitas ex fine et intentione eorum, qui ad constituendam hanc societatem sese coniungunt, est perpetua.

Ciuitas igitur, quoad ciuium posterum sunt superstites, surrogatis semper in locum decedentium aliis ciuibus perpetuo continuatur.

§. 707.

Ad ciuitatem adplicari potest ius naturale (§. 583. et 703.). Ius naturae adplicatum ad ciuitatem vocatur IUS CIVITATIS.

Ius ciuitatis eruitur ex principiis iuris naturalis in specie, iuris socialis et ex conceptu ciuitatis.

§. 708.

Ius sociale est vel internum vel externum (§. 584.): hinc et IUS CIVITATIS est vel INTERNUM vel EXTERNUM.

Ius ciuitatis internum docet iura atque obligationes ciuium inter se inuicem: ius ciuitatis externum tractat iura atque obligationes ciuitatis erga externos.

§. 709.

§. 709.

Iura et obligationes ciuium inter se inuicem vel sunt subditorum ciuiliu inter se inuicem; vel illae, quae inter summum imperantem atque subditos intercedunt: ex his IUS PVBLICVM; ex illis IUS PRIVATVM consistit.

Hinc ius ciuitatis internum est vel ius publicum vel priuatum. *Ius publicum et priuatum*, quatenus ex principiis vniuersalibus deducitur, consequenter quatenus est pars iuris naturalis, vocatur *vniuersale*.

1. An ius priuatum vniuersale mereatur specialem tractationem? infra inquiramus; sufficit hic nosse, quod ius ciuitatis internum in publicum et priuatum distingui possit, publicum vero ius sit species eius cardinalis.

§. 710.

Exteri respectu ciuitatis diuersi generis esse possunt, eminent inter eos ciuitates aliae. Inde nascitur species determinata iuris ciuitatis externi, quae explicat iura et obligationes ciuitatum seu gentium inter se inuicem, atque inde vocatur IUS GENTIVM.

§. 711.

Principium adaequatum iuris ciuitatis interni est

1) respe-

1) respectu totius ciuitatis : *ciuitas suum civile tribuat singulis ciuibus,*

2) respectu singulorum ciuium: *quilibet ciuis tribuat conciuibus et toti ciuitati suum civile.*

In specie principium adaequatum iuris publici vniuersalis est: *summus imperans* et subditi ciuiles sibi inuicem tribuant suum civile.

§. 712.

Principium iuris ciuitatis externi adaequatum est: *ciuitas et exteri sibi inuicem tribuant suum.*

In specie iuris gentium: gens genti tribuat quod mutuo suum est.

§. 713.

Addamus quaedam, quae ad specialiora iuris publici principia viam parare possunt.

Ciuitas constituitur pacto (§. 704.), et in specie pacto subiectionis (§. 705.). Quamobrem

1) quidquid pactum in genere verum, iustum, validum; vel nullum, iniustum, inualidum efficit: idem quoque circa pactum subiectionis efficit (§. 411.),

2) omne

2) omne ius summi imperantis est ex pacto subiectionis, ex voluntate eorum, quibus imperat.

Eatenus dicitur, omne imperium civile originetenus pertinere ad populum,

3) conditiones pacto subiectionis adiectae uti subditos, ita et imperantem stringunt,

4) cum variae esse possint conditiones, quae pacto subiectionis adiciantur: sequitur, ut in diversis rebus publicis diversissima esse queant iura imperantis, obligationes subditorum.

§. 714.

Ex pacto subiectionis concipitur

1) ius summi imperantis, imperandi subditis ad salutem publicam, seu dirigendi actiones subditorum ad salutem publicam: hoc est imperium civile (§. 700.): huic iuri respondet in subditis civilibus obligatio ad obsequium civile,

2) ius subditorum in summum imperantem, ut curam salutis publicae agat: cui respondet obligatio imperantis ad hanc curam.

§. 715.

Quatenus igitur constat, velle summum imperantem, ut hoc vel illud salutis publicae caus-

sa fiat aut non fiat: eatenus subditi non amplius gaudent libertate naturali, quid velint nolintque, committendi vel omittendi.

Contra quatenus

1) nulla salutis publicae ratio intercedit, aut
 2) de voluntate imperantis non constat, aut
 3) expresse in quibusdam negotiis reservata subditis fuit libertas naturalis: eatenus etiam in ciuitate perdurat libertas, ius atque obligatio naturalis.

§. 716.

Status itaque subditorum ciuilib

1) limitat quidem quam maxime libertatem naturalem; non vero eam tollit,

2) status subditorum ciuilib in diuersis ciuitatibus, vel diuersis in eadem ciuitate temporibus varius esse potest: prouti varia datur voluntas imperantis, varia salutis publicae ratio, variaque libertatis naturalis reservatio.

§. 717.

Imperium ciuile extenditur in omnes subditorum actiones, quatenus salutem publicam concernunt (§. 714.). Imperium ciuile consistit in iure determinandi pro arbitrio, quae nego-

tia ciuilia et quomodo a subditis expedienda sint. Hinc in dubio,

1) an aliquod negotium conducat ad salutem publicam,

2) an quaedam actio subditorum subfit imperio : praesumptio est pro summo imperante.

§. 718.

Ceterum imperium ciuile ita sua natura limitatum est, vt aliter quam ad salutem publicam exerceri nequeat (§. 714.). Ergo exercere imperium, omni publicae salutis ratione susque deque habita, vel plane in manifestum detrimentum publicum vergere, nefas est.

§. 719.

Vnde euidenter patet, imperium ciuile infinite distare a despotico et a potestate dominica, subditos ciuiles a seruis, subiectionem ciuilem a seruitute (§. 683.).

§. 720.

Vniuersa imperii ciuilis sphaera circumscribitur *salute publica*.

Quidquid commune singulorum ciuium et totius ciuitatis bonum inuoluit; siue directe, siue

siue per indirectum; siue mediate siue immediate;
id ab salutem publicam pertinere, nemo dubitabit.

In specie ea sufficientiam complectitur ac
securitatem tum totius ciuitatis, tum omnium
et singulorum ciuium. Quae postrema singulo-
rum ciuium salus, quatenus cum salute omnium,
vel totius ciuitatis comparatur, in specie SALVS
PRIVATA; et haec in specie tunc SALVS PV-
BLICA vocatur.

I. Quum varius sit rerum publicarum sta-
tus, veluti ex territorio maiore vel minore, as-
terioris mitiorisue climatis, maritimo vel me-
re terrestri; ex ciuium numero frequente vel
infrequente, opulentia vel paupertate, genio,
religione; ex vicinarum gentium praepoten-
tia vel infirmitate: intelligitur, salutis pu-
blicae rationem determinatam ex vario reipu-
blicae statu diuersissimam esse posse.

§. 721.

Quoad fieri potest, obligatur imperans ad
curandam simul singulorum omniumque ciuium
et totius ciuitatis salutem. Nec proinde con-
tra priuatam subditorum salutem quidquam sta-
tuere fas est, quam diu salua illa subsistere salus
publica potest.

§. 722.

Quodsi vero cum salute publica priuata col-
lidit; adeo vt salua altera altera obtineri ne-

queat ; bonum maius praeferendum minori :
hinc

1) salus priuata in collisione cedere debet
publicae ; et

2) sufficientia securitati.

1. Summus imperans obligatur promouere
salutem publicam : hinc in collisione salutis
priuatae cum publica ad hanc illi praeferendam
tenetur. Ergo etiam ad idem ei ius est (§. 156.).

Ceterum is priuatus, cuius salus ob colli-
sionem negligitur, et qui inde detrimentum
praecipuum capit, habet ius poscendi, vt reli-
qui subditi ad hoc detrimentum refarciendum
communiter concurrant. Nam cum finis rei
publicae sit salus et commodum commune :
sequitur vt, qui consensere in finem, et consen-
serint in remedium, in onus commune. Obli-
gantur nimirum omnes subditi ad onera ciui-
tatis communiter ferenda, et imperans obli-
gatur, vti salutem omnium communiter pro-
uehendi, ita quoque onera reipublicae inter
omnes communiter distribuendi.

§. 723.

Porro naturae quidem ciuitatis conuenit,
vt plures sub se complectatur familias (§. 700.).
Eo ipso vero non excluditur :

1) tum singulas quoque personas, tum sim-
plices societates minores hic pro fociis haberi ;

2) quin etiam, praeter familias ac simplices
in statu naturali cognitae societates, hic alias
dari.

§. 724.

§. 724.

Nimirum SOCIETATES, quae in statu civili reperiuntur, vel ad statum familiae pertinent; vel minus pertinent: illae vocantur naturales; hae CIVILES in specie. Societatis civilis focii vel sunt familiae; vel non sunt, seu consistunt in personis indiuiduis: illa vocari solet VNIVERSITAS; haec COLLEGIVM.

§. 725.

Omnes societates, quae in statu civili reperiuntur, siue ad statum familiae pertinentes, siue civiles; siue simplices, siue compositae; minores maioresue, vni supremo fini, saluti publicae, atque vni communi imperio sunt subordinatae. Sin secus, vna non est respublica.

§. 726.

Imperanti civili competit ius, dirigendi ad salutem publicam omnes subditorum actiones, consequenter et actiones circa suum eorum quaesitum et bona. Quare imperanti competit etiam ius, dirigendi suum subditorum quaesitum in salutem publicam.

Imperium itaque civile et in personas et in patrimonium subditorum extenditur.

§. 727.

Igitur et omnes singulorum subditorum, familiarum, collegiorum, vniuersitatum res immobiles, praedia, possessiones subsunt imperio ciuitatis summo.

Ex complexu potissimum praediorum, quae ciuibus eiusdem ciuitatis propria sunt, nascitur conceptus TERRITORII, quod denotat partem orbis terrarum ciuitati cuidam propriam.

IVRIS PVBLICI VNIVERSALIS

CAPVT II.

DE

IMPERIO CIVILI.

§. 728.

Iura atque obligationes, quae inter imperantem civilem eiusque subditos intercedunt, vniuersum efficiunt ius publicum (§.709.). Vnde hoc in duas partes abit, quarum altera docet, quatenam sint summi imperii iura, et in quo circa illud consistat tum imperantis tum subditorum suum; altera, quomodo sua quisque iura, quae huc pertinent, si turbantur, prosequi possit (§. 262.).

§. 729.

Omne imperium civile originem trahit ex pacto subiectionis (§.705.). Hoc pactum vel est *purum* vel *conditionatum* (§.429.). Itaque considerari imperium civile potest tum quale est ex pacto puro seu in genere, tum quale est ex conditionibus pacto adiectis, seu quatenus ex diversis conditionibus modificatur. Exordiamur

ab imperio in genere, de conditionibus imperio adiectis in sequenti exponemus capite.

§. 730.

Imperium ciuile generatim in iure dirigendi actiones subditorum ad salutem publicam consistit (§. 714.). *Diriguntur* autem *actiones subditorum ad salutem publicam*, dum curatur id fieri, quod ad eam conducit; non fieri, quod eam impedit. Eaque cura salutis publicae, quatenus iure ciuilis imperii geritur, vocatur **ADMINISTRATIO REIPUBLICAE**.

§. 731.

Ius imperanti summo qua tali competens, vocatur **IUS MAIESTATICVM**. Hinc ius maiestaticum generatim consistit in administranda republica (§. 730.).

§. 732.

Quum multiplici et infinito fere modo ad conseruandam promouendamue, aut ad turbandam impediendamue salutem publicam vergere possint actiones subditorum: facile patet, multiplices et innumeras fere esse administrationis reipublicae et iurium maiestaticorum species.

Genera-

Generatim vero omnis administratio ad duo redigitur capita. Scilicet salus reipublicae tum ratione exterorum, tum ratione ipsorum civium considerari potest (§. 708.). Vnde ADMINISTRATIO CIVITATIS in EXTERNAM atque internam, IVRA vero MAIESTATICA in TRANSEUNTIA et IMMANENTIA diuisuntur.

Iura maiestatica ad ius ciuitatis externum, ad ius gentium pertinent (§. 710.): de immanentibus solis heic loci differendum.

§. 733.

Omnis administratio reipublicae interna in eo versatur: vt

- 1) determinetur, quid ad salutem publicam fieri vel non fieri debeat;
- 2) vt reuera illud fieri vel non fieri curetur.

Prius exercetur per *potestatem legislativam* (§. 608.); posterius per *potestatem executivam* (§. 610.).

Itaque ad iura maiestatica pertinet potestas tum legislatoria tum executoria quoque.

§. 734.

LEGES, quae ex imperio civili feruntur, CIVILES nominantur. Leges

Leges ciuiles sunt leges, quae ex arbitrio imperantis declarato cognoscuntur, ideoque sunt positiuae (§. 169.).

Itaque vt obligare possint subditos, quibus feruntur seu vt vim legis habeant; opus est, vt iis cognitae reddantur (§. 82.).

§. 735.

Cognitae vero fiunt mediante declaratione imperantis (§. praec.): quae declaratio expressa et tacita esse potest (§. 362.). Hinc ipsae LEGES CIVILES vel sunt EXPRESSAE vel TACITAE. Icti Romani priores vocant SCRIPTAS; posteriores NON-SCRIPTAS.

§. 736.

Actus, quo lex subditis expresse declaratur, seu per expressam declarationem cognita redditur, vocatur PROMVLGATIO seu PVBLICATIO LEGIS.

Lex promulgata omnes subditos, quibus lata et promulgata est, obligat, atque omnes proinde actiones eorum sub ista lege comprehensae secundum illam imputantur. Ultra promulgationem nec obligationem nec imputationem parit.

1. Hinc omnis promulgatio, quae semper verbis fit, siue viva voce, siue scriptura adhibita, ita fieri debet, ut omnibus et singulis subditis, quibus obligatio ex ea lege iniungitur, lex innotescere possit, et nemini itaque subditorum, nisi sua ipsius culpa, incognita maneat.

2. Subditus, qui sua ipsius culpa legem promulgatam non cognovit, ignorantia tali vincibili ab obligatione et imputatione legis non liberatur; sed praeter culpam suam, merito liberatur.

3. Omnis promulgatio publice fit, hinc lex expressa vel probatione non indiget, vel facillima probatu est.

§. 737.

Lex tacita oritur potissimum ex consuetudinibus subditorum. *CONSVETUDO* est regula actionis, ex pluribus actibus conformibus hominum eiusdem societatis orta.

Consuetudo eiusmodi, quatenus ius vel obligationem inter subditos parit, dicitur *vim legis* habere, et hinc vocatur *LEX CONSVETVDINARIA*.

Non vero consuetudo ex actibus conformibus subditorum; sed ex approbatione tacita imperantis vim legis nanciscitur: quae approbatio colligitur exinde, si imperante sciente nec contrarium statuente consuetudo ius vel obligationem parit.

§. 738.

§. 738.

Omnis lex ciuilis *formaliter* est positua ; materialiter vero tum positua, tum naturalis esse potest.

Lex ciuilis materialiter talis est LEX CIVILIS *in specie*.

Eiusmodi lex ciuilis restringit libertatem naturalem, dum ad salutem publicam iubet committere, ad quod lege naturali nulla obligatio ; vel prohibet, quod lege naturali non vetitum.

§. 739.

Potestas legislatoria sub se comprehendit iura,

- 1) abrogandi legem,
- 2) derogandi legi,
- 3) mutandi legem (§. 609.),
- 4) dubia legis verba explicandi, id est INTERPRETANDI, siue id fiat restringendo verba legis, siue extendendo.

INTERPRETATIO legis a legislatore facta dicitur AVTHENTICA, quae cum sit reuera legislatio noua, subditis non competit, sed est maiestatis.

§. 740.

Lex ciuilis posterior contradicens priori, tollit

tollit obligationem priorem (§. 739.). Hinc lex posterior semper derogat priori.

§. 741.

Variis ceterum modis lex civilis ab imperante tolli potest, qui tollit legem vel quoad omnes subditos vel quoad quosdam individuos. Ille actus vocatur in specie legis **ABROGATIO**. Posterior fit vel eximendo ab obligatione speciali, vel concedendo ius speciale.

Si subditus quidam ab obligatione speciali in facto singulari eximitur; **DISPENSATIO** adest: si in perpetuum seu in genere factorum; **CONCESSIO IMMUNITATIS** existit.

Si subdito cuidam speciale ius conceditur: hic actus vocatur **PRIVILEGII CONCESSIO**.

PRIVILEGIUM datur vel personae; vel rei: unde est vel **PERSONALE**; vel **REALE**.

Personale vel datur personae singulari; vel integrae familiae: hinc privilegium est vel **PERSONALISSIMUM**; vel **HEREDITARIUM**.

§. 742.

Ex *potestate exsecutoria* effluit ius cogendi et puniendi subditos inobedientes (§. 611.), de quo infra pluribus agetur.

§. 743.

Imperium ciuile et potestatem legislatariam imperans exercet

- 1) in subditos,
- 2) ad salutem publicam. Vtrumque penitus inuestigandum.

§. 744.

Quod attinet subditos, competit imperanti ius, dirigendi ad salutem publicam subditorum

- 1) actiones,
- 2) bona, quo refertur, quidquid ad suum quaesitum pertinet (§.360.).

§. 745.

Prius de actionibus videndum. Salus ciuitatis postulat innumera NEGOTIA expedienda, quae quatenus saluti ciuitatis inseruiunt, vocantur CIVILIA. Omnes ciues communiter obligantur ad salutem ciuitatis promouendam, itaque et obligantur ad remedia respectu huius finis necessaria, ad negotia ciuilia communiter expedienda, ad operas suas praestandas in negotiis ciuilibus peragendis. Hinc deriuatur ius imperantis ciuilis in operas subditorum, ius determinandi, quae negotia ciuilia et a quo subdi-

subditorum expediri debeant, ius distribuendi negotia ciuilia.

Negotium ciuile, quatenus determinato cuidam subdito expediendum incumbit, vocatur *MVNVS* seu *OFFICIUM CIVILE*.

§. 746.

Species munerum ciuiliū est *officium publicum*.

Administratio reipublicae est totum, quod in plures partes diuidi potest, est congeries innumerorum *NEGOTIORVM*, quae incumbunt imperanti ciuili vi maiestatis, atque hinc dicuntur *PUBLICA*.

Haec cum tanta sint, vt ab ipso imperante geri omnia nequeant: necesse est, vt ius ipsi competat, aliis subditis committere partem administrationis reipublicae, committere negotia publica, quibus suo fungantur nomine.

Inde oriuntur officia ciuilia coniuncta cum iure maiestatico, nomine summi imperantis exercendo, seu coniuncta cum parte administrationis reipublicae, quae vocantur *OFFICIA* seu *MVNERA PUBLICA*. Is, qui instructus est officio publico, vocatur *OFFICIALIS PUBLICVS* seu *MINISTER REIPUBLICAE in specie*.

1. Quatenus personae singulari vel societati cuidam committitur munus publicum, quod continet imperium in alias personas, quibus officia ciuilia particularia muneri publico subordinata incumbunt: eatenus hae personae vocantur *officiales subordinati*.

§. 747.

Summo imperanti igitur competit ius, conferendi et munera ciuilia generatim, et publica speciatim, et quidem hoc ei ius competit quia maiestaticum: cui iuri respondet in subditis obligatio, fuscipiendi officia, iisque voluntati imperantis congruenter fungendi.

1. Quatenus officiali ex officio incommodum praecipuum nascitur, atque munus laboriosum et tempus consumit, vt alimentis sibi quaerendis non sufficienter vacare possit: eatenus iure poscit, vt a ciuitate et summo imperante alatur (§.722.).

2. Vt officialis munere fungatur ex voluntate imperantis, huic ius est, quid agere debeat officialis, praescribendi, iureiurando vinculandi fidem officialis cet.

§. 748.

Officium ciuile continet mandatum, cuius mandans est imperans, mandatarius est officialis. Vnde patet, officialem respectu officii sibi de mandati, quidquid agat, agere nomine et auctoritate

etori-

Autoritate summi imperantis, consequenter eatenus repraesentare imperantem (§. 409.).

Quum vero minister publicus simul exerceat ius maiestaticum nomine imperantis (§. 746.); hinc eiusmodi minister publicus dicitur per excellentiam *repraesentare imperantem summum*.

§. 749.

Officialis

1) quatenus officio suo fungitur, eatenus agit eadem vi ac efficacitate, ac si imperans ipse ageret, consequenter eatenus et obsequium ei a subditis debetur.

2) Quamprimum vero vel extra limites sibi demandatos, vel ultra modum praescriptum vagatur officialis; non cessat tantum eius auctoritas obsequiumque illi debitum; sed violat quoque subditos et summum imperantem.

3) Officialis imperanti ad rationes reddendas respectu officii commissi tenetur, subditis ab eo laesis ius est, querelas contra officialem proferendi, in quas imperans inquire, et, si meretur, officio exui, quin puniri etiam officialem limites officii transgressum curat.

§. 750.

Ex officiis publicis natales dignitatum civilium deducendi. Imperium omne parit existimationem bonam intensiuam seu honorem seu **DIGNITATEM** respectu subditorum. Maestas itaque est summus existimationis bonae intensivae gradus.

Quodsi imperans subdito cuidam conferat officium publicum, eo ipso ei confert partem imperii, confert dignitatem respectu officialium subordinatorum et aliorum subditorum. Ne vero diuerforum officialium collidant dignitates, ius est imperanti, determinandi cuiusvis dignitatem. Hinc summus imperans dicitur *fontis omnium dignitatum* in ciuitate.

1. Collatio dignitatis pertinet ad priuilegia (§. 741.).

2. Cum dignitate coniuncta praecedentia (§. 378.).

3. Iungi dignitati quoque possunt tituli aliaque symbola, vt insignia gentilitia, insignia ordinis equestris, cet.

4. dignitas et singulari subdito, et integrae societati, singulari subdito et ad vitam et quoad posteros conferri potest, vnde *dignitates* esse possunt *personales* et *hereditariae*. Ad has referenda *nobilitatio*.

§. 751.

Alterum ius maiestaticum est in bona subditorum, quorum usum ut ne subditi vertant in detrimentum reipublicae, cauet, atque, ut inde salus publica promoueat, curat summus imperans.

§. 752.

Inde etiam nascitur *ius tributorum*. Salus publica consistere nequit citra impensas. Subditi obligantur pro ratione facultatum suarum sumtus in publicam rem necessarios conferendi. Quidquid subditi conferunt ex bonis suis ad publicam utilitatem vocatur *TRIBVTVM*. Colligitur inde ius maiestaticum, tributa subditis imperandi; obligatio subditorum, tributa imperata soluendi.

§. 753.

Tributa sunt onera et incommoda subditorum. Nemo vero subditorum obligatur ad incommoda praecipua perferenda. Quamobrem ut tributa communiter inter subditos pro ratione facultatum cuiusvis distribuantur, est ius subditorum, obligatio imperantis.

Ex tributis inter alia et salaria officialibus civilibus atque publicis distribuenda (§. 747.).

§. 754.

Ad iura maiestatica quoddammodo etiam pertinet *ius praemiorum*.

Quum enim imperanti ius sit, salutem publicam omnibus promouendi rationibus : hinc et obligandi quomodocumque subditos ad hunc finem, ius ei tribuendum. Obligantur homines tum malis, tum bonis etiam confectariis, poena et praemiis (§. 79.). Itaque imperanti tribuendum ius praemiorum.

Ius praemiorum eatenus est maiestatis, quatenus aliis subditis inde obligatio iure summi imperii accrescit.

Praemiis imperans tum merita proborum remunerat, tum ad bene merendum animos subditorum excitat.

Ius puniendi est iustitiae ; ius praemiorum beneficentiae maiestaticae opus.

I. Ad praemia pertinent priuilegia, immunitates (§. 741.), dignitates (§. 750.).

§. 755.

Tandem quoque ad iura maiestatis referendum *ius summae inspectionis*. Subditi ciuiles sub sunt imperio et quoad actiones et quoad bona, quatenus id exigit salutis publicae ratio (§. 744.).

Iam

Iam vero ut dirigere possit imperans actiones et bona subditorum ad salutem publicam; ut cauere possit, ne actiones et bona in perniciem rei publicae impendantur; ut discernere possit actiones, quae faciunt ad salutem publicam, ab aliis, quae eam minus concernunt; ut cuilibet negotio civili praeficere possit aptissimum officialem; ut proportionate et operas et tributa singulis imponere possit; necesse est, ut cognoscat actiones et bona subditorum: quod ius summi imperantis efficiendi, ut cognoscat actiones et bona subditorum, vocamus *IUS SUMMAE INSPECTIONIS*.

Hoc iure inquit summus imperans in actiones, negotia, facultates subditorum, et nulla actio, nullum negotium, nulla bonorum species occultari summo imperanti potest.

§. 756.

Haec omnia, quae de iure maiestatis in subditos adseruimus; etiam ad cunctas societates, collegia et vniuersitates, quae in ciuitate continentur, adplicari posse, in aprico est (§. 725.).

§. 757.

Nunc in quibus *obiectis* specialibus administratio reipublicae versetur, disquiramus.

Omnis cura ciuitatis tendit ad salutem publicam (§. 714.), hoc est primario ad securitatem: dein ad sufficientiam quoque (§. 698.). Ad vtrumque igitur finem summus imperans tum leges, tum executionem earum dirigendi ius habet.

§. 758.

Securitas reipublicae consistit in securitate omnium et singulorum ciuium tam respectu exterorum; quam respectu conciuium: illa vocatur **SECVRITAS EXTERNA**; haec **INTERNA**.

§. 759.

Securitas interna requirit, vt

- 1) a singulis ciuibus laesiones conciuium arceantur,
- 2) vt subditus laesus violentia omni abstineat,
- 3) vt laeso damnum datum reparetur, et securitas eius in posterum stabiliatur, quod dicitur in specie *iustitiam administrare*.

Securitas interna sub se continet *tranquillitatem publicam*, id est absentiam violentiae subditi in quemcunque ciuem, et speciatim in consubditum.

§. 760.

Hinc ius est imperii civilis, efficiendi ut suum cuiusvis subditi sit certum, consequenter *determinandi, id quod suum civile subditorum est.*

Huc pertinent omnes leges, quibus iura personarum et rerum, modi acquirendi, et alienandi, iura occupationis, accessionis, pactorum et contractuum, dominii, servitutum determinantur; ius testandi, praescribendi, consensus praesumpti constituitur; forma legitima et sollemnitates negotiorum iuridicorum praescribuntur cet.

§. 761.

Hinc porro deriuatur ius, lites subditorum decidendi, quod appellatur **POTESTAS IUDICIARIA**, seu **IURISDICTIO SUPREMA**, et ipse imperans inde vocatur **IUDEX SUMMVS**.

Vi potestatis iudiciariae imperans constituit officiales publicos, qui suo nomine ius dicunt subditis, et hinc vocantur *iudices subordinati*, collegium vero iudicum eiusmodi dicunt *magistratum, iudicium, tribunal*.

Iisdem leges fert, quo modo et ordine in decidendis litibus atque exsequendis iudicatis versari debeant.

Generatim per magistratus etiam inuigilari curat custodiae legum functionumque poenali-um (§. 742.).

§. 762.

Securitas reipublicae *externa* requirit, ut tantus existat apparatus ad coactionem compactus, quantus sufficit ad laesiones, ab exteris reipublicae imminentes, propulsandi, illatarum reparationem exigendi.

§. 763.

Huius medium potissimum situm reperitur in militia et fortalitiis, seu locis munitis per milites defendendis. *MILES* est qui ad securitatem publicam vi tuendam nomine principis est accinctus. *Societas militum* vocatur *MILITIA*.

§. 764.

Ius militiae et fortalitorum et omnis apparatus bellici est *ius maiestaticum*.

In specie huc refertur

1) *ius milites conscribendi, eorumque delectum habendi,*

2) *ius sequelae, quo subditi in vim adhibendam euocantur,*

3) *ius exstruendi fortalitia,*

4) *ius*

- 4) ius praefidiis instruendi fortalitia,
- 5) ius fabricandi arma,
- 6) ius armandiae, seu armamentaria publica habendi, cet.

§. 765.

Milites

- 1) gerunt munus publicum,
- 2) rempublicam operis suis defendunt, et onus praecipuum ferunt, hinc a republica et imperante alimenta exposcendi ius habent, unde
- 3) subditis reliquis obligatio incumbit, ad sustentandos milites pendere tributa.

§. 766.

Ad sufficientiam vitae ceu alterum salutis publicae caput requiritur, ut cuique subdito se perficiendi, quanta fieri potest, facilitas praebeatur. Eoque nomine summo imperanti ius est, curandi omnia, quae ad perfectionem subditorum tum quoad animam, tum quoad corpus, tum quoad statum externum spectant.

§. 767.

Quod ad *animam* attinet,

- 1) ius est imperanti in omnia, quae ad sapientiam et virtutem formare subditorum animos possunt, consequenter etiam
- 2) ius

2) ius impediendi doctrinas et actus externos, qui ad corrumpendum intellectum deprauandamque voluntatem subditorum comparati sunt.

§. 768.

Hinc vt scientiis artibusque tum singuli ciues perfectiores fiant, tum vniuersae ciuitatis salus promoueat; ius est summo imperanti : ordinandi *scholas* et *academias*, *magistros*, *doctores*, *professores*; priuilegiis praemiisque ad studia et artes reipublicae salutares alliciendi subditos; cohibendi contra publicam rerum nociuarum propagationem.

1.) Huc et pertinet ius imperantis circa religionem subditorum et ecclesiam, de quo infra pluribus.

§. 769.

Quod ad *corpus* et vitam attinet, iure summi imperii curatur, quidquid ad conseruandam sanitatem, ad sufficientiam in victu, amictu, habitatione subditorum pertinet.

§. 770.

Quod denique statum externum, patrimoniumque subditorum concernit; illud augendi omni modo curat: quippe in opulentia
singul-

singulorum, quum salutis, tum securitatis quoque externae vertitur cardo.

Hinc ius imperantis, industriam subditorum excitandi, culturam agrorum, opificia, commercia promouendi, societates huc pertinentes iungendi, priuilegiis dotandi, ad commercia vias publicas aptandi, monetas cudendi, cet. vno verbo POLITIAM ordinandi, quae consistit in complexu omnium mediorum, quibus bona corporis et status externi subditorum tum conseruantur tum augentur.

§. 771.

Haec sunt praecipua iura, quae maiestati inhaerent in *statu ciuitatis ordinario*. In quo quidem statu imperanti simul obligatio iucumbit, et singuli cuiusuis subditi salutem priuatam, quantum fieri potest, promouendi, multo itaque magis eam non turbandi atque infringendi.

Pone vero *statum extraordinarium reipublicae*, quando eius conseruatio totalis collidit cum singulorum quorundam salute: tenetur imperans anteponendi conseruationem integrae ciuitatis saluti singulorum quorundam, ideoque ei ad idem ius est (§. 722.).

Hinc

Hinc deriuatur **IVS** imperantis **EMINENS**, hoc est ius imperantis, negligendi salutem singulorum quorumdam subditorum in collisione cum conseruatione ciuitatis totali, seu in extrema reipublicae necessitate.

Hoc iure si disponit de subditorum quorundam bonis; vocatur **DOMINIVM** **EMINENS**: si de ipsis subditorum personis; **IMPERIVM** seu **POTESTAS** **EMINENS**.

IVRIS PVBLICI VNIVERSALIS

CAPVT III.

DE

 LEGIBVS FVNDAMEN-
TALIBVS

ET

FORMIS REIPVBLICAE.

§. 772.

Hactenus in naturam imperii ciuilis in genere inquisiuius, dum supposuimus pactum subiectionis, quod in genere ad salutem publicam imperium ciuile constituit (§. 714.). Nunc si considerauerimus, *quid pacto subiectionis variari possit*, ad specialiora progrediemur.

§. 773.

Generatim omnis ciuitas constituitur pactis ciuium (§. 705.). Ciuitas singularis est omnimode determinata. Eiusmodi pacta, quibus determinatur constitutio reipublicae singularis, vocantur LEGES FVNDAMENTALES.

Vnde 1) lex imperii fundamentalis non confundenda cum lege priuata, quae a sola imperantis voluntate pender, solosque subditos strin-
git

git (§. 773.); sed ceu verum pactum solum ex natura pacti aestimanda, et omnes ciues paciscentes obligat (§. 393.).

2) Pactum est vel expressum vel tacitum (§. 401.): hinc et leges fundamentales sunt vtriusque generis. Lex fundamentalis tacita vocari solet *OBSERVANTIA* reipublicae.

Eoque sensu eadem inter obseruantiam et consuetudinem (§. 737.), quae inter legem fundamentalem et priuatam, intercedit differentia.

§. 774.

Ad constituendam ciuitatem quamcumque requiritur pactum et vnionis et subiectionis (§. 706.). Vtrumque in omni ciuitate singulari efficit legem fundamentalem (§. 773.).

§. 775.

Quod pertinet ad pactum subiectionis, necesse est, vt illo ad minimum determinetur tum

- 1) imperium ciuile summum, tum
- 2) persona imperantis,

Atque eatenus conueniunt omnes omnino primae cuiusque ciuitatis leges fundamentales.

§. 776.

Variari autem potest vtraque illa tum ipsius imperii, tum personae imperantis determinatio:

siqui-

liquidem vtraque et in diuersis ciuitatibus, et in vna ciuitate diuerso tempore, diuerso modo fieri potest.

§. 777.

Primum nempe, quod ad ipsius imperii determinationem attinet, vel generatim illud modo, vti haecenus supposuimus, ad salutem publicam in genere imperanti committitur, adeoque soli eius iudicio et voluntati, quid ad salutem publicam fieri debeat, relinquitur; vel adhuc specialius imperium determinatur.

Huic enim in lege fundamentali modum quemcunque praescribi, quin obseruantia etiam (§. 773.) limites constitui posse, nullum dubium (§. 713.).

§. 778.

Ex omni imperii determinatione certi *limites imperii* oriuntur. Quare quum omne ciuile imperium sua natura limitatum sit (§. 718.): eiusmodi LIMITES, quatenus ad salutem publicam tantum locum habet imperium ciuile, NATURALES vocantur. Quidquid vero praeterea additur ad magis adhuc determinandum ciuile imperium, LIMITES ARBITRARIOS afficit.

Sicque IMPERIVM, quod limitibus naturalibus tantum; ABSOLVTVM: quod praeter naturales etiam arbitrariis limitibus circumscriptum; RESTRICTVM vel LIMITATVM *in specie* dicitur.

Variantur itaque leges imperii fundamentales: prouti vel naturales tantum, vel arbitrarios praescribunt imperii limites, ipsumque adeo imperium vel absolutum vel restrictum efficiunt.

§. 779.

In absoluto imperio

1) subditi perfecte obligantur ad omne id, quidquid summus imperans ad salutem publicam praescribit;

2) quod ad salutem publicam conducat noceatue, arbitrio imperantis committitur (§. 778.).

§. 780.

E contrario itaque restringitur ciuile imperium:

1) dum excipitur aliquid a iure illo dirigendi actiones subditorum;

2) dum non soli iudicio et voluntati imperantis, quid ad salutem publicam conducat, relinquatur.

§. 781.

Quatenus subditorum actiones a summo imperante non diriguntur; eatenus illi libertate naturali utuntur (§. 715.). Hinc dum ex parte populi in lege fundamentali vel per observantiam actiones quaedam subditorum a directione imperantis eximuntur; libertas illis naturalis reservatur; et vicissim quatenus haec reservata subditis in lege fundamentali vel per observantiam; eatenus nec imperanti ius est, dirigendi eiusmodi actiones, nec subditis obligatio, parendi imperanti.

§. 782.

Sic reservari subditis potest libertas: ut non fas sit tunc imperanti in re tali sub reservatione ista comprehensa praecipere, quod lege naturali non praeceptum, vel vetare, quod lege naturali non prohibitum.

Qualium rerum quum innumerae possint fieri reservationes; facile adparet, in quam varios imperii limites vel ex hoc solo capite incidere possint leges fundamentales.

1. Veluti potissimum sic subditis reservari animaduertimus libertatem circa bona, circa munera suscipienda, circa militiam, religionem, emigrationem, occupationem cet.

2. Verbo: quotquot cogitari possunt singula maiestatica iura; tot sui cuique certi limites poni possunt, iique adeo, vti res ipsa docet, in quavis ciuitate alii, ita vt innumerae vel ob hoc solum caput concipi possint ciuitatum, quae restricto imperio vtuntur, species.

§. 783.

Sin ita restringitur ciuile imperium, vt non soli iudicio et voluntati imperantis committatur, quid ad salutem publicam conducat noceatur (§. 778.); necesse est, alius statuatur modus, quo determinari illud possit. Qualis potissimum ille est, vt consensus populi vel totius vel collegii quorundam ex populo a summo imperante adhiberi debeat.

§. 784.

Idque quum iterum vel in vniuersa reipublicae administratione, vel in singulis quibusdam iuribus maiestaticis statui queat; inde intelligitur, quomodo vterque modus restringendi ciuile imperium aliquando coniungi possit; ita scilicet, vt in quibusdam tantum punctis libertatem naturalem non nisi adhibito populi consensu restringendi ius tribuatur imperanti, in reliquis absolutum ei detur imperium.

§. 785.

Quod porro ad personam imperantis attinet: opus est, vt ea quoque lege fundamentali determinetur.

Constitutio reipublicae determinata quoad personam imperantis vocatur **FORMA CIVITATIS**.

§. 786.

Est vero summus imperans vel persona singularis; vel moralis: persona haec moralis vel est integer populus; vel quidam determinati ciues seu collegium optimatum siue procerum.

Ciuitas, cuius imperans est persona singularis, vocatur **MONARCHIA**, et imperans monarchiae **MONARCHA**, **PRINCEPS**, ius vero monarchae, qua talis, **IMPERIVM MONARCHICVM** seu **PRINCIPATVS**. Ciuitas cuius imperans est integer populus, vocatur **DEMOCRATIA** seu **RESPVBLICA POPVLARIS**.

Ciuitas, cuius imperans est collegium optimatum, appellatur **ARISTOCRATIA**.

Aristocratia et democratia in eo conueniunt, vt vtriusque imperans sit persona moralis, et ciuitas cuius imperans est persona moralis,

VOCATUR RESPVBLICA *in specie*. Hoc sensu omnis ciuitas vel est monarchia vel respublica.

§. 787.

De Monarchia inchoemur. Omne imperium ciuile est ex pacto subiectionis (§. 714.): vnde patet, omne imperium monarchicum in genere adquiri pacto. Quod vero attinet ad speciales modos, habendi principatum, obseruandum, imperium monarchicum considerari posse, vel quatenus *originarie*, vel quatenus *deriuatiue*, hoc est vel ab initio ciuitatis, vel in ciuitate iam olim constituta acquiritur.

§. 788.

Originarie principatus acquiritur consensu subditorum vel vi extorto vel spontaneo (§. 704.): hoc est vel *bello*, seu potius pacto pacis, vel electione.

§. 789.

Deriuatiue principatus itidem acquiritur vel bello vel consensu spontaneo.

Consensus spontaneus diuersis effici potest modis. Nimirum aut lege fundamentali in antecessum definitur, quis post mortem primi illius principis in monarchia succedere debeat, vel minus definitur.

§. 790.

§. 790.

Si lege fundamentali definitum non est: quis principi, si decesserit, successurus sit? decedente illo perdurat quidem pactum vnionis (§. 705.); extinguitur autem subiectionis pactum. Hinc nemini tunc amplius in totam ciuitatem ius, donec denuo delatum; adeo, vt in pristinum statum ciuitas redeat, quo primum imperantem constituit (§. 788.).

§. 791.

Lex fundamentalis, quae in antecessum definit, quis post mortem principis imperium obtinere debeat, vel nouae electioni quouis casu id committit, vel citra nouam electionem iam consensum populi continet, vt in alium transeat imperium. Priori casu principatus acquiritur consensu concomitante populi; posteriori casu consensu eius antecedente: illic ex electione populi; hic ex iure antecessorum imperium monarchicum habetur. Inde ipsa monarchia dicitur vel ELECTITIA, vel SVCCES-
SIVA seu HEREDITARIA.

§. 792.

In monarchia electitia imperans commen-

dare quidem potest successorem, non nominare; sed solum id nouae electioni relinquere debet. Noua autem futuri imperantis electio iam viuo adhuc praesente principe in antecessum institui potest; et tunc simulac princeps regens decedit, statim alter iam in antecessum electus eius locum occupat.

§. 793.

Quoties vero in antecessum nulla electione facta imperans decedit, nondum quidem ipso iure alter imperans, nec generatim quisquam qui ius ad summum imperium habeat, adest; nihilominus tamen non solum vnionis, sed et ipsum subiectionis pactum eatenus perdurat, ut ciues inter se inuicem obligati sint ad eligendum nouum imperantem.

§. 794.

Interea quoties ille casus existit, ut nondum electo successore princeps decedat; toties, donec nouus electus, monarchia imperante vacat, qui status monarchiae deficiente principe *interregnum* vocatur.

§. 795.

In interregno autem manet eadem ciuitas
idem

idemque ciuilis nexus, durante quippe non vni-
onis tantum, sed et subiectionis pacto (§. 793.).
Hinc necessaria quoque in interregno reipublicae
administratio, in primis quod ad eiusmodi iura
maiestatica attinet, quae quiescere fere ne-
queunt.

§. 796.

Quamobrem monarchiae electitiae lex fun-
damentalis non potest non simul casum inter-
regni prospicere, ita vt definiatur in anteces-
sum, quomodo tunc administratio reipublicae
sit instituenda. Siue autem ea interim toti ite-
rum populo, siue proceribus quibusdam, siue
singulari homini committatur; *maiestas* interi-
mistica seu *vicaria* est, et persona, quae impe-
rio eiusmodi praeficitur,

1) generatim quidem omnia maiestatis iura
exercet, sed

2) ex delegata tantum potestate et nomine
populi, tamquam officialis reipublicae,

3) eius officium publicum sua natura ad tem-
pus tantum durat, et

4) rationem gestae administrationis reddere
nouo principi tenetur.

§. 797.

Nec aliunde, quam ex eadem lege fundamēntali aestimari potest, intra quodnam tempus, et quo modo instituenda noua electio.

§. 798.

Inter eum vero, qui in electionem venit, populumque siue ipsum siue per proceres eligentem omnia ex natura pacti aestimanda, quo populus eligens personae electae imperium defert.

§. 799.

Antequam itaque electio perfecta; is, qui in electionem venit, nullum ius habet. Hinc quauis in electione nouis imperium, quod offertur electo, limitibus simul circumscribi potest, qui CAPITVLATIONIS seu PACTORVM CONVENTORVM nomine tunc insigniuntur.

§. 800.

Perfecta electione electi arbitrio committendum, vtrum imperium sibi oblatum suscipere, atque capitulationem simul praescriptam inire velit, nec ne.

Quodsi declinat electus, eligendus alius. Sin acceptat; eo ipso imperans est, sed capitulationi tanquam legi fundamēntali adstrictus.

§. 801.

§. 801.

Monarchia successiua est, in qua in casum decessuri principis iam in antecessum populus consensum suum praebuit transferendo in alium successorem imperio citra nouam electionem (§. 791.). Id quod iterum tamen vel ita fit, vt imperium principi et in futurum eius posteris deferatur, adeoque successio tantum familiae principis tribuatur; vel vt imperium deferatur cum iure nominandi successorem. Prioris generis *successio* in principatum *simplex*, altera *qualificata* vocatur,

In monarchia igitur, quae admittit successionem simplicem, successor acquirit imperium mediante consanguinitate: in ea vero, quae admittit successionem qualificatam, successor acquirit imperium mediante dispositione antecessoris.

MONARCHIA simpliciter successiua dicitur etiam VSVFRVCTVARIA: qualificatiue successiua PATRIMONIALIS.

Principi, qui habet imperium patrimoniale, competit ius alienandi principatum. Ius alienandi vero non praesumitur, si imperium consensu spontaneo subditorum est delatum (§. 685.). Ergo omnis princeps, qui bello quaesitus non est, praesumitur usufructuarius, nec est patrimonialis nisi consensus populi expressus probari possit.

§. 802.

In *monarchia, patrimoniali* princeps regens ius habet denominandi successorem ; modum vero, quem in denominando successore servare debeat ; ex lege fundamentalis aestimari oportet.

§. 803.

Rite denominatus successor indubium ius habet in imperium ; nec a populo dein excludi vel praeteriri potest.

§. 804.

Si princeps patrimonialis decedit, non facta successoris denominatione ; tunc, quatenus in euentum familiae simul principis ius in imperium delatum, proximus ex familia succedit, et resolvitur successio qualificata in simplicem.

§. 805.

Successio simplex posteros imperantis admittit. Horum vero quum plures simul esse possint et soleant ; quo ordine ii ad successionem in imperio vocandi sint, necessario definiri oportet in eadem lege fundamentalis, quae successionem simplicem in regno stabilit.

§. 806.

Nempe inter plures aut electio committitur
princi-

principi regenti ; aut ipsa lege fundamentali, quis imperio potiri debeat, definitur.

§. 807.

Priori casu iterum fere necessaria lex fundamentalis, quae definiat modum, quo voluntatem de praeferendo hoc vel illo declarare debeat princeps regens, quidque in casum, si voluntatem suam non declarauerit, statuendum sit.

§. 808.

Ipsa lege fundamentali ordo successionis potissimum ita quidem definitur, ut filius semper in locum patris succedat, et sic perpetuo in descendente linea, quam diu haec durat, continuetur successio. Praeterea vero, necesse est, simul definiatur :

1) si filii ex ultimo defuncto non adsint, an et quomodo collaterales, vtrum secundum gradus, an lineas, item vtrum feminae quoque et ex iis oriundi, an mares tantum stirpisque masculinae descendentes ad successionem admitti debeant ?

2) pluribus eiusdem ordinis simulue, an vni tantum ex iis successio tribuenda sit ?

1. Si plures simul admittuntur, iterum vel diuisio, vel communio, vel alternatio statuitur,

tur. Sin vnus tantum ex pluribus ; vel primogenitura, vel maioratus senioratusue.

§. 809.

In successione simplici qui secundum leges imperii fundamentales proximus ordine est, ipso iure ad imperium ius quaesitum habet.

§. 810.

Si successio cadit in impuberem, aliumve impeditum, vicaria administratione tutelaque opus est ; quam proinde iterum lex fundamentalis, hoc genus imperii statuens, prospicere debet.

§. 811.

Si posteri imperantis ad successionem qualificati amplius non adsunt ; extincta stirpe regnatrice in successione simplici exstinguitur efficacia legis illius fundamentalis, qua familiae huic delatum imperium. Durat interim pactum unionis ; et in eum statum recidit ciuitas, quo ante pactum subiectionis fuerat. Hinc potest tunc populus noua lege fundamentalis nouum imperio modum scribere ; quodsi vero sine nouis limitibus alteri cuidam familiae imperium defert ; continuatur pristina priorum legum fundamentalium efficacia.

§. 812.

§. 812.

Ceterum in monarchia penes solum principem summum imperium est, cui omnes, qui in territorio degunt, et vel eae quoque, quae ad familiam principis pertinent, personae subsunt.

§. 813.

Interim non tantum omnium monarcharum imperium sua natura limitatum est (§. 718.), sed et quilibet princeps pro suis cuiusque reipublicae legibus fundamentalibus obligatur

1) ad relinquendam subditis libertatem, vbi ea reseruata (§. 781.), et

2) ad adhibendum procerum seu *ordinum imperii* consensum, vbi illius necessitas praescripta (§. 783.).

§. 814.

In *democratia* imperium est penes ipsum populum (§. 786.); quem proinde duplici modo hic considerari oportet, adeo vt totus populus tamquam vna persona moralis sustineat personam imperantis, et singuli ciues sint subditi.

§. 815.

Totus vero populus vt

1) vnā determinatam personam moralem efficiat,

efficiat, necesse est, vt lege fundamentali definiatur numerus ciuium, et quis in illum referendus sit; ac praeterea

2) vt imperium exercere, adeoque vnam voluntatem declarare possit, pariter definiendum, quid pro vna totius populi voluntate habendum sit.

§. 816.

Hinc administratio reipublicae democraticae potissimum in conuentu totius populi siue in *comitiis* exercetur. Inque iis ex lege fundamentali obseruantiae diiudicandum; quomodo conuocetur populus, quomodo proponantur, suffragia ferantur, numerentur, concludatur cetera.

§. 817.

Quoniam vero difficile, quoties administratio reipublicae id requirit, semper vniuersus populus conuenit; auctoritate populi in democratia singularia eius administrationis capita committuntur certis personis collegiisue eum in finem ordinatis, ceu *deputationibus*, *magistratibusue* siue perpetuis, siue temporariis.

§. 818.

In *Aristocratia* summum imperium est penes procures quosdam, qui pariter eatenus personam

personam moralem constituunt, atque alio respectu qua singuli, non minus, ac reliqui ciues, subditi sunt.

§. 819.

In Aristocratia igitur lege fundamentali definiendum est:

1) quot et quinam procures imperio potiri debeant; iique vtrum iure familiae hereditario, an personali tantum siue vitae, siue breuiori adhuc tempore circumscripto?

2) quomodo istorum procerum efficienda vna voluntas?

§. 820.

Praeterea non minus ac monarchia limitibus arbitrariis circumscribi potest imperium aristocraticum.

§. 821.

Quumque ipsa vniuersa reipublicae administratio pluribus modis dispertiri possit (§. 732.); nil impedit, quo minus ex pluribus reipublicae formis componatur *mixta* quaedam forma, veluti si monarchiae quidem summum committitur imperium, certa vero administrationis reipublicae

publicae pars proceribus totius populo confiditur.

§. 822.

Quin, quatenus etiam leges fundamentales nouo populi atque imperantis consensu mutari possunt (§. 489.), vel deficiente persona imperantis efficacitate sua destituuntur (§. 790.); mutari altera reipublicae forma in alteram potest.

Et sic generatim quoque diuersitas formae sub diuerso reipublicae statu comprehenditur, adeo ut et salutis publicae ratio haud parum pro diuersis formis rerumpublicarum varietur (§. 720.).

§. 823.

Demum plurium quoque ciuitatum coniunctiones cogitari possunt. Quae tunc iterum vel commune habent imperium; vel minus.

§. 824.

Ex pluribus ciuitatibus sub vno communi imperio coniunctis, quatenus eadem lege fundamentalis vtuntur, iterum vna oritur ciuitas: siue tunc desinat pristinum singularum ciuitatum, quae iam coalescunt, imperium; siue permaneat illud quasi in rebuspublicis specialibus, modo vni supremo imperio subordinatum.

1. Sic et plures ciuitates per nouum sponte initum vnionis et subiectionis pactum in vnam ciuitatem maiorem coire; et vni ciuitati tamquam principali aliae iure belli et pacis alioque pacto accedere seu *incorporari* possunt.

2. Vicissim ex vna ciuitate, veluti ex monarchia restricta, si ordines forte imperii ad ipsa maiestatica iura adspitant, plures *respublicae speciales* enasci possunt.

3. Contra plures ciuitates sub vno imperante constitutae, si diuersis vtuntur legibus fundamentalibus, vnam ideo ciuitatem non efficiunt.

§. 825.

Plures ciuitates coniunctae citra nouum commune imperium, si vel maxime communem quemdam finem colant, non nouam ciuitatem constituunt, sed SYSTEMA tantum CIVITATVM FOEDERATARVM, siue ASSOCIATAS RESPUBLICAS efficiunt, quas ACHAICAS quoque adpellant.

§. 826.

Proprie itaque *summum* in ciuitate requiritur *imperium*, adeo vt imperante nemo detur superior. Qui proinde nulla lege positius obligatus, nec iudiciis poenae subiectus, libertate potius naturali vtitur.

§. 827.

Hinc si plures in idem imperium sibi simul
ius tribuunt, ob dubia forte in successione vel
electione enata; lis haec a nemine decidi pot-
est, sed populus favore tantum necessitatis al-
terum imperantem agnoscit, aut victori cedit;
alterum *aemulum regni* relinquit.

IVRIS PVBLICI VNIVERSALIS

CAPVT IV.

DE

MODO IVS SVVM PERSE-
QVENDI IN CIVITATE.

§. 828.

Laesio in ciuitate adest, quoties ciuis ciui suum
non tribuit (§. 711.).

Laedens est vel subditus vel imperans. De
vtriusque laesione sigillatim tractandum.

§. 829.

Laesiones *subditi* varii generis esse possunt,
Pro varietate scilicet

- 1) legis, contra quam perpetratur,
- 2) facti, quod inuoluit, minus recti, et
- 3) personae, quae laeditur.

§. 830.

Lex est vel naturalis vel positua. (§. 738.).
Lex naturalis obligat omnes homines, ideoque
etiam subditos ciuiles, quatenus per legem po-
sitiuam ad salutem publicam aliter determinata

non est. Itaque subditus fit laedens non tantum, legem positivam; sed naturalem etiam transgrediendo, quatenus haec per positivam aliter determinata non est.

Lex positiva porro vel sanctione poenali munita est vel minus munita, seu brevius, vel est *poenalis* vel *non-poenalis* (§. 611.).

§. 831.

Omnis laesio porro inuoluit factum minus rectum (§. 112.): indeque laesio subditi vel est moralis, vel non moralis, et moralis laesio vel est culposa vel dolosa (§. 253.).

Factum subditi dolosum vocatur **CRIMEN** seu **DELICTVM**.

§. 832.

Persona, quae a subdito laeditur, vel est consubditus vel tota ciuitas, aut qui eam repraesentat, summus imperans: unde laesio subditi et speciatim crimen diuiditur in **PRIVATVM** atque **PVBLICVM**.

1. Criminis publici exempla sunt crimen seditionis, rebellionis, perduellionis, cer.

§. 833.

Summi imperanti competit ius ex cura securitatis internae, efficiendi, ut suum a quouis subdito

subdito cuilibet tribuatur, ideoque, vt tum
omnis laesio caueatur, tum damnum a subdito
datum reparetur.

Vno verbo: imperanti competit *ius, cogen-
di* subditum, vt suum cuique tribuat: siue lex
naturalis, siue positiva violetur; siue laesio sit mo-
ralis, seu non moralis; seu culpofa, siue dolofa;
siue denique fit priuata, siue publica.

§. 834.

In specie quoad attinet laesiones subditi
morales, quum imperantis sit, subditos mora-
liter obligandi, consequenter etiam moraliter
illis imputandi facta culpofa et dolofa: ei com-
petit ius, qua imperanti, mala subdito inobe-
dienti seu moraliter laedenti infligendi, hoc est
ius puniendi (§. 611.).

Quod ius poenam infligendi circa reatum
contra leges positiuas est pars potestatis execu-
toriae (§. 742.): circa reliquas laesiones mo-
rales nascitur ex cura securitatis internae.

1. Quum laesio moralis contineat actio-
nem, quae quantum ex diuersis circumstantiis
admittit, ideoque minus magisue est imputa-
bilis; sequitur ius imperantis, pro gradu mo-
ralitatis diuerso determinandi gradum poenae
minorem maioremue.

2. Ceterum quum ius puniendi sit maiestaticum (§. 733.): sequitur imperantis ius in specie respectu legum poenaliu violatarum, tum pro gradu moralitatis, quem laesio continet tum ob alias salutis publicae rationes poenam *exasperandi*, vel *mitigandi*, vel prorsus a poena delinquentem eximendi seu *aggratiandi* laedentem.

§. 835.

Pone factum subditi morale, quo 1) damnum alicui datum, 2) et simul lex poenalis violata est: tenerur laedens

1) ad damnum laeso datum reparandum,

2) ad patiendam poenam lege praescriptam.

Hinc in eiusmodi criminibus dicitur deliquens teneri ad *satisfactionem* et *priuatam* et *publicam*.

Quodsi hoc casu delinquentem aggratiat imperans: tamen eo ipso non eximit ab obligatione, damnum datum reparandi. In satisfactionem priuatam laeso cui ius est, quod ius imperans ei citra casum necessitatis auferre nequit.

§. 836.

Mala, quae ab imperante subdito delinquenti inferuntur, varia cogitari possunt. Maximum et formidolosissimum est vltimum supplicium, quod

quod ius summi imperantis, vltimo supplicio
adficiendi delinquentem subditum, vocatur IUS
NECIS seu GLADII, quibusdam quoque
IUS VITAE ET NECIS.

Ius securitatis publicae inuoluit etiam ius
ad media securitatis necessaria. Simul igitur
atque ex crimine subditi vel ob atrocitatem fa-
cti, vel ob pessimum exemplum imminet reipu-
blicae graue periculum, ius est imperanti peri-
culum propulsandi, vita plectendi subditum.

Ius vitae et necis improprie quidem refer-
tur ad ius puniendi (§. 687.), sed sufficit, illud
competere imperanti, non tantum qua socio pa-
scenti laeso contra laedentem, qui habet ius
hostis in hostem; sed etiam quatenus reprae-
sentat totam ciuitatem, cuius securitatem viola-
tam per internecionem laedentis vindicat.

I. Ex eodem principio, quo ius vitae et necis,
deducitur etiam *relegatio perpetua*, *proscriptio*,
cet.

§. 837.

Semper autem, an factum, ex quo laesio
illata imminensue colligitur, adfit, et an secun-
dum leges imputari possit, inquirendum prius;
id quod per iudicia ac magistratus fieri curat

imperans (§. 761.), siue ex officio, siue ad delatas aliorum subditorum *fiscalisue* querelas, qualis est officialis eum in finem constitutus, ut in facta subditorum laesionem imperantis inuoluentia inquiri, atque hanc caueri curet.

§. 838.

Imperans ciuilis laedit subditos, quando violat pactum subiectionis et leges fundamentales; dum salutem publicam curare negligit vel prorsus euertit; imperium, quod in salutem publicam dirigendum est, in proprium dumtaxat vergit commodum; limites imperii arbitrarios excedit; iura subditorum quaesita citra ullam necessitatis rationem inuadit, cet.

Generatim ex superioribus satis est manifestum, imperantem, qui subditos suos laedit, esse paciscentem socium, qui compaciscentes socios laedit.

§. 839.

Laedit imperans vel singularem subditum, vel integrum populum aut ad minimum insignem eius partem: ex qua laesionum differentia nascitur decisio maxime diuersa.

§. 840.

Quod primo attinet subditum singularem laesum: obseruandum, talem subditum teneri duplici pacto, tum summo imperanti quoad subiectionem, tum populo quoad vnionem (§. 705.).

Limitatur itaque ius singularis subditi laesi in imperantem laedentem per pactum vnionis, ita vt ius laesi persequi vltra, quam quatenus non violat pactum vnionis, nequeat.

§. 841.

Pactum vnionis obligat quemcumque subditum ad non turbendam tranquillitatem publicam (§. 705.), quod cum fiat violentia omni contra imperantem adhibita: subditus quilibet tenetur hoc casu abstinendi ob omni violenta iuris sui persecutione.

Haec violentia eo magis foret nefaria: quod nemo hominum, ob existimationem simplicem connatam, quanto minus summus imperans, excelssissima maiestatis dignitate super omnes subditos eminens, iniustus sit praesumendus (§. 373.): ideoque, quidquid forte contra ius singularis subditi egerit; ex ignorantia vel errore egisse,
et

et tollere velle laesionem, simul atque causam cognouerit, sit iudicandus.

§. 342.

Subditus igitur ab imperante laesus non nisi placidis modis, litteris supplicibus, obsequiosa grauaminum expositione saluti suae priuatae consulendi ius habet.

§. 343.

His vero frustra iterum iterumque tentatis rectius egreditur e ciuitate, quam adhibita violentia in publicae tranquillitatis perturbatione quaerere commodum proprium sibi arroget subditus singularis.

§. 344.

Si integer populus aut pars eius insignis laeditur ab imperante: pactum vnionis et salutis ratio publicae populum obligat, vt itidem omnia mediis placidis ante tentare allaboret, quam armis in viscera propria saeuire coeperit.

Est itaque illud non ius imperantis; sed obligatio subditorum, qua sociorum pacti vnionis, erga se inuicem, quae efficit, vt violenter imperantem cogere ad seruandas leges fundamenta-

mentales, ad tollendas iniurias subditis illatas, vel penitus excusso iugo tollere pactum subiectionis, sit nefas; nisi imperans ad summum laesionum gradum abripiatur.

§. 845.

In *monarchia* in specie princeps, qui manifesto proposito in exitium reipublicae imperio suo abutitur, vocatur TYRANNVS, eiusque, qua talis, imperium TYRANNIS.

Populus contra tyrannum ex iure naturali non prohibetur uti iis iuribus, quae competent paciscenti, subdito laeso contra paciscentem imperantem laedentem, hoc est non prohibetur vel agere violenter, ut abstineat a tyrannide, atque intra salutis publicae limites reducat imperium; vel recedere a pacto subiectionis, atque alteri committere salutis publicae curam, quod fit *dethronisatione*.

§. 846.

Tyrannus ceterum est aggressor in statu naturali: populus defensor sui exuens statum subiectionis in naturalem statum reuertitur.

Hinc populi in tyrannum violentia est bel-

lum

lum, et ius populi belligerantis ex iure hostis iusti in iniustum est determinandum.

§. 847.

His principiis stabilitis facile liquet, quid sentiendum

1) de *machiavellistis*, qui populo imponunt obedientiam passivam, et principi tribuunt irresistibilitatem ita, ut iniuriam facere populo suo nequeat,

2) de *Monarchomachis*, qui populo subiiciunt principem, ita ut ob iniustitiam contra subditos commissam a populo possit puniri.

§. 848.

Tyrannis est abusus imperii monarchici: tyrannidi similis est in republica aristocratica *dynastia* seu *oligarchia*, in populari *ochlocratia*, quae denotant abusum imperii aristocratici vel popularis.

Civium qui laeduntur, contra eos, qui oligarchiam exercent, vel in ochlocratiam coniiciunt rempublicam, violentia iusta est. Quum vero

vêro in aristocratia et democratia quilibet singulus optimatum et magistratuum popularium simul sit subditus: sequitur, vt qui oligarchiam exercent; a collegio aristocratico: qui ochlocratiam; a populo integro poena adfci iure meritoque possint.

IVRIS PVBLICI VNIVERSALIS

CAPVT V.

IVS ECCLESIASTICVM.

TITVLVS I.

IVS ECCLESIASTICVM IN
GENERE.

§. 849.

Salus, qua finis summus, congregauit homines in ciuitatem. Hunc finem intra vitae huius cantineri cancellos obseruauimus. Ast homines, ad finem longe sublimiorem adspirantes, ex conceptu dei ad immortalitatem animae et vitae post mortem argumentum ducentes, de felicitate aeterna solliciti, eiusque medium in cultu dei ponentes, vnitis viribus ad hunc finem persequendum se sociauerunt.

§. 850.

RELIGIO est determinatus deum colendi modus: et societas, quae aeternae felicitatis causa religionem exercet, vocatur ECCLESIA seu SOCIETAS ECCLESIASTICA.

§. 851.

§. 851.

Ex diuerso, quem homines sibi efformarunt de Deo mediisque ei placendi conceptu enata plura eaque diuersissima religionum systemata, diuersae societates ecclesiasticae.

§. 852.

Ecclesiae hodie omnes religionem profitentur *positiuam*, hoc est, quae ex principiis vniuersalibus demonstrari nequit, ideoque agnoscunt quasdam propositiones, de Deo et mediis ei placendi, rationi incognitas, quae dicuntur **DOGMATA FIDEI**.

§. 853.

His dogmatibus conuenienter colunt Deum variis actionibus internis et externis, quae generatim dicuntur **ACTVS RELIGIOSI**, et in specie, quatenus sunt externae et sollemnes, **CEREMONIAE ECCLESIASTICAE**.

In his consistit praecipua pars negotiorum ecclesiasticorum.

§. 854.

Ceterum in omni religione distinguendum id, quod arbitrio hominis subest; ab eo, quod arbitrium eius respuit: illud vocatur **ARBI-**

TRARIUM in religione; hoc NECESSARIUM. Quatenus ex. gr. est res meri intellectus, vt alicui dogmati positio fidei tribuam vel non tribuam; eatenus fidem tribuere vel non tribuere ab arbitrio hominis non dependet: et, si tribuo fidem; naturaliter est impossibile, vt eidem dogmati fidem denegem.

Id quod necessarium est in religione, vocatur etiam RES CONSCIENTIAE.

§. 855.

Quidquid non admittit arbitrium, illud etiam coactionis est impatiens. (§. 52.), consequenter etiam obligationis moralis perfectae (§. 83.). Ergo id quod est necessarium in religione, seu res conscientiae, respuit coactionem et obligationem perfectam.

§. 856.

Ecclesia vt sit societas obligatoria, requirit pactum, seu est pactitia.

§. 857.

Religio supponit Deum et pro fine habet salutem aeternam: inde nascitur conceptus obligationis in Deum, infinite sublimioris ea, quae est in homines, adeo vt in collisione obligationis

nis perfectae in hominem cum ea, quae Deo debetur, quilibet, illam negligere debere, ut huic satisfaciat, iudicabit.

§. 858.

Itaque ea est intentio et conditio tacita paciscentium de ineunda ecclesia, ut ultra nolint teneri ad profitendam hanc religionem, sequendamque hanc ecclesiam; nisi quoad huius ecclesiae religionem iudicauerint veram.

§. 859.

Ecclesia per se non inuoluit imperium (§. 850.): ergo per se est societas aequalis.

Quatenus autem religio subest obligationi perfectae (§. 855): eatenus et subesse potest imperio. Sub dicta ergo restrictione ecclesia et AEQVALIS ET INAEQVALIS esse potest.

§. 860.

Ecclesia qua societas requirit *leges* (§. 604.). Leges ecclesiasticae omnes in aequali sunt *conuentionales* (§. 619.): in inaequali vel per pactum subiectionis ecclesiasticae constitutae sunt, vel ab imperante sunt latae. Illae sunt *conuentionales*; hae sunt *leges imperantis*.

§. 861.

Administratio negotiorum ecclesiasticorum ecclesiae inaequalis determinatur per *imperium ecclesiasticum* (§. 608.); ecclesiae vero aequalis per mutuum consensum, et haec determinata negotiorum ecclesiasticorum in ecclesia aequali administratio, dicitur DISCIPLINA ECCLESIASTICA.

§. 862.

Si membrum ecclesiae obligationi ecclesiasticae non satisfacit: competunt ecclesiae contra hoc membrum ea iura, quae tribuuntur socio paciscenti laeso in laedentem (§. 634.).

Hinc ecclesia

1) excludere a societate ecclesiastica talem socium potest, quod vocant EXCOMMUNICARE, aut

2) cogere eum potest, ut obligationi suae satisfaciatur, quatenus conscientiae eius vim non infert (§. 855.), et conditionem tacitam pacti ecclesiastici non violat (§. 858.).

§. 863.

Membrum ecclesiae eiusmodi vel recedit ab eo, quod necessarium est in religione: vel ab eo, quod est dumtaxat arbitrarium.

Ad

Ad necessaria pertinent speciatim dogmata fidei. Membrum ecclesiae, recedens a dogmate fidei, vocatur HAERETICVS.

Itaque haereticus cogi quidem ad profitemdam religionem, quam haecenus sequutus fuit, nequit; excommunicari tamen omnino potest (§. praec.).

§. 864.

Membrum ecclesiae recedens ab eo, quod arbitrarium est in religione, quatenus pactum violat, cogi excludiue potest.

§. 865.

Haec in ecclesia, siue aequali siue inaequali, sunt eiusdem iuris quoad membrum recedens a religione ecclesiae suae: ceterum excommunicatio et coactio in ecclesia aequali decernitur communi membrorum ecclesiae consensu, in inaequali vero ab imperante ecclesiae.

IVRIS ECCLESIASTICI

TITVLVS II.

IVS ECCLESIASTICVM
PVBLICVM.

§. 866.

Simul atque Ecclesia in ciuitatem transfertur; ecclesia, vti omnis alia societas subiicitur summo imperanti (§. 725.): cui competit in ecclesiam ius supremum.

§. 867.

Hoc ius consistit in iure dirigendi ecclesiam ad salutem publicam, ideoque in iure,

1) tum cauendi, ne ecclesia noceat reipublicae,

2) tum efficiendi, vt per ecclesiam augeatur salus reipublicae.

§. 868.

Membra ecclesiae sunt simul subditi ciuiles, tota ecclesia est subiecta. Summo imperanti competit potestas legislatoria et iudiciaria in singula ecclesiae membra atque in integram ecclesiam qua subditos.

§. 869.

Pone principem eiusdem cum populo suo religionis: princeps est membrum ecclesiae, ecclesia fit societas ab eo approbata, seu euadit *collegium publicum*.

§. 870.

Ecclesia est subditus. Subditi omnes agnoscunt imperium in actionibus, quae salutem publicam concernunt: quae minus, dicuntur INDIFFERENTES ACTIONES seu RES MERAE FACULTATIS seu ADIAPHORA; in his gaudent libertate naturali.

§. 871.

Vt vero summus imperans sciat, an actio quaedam subditi faciat ad salutem vel ei obfit, vel sit adiaphorum; necesse est, vt princeps cognoscat actionem. Ius hinc summae inspectionis principi in omnes subditorum actiones competere adseruimus (§. 755.).

§. 872.

Haec si applicaueris ad ecclesiam: patet,

1) negotia ecclesiastica vel concernere salutem publicam, vel esse adiaphora,

2) principi in adiaphora ecclesiae non competere nisi ius summae inspectionis: ipsam vero adiaphororum directionem esse in arbitrio ecclesiae, ideoque pertinere ad ius collegiale ecclesiae,

3) denique in ea negotia, quae concernunt salutem publicam, principi competere ius, negotia eiusmodi ecclesiastica dirigendi pro imperio.

§. 873.

Ceterum negotia ecclesiae vel sunt necessaria vel arbitraria. Illa respuunt coactionem et imperium; haec imperium admittunt (§. 855.). Illa igitur princeps inspicit; haec simul dirigit.

§. 874.

Ius principis dirigendi per imperium ecclesiam ad salutem publicam dicitur IUS CIRCA SACRA.

Igitur ius circa sacra in ea dumtaxat extenditur ecclesiae negotia, quae

- 1) sunt arbitraria, et simul
- 2) salutem publicam concernunt.

§. 875.

§. 875.

In reliqua negotia, quae vel sunt necessaria vel adiaphora, tantum exercet *ius summae inspectionis*.

§. 876.

Ex iure summae inspectionis deducitur ius confirmandi, id est ius publice adprobandi actiones et negotia ecclesiastica.

§. 877.

Ad necessaria in ecclesia pertinent dogmata fidei, actus religiosi et ritus ecclesiastici, quatenus continent negotia religioni *essentialia*, id est talia, quorum oppositum contradicit dogmatibus fidei.

Complexus dogmatum fidei in scripturam redactus appellatur *SYMBOLVM ECCLESIAE*, complexus rituum ecclesiasticorum *LITURGIA*.

§. 878.

Adiaphora difficiliter determinantur. Eadem negotia mox adiaphoris annumerari possunt, mox iis, quae salutem publicam concernunt.

Disciplina ecclesiastica, leges ecclesiae, constitutio eius ministrorum, conuentus seu syno-

di et concilia ecclesiae, ritus, qui sunt accidentales seu non sunt essentiales religioni, locus et tempus diuini cultus, adquisitio patrimonii ecclesiastici eiusque vsus et dispositio, haereticorum excommunicatio pro diuersis circumstantiis pertinent ad adiaphora vel ad publicam salutem.

§. 879.

De negotiis eiusmodi si inter imperium et sacerdotium oritur contentio: principis arbitrio standum; nisi contrarium probari luculenter possit (§. 717.).

§. 880.

Negotia ecclesiae accidentalina, quae salutem publicam concernunt, sunt in specie lites, quae tum inter ipsa ecclesiae membra, tum inter officiales ecclesiae et subditos alios saeculares oriuntur, qualis generis lites omnes summae principis iurisdictioni dubio procul subsunt (§. 761.). Hinc referendum ad iura maiestatica, ius constituendi iudices ecclesiasticos, id est, qui nomine principis ius dicant personis ecclesiasticis atque circa res ecclesiasticas; ius determinandi, quae causae ad forum seculare vel ecclesiasticum per-

pertinere debeant ; ius cogendi et puniendi membra ecclesiae, quae ab eo, quod arbitrarium est in religione, recedunt.

Quae omnia in complexu sumta constituunt IUS CONSISTORII, hoc est summam iurisdictionem in ecclesiam. Ius igitur consistorii nemini in ciuitate competit nisi principi.

§. 881.

Quodsi in ciuitate eiusmodi *noua* oritur *religio* et ecclesia: princeps habet ius eam prohibendi.

§. 882.

Prohibitio haec vltra non extendenda, quam quatenus religio et ecclesia imperii capaces sunt.

§. 883.

Religio quoad id, quod in ea reperitur necessarium et cultum internum, coactionis est impatiens (§. 855.): non vero exclusionis. Ergo vi haereticus excludi potest ab ecclesia: ita et haereticus subditus excludi simul potest a ciuitate, seu iuribus ciuis priuari; non vero poena in specie adfici.

§. 884.

Religio quoad arbitraria et actus externos coactionem admittit; ergo eatenus cultus externus,

ternus, conuentus religiosi, rituum celebratio, cet. prohiberi possunt sub poena ciuili.

§. 885.

Si princeps nouam ecclesiam non reprobatur; ius circa eandem, qua princeps, retinet. Sed eius exercitium ecclesiae perpetuo videbitur periculosum (§. 857.). Itaque subsistere noua ecclesia diu nequit, nisi pactis cum principe salutis suae caueatur.

§. 886.

Eiusmodi pacto vel publicum; vel priuatum religionis exercitium nouae ecclesiae conceditur: priori casu *ecclesia dicitur approbata*, et fit collegium publicum; posteriori *tolerata*.

§. 887.

Vice versa si Princeps mutat religionem; retinet quidem, sicuti antea, ius circa sacra et ius summae inspectionis: sed dum illud exercet, fieri nequit, quin incidat in suspicionem, se vertere ius suum in ecclesiae perniciem. Igitur sine pactis, quibus mutua inter principem et ecclesiam iura stabiliuntur, tranquillitatem reipublicae diu consistere non posse, omnis aevi historia testatur.

§. 888.

§. 888.

His pactis *iura* et *obligationes* principis et ecclesiae mutuae *mere positiuae* constituuntur, quibus immorari in iure publico vniuersali non possumus.

**

**

**

Nunc progrediendum esset *ad ius priuatum vniuersale*, quod complectitur iura atque obligationes subditorum ciuiliū mutuas (§. 709.): quae quidem iura atque obligationes erui debent ex principio: *subditus ciuilis con-*
subdito tribuat suum ciuile (§. 711.).

Et facili quidem negotio plures hoc loco deducere possemus propositiones, reuocato in auxilium 1) iure mere naturali, 2) iure sociali vniuersali et 3) iure societatum minorum: quippe ex quorum principiis ad statum subditorum ciuiliū adplicatis enascitur omne ius priuatum vniuersale. Nam ius priuatum vniuersale nihil aliud est nisi ius naturale (hoc est ius mere naturale, sociale et ius societatum minorum vniuersale) ad subditos ciuiles applicatum.

Verum enim vero si penitius hanc rem inuestigaueris; non difficulter poteris conuincī,
nihil

nihil noui atque determinati iuris vel obligationis in iure priuato vniuersaliter adfirmari posse.

Nimirum omnis obligatio subditi ciuilis erga consubditum vel est obligatio subditi ciuilis qua talis, vel non qua subditi ciuilis. Hanc dicimus in genere naturalem (§. 596.); illam dumtaxat *ciuilem obligationem*, cuius sunt correlata ius ciuile et suum ciuile subditi respectu consubditorum.

Quum ius priuatum vniuersale deducendum sit ex principio : *subditus tribuat consubdito suum ciuile* : clarum est, obligationes et iura consubditorum mutuas, quatenus sunt naturales,

1) proprie ad ius priuatum vniuersale non pertinere; sed per principium reductionis saltem huc referri posse ex supra dictis, et

2) si huc referantur, nihil tamen noui continere, atque eatenus I. Pr. V. non esse nisi repetitionem dictorum, esse superfluum.

Quamobrem, vt ius priuatum Vn. mereatur specialem tractationem; necesse est, vt ex principio : *subditus consubdito tribuat suum ciuile* erui possint plures *obligationes ciuiles* determinatae

minatae. Tales vero deduci posse, quae sint vniuersales, equidem adhuc perspicere non possum.

Omnis *obligatio* subditorum mutua *ciuilis* est in genere obligatio ad salutem consubditorum promouendam mediante imperio ciuili (§. 700.). Itaque vt ex hac obligatione generali in casu singulari nascatur obligatio determinata, requiritur imperium ciuile, consequenter voluntas summi imperantis declarata, requiritur lex priuata seu *lex ciuilis in specie* talis, hoc est lex positiua (§. 734.).

Ergo omnis obligatio ciuilis determinata est ex lege positiua. Quare non dantur obligationes determinatae ciuiles vniuersales, non datur ius priuatum vniuersale.

Obserues velim, obligationem subditi in consubditum ad eius salutem promouendam esse obligationem ad finem, qui finis generalis innumeris mediis obtineri potest. Ex istis variis mediis imperanti competit ius, hoc vel illud determinandi tamquam medium. Per hanc determinationem, quae fit ab imperante ciuili mediante eius lege positiua, obligatio subditi in consubditum oritur determinata: ante legem ciuilem obligatio determinata non adest.

Qui

Qui obligatur ad finem ; obligatur ad eius remedium, inter plura possibilia determinatum: falsis adnumerandum est consequentiis.

Brevius eadem thesis ita eruitur :

Si non datur lex determinata priuata vniuersalis: nec datur complexus et scientia eiusmodi legum, nec consequenter ius priuatum vniuersale. Sub *lege priuata* intelligimus legem civilem in specie talem (§. 734.): sub *lege determinata* eam, quae adplicata ad casus singulares obligat.

Si vero omnis lex priuata determinata estpositiua: nulla datur vniuersalis. Atqui verum est prius (§. 734.): ergo non datur ius priuatum vniuersale.

IVRIS NATVRALIS

LIBER IV.

IVS GENTIVM VNIVER- SALE.

CAPVT I.

IVS GENTIVM IN GENERE.

§. 889.

Ciuitas libera, quatenus vt vna persona con-
sideratur, hoc est, respectu exterorum vo-
catur GENS (§. 703.)

§. 890.

Gens est

1) societas: hinc respectu exterorum vt per-
sona mystica seu moralis, consequenter vt vna
persona considerari debet (§. 585.),

2) est libera: eaque propter iuribus hominis
in statu naturali degentis est instructa.

§. 891.

Pone duas pluresue gentes: pones duas
pluresue personas, quae singulae in statu natu-
rali viuunt. Hinc gentes erga se inuicem vtun-
tur iuribus et tenentur obligationibus iisdem,

Y

quibus

quibus tenentur homines indiuidui in statu naturali.

Itaque ad gentes applicari potest ius naturale singulorum hominum, quod actu applicatum vocatur *ius gentium*.

§. 892.

Quatenus itaque singularis homo in statu naturali et gens integra inter se conueniunt: eatenus ius naturae singulorum hominum seu ius naturae in specie et ius gentium sunt vnum idemque. Quatenus autem indiuiduum humanum et gens inter se differunt: eatenus etiam a singulorum hominum iure naturali distat ius gentium.

1. Differt ius gentium a iure naturali singulorum hominum non vt a specie genus; sed vt a cospecie cospecies.

§. 893.

Subiectum iuris gentium est gens: attamen leges iuris gentium certo modo applicari etiam possunt ad

- 1) respublicas socias,
- 2) ad societatem plurium familiarum despoticam,
- 3) ad summum imperantem,
- 4) ad legatum.

§. 894.

§. 894.

Respublicae sociae et systema foederatarum ciuitatum (§. 825.) continent ideam gentis, quatenus sunt compositae ex pluribus familiis, efficiunt vnā societatem, et degunt ceterum in statu naturali.

§. 895.

Societas plurium familiarum despotica eate-
tenus gentibus accensenda, quatenus est socie-
tas plurium familiarum libera.

§. 896.

Summus imperans est in statu naturali (§. 703.), et ex pacto subiectionis nactus est iura maiestatica transeuntia (§. 732.), hoc est curat salutem publicam ciuitatis suae ratione exterorum, ideoque instructus est iis iuribus et obligationibus erga alias gentes, quibus tota ciuitas sua gaudet, hoc est *repraesentat* gentem (§. 409.). Eatenus ad summum imperantem ius gentium est adplicabile.

1. Iura itaque maiestatica transeuntia sunt iura gentis in gentem.

§. 897.

Infinita cogitari possunt, quae inuicem inter gentes intercedunt negotia. Haec omnia

vt gens vel summus imperans ipse pertractent cum alia gente, fieri nequit. Hinc aliis personis haec negotia demandanda, vnde originem traxere *legati*, qui sunt subditi a gente, cui parent, ad aliam gentem missi, vt nomine illius negotium cum hac tractent.

§. 898.

Gens mittens transtulit in legatum ius, quod sibi competit, negotium cum alia gente tractandi. Itaque legatus ob negotium sibi commissum iisdem iuribus fruitur iisdemque obligationibus tenetur, quibus muniretur et adstringeretur gens mittens, si ipsa negotium exsecutura fuisset. Itaque legatus intuitu negotii sibi commissi etiam *repraesentat gentem*.

Hinc oritur status legati, quatenus gentem repraesentat, qui vocatur CHARACTER REPRESENTATIVUS.

I. Legatus repraesentat gentem, quatenus est officialis reipublicae (§. 748.), ideoque agit simpliciter nomine alieno. Summus imperans, qui est in statu naturali, et suo proprio nomine administrat rempublicam, repraesentat gentem ita, vt simul nomine et suo et ciuitatis suae agat, quidquid respectu aliarum agit gentium.

§. 899.

Legato respectu negotii commissi inhaerent iura et obligationes gentis suae non tantum intuitu gentis, ad quam mittitur; sed etiam intuitu omnium reliquarum gentium (§. praec.).

Itaque character iste repraesentatitius per uniuersum sese extendit terrarum orbem, et illius intuitu legatus iure gentium gaudet et tenetur.

§. 900.

Principium iuris gentium adaequatum est illa ipsa omnis iuris humani norma ad gentis conceptum adplicata: *gens suum cuique genti tribuat.*

Ex qua lege perfecta descendit

1) *obligatio* cuiuslibet gentis ad non laedendum alteram gentem,

2) *ius* cuiuslibet gentis, ut ab altera non laedatur.

§. 901.

Ius gentium quatenus ex ipso gentis conceptu ad ius mere naturale adplicato deriuatur, est ius uniuersale, ideoque pariter, atque ius singulorum hominum naturale, immutabile atque aeternum.

§. 902.

Quodsi tamen collidit officium gentis in gentem perfectum cum conseruatione gentis totali: gens ex ratione status extraordinarii recte vitur fauore necessitatis, atque negligit officium perfectum. vt saluti suae consulatur (§. 224.).

§. 903.

Gentium erga se inuicem iura et obligationes omnes inuoluunt ideam sui. Suum considerari potest vel ante laesionem vel in laesione (§. 262). Si gentium faum seu iura et obligationes mutuas consideraueris ante laesionem; habes statum gentium, quo in pace viuunt: si in laesiones; habes statum gentium, quo bellum mutuo gerunt. Hinc ius gentium commode in *ius pacis et ius belli* dispescitur.

§. 904.

Suum ipsum remoto laesionis conceptu duplex cogitari potest. Aliud, quod gens citra factum suum, seu simul atque existit; tenet; aliud, quod mediante facto suo habet. Illud respondet suo connato, hoc suo adquisito. Unde ius gentium pacis duplex est, *absolutum et hypotheticum* (§. 265.).

IVRIS GENTIVM VNIVERSALIS

CAPVT II.

IVS GENTIVM ABSO-
LVTVM.

§. 905.

Vti homini indiuiduo in statu naturali consti-
tuto ius in vitam et actiones suas est ius-
tas: ita genti ius est

- 1) in conseruationem singulorum ciuium
suorum,
- 2) in conseruationem integrae ciuitatis,
- 3) in actiones singulorum ciuium,
- 4) in actiones totius suae ciuitatis.

§. 906.

Singuli itaque subditi, ciues, societates
simplices, familiae, collegia, vniuersitates, per-
sonae, quibus imperium summum delatum, sunt
suum gentis. In harum personarum omnium
indiuiduarum et mysticarum conseruationem
genti ius est, easque qui quali demum cumque
ratione laedit, violat gentis suum.

§. 907.

In perdurationem pacti vnionis atque subie-
ctionis consequenter nexus, quo ciuitatis mem-

bra inuicem cohaerent, ius est genti. Quicumque igitur hunc nexum destruere, immutare, formam regiminis euertere, iura maiestatica principis imminuere, iura ordinum vel singuli ciuis infringere conatur: gentem laedit.

1. Ius itaque gentis dethrönifandi summum alterius gentis imperantem est spuriū.

§. 908.

Actiões gentis complectuntur omnes actiões singulorum ciuium, tum qua hominum, tum qua ciuium, nec minus actiões integrae gentis seu eius *negotia publica*. In omnes has actiões, quatenus iis altera gens non laeditur, ius est genti (§. 268.).

1. Negotia gentis, quae concernunt nexum ciuilem, sunt *negotia domestica*. His se se immiscendi nulli genti ius competit.

§. 909.

In statu gentium absoluto gens quaelibet

1) habet eadem iura et obligationes cum omnibus aliis gentibus, seu omnia gentis in gentem iura, omnes gentis in gentem obligationes sunt plane eadem (§. 273.),

2) gaudet aequalitate naturali (§. 276.),

3) libertate plena naturali et independentia actionum suarum ab alia gente. (§. 277.),

4) ha-

4) habet ius in omnes actus iustos circa suum susceptos (§. 280.),

5) habet ius acquirendi (§. 283.), alienandi (§. 284.), occupandi (§. 303.), paciſcendi (§. 388.),

6) gaudet eadem cum ceteris gentibus exiſtimatione, hoc eſt exiſtimatione bona ſimplici (§. 374.):

7) non tenetur niſi obligationibus negatiuis, nec ei competunt niſi iura negatiua in aliam gentem (§. 286.).

§. 910.

Ob aequalitatem et libertatem naturalem gentium nulla ſibi in alteram imperium arrogare, aut ſeſe arbitrum vel mediatorem litis aliarum gentium obtrudere poteſt (§. 565. et 564.). Exulat inter gentes lex imperantis, iuriſdictio, forum, iudex, ſententia, poena (§. 276.). Gentem habere pro ſerua (§. 686.), bellum gerere punitium (§. 611.) nefas.

§. 911.

Ob exiſtimationem bonam ſimplicem gens vti et honorem ſimpliciter, et maiorem prae alia gente honorem iniuſte adſectat (§. 376.),

consequenter etiam titulos, qui significant honorem (§. 377.) et praecedentiam (§. 378.): ita quoque iniuste contemnitur (§. 379.).

Nec pro infami habenda (§. 371.) nisi quae in *statu licentiae*, hoc est legibus perfectis soluto versatur (§. 278.).

1. Praecedentia multis sese modis exerit in stando, sedendo, procedendo, verbis et ore prolatis et scripto consignatis aliisque symbolis.

2. Vbicumque alicui incumbit obligatio expectandi, donec alter determinauerit locum, quem eligere sibi placuerit: ibi alter habet ius praecedentiae.

3. Magnifice olim ad stabiliendam praecedentiam iactata: potestas maior, virtus insignior, artium et scientiarum cultura potior, religio purior, forma imperii excellentior, res publica antiquior, regnorum pluralitas, honor ab aliis gentibus exhibitus eminentior et quae sunt reliqua, quae nostris temporibus iacent fere prostrata.

§. 912.

Haec ad legatum applicanda. Legatus respectu quidem gentis mittentis est subditus, sed respectu omnium aliarum gentium quoad negotium sibi demandatum est in statu naturali (§. 899.), ideoque eatenus non subest imperio aliarum gentium.

Hoc

Hoc ius legati quoad negotium sibi commissum est ius in finem, ideoque exinde etiam colligitur ius legati in omne id, quod necessarium est ad hunc finem obtinendum (§. 86.).

Quatenus itaque legato necessariae sunt personae, quarum ministerio seu operis utitur in obeunda legatione id est *COMITATVS LEGATI*; eatenus etiam comitatus non subest imperio aliarum gentium, sed harum respectu utitur iisdem cum ipso legato iuribus.

Itaque comitatus legati aliarum gentium intuitu est in statu naturali: licet respectu gentis mittentis sit subditus, et per mandatum gentis etiam legati ipsius imperio subiectus esse possit.

§. 913.

Legato et comitatui eius iura status naturalis ab omni alia gente sunt tribuenda, quam primum eiusmodi genti *innotescit*, hanc personam esse legatum, has personas esse ex comitatu legati.

§. 914.

Quaecunque gens legatum, quem talem esse nouit, laedit: ea gentem mittentem laedere intelligitur. Hanc immunitatem legati a lae-

sione,

fione, quatenus ex eiusmodi laesione gens mittens ipsa laesa iudicatur, dicunt INVIOLABILITATEM LEGATI.

§. 915.

Ob hunc statum naturalem legati

1) nulli alii genti ius est in vitam et actiones iustas legati,

2) nec genti competit ius praecedentiae intuitu legati,

3) nec iura gentis in legatum sunt maiestatica: sed simpliciter mere naturalia. Vnde nec iurisdictioni alius gentis subest legatus: quae immunitas legati a iurisdictione alterius gentis dicitur SANCTITAS seu SANCTIMONIA LEGATI.

Gens, quae iurisdictionem in legatum eiusue comitatum sibi arrogat, laedit gentem mittentem (§. 914.). Eatenus sanctimonia legati continetur sub eius inuiolabilitate.

IVRIS GENTIVM VNIVERSALIS

CAPVT III.

IVS GENTIVM HYPOTHE-
TICVM.

§. 916.

Gentem absque rebus propriis cogitare velle, chimaericum est. Quaecumque res mobiles vel immobiles ante constitutam ciuitatem singulis priuatis et familiis proprie factae, exoriente ciuitate respectu exterorum sunt in dominio gentis.

Ex praediis potissimum priuatorum sedes fixa ciuitatis enata, enatum gentis territorium (§. 727.), Itaque territorium est in gentis dominio.

§. 917.

Gens, qua domina territorii sui, habet ius

- 1) quamcumque vtilitatem ex territorio suo capiendi,
- 2) libere de eodem disponendi,
- 3) externos quoslibet ab eo arcendi.

Ex hoc iure territoriali colligitur

1) nul-

1) nullam gentem intrare vel transire alienum territorium, aut

2) ullam ex alieno territorio utilitatem capere posse: nisi consentiente ea gente, quae territorii domina est.

I. Vnde corrui totum *innocentiae utilitatis* principium.

§. 918.

Quidquid intra *limites* seu particulas extremas territorii reperitur, et ante constitutam civitatem fuit nullius: id omne per pactum subiectionis iudicatur a gente occupatum, et transit in gentis dominium.

Huius rei ratio inde petenda. Gentis maxime interest; ne quid reperiatur intra limites territorii et in ipsis visceribus reipublicae, quod summo imperio non sit subiectum. Itaque pactum subiectionis continet factum, ex quo secure concluditur, velle gentem, ut id omne, quod intra limites territorii existit, et adhuc fuit nullius, fiat summo imperio obnoxium, ideoque intuitu exterorum fiat sibi proprium. Ergo illud omne a gente tacite est occupatum.

§. 919.

Itaque

1) res, quae intra limites territorii continentur, et intuitu civium sunt nullius, intuitu exterorum sunt res propriae gentis. Ergo

2) horum respectu intra territorium non datur res occupabilis, non vacua: omnia dominio gentis eminenti subiecta, hinc etiam

3) quidquid in territorio est, sub territorio esse praesumitur, seu omne territorium praesumitur clausum,

§. 920.

Ex dominio sequitur *ius accessionis* (§. 338.).

Hoc iure gens, domina territorii tamquam rei principalis, est ex ipsa naturae lege etiam domina omnium rerum territorii accessoriarum,

1) et fructuum et rerum fortuitarum,

2) fructuum et industrialium et naturalium mixtorumque,

3) acquirit ex eadem lege res alienas territorii sui accessorias iure *accessionis interimisticae*, quatenus signa non existant, accessoria eiusmodi esse res alienas (§. 342.),

4) contra res eiusmodi, quae accedunt territorio gentis, ex. gr. iactas, naufragas, restituere

tuere tenetur domino vero, simul atque dominus iste genti factus fuerit cognitus (§. 343.).

§. 921.

Quum igitur cum dominio in territorium cohaereat ius gentis in

1) omnes res, quae intra limites territorii reperiuntur, et ante constitutam ciuitatem fuerint res nullius (§. 918.), et

2) in omnes res accessorias sub restrictione dicta (§. praeced.): conficitur inde idea territorii amplissima, ita vt sub territorio comprehendatur tractus et terrae et aquarum, quidquid super et super hunc tractum reperitur, quidquid vel *naturae* beneficio in eo existit vel nascitur, vt siluae, montes, prata, deserti etiam terrarum tractus, riui, flumina, lacus, paludes, maria, cum accessoriis, vt sunt bruta, ferae, aues, metalla, mineralia, terrae fructus, pisces, cet; vel quidquid accedens hominum *industria* in territorio produxit, vt sunt agri, horti, vineae, aedificia, vici, castella, vrbes cet.; vel quae *casu* intra territorium natae aut in illud delatae fuerunt.

§. 922.

Praeter acquisitiones has rerum, intra territorii fines existentium, gens et occupatione extra territorium et pacto suum legitime auget (§. 303.).

Vt gens iuste occupet, requiritur

- 1) res dominii capax seu apprehensibilis,
- 2) res nullius,
- 3) actualis apprehensio cum animo, rem eam sibi habendi propriam (§. 300. et 301.).

§. 923.

Ex primo colligitur, rem exclusionis impatientem occupari non posse. Ergo oceanus est liber.

Ex altero patet, terram a populo inhabitatam occupari non posse: licet iste populus sit rudis et incultus, sine legibus et regimine civili, omnis de diuinitate cognitionis moralitatisque expers, qui per ignorantiam atque barbariem suam fertilissimo solo bonisque aliis quam pluribus uti nesciat, ideoque bona sua vñibus generis humani subtrahat.

Ex ultimo elucet, solo animo et voluntatis nuda declaratione rem non occupari. Ergo si gens declarat, se quemdam terrae incul-

tæ tractum insulamue occupare velle, alia vero gens postea prior sit apprehensione: hanc occupauisse, non illam, in aprico est.

Ceterum quantum quaeque gens manifestis signis occupauit: tantum adquisiuit.

§. 924.

Gentibus porro competit ius paciscendi (§. 388.). Pacta gentium, qua talium, dicuntur etiam **PACTA PVBLICA seu CONVENTIONES PVBLICAE.**

1. Vnde liquet, differre conuentiones gentium

- a) a pacto principis cum subditis suis,
- b) a pacto principis cum exteris priuatis, qua talibus.

§. 925.

Conuentiones publicae quo sint validae, atque ideo iura et obligationes inter duas gentes producant; necesse est, vt requisita pacti validi contineant (§. 411.). Ergo

1) conuentio eiusmodi est *nulla*, si deest verus gentis consensus. Huc pertinet

Pactum nomine gentis cum alia gente initum ab eiusmodi principe, qui, ad consensum procerum per leges fundamentales adstrictus, eo tamen munitus non est,

2) con-

Pactum subditi vel cuiuslibet exteri, nomine gentis initum cum gente citra eius mandatum, id est SPONSIO. Contra

2) conventio publica est *iniusta*; si dolo malo superstructa, vel vi iniusta fuit extorta.

Haec in thesi verissima; in casu vero singulari infinitis plerumque tricis adeo inuoluta, ut in dubio ratio militet pro validitate.

§. 926.

Ex conventionione publica valida quaeritur genti ius, contrahitur genti obligatio.

Gens est societas perpetua, et manet eadem persona moralis; licet summus imperans moriatur, vel alia quacumque ratione mutetur siue imperantis persona siue regiminis forma. Hinc omnis conventio publica, nisi contrarium expresse stipulatum, vel ex ipso facto clarissime eluceat, est in omne aeuum duratura, et dat iura, tribuit obligationes in omnem posteritatem transmissibiles.

§. 927.

Conventionum publicarum species est FOEDUS, id est pactum gentium sociale: licet hoc

vocabulum saepe latius et pro omni publica conventionione sumatur.

Foedus esse potest

- 1) *beneficum* vel *onerosum* (§. 430.),
- 2) *inaequale* vel *aequale*, prouti per illud gens gentem in speciali negotio agnoscit superiorem, vel minus;
- 3) *perpetuum* vel *temporarium*,
- 4) *bellicum*, *commerciorum* ceter. prouti belli vel commerciorum communitatem, vel quacuis alia negotia socialia concernit.

§. 928.

Legatus iuribus gentis fulget. (§. 899.). Ergo *res* legati, quae ad obeundam legationem ipsi sunt necessariae, iure territoriali aliarum gentium haud subsunt (§. 912.).

Suppellex itaque et *vasa* eius, et quascumque res secum aduehit, non sunt res subditi, nec obnoxiae legibus priuatis alterius gentis.

§. 929.

Nec minus *aedes* a legato habitatae gentis suae mittentis repraesentant territorium, ideoque sanctae et inuiolabiles.

§. 930.

E contrario legatus *intrare* alterius gentis *territorium*, aut *transire* per illud absque huius consensu pariter atque gens ipsa mittens prohibetur (§. 917.). Ideoque ius aditus et transitus legato competens non ex iure absoluto; sed ex pacto est repetendum.

1. Hinc *litterae commeatus liberi*, quibus legatus muniri solet, et quae consentum gentis in aditum vel transitum legati demonstrant, oritur.

§. 931.

Similiter vt *admittatur* legatus ab alia gente, id est vt ei facultas tribuatur exponendi ipsi negotium sibi demandatum: non est iuris absoluti; sed pactitii. Ergo legatus iuste recusari potest.

§. 932.

Quamobrem et genti cuilibet integrum est, conditiones imponere legato, sub quibus ei transitum vel admissionem concedere velit.

§. 933.

Legati mittuntur, vt negotium gentis suae cum alia gente pertractent. Hoc ius legatorum supponit *mandatum* gentis suae (§. 748.),

vi cuius legatus cum gente sua mittente vnam personam repraesentat, adeo vt quidquid cum alia gente respectu negotii suae fidei commissi tractet, id gens ipsa mittens tractare intelligatur.

Hinc pactum legati cum gente alia est conventio publica, ex qua gens sua et obligatur et iura acquirit.

IVRIS GENTIVM VNIVERSALIS

CAPVT IV.

IVS BELLII GENTIVM

SEV

DE MODO IVS SVVM PER-
SEQVENDI INTER
GENTES.

§. 934.

Si gens laeditur; a gente laesa nanciscitur contra laedentem ius belli actuale (§. 505.).

Ius belli gentis est simul ius summi imperantis maiestaticum respectu ciuium suorum subditorum.

Inde BELLVM, quod a gente geritur, vocatur PUBLICVM seu SOLLEMNE: cui oppositum est PRIVATVM, quod ab eo, qui non est gens aut summus imperans, geritur.

§. 935.

Gens aeque iuste bellum infert contra laesionem imminuentem ac contra illatam et praesentem (§. 513.).

Ad imminuentem non referenda praepotentia gentis per se; sed omnino ea praepotentia,

quae in vicinarum gentium perniciem probabiliter et iniuste contendit, et dicitur *tremenda*. Haec probabilitas ex factis colligitur, e. g. si gens vicina innocenter opprimitur.

§. 936.

Quum posita laesione statim existat ius belli actuale (§. 505.): consequens est, vt declaratio gentis expressa de bello alteri genti inferendo, id est INDICTIO BELLI, siue per legatos siue scripto facienda, non sit necessaria, ita vt bellum absque declaratione eiusmodi praeuia illatum ea propter praedicari possit iniustum.

§. 937.

Hosti iusto in hostem omnia licent, quaecumque ad obtinendam plenariam securitatem facere possunt (§. 506 et 524.). Itaque omnis coactio occulta et manifesta, omnis violentia iusta.

1. Igitur et pactorum ante bellum initorum validitas exorto bello iusto tollitur.

§. 938.

Inde concipitur ius in hostium tum *personas* tum *res*.

Quod ad *personam* hostis attinet,

1) omnis

1) omnis is iudicandus est hostis, quicumque in numero est ciuium et subditorum gentis hostilis, ideoque etiam exteri priuati intra fines hostium degentes,

2) hostis siue intra gentis suae territorium siue quocumque alio loco reperiatur, recte vt hostis tractatur, modo lex alieni et amici territorii non obstat (§. 917.),

3) hostes mediis nocendi violentis atque occultis aequae iuste inuaduntur,

4) et denique iuste et offenduntur et interficiuntur et capiuntur,

5) captiui, qui citra pactum in manus hostis iusti perueniunt, ea propter non cessant esse hostes; sola enim captiuitas et victoria decidens non finit bellum (§. 575.), nec consequenter iniustam facit hostilitatem continuatam.

§. 939.

Pariter et in *res hostium* omne ius patet hosti iusto, deuastare hostium territorium, eripere vel corrumpere res mobiles et immobiles, religiosas, sacras et seculares, vbicumque locorum reperiuntur: modo extra limites gentis amicae sint constitutae.

§. 940.

In res hostium captas acquiritur hosti iusto dominium (§. 508.). In hostem captivum hosti iusto continuatur ius in vitam, quod ius mediante pacto pacis transmutari potest in imperium: ante vero, quam pactum ficiatur, hoc ius victoris imperium adpellari nequit (§. 685.).

§. 941.

Haec omnia in bello iusto iusta sunt eatenus, quatenus ad recuperandam securitatis plenariae statum conducunt. Hos limites qui transgreditur, euadit hostis iniustus (§. 525.). Sed quis in hac rerum omnium perturbatione vniuersali fines iusti et iniusti certos figere audebit?

§. 942.

De *auxiliatore hostis* et *neutralitate* praecipua iam supra indicauimus, sed de fide inter hostes quaedam addenda.

Hostis homo esse non desinit. Itaque iurium humanorum capax manet (§. 473.), consequenter et pacta, quae intuitu belli sunt iniusta, hosti sunt seruanda.

§. 943.

Id genus pacta alia *ante bellum*, alia *durante bello* ficiuntur.

§. 944.

§. 944.

Pacti ante bellum ortum initi obligatio non aliter exorto bello perdurat, quam vbi in casum belli id pactum valere quoque debere consenserint paciscentes (§. 942.). Cetera pacta omnia, vt diximus (§. 937.) cum bello expirant.

§. 945.

Pacta durante bello inter hostes inita vel tollunt bellum vel imminuunt.

Tollitur bellum eo pacto, quo pax sancitur. Imminuitur bellum *PACTIS*, quae in specie *BELLICA* appellantur, atque sunt pacta durante bello ita inita, vt quidem vis belli imminuatur; bellum tamen perduret.

§. 946.

Pacta bellica sunt vel vniuersalia vel particularia.

PACTA BELLICA VNIVERSALIA sunt, quibus tota vis bellica ad tempus cessat. Eiusmodi conuentio vocatur *INDVGIAE*.

Reliqua *PACTA BELLICA* omnia sunt *PARTICVLARIA*, atque iis vis bellica vel quoad certa loca aut prouincias, vel quoad certas personas, vel quoad certum negotium aut tollitur aut suspenditur. Vnde nascuntur
pactum

Pactum de *neutralitate* loci aut prouinciae
hostilis,

Pactum *deditionis*,

Pactum de redimendis et permutandis ca-
ptiuis, seu pactum de *lytro*,

Litterae liberi commeatus,

Armistitia ad sepeliendos mortuos, ad per-
tractandam deditionem, cet.

§. 947.

Haec pacta omnia sunt obligatoria, quate-
nus auctoritate publica fanciuntur.

Ergo quae auctoritate hac carent, vt sunt
sponsiones (§. 925.), nihil operatur.

Immo sponsor subditus poenam interdum
meretur, nisi necessitatis fauore sese tueri possit.

APPENDIX.

PRIMAE LINEAE

IVRIS GENTIVM EVROPAEARVM PRACTICI.

CAPVT I.

IVS GENTIVM EVRO- PAEARVM PRACTICVM IN GENERE.

§. 1.

Inter gentes Europae hodiernas vigent plures
agendi erga se inuicem regulae, quae ex
iure gentium vniuersali deduci nequeunt, et
tamen ab omnibus vel saltem a plurimis obser-
uantur.

§. 2.

Hae normae agendi appellantur *leges* in sen-
su generali (§. 994.), et quatenus ex principiis
vniuersalibus non cognoscuntur, sunt *positivae*.

Harum

Harum legum complexus efficit id, quod vocatur IVS GENTIVM EVROPAEARVM POSITIVVM seu PRACTICVM, et Grotio dicitur VOLVNTARIVM seu SECVNDARIVM.

§. 3.

Hae leges vel pactis expressis vel consuetudinibus niti possunt.

§. 4.

Pacta efficiunt ius atque obligationem perfectam inter gentes paciscentes, atque eatenus dant legem in sensu speciali. Sed aliarum gentium ratione nec ius pariunt nec obligationem.

Eiusmodi pacta expressa, quae in historia et notitia rerum publicarum tractantur, huc proprie non pertinent.

§. 5.

Remanent itaque leges, quae ex consuetudinibus Gentium sunt enatae, quarum complexus dicitur *in specie* IVS GENTIVM PRACTICVM.

§. 6.

Non in censum huc veniunt normae agendi, quae aliquarum Gentium singularibus actibus

bus obseruatae fuerunt; sed quae ob plurimarum Gentium Europae hodiernarum actus repetitos tamquam vniuersales omnium Europae Gentium hodiernarum consuetudines considerari possunt.

§. 7.

Inuexit eas sensim mutua Gentium vicinarum salus seu doctrina politices et aequitas naturalis: auxit religio Christiana, commerciorum et foederum nexus arctior, decorum ciuile, ambitio ad splendorem ac pompam adspirans, ratio noua bellendi, praepotentia quodammodo aliaque.

§. 8.

Ex consuetudinibus hisce qua talibus consensus tacitus rarissime elici potest, atque eatenus obligatione pactitia seu perfecta destituuntur.

§. 9.

At

1) vigent inter omnes fere Europae gentes pacta amicitiae, quae nisi pudenda vel inania reputari debeant, eo fine iniri, vt consuetudines hactenus receptae vim legis perfectae obtineant, recte iudicantur,

2) supersunt media sat dura, quibus ad eas obseruandas gentem compellere gentes reliquae possunt,

§. 10.

Sicubi enim gens eas violat :

1) altera gens eodem iure in illam vtitur,
2) gens iniquum passa , ceteras amicitiae consuetudines iure negligit, et iacturam iactura compensat,

3) ceteris gentibus Europaeis eiusmodi inofficiosae genti eodem modo omnia hactenus visitata amoris officia et iuste et aequè denegandi facultas est.

§. 11.

Licet itaque hae consuetudines raro admodum accenseri possint legibus in specie sic dictis ; attamen instar legum valent : et quamvis earum obligatio perfecta demonstrari vbiuis nequeat ; non tamen minus illarum obseruantia tuta adferri potest.

§. 12.

Principium iuris gentium practici est : *consuetudines inter Europae gentes receptae instar sui aliis gentibus sunt tribuendae.*

§. 13.

Hoc ius mutabile est, ideoque diuersis temporibus diuersum fuit, et contrariis consuetudinibus tollitur.

§. 14.

Consuetudo dubia probatur praecipue actis publicis.

CAPVT II.

IVS GENTIVM EVROPAEARVM PRACTICVM RESPECTV IVRIS ABSOLVTI.

§. I.

Iura gentium absoluta variis inter Europaeos mutata modis, ita ut gaudeant reciproce iuribus adfirmatiuis, tum quoad aequalitatem tum quoad existimationem.

§. 2.

Pontifex Maximus est summus in rebus Ecclesiasticis Imperans omnium gentium Romano-Catholicae religioni addictarum.

§. 3.

Aequilibrii inter gentes Europaeas conseruatio tribuit ius omnia agendi, quae conducere ad hunc finem, et praepotentiam impedire possunt.

§. 4.

Existimatio bona inter gentes Europae est diuersissima. Hinc varii honores, in quos genti erga gentem ius est, id est varia dignitas,

quae in iure tam praecedentiae, quam ceremoniarum sese exserit.

§. 5.

Dantur in Europa et Monarchiae et Respublicae in sensu speciali.

§. 6.

Vtraeque distribuuntur in maiores et minores.

§. 7.

Monarchiae maiores sunt 14. quae titulum imperii vel regni gerunt: quae minus, dicuntur *minores*.

§. 8.

Minorum vnica est libera, *ordo equitum Medietensium*, et plures non-liberae, quo refer status Imperii Germanici et Italiae ac Curoniam.

§. 9.

Rerumpublicarum maiorum dantur 4, minorum 3.

§. 10.

Pontifex inter Catholicos indubie gaudet dignitate maiori.

§. 11.

Monarchiae maiores tuentur dignitatem maiorem intuitu

i) Mo-

- 1) Monarcharum minorum,
- 2) Rerumpublicarum.

§. 12.

Honores regii sunt inter principes seculares maximi: hinc reges inter se ipsos nullam agnoscunt praerogativam.

Interim

1) Imperatori Romano-Germanico competit praecipuum, quem ceteri Monarchae maiores agnoscunt primum inter pares; non vero digniorem.

2) Russiae Autocrator et Turcarum Despota eundem gerunt titulum; sed eorum nec a Caesare Germanico secum aequalitas, nec a regibus praecipuum agnoscitur.

§. 13.

Electores Germaniae competunt Regii honores: hinc regibus sese aequiparant, nulli alii cedunt.

§. 14.

Respublicae maiores Venetorum, Bataavorum, Helvetiorum gaudent honoribus regiis, ita ut Helvetii cedant Batavis, Veneti et Batavi sibi contradicant.

§. 15.

Reliquae minores Monarchiae et Respublicae innumeris modis inter se contendunt.

§. 16.

Vana fuit Iulii II. Pontificis decisio in condendo ordine praecedentiae totius orbis Christiani: vani etiam concilii Tridentini conatus.

§. 17.

Aequales dignitate vel de maiori inter se honore contententes variis modis in collisione se tuentur.

Ceterum litigantes Mediatori aequali in tractatum negotiis, et Dominus territorii extraneo Principi sponte cedunt.

§. 18.

Ex diuersa gentium dignitate et splendoris arrogantia variae species et varia iura Legatorum.

§. 19.

Legatus vel omni gentis mittentis dignitate, quatenus id fert consuetudo, instructus est; vel minus: ille dicitur habere CHARACTEREM REPRESENTATIVVM IN SPECIE; hic eo carere: ille esse primi ordinis; hic secundi; ille vocatur AMBASSIATOR (*Ambassadeur*); hic ABLEGATVS (*Envoyé*).

§. 20.

Vterque est vel EXTRAORDINARIUS; vel ORDINARIUS: prouti vel ad negotium singulare; vel ad negotia generatim tractanda mittitur.

§. 21.

Pontificis Ambaffiator ordinarius dicitur NVNTIVS APOSTOLICVS; extraordinarius LEGATVS A LATERE; ablegatus INTERNVNTIVS.

§. 22.

Dantur et *Residentes*, qui minores iudicantur Ablegatis, *Consules*, qui commerciorum gentis suae caussa apud exteram gentem degunt, et vario charactere muniti sunt. Quandoque et *Secretarius legationis* legati obit functionem. *Agentes* vero non sunt legati: quia non ad gentem mittuntur.

§. 23.

Charakter legati ex LITTERIS CREDENTIALIBVS cognoscitur, quae sunt litterae gentis mittentis ad aliam, quibus ei significat, se ad illam mittere hunc legatum sub hoc charactere.

§. 24.

Non nisi illi, qui regiis honoribus gaudet, conceditur ius, Ambaffiatorem mittendi.

§. 25.

Ambaffiator nemini nisi Monarchae ipsi, familiae regnatrici et reipublicae in corpore cedit.

§. 26.

Ablegatus cedit ambaffiatori.

§. 27.

Ambaffiator extraordinarius ambaffiatoribus aliarum gentium ordinariis non eft maior: gens tamen, ad quam mittitur, ei dat ceremoniarum praecipuum, quum eiusmodi legatione gens mittens alteri exhibeat honorem praeeminentem.

§. 28.

Gentis mittentis dignitas in legato vtriusque ordinis coruscat. Hinc

- 1) ex gentium inter fe dignitate earumdem quoque dignitas legatorum metienda,
- 2) quae gentes; earum et ambaffiatores et ablegati dignitate inter fe contendunt.

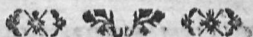
§. 29.

Impenfarum onus et ceremoniarum tricae effecerunt,

- 1) vt rarior in dies fiat ambaffiatorum missio,
- 2) vt faepe ad vnicum dumtaxat actum et quasi ad momentum character hic induatur: et
- 3) vt ad facilitandos tractatus, nouus legati titulus fuerit inuentus, quando fcilicet *Ministri plenipotentarii* nomine insignitur.

§. 30.

Ambaffiator, Ablegatus, Refidens, Consul cum integro comitatu differunt ratione dignitatis; fed omnes eadem gaudent inuiolabilitate et fanctimonia.

CAPVT III.

IVS GENTIVM EVROPAEA-
RVM PRACTICVM RE-
SPECTV IVRIS HY-
POTHETICI.

§. I.

In Europa triplex *fretum* maris Baltici est in dominio Daniae, et fretum sancti Georgii in dominio Magnae Britanniae: de plurium freto-
rum dominio litigatur. Mare Germanicum, Me-
diterraneum et Oceanus Atlanticus sunt liberi.

§. 2.

Ceterum omne *littus* iudicatur esse intra li-
mites territorii: hinc mare littori vicinum, qua-
tenus machinarum bellicarum in littore collo-
catarum ictui est expositum, paret domino ter-
ritorii adiacentis.

§. 3.

Ex dominio marium deducitur ius,

1) exigendi a nauibus aliarum gentium de-
missionem velorum et expositionem ac expan-
sionem aplustrium,

2) excludendi alias a piscatura, commer-
ciis cet; ideoque ius praescribendi condiciones,

sub quibus piscatura, commercia aliis indulgenda,

3) in fretis Balticis exigitur vectigal,

4) in quibusdam adhuc viget ius littoris in specie sic dictum.

§. 4.

Nulla gens subditis alius gentis denegat *aditum* vel *transitum* per eius territorium. Interim est res meri arbitrii, vnde variae leges aduenis praescribuntur quoad tempus, loca, personarum statum, numerum, religionem, quoad mercium importationem et exportationem cet.

§. 5.

Conuentiones publicae et *foedera* iudicantur conclusa, simul atque a legato plenipotentiaro subscripta, et a summo imperante ratihabita sunt.

§. 6.

Eiusmodi pactis saepe adiiciuntur *articuli separati*, qui specialem subscriptionem et ratihabitionem requirunt.

§. 7.

Aliae gentes non-paciscentes interdum pacis accedunt, quo casu *instrumento accessionis et acceptationis* opus est.

§. 8.

§. 8.

Omnis conuentio in dubio iudicatur iusta, et rarissime ob dolum vel vim iniustam impugnari potest.

§. 9.

Iuramenta ad confirmandam conuentionum sanctitatem haud fere amplius adhibentur: contra frequentissimus *garantiarum* vsus, quibus gens tertia ad custodiam pacti vel possessionem territorii tuendam promittit auxilium.

§. 10.

Quasi-contractus inter gentes Europae non valent, *praescriptio* in praxi negari; quam adfirmari facilius potest. Aduerius actus a gente in praeiudicium gentis susceptos recepta vniuersaliter *protestatio*.. Hinc *tacita praetensionis renunciatio*, si gens possessori tribuit titulum litigiosum absque protestatione interposita.

§. 11.

Successio ab *intestato* et *ex testamento* indubii inter gentes Europae sunt valoris.

§. 12.

Legato transitus, ingressus et admissio haud denegatur inter gentes amicas: hinc ubi denegatur, excusatio moris est. Ceterum viget ius

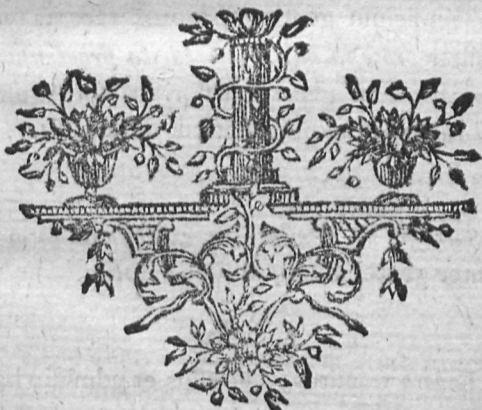
gentium vniuersale, et prostant multa legatorum, transitu et ingressu prohibitorum, exempla.

§. 13.

Iura legati admissi non vbiuis eadem, et sensim legatorum iura consuetudinaria magis magisque imminui, iurisque vniuersalis simplicitati accommodari, recentissima docet historia.

§. 14.

Ius asyli sublatum, exemptio a vectigalibus fere cessat, ceremoniae passim legatis a gentibus, ad quas mittuntur, nouae praescribuntur pro arbitrio, admissionis ius durat, quousque genti apud quam degunt, placet.

CAPVT IV.

IVS GENTIVM EVROPAEA- RVM PRACTICVM RE- SPECTV BELLI.

§. 1.

Sollemnis belli indictio hodie extra vsum: *manifesta* vero bellica circa belli initia respectu et subditorum et gentium aliarum necessaria iudicantur.

§. 2.

Plura in bello hodierno non licent, quorum principia potissimum reperiuntur

- 1) in damni illati inutilitate, et
- 2) in metu damni irreparabilis reciproci.

§. 3.

Media nocendi illicita sunt vel *occulta*, quo refer vsum veneni et prodiones; vel *manifesta*, quo pertinent arma nimis nociua, quatenus ea vsus non legitimat.

§. 4.

Priuatus, qui medio eiusmodi *occulto* vitur, poena luit criminali. Si media nocendi *illicita manifesta* adhibentur auctoritate publica; pari refertur: sin ausu privato; qui adhibet, iure hostis indignus existimatur.

§. 5.

Belli et *hostis* praedicatum non tribuitur nisi genti: ergo et iis, qui et quatenus ad ciuitatem gentis belligerantis pertinent, eiusque auctoritate bellum gerunt.

§. 6.

§. 6.

Proinde

1) subditus contra ciuitatem suam arma capiens,

2) persona priuata, auctoritate principis non munita:

si aggreditur gentem eiusue subditos: est delinquens, et criminis latrocinii aut turbatae publicae tranquillitatis reus.

§. 7.

Inter gentes hostes quicquid resistit, id violentiae subest.

§. 8.

Subditi gentis hostilis vel ad hostiliter agendum sunt accincti, vel minus.

§. 9.

Qui non sunt accincti, eos interficere nefas.

§. 10.

Qui sunt accincti: vel auctoritate publica hostiliter agunt; vel absque eadem.

§. 11.

Qui absque publica auctoritate sunt aggressores; fiunt delinquentes: qui defensores sui; iis denegatur deditio.

§. 12.

Qui publica auctoritate ad hostiliter agendum est accinctus, in genere dicitur *miles*. Postquam vero militia introducta perpetua, et *status militaris* a statu reliquorum subditorum fuit separatus: *miles in specie* est, qui ita accinctus et in statu militari est.

§. 13.

§. 13.

Personis, qui non sunt in statu militari, qualis status vocatur sensu speciali *status civilis*, licet auctoritate principis arma gerentibus, si cubi resistunt ab hoste milite negatur deditio.

§. 14.

Miles indicatur, quicumque est militum socius: siue ipse accinctus sit ad agendum hostiliter, siue militum vñibus inseruiens eos sequatur.

§. 15.

Itaque qui sunt in statu militari vel sunt milites in specie, vel non sunt.

§. 16.

Personae status militaris qui non sunt milites, nisi hostiliter agunt, non legitime interficiuntur: si vero hostiliter agunt, iis denegatur deditio.

§. 17.

Milites quum accincti esse obligentur, pro accinctis seu resistentibus semper habentur.

§. 18.

Milites hostes legitime et stratagemate circumueniuntur, et manifesta vi offenduntur, fugantur, vulnerantur, occiduntur, capiuntur.

§. 19.

Personae status civilis in potestatem redacti fiunt subditi: personae status militaris tantum captiui.

§. 20.

CAPTIVVS quis est vel pacto expresso, quod dicitur *deditiois*, vel minus.

§. 21.

§. 21.

Pacto deditionis et eius conditionibus simpliciter standum.

§. 22.

Captivus quis fit sine expresso pacto, si aut absoluta coactione comprehenditur, aut extra statum ponitur resistendi, aut facto se dediturum promittit, ex. gr. arma abiiciendo, et ultro hosti obviam eundo.

§. 23.

Hostis resistens, vel miles, qui citra pactum expressum fit captivus, aut extemplo est occidendus, aut iure captivi tractandus.

§. 24.

Hostis captivus indicatur pro conservatione vitae promississe cessationem resistantiae.

§. 25.

Ergo captivum occidere vel servum facere nefas.

§. 26.

Captivi princeps ei obligatur ad alimenta necessaria, in subsidium vero victor.

§. 27.

Captivus, resistere postea ausus, tractatur ut hostis.

§. 28.

Res hostis non corrumpendae vel devastandae, nisi propria id postulat necessitas.

§. 29.

Hinc res

- 1) circa quas et quoad resistitur,
- 2) quae ad militem instruendum et alendum faciunt,

faciunt, atque occupatae amplius defendi nequeunt,

ferro flammaque petendi ius est.

§. 30.

Omnes res mobiles et immobiles ab hoste occupatae cedunt genti victori.

§. 31.

Res immobiles ad offendendum et resistendum comparatae, fiunt propriae victoris summi imperantis.

§. 32.

Mobiles, ad alendos et instruendos milites destinatae, fiunt itidem praeda publica.

§. 33.

Ceterae res mobiles hosti resistenti ereptae fiunt praeda priuata.

§. 34.

Res priuatorum, nec militum nec resistentium, manent in proprietate devictorum; sed subiectae imperio victoris, qui inde varia tributorum et operarum genera exigit, homagium postulat, iugum excutientes ut rebelles punit, cet.

§. 35.

Res propriae summi imperantis pretiosae, et ad magnificentiam aulae pertinentes, a vi hostili exemptae sunt.

§. 36.

Variae ceterum consuetudines ex hodierna methodo expeditionum militarium tum in castris, tum in obsessione fortalitiarum sunt receptae.

§. 37.

Pacta durante bello inita plurima in hodiernis bellis fanciuntur.

Pactum

Pactum, quo hosti deditur pars territorii, ex. gr. fortalitium, prouincia, quod dicitur *capitulatio*, obligat

- 1) summum imperantem, cui acquiritur,
- 2) deuictos, qui contraxerunt: non autem
- 3) gentem et summum imperantem, qui amittit, nisi eius mandato expresso sancitum.

§. 38.

Reliqua pacta bellica particularia sancienti ius habet, qui auctoritatem bellum gerendi nactus est, et eatenus valent, quatenus quis hac auctoritate pollet.

§. 39.

Hinc eiusmodi pacta regulariter obligant solum subordinatos: non vero superiorem nec eos, qui non sunt subordinati seu aequales.

§. 40.

In specie huc referenda *Saluagardia* id est exemptio, quae alicui a vi hostili promittitur.

§. 41.

Saluagardia praestatur

- 1) per personas,
- 2) per litteras
- 3) per alia symbola.

§. 42.

Saluagardia continet pactum: hoc pacto tenetur hostis promittens et omnis is, qui subest promittenti: qui vero est superior vel non est subordinatus, eo non tenetur.

F I N I S

I N D E X

IVRIS NATVRALIS.

A.

<i>Abusus rei</i>	345	<i>commiffiua</i> vel o-	
<i>Abusus virium</i>	133	<i>miſſiua</i>	44
<i>Abutendi ius</i>	345	<i>interna</i> vel <i>externa</i>	
<i>Academias condendi ius</i>			45
	768	<i>Actio moralis</i>	57
<i>Acceptare promiſſum</i>		<i>moraliter bona</i> vel	
	385	<i>mala</i>	58
<i>Accessio</i>	338	<i>Actio libera ſimplex</i> vel	
<i>Accessio interimiftica</i>	259	<i>compoſita</i>	91
<i>Accessorium</i>	334	<i>Actio licita</i> vel <i>illicita</i> ſ.	
<i>fortuitum</i>	334	<i>permiſſa</i>	100
<i>Achaicae reſp.</i>	825	<i>indifferens</i> ſ. <i>permiſſa</i>	
<i>Actiones in genere</i>	1	<i>ſa</i> ſ. <i>licita</i> in ſpecie	
<i>Actio ſpontanea</i>	24		101
<i>Actio libera ratione de-</i>		<i>Actio moraliter poſſibi-</i>	
<i>terminationis</i> ſ. <i>in-</i>		<i>lis</i> vel <i>impoſſibilis</i>	
<i>terne</i>	31		109
<i>ratione executionis</i>		<i>Actio iuſta</i> vel <i>iniuſta</i>	
<i>ſ. externe</i>	46		165

Bb

Actio

INDEX.

<i>Actio</i> iuridice licita	167	<i>Appetitus</i> per se vel hypo-	
<i>Actio</i> naturaliter iusta		pothetice talis	11
vel iniusta	243	sensitiuus vel ratio-	
<i>Actus</i> religiosus	853	nalis	11
<i>Adfectus</i>	13	<i>Apprehendere</i> rem	298
gratus, ingratus	13	<i>Apprehensibilis</i> res	300
<i>Adiaphora</i>	870	<i>Arbiter</i>	566
<i>Administratio</i> reip.	732	<i>Arbitrium</i>	565
externa vel interna		<i>Arbitrium</i> diuersum a	
	732	volunt.	41
<i>Acquirendi</i> modus ori-		<i>Arbitrium</i>	30
ginarius vel deriuat-		dirigit, non mutat in-	
tius	388	tell. et volunt.	39.
<i>Acquirere</i>	293		40
<i>Adquisitio</i> ex lege	339	<i>Arbitrator</i>	566
<i>Adseueratio</i>	465	<i>Aristocratia</i>	786
<i>Adulterium</i>	647	<i>Armistitia</i>	946
<i>Aequalis</i>	275	<i>Auctor</i> actionis	49
<i>Aequalitas</i>	276	<i>Auersatio</i>	10
<i>Aedes</i> legati	929	per se vel hypothe-	
<i>Aetas</i> adulta	66	tice talis	11
minor	72	sensitiua vel rationa-	
<i>Aggressor</i>	521	lis	12
<i>Alienare</i>	284	<i>Auxiliator</i> hostis in sp.	
<i>Alienatio</i> rei	347		529
plena vel minus ple-		iustus vel iniustus	531
na	348	<i>Auxilium</i>	526
<i>Alienum</i>	241		
<i>Anarchia</i>	702		
<i>Animalitas</i>	4		
<i>Appetitus</i>	10		
		B.	
		<i>Bellum</i>	505
			iustum

I N D E X.

iustum vel iniustum	<i>Ciuis</i>	701
507	<i>Ciuitas</i>	700
defensuum vel of-	<i>Coactio</i> absoluta vel hy-	
fensuum	pothetica	51
521	<i>Cogere</i>	50
vindicatium vel	<i>Collegium</i>	725
poenale	<i>Collisio</i> legum	210. 1q.
525	<i>Comitatus</i> legati	912
publicum, priuatum	<i>Comitia</i>	816
934	<i>Commodatum</i>	430
f. sollemne vel minus	<i>Commune</i>	252
sollemne	<i>Communio</i>	252
ib.	<i>Communio</i> vxorum	644
<i>Belli</i> indictio	<i>Compensatio</i>	491
936	<i>Compositio</i> amicabile	571
<i>Blasphemia</i>		571
470	<i>Compromissum</i>	566
<i>Bona</i> in sensu spec.	<i>Conditio</i>	421
360	potestatiua, casualis	
<i>Bonitas</i> actionis moralis	vel mixta	424
58	iusta vel iniusta	425
<i>Bonum</i>	turpis	425
8	suspensiua vel reso-	
absolutum vel com-	lutua	427
paratium	<i>Condominium</i>	349
9	<i>Condonatio</i>	490
commune	<i>Coniuges</i>	638
581	in specie	643
	<i>Coniugium</i> vide Matri-	
C.	monium	638
<i>Capitulatio</i>		
799		
<i>Causa</i> physica vel mo-		
ralis		
146		
<i>Cautio</i>		
458		
eius species		
464		
<i>Ceremoniae</i> eccles.		
853		
<i>Cessio</i>		
497		
<i>Character</i> repraesenta-		
tius legati		
898		
	B b 2	Connu-

I N D E X.

<i>Connubium</i> , vide Ma-		D.	
trimonium	638		
<i>Conscientiae</i> res	855	<i>Dammum</i>	242
<i>Consentire</i>	385	morale vel non-mo-	
<i>Consensus</i> verus	397	rale	255
expressus vel tacitus		culposum vel dolo-	
401		sum	255
fictus, praesumptus		illatum praesens vel	
401		imminens	512
<i>Consuetudo</i>	737	<i>Dammum</i> reparare	515
<i>Consuetudinaria</i> lex ib.		<i>Dare</i>	389
<i>Contemptus</i>	372	<i>Datio</i> in solutum	492
<i>Contestatio</i>	465	<i>Debitor</i>	413
<i>Contractus</i>	439	<i>Declarare</i> mentem	362
do, vt des	442	<i>Declaratio</i> expressa vel	
do, vt facias ib.		tacita	362
facio, vt facias ib.		<i>Declarare</i> voluntatem	
<i>Controuersia</i> iuridica		sufficienter de suo	
	542		381
<i>Contumelia</i>	372	<i>Declaratio</i> honoris	534
<i>Conuentio</i>	386	<i>Deditionis</i> pactum	946
<i>Conuentio</i> publica	924	<i>Defectus</i> connatus vel	
<i>Conuitium</i>	372	aduentitius	70
<i>Corruptio</i> rei	345	connatus in spec.	73
<i>Creditor</i>	413	<i>Defensor</i> sui	521
<i>Crimen</i>	831	<i>Delegatio</i>	496
publicum vel priua-		<i>Delegans</i>	496
tum	832	<i>Delegatarius</i>	ib.
<i>Culpa</i> in genere	112	<i>Delegatus</i>	ib.
in specie	115	<i>Delictum</i>	831
		<i>Demeritum</i>	128
		<i>Demo-</i>	

INDEX.

<i>Democratin</i>	786	<i>Dominus</i> in societate	
<i>Deprecatio</i>	534		682
<i>Depositum pecuniae</i>		<i>Domus</i>	682
	464	<i>Dynastia</i>	848
<i>Derelictio rei</i>	347		
<i>Despotia</i>	702	E	
<i>Despotica societas</i>	613	<i>Ecclesia</i>	850
<i>Destructio rei</i>	345	positiva	852
<i>Deterioratio rei</i>	345	aequalis vel inae-	
<i>Detronisatio</i>	846	qualis	859
<i>Dignitates civiles</i>	750	approbata vel tole-	
personalissimae vel		rata	886
hereditariae	750	<i>Ecclesiae</i> symbolum	
<i>Diligentia</i>	129		877
<i>Debita</i> s. legitima	130	<i>Ecclesiastica</i> disciplina	
<i>Disciplina eccl.</i>	861		861
<i>Dispensatio a lege</i>	741	<i>Educare infantem</i>	638
<i>Dispositio in genere</i>	326	<i>Electio</i>	7
in specie	328	<i>Emancipatio</i>	669
<i>Dissensus mutuus</i>	489	<i>Emtio - Venditio</i>	442
<i>Diuortium</i>	647	<i>Ereptio bellica</i>	508
<i>Dolus</i>	115	<i>Error</i>	75
<i>Dolus pro fraude</i>	404	communis s. vulga-	
<i>Domestici</i>	690	ris	313
<i>Dominium</i>	375	<i>Error in promisso</i>	405
utile vel directum	351	<i>Excludere</i>	250
plenum vel minus		<i>Exercere ius</i>	270
plenum	353	<i>Existimatio</i>	366
minus plenum in sp.		bona vel mala	367
	354	vtraque simplex vel	
eminens	771	intensiva	368
		Bb 3	Ex-

INDEX.

<i>Hostis</i>	504	<i>Imputare</i>	137
<i>Hypotheca</i>	464	moraliter vel non	
		moraliter	137
I		<i>Imputatio</i> plena vel mi-	
		nus plena	139
<i>Iacta res</i>	318	facti vel legis s. iu-	
<i>Ignominia</i>	372	ris	139
<i>Ignorantia</i>	75	eius requisita	141 sq.
communis siue vul-		effectus	151
garis	313	gradus	153
<i>Immunitatis concessio</i>		<i>Imputatio</i> perfecta vel	
	741	imperfecta	166
<i>Impedimentum</i>	122	<i>Inclinatio animae</i>	10
absolutum, naturale		<i>Indictio belli</i>	936
morale	122	<i>Induciae</i>	946
<i>Imperans</i>	607	<i>Infamia</i>	371
ciuilis	701	<i>Inferior</i>	607
summus	703	<i>Iniuria sensu specialist.</i>	
<i>Imperfectio</i>	7		379
moralis	365	<i>Iniustitia actionis</i>	243
interna vel externa		personae	243
	365	<i>Iniustus</i>	243
<i>Imperium</i>	606	<i>Instinctus naturales</i>	14
absolutum vel restri-		<i>Intentio</i>	120
ctum	778	<i>Interpretatio legis</i>	739
eminens	771	authentica	ib.
limitatum vel illimi-		<i>Interregnum</i>	794
tatum	612	<i>Inviolabilitas legati</i>	914
despoticum	612	<i>Inuite</i>	50
monarchicum	786	<i>Iocus pacto repugnat</i>	
<i>Impubes</i>	669		400

INDEX.

<i>Iudex summus</i>	761	<i>Ius</i> educandi prolem	659
<i>Iudex subordinatus</i> ib.		<i>Ius</i> fortalitorum	764
<i>Iura</i> maiestatica	831	<i>Ius</i> gentium	890
immanentia	vel	<i>Ius</i> gentium	710
transeuntia	732	<i>Ius</i> gentium pacis et	
<i>Iuramentum</i>	466	belli	903
adsertorium vel pro-		<i>Ius</i> gladii	836
missorium	467	<i>Ius</i> ignorantiae et er-	
validum	470	roris	314
<i>Iurisdictio</i> suprema	761	<i>Ius</i> summae inspectio-	
<i>Iurisprudentia</i>	164	nis	755
<i>Ius</i> subiectiue sumtum	157	<i>Ius</i> militiae	763
obiectiue sumtum	164	<i>Ius</i> naturale in sensu	
<i>Ius</i> adfirmatiuum vel		stricto	227
negatiuum	286	est scientia	228
<i>Ius</i> aggratiandi	834	eius principium ad-	
<i>Ius</i> armandiae	764	aequatum	240
<i>Ius</i> circa suum	874	extensio	249
<i>Ius</i> ciuitatis	707	limites	257
externum vel inter-		finis	218
num	708	est vniuersale	259
<i>Ius</i> collegiale ecclesiae	872	immutabile et aeter-	
<i>Ius</i> consistorii	880	num	261
<i>Ius</i> disponendi in gene-		<i>Ius</i> N. mere naturale	
re	326	absolutum vel hypo-	
in specie	328	theticum	264
<i>Ius</i> eminens	771	<i>Ius</i> naturale diuinum	185
		naturale humanum	201.
		<i>Ius</i>	

I N D E X.

<i>Ius necis</i>	687	<i>Ius tributorum</i>	752
<i>Ius necis summi im-</i>		<i>Ius vitae et necis</i>	836
<i>rantis</i>	836	<i>Iusiurandum</i> vide iura-	
<i>Ius personalissimum vel</i>		<i>mentum</i>	466
<i>transmissibile</i>	479	<i>Iustus</i>	243
<i>Ius politiam ordinandi</i>			
	770		
<i>Ius poenamexasperan-</i>			
<i>di</i>	834		
<i>Ius poenam mitigandi</i>			
<i>Ius praecedentiae</i>	378		
<i>Ius praemiorum</i>	754		
<i>Ius pr. euentionis</i>	522		
<i>Ius priuatum vniuer-</i>			
<i>sale</i>	709 et 888		
<i>Ius proprium</i>	319		
<i>Ius publicum vniuer-</i>			
<i>sale</i>	709 et		
<i>Ius puniendi in sensu</i>			
<i>sp.</i>	611		
<i>Ius in re vel ad rem</i>	417		
<i>Ius retorsionis</i>	534		
<i>Ius sequelae</i>	764		
<i>Ius sociale</i>	583		
<i>externum vel inter-</i>			
<i>num</i>	584		
<i>Ius sociale vel natura-</i>			
<i>le</i>	596		
<i>Ius in subsidium seu</i>			
<i>subsidiarium</i>	vel		
<i>principale</i>	460		

I N D E X.

<i>Legem negligere</i>	212	<i>Libertas</i> naturalis	277
excipere ab ea	213	plena vel minus plena	
<i>Legum collisio</i>	211	<i>Libertus</i>	684
<i>Legis perfectae cum lege</i>		<i>Licentia</i>	278
erga alios imperfecta	216	<i>Limites imperii</i>	778
		naturales vel arbitrarii	ib.
<i>Legis perfectae cum con-</i>		<i>Litterae com meatu liberi</i>	
servatione totali	222		939
<i>Leges conventionales</i>	619	<i>Lithurgia</i>	877
<i>Leges eccles. conventiona-</i>		<i>Lis iuridica</i>	542
les vel imperantis	860	<i>Locatio-Conductio</i>	442
<i>Leges fundamentales</i>	773	<i>Lubitus</i>	30
expressae vel tacitae	ib.	<i>Lytrum</i>	946
<i>Leges sociales</i>	604		
<i>Legis interpretatio</i>	739	M	
authentica	ib.		
<i>Legis promulgatio</i>	736		
<i>Lex</i>	94	<i>Machiauellistae</i>	847
prohibitiva vel prae-		<i>Maestas</i>	703
ceptiva	97	<i>Maestas vicaria</i>	796
aiens vel negans	97	<i>Maioresnis</i>	669
iubens vel verans	97	<i>Malum</i>	8
<i>Lex perfecta vel imperfe-</i>		<i>Malum absolutum vel</i>	
cta	159	comparativum	9
<i>Lex naturalis vel positi-</i>		<i>Mandans</i>	408
ua	169	<i>Mandatarius</i>	408
<i>Lex naturalis diuina</i>	184	<i>Mandatum</i>	408
naturalis humana	201	<i>Manumissio</i>	684
<i>Lex commissoria</i>	464	<i>Matrimonium</i>	638
<i>Lex consuetudinaria</i>	737	virginum	638
<i>Lex civilis</i>	734	verum vel nullum	640
expressa vel tacita	735	iustum vel iniustum	641
scripta vel non-scripta	ib.	<i>Mediator</i>	566
in specie	738	<i>Mendacium</i>	363
<i>Lex poenalis vel non poe-</i>		<i>Meritum in genere et in</i>	
nalis	830	specie	138
<i>Libertas mentis</i>	30	<i>Miles</i>	763
		<i>Militia</i>	ib.
		<i>Mini-</i>	

INDEX.

<i>Minister reip.</i>	746
<i>Minorennis</i>	669
<i>Modi acquirendi</i>	388
ius atque obligationem constituendi	473 sq.
ius atque obligationem tollendi	478
<i>Modi pactum tollendi ple-</i>	
ne	487
minus plene	493 sq.
<i>Modi acquirendi princi-</i>	
patum originariè et de-	
riuatue	787 sq.
<i>Monarcha</i>	786
<i>Monarchia</i>	ib.
electitia vel heredita-	
ria	791
<i>Monarchia vsufructuaria</i>	
vel patrimonialis	801
<i>Monarchomachi</i>	847
<i>Monogania</i>	644
<i>Moralitas actionis</i>	57
<i>Motuum</i>	24
<i>Munus ciuile</i>	745
in sp. publicum	746
<i>Mutatio hominis vel actio</i>	
libera vel mutatio na-	
turaliter necessaria	34

N

<i>Natura hominis</i>	61
<i>moralis</i>	62
<i>Naturale</i>	61
<i>Necessitas moralis</i>	42
<i>Negligentia</i>	133
<i>Negotia ciuilia</i>	745

<i>Negotia gentis publica</i>	908
domestica	ib.
<i>Negotiorum gestio</i>	401
<i>Neutralis</i>	527
<i>Neutralitas</i>	ib.
<i>Nobilitatio</i>	570
<i>Noluntas</i>	16
<i>Novatio</i>	494
<i>Nuptiae</i>	643

O

<i>Obedientia</i>	611
<i>Obligatio</i> naturalis vel po- firiua	169
<i>Obligatio</i> perfecta vel im- perfecta	158
<i>Obligare</i>	78
moraliter vel non mor- raliter	79
<i>Obligatio</i> moralis 80 et 81	
actiua vel passiuua	81
adfirmatiua vel negati- ua	87
<i>Obligatio</i> naturalis vel so- cialis	596
<i>Obligatio</i> personalissima vel transmissibilis	479
<i>Obsequium</i>	611
<i>Obseruantia</i> imperii	773
<i>Obstagium</i>	464
<i>Occupatio</i> bellica	508
<i>Occupatio</i>	299
<i>Occupabilis</i> res	300
<i>Occup.</i> interimistica	318
<i>Ochlocratia</i>	845
<i>Offendens</i>	521
<i>Offici-</i>	

I N D E X.

<i>Officium</i>	101	<i>Pactum</i> de Lytro	946
praeceptium vel pro-		<i>Pactum</i> poenale	464
hibitium	101	<i>Pactum</i> publicum	924
adfirmatiuum vel nega-		<i>Pactum</i> successorium	451
tium	101	<i>Pactum</i> vnionis	705
commissiuum vel omis-		subiectionis	ib.
suum	101	<i>Pactum</i> subiectionis pu-	
<i>Officium</i> perfectum vel		rum vel conditionatum	
imperfectum	166		729
<i>Officium</i> ciuile	745	<i>Pactum</i> tollitur plene vel	
in sp. publicum	746	minus plene	486
<i>Officialis</i> reip.	746	<i>Palinodia</i>	534
subordinatus	ib.	<i>Passiones</i>	1
<i>Oligarchia</i>	848	<i>Paterfamilias</i>	692
		<i>Patria</i> potestas	653
		est ius personalissimum	
			671
		<i>Patrimonium</i>	360
<i>Pactum</i>	386	<i>Pax</i>	505
seruare s. adimplere	393	<i>Pecuni</i>	438
<i>Pactum</i> verum vel nullum		<i>Peioratio</i> rei	345
	411	<i>Peregrinus</i>	701
iustum vel iniustum	411	<i>Perfectio</i>	7
<i>Pacta</i> aleam continentia		<i>Perfectio</i> vera vel appa-	
	428	rens	20
expressa vel tacita	429	<i>Perfectio</i> moralis	365
conditionata, non-con-		interna vel externa	365
ditionata s. spuria	429	<i>Perfidia</i>	394
benefica vel onerosa,	430	<i>Periculum</i>	457
gratuita	430	<i>Perire</i>	218
vnilateralia vel bilate-		<i>Periurus</i>	460
ralia	430	<i>Permutatio</i>	412
<i>Pactum</i> antichreticum		<i>Persona</i> moralis seu my-	
	464	stica	585
<i>Pacta</i> bellica	945	<i>Pignus</i>	464
vniversalia vel particu-		<i>Poena</i>	138
laria	846	<i>Poena</i> in sensu spec.	611
<i>Pacta</i> conuenta	799	<i>Politia</i>	770
<i>Pactum</i> deditiois	846	<i>Poli-</i>	

I N D E X.

<i>Pollicitatio</i>	402	<i>Priuelegium personale vel</i>	
<i>Polyandria</i>	644	reale	ib.
<i>Polygamia</i>	644	personalissimum vel he-	
<i>Polygynia</i>	644	reditarium	ib.
<i>Possessor alieni bonae vel</i>		<i>Probare</i>	§ 49
malae fidei	§ 39	<i>Probatio facti vel iuris</i>	556
<i>Possessio iuris</i>	271	per instrumenta, testes,	
<i>Possidere rem</i>	307	iuramentum cet.	§ § 9
<i>Potestas dominica</i>	682	<i>Promittere</i>	385
<i>Potestas eminens</i>	771	<i>Promittere alterne vel co-</i>	
<i>Potestas exsequutoria</i>	610	pulate	420
in ciuitate	733	<i>Promulgatio legis</i>	736
<i>Potestas legislatoria</i>	608	<i>Propositum</i>	125
in ciuitate	733 sq.	<i>Proprietarius</i>	250
<i>Potestas iudiciaria</i>	761	<i>Proprietas</i>	250
<i>Praecedentia</i>	378	<i>Proprium</i>	250
<i>Praemium</i>	138	est commune vel pro-	
<i>Praepotentia</i>	935	prium in specie	252
tremenda	ib.	<i>Pupillus</i>	673
<i>Praescriptio</i>	444		
<i>Praestare</i>	389	Q	
<i>Prauitas actionis moralis</i>	§ 8	<i>Quasicontractus exules ex</i>	
<i>Pretium</i>	435	I. N.	401
vulgare	435		
eminens	438	R	
<i>Princeps</i>	786	<i>Rationalitas</i>	4
<i>Principatus</i>	786	<i>Ratio status</i>	226
<i>Principale</i>	334	<i>Ratihabitio</i>	401
<i>Principium cognoscendi</i>	230	expressa vel tacita	401
verum	231	<i>Reatus</i>	112
euidens	231	<i>Recantatio</i>	§ 34
adaequatum	232	<i>Receptum</i>	§ 66
vniuersale	233	<i>Reclinatio animae</i>	10
primum	234	<i>Religio</i>	850
domesticum	235	arbitrarium et necessa-	
<i>Priuelegii concessio</i>	741	rarium in religione	854
		Reme	

INDEX.

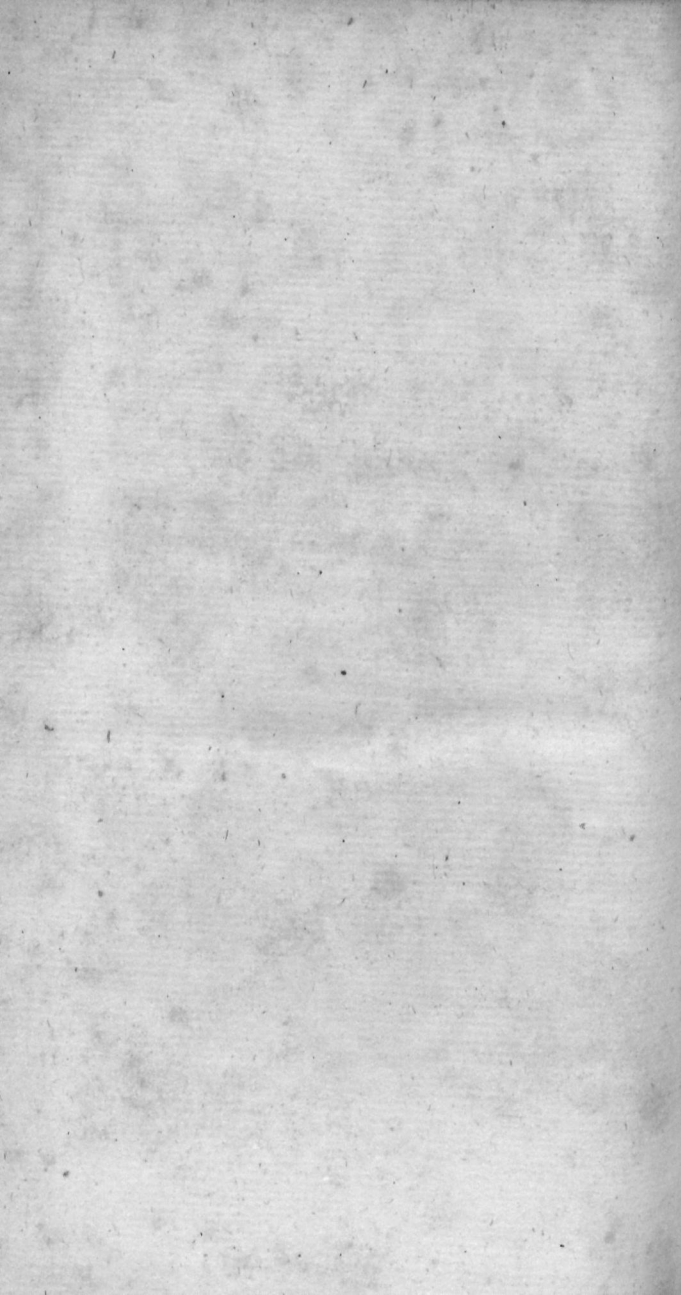
<i>Remedium</i>	121	<i>Salus publica</i>	701
<i>Remissio debiti</i>	440	<i>Salus in ciuitate publica</i>	
<i>Repudium</i>	647	vel priuata	720
<i>Reparatio damni</i>	515	<i>Sanctimonia legati</i>	519
eius species	516	<i>Sanctitas legati</i>	ib.
<i>Repraesentare</i> aliquem		<i>Satisfactio</i>	516
	409	<i>Satisfactio publica vel pri-</i>	
<i>Repromittere</i>	430	uata	835
<i>Res iuridica</i>	288	<i>Securitas</i>	457
nullius	292	<i>Securitas reip.</i>	758
mobilis, immobilis, se-		externa vel interna	ib.
se mouens	304	<i>Seruitus</i>	352
<i>Res conscientiae</i>	855	<i>Seruitus in societate</i>	682
<i>Res fungibilis</i>	345	<i>Seruus</i>	ib.
<i>Res corporalis</i>	288	<i>Seruitus legalis vel spon-</i>	
incorporalis	321	tanea	685
<i>Res merae facultatis</i>	167	<i>Societas</i>	579
<i>Res principalis vel acces-</i>		<i>Societas aequalis vel inae-</i>	
soria	334	qualis	607
<i>Respublica</i>	700	s. aequatoria vel ratio-	
<i>Respublica in specie</i>	786	ria	ib.
<i>Respublicae Achaicae</i>	825	<i>Societas ciuilis</i>	700
s. associatae	ib.	<i>Societates ciuiles</i>	724
<i>Reip. status ordinarius vel</i>		<i>Societas dominica</i>	682
extraord.	771	<i>Societas ecclesiastica</i>	850
<i>Reipublicae administratio</i>		<i>Societas familiae seu do-</i>	
	730	mestica	689
<i>Retorsionis ius</i>	534	<i>Societas herilis</i>	675
<i>Retinentia</i>	363	perpetua vel tempora-	
<i>Renocare</i>	412	ria	ib.
promissum	412	commoda vel restricta	
<i>Restitutio</i>	516		ib.
<i>Ritus ecclesiastici</i>	853	s. limitata vel illimita-	
		ta	ib.
		s. perfecta vel imperfe-	
		cta	ib.
		obnoxia vel mercena-	
		ria	ib.
			<i>Socie-</i>
<i>Salus</i>	698		
<i>Salus domestica</i>	691		

Tran-

I N D E X.

<i>Tranquillitas publica</i>	702	<i>Vituperium</i>	372
<i>Tributum</i>	752	<i>Vniuersitas</i>	725
<i>Transactio</i>	572	<i>Voluntas</i>	16
<i>Turbare</i>	194	in genere vel in specie	16
<i>Tutela</i>	673	<i>Voluntas</i> efficax f. seria	125
<i>Tutela inculpata</i>	533	vel inefficax f. nuda	125
<i>Tutela occupatitia</i>	673	efficiens vel inefficiens	126
<i>Tutor</i>	673	<i>Votum</i>	402
<i>Tyrannis</i>	845	<i>Votum</i> pro suffragio	620
<i>Tyrannus</i>	845	<i>Vsucapio</i>	444
V		<i>Vti re</i>	289
<i>Validus actus</i>	395	<i>Vtile</i>	287
<i>Valor</i>	435	internum vel externum	287
<i>Vasa legati</i>	928	<i>Utilitas</i> vera vel imaginaria	332
<i>Veritas moralis</i>	465	<i>Utilitatum</i> perceptio	328
<i>Vindicare</i>	538		
<i>Vindictio rei vel iuris</i>	538		
<i>Violentia</i> f. vis in sensu specialiff.	501		

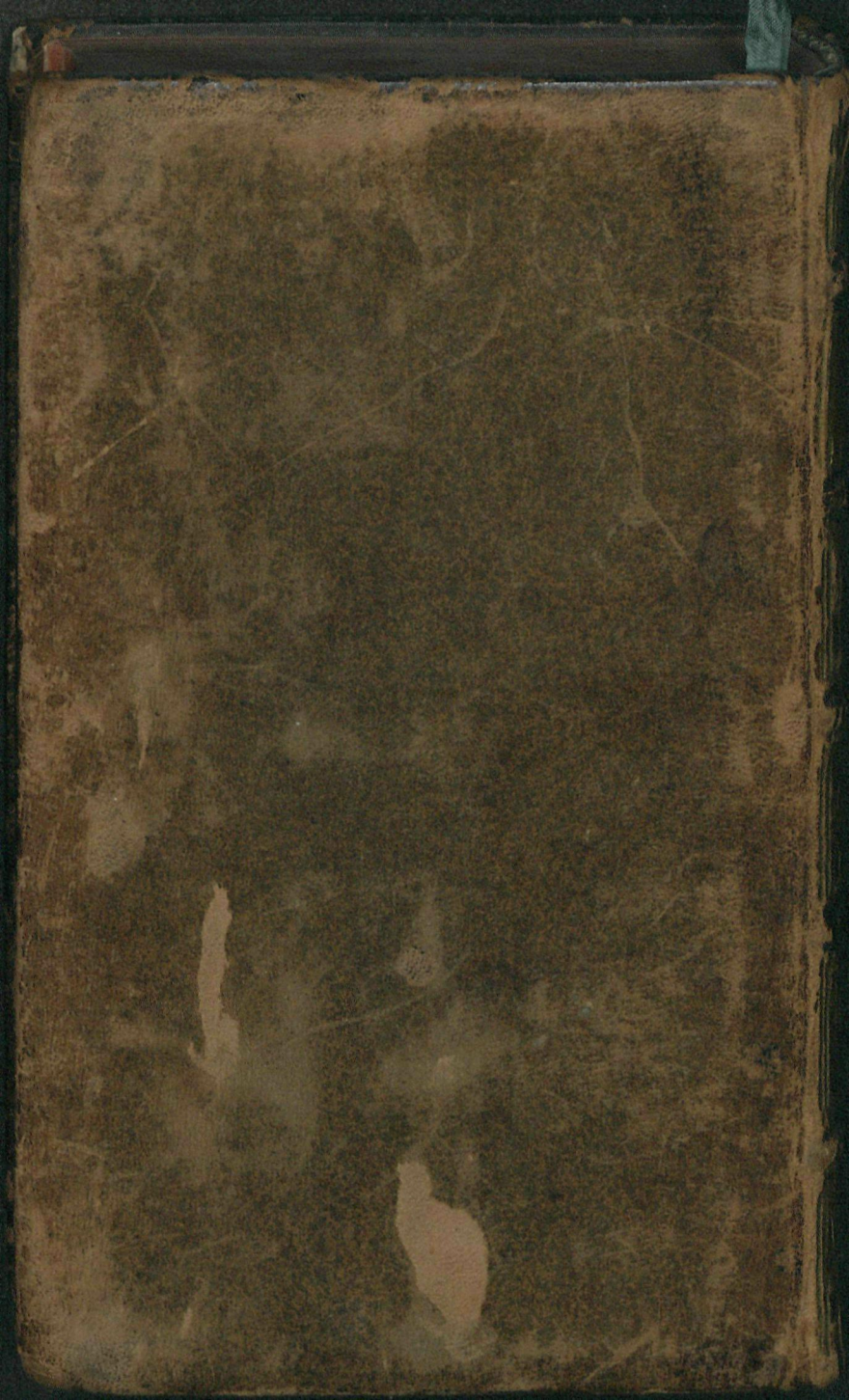

UB WIEN

+AM363344507

www.books2ebooks.eu